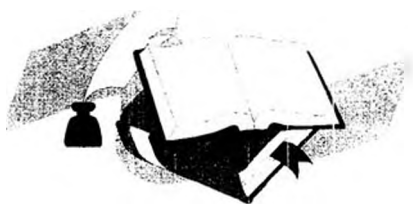

NİZAMİ GƏNCƏVİ

«XOSROV VƏ ŞİRİN»
(nəsrələ)

BAKI – 2005

Nəsrə çevirənlər:

Ə.Sadıqov

A.S.KAZIMOV

Tərtib edib çapa hazırlayanı:

Arif Kazımov

Dünya ədəbiyyatında nəzmlə yazılmış bədii nümunələrin nəsrə çevirmə «əməliyyatı» geniş yayılmışdır. Belə ki, yunanların Homer, farsların Firdovsi, italyanların isə Vergili yaradıcılığını nəsrə çevirmələri buna bariz nümunə ola bilər.

Düzdür, nəzmlə yazılmış əsərləri olduğu kimi mənimsəmək daha münasibdir. Ancaq nəsrə çevirmə təcrübəsi, fikrimizcə, heç də bədii nümunənin poetik silqətinə, bədii tutumuna, məzmununa xələl gətirmir, əksinə nümunənin uzun müddət yadda qalmasına, məzmunun dərinliyinə nüfuz etməsi və s. baxımından kömək edir. Digər tərəfdən məktəb təcrübəsi və orta məktəb şagirdlərinin yaş və bilik səviyəsini nəzərə alaraq sadələşdirilmiş nəsr variantına cəhd göstərməyimiz də təbii sayılmalıdır.

N.Gəncəvi müsəlman Şərqi'nin nadir fenomen şəxsiyyətlərindəndir. Əsərlərindən görüldüyü kimi mütəfəkkir ədib başqa elmlər kimi islam dininə siddə ilə bağlı bir müsəlman olmuşdur. Eyni zamanda «Xəmsə»sini də ənənəvi klassik üsulla (minacat, nət, tərif və s.) yazmışdır. Lakin biz həmin hissələri şagirdlərin məzmunundan əlavə yüklənməsini qarşısını almaq məqsədilə çıxarmışıq. Bu hal, fikrimizcə, ümumi məzmunu o qədər də təsir etmir.

«Xosrov və Şirin» poemasının nəsrə çevrilməsinə dair ilk təşəbbüsü 1941-ci ildə Ə.Sadıqov tərəfindən göstərilmişdir. Lakin həmin təcrübədə çoxlu nöqsanlar və dolaylıqlar mövcud olduğundan bəzi hissələri yenidən işləyib təkmilləşdirmişik.

Onu da qeyd edək ki, bizim cəhdimiz son təşəbbüs hesab edilməməli, diqqətli oxucularımızın rəy, təklif və iradlarını öyrənməyi lazım bilirik.

Tərtibçidən

Dastanın başlanğıcı

Qədim dastanları yadında saxlayan qoca belə nəql etdi: Kəsranın¹ ömrünün ayı batdıqdan sonra padşahlıq Hörmüzə çatdı. Dünya bəzəyi Hörmüz taxta çıxıb ədalətlə hökm etməyə, öz ədaləti ilə dünyanı abadlaşdırmağa başladı. Hörmüz atasının yolu ilə gedir, onun qanunlarına əməl edirdi. Çox səxavətli idi. Dini yüksək tuturdu.

Hörmüz öz nəslini dünyada davam etdirmək arzusu ilə qurbanlar və nəzirələr verib Allahdan övlad istədi. Allah ona çox gözəl bir oğul verdi. Bu oğlan şahlıq dənizindən alınmış bir mirvarı kimi saf, Allah nurundan işıqlanmış bir çıraq kimi parlaq və gözəl idi. Xoş bir taleyi vardı. Bu taleyə taxt və tac sahibi olmaq yazılmışdı. Atası oğlunda bütün şahlıq əlamətlərinin cəm olduğunu görünəcə, ona Xosrov Pərviz adını verdi. Pərviz adı uşağa çox dalaşqan olduğu üçün verilmişdi.

Müsk ipək içində saxlandığı kimi, Xosrovun dayəsi də onu ipək içində saxlayırdı. Təzə mirvarı quru pambığa büküldüyü kimi, onu da pambıq qədər yumşaq paltarlar içərisində böyüdüdürlər. Uşağın günəşdən şən üzü, sübhədən yaraşlıq, şirin gülüşü var idi. Şəkər kimi dodaqlarında süd əmmək meylli görünəcə onu süd və şəkərlə bəsləməyə başladılar. Onu tez-tez şahın məclisinə gətirirdilər. Bir dəstə gül kimi əldən-ələ gəzirdi. Beşikdən yerə enib gəzməyə ayaq açınca, hara getsə oranın əzizi olurdu. Yaşa dolduqca ağıl və zəkası da artırdı. Yaşı beşə çatdıqda, o, gördüyü hər qaribə şeylə maraqlanır və öyrənirdi. Yaşı altıya çatdıqda sərv kimi boy atmağa başladı, dünyanın altı cəhətinin cizgilərini öyrənməyə çalışdı. Gözəllikdə şöhrət taparaq misirli Yusifə tay oldu.

Oğlunun vaxtı boş keçməsin deyə, atası onun üçün müəllim tutdu. Xosrov müəllimin yanında oxumağa

başlayandan bir az sonra hər sahədə geniş bilik və bacarıq sahibi oldu. O, söhbət edərkən dəniz kimi ətrafa gövhər saçırdı. Sözləri su kimi saf və axıcı olan adamlar belə onunla danışmaqdan çəkinirdilər. İncə danışığı tükü dədir, danışanda tükü-tükdən seçirdi.

Doqquz yaşına çatdıqda oynamağı buraxıb şir və əjdaha ilə çarpışmağa başladı. On yaşına ayaq basdıqda, gücdə otuz yaşında adamlara üstün gəlirdi. O, bu vaxt aslanla pəncə-pəncəyə vuruşa bilər, qılıncının zərbəsi ilə daş sütunu vurub dağıdırdı. Oxu ilə tükün üstündəki düyümü nişana alıb çadır, nizəsi ilə geyimlərin üzərindəki halqaları qoparırdı.

O hər dəfə ox atarkən, sanki Zöhrə ulduzunun dəfinini gumbuldadırdı. O, öz yerindən sarsılıb dairəsindən kənara sıçrayırdı. On ox yayını çox çətinliklə çəkə bilərdilər. Xam göndən qayrılmış yayı on düşməndən daha sərt idi. Oxu doqquz qılınc qəbzəsindən yoğun idi. Onun oxu qarşısında ağ div özü də söyüd yarpağı kimi tir-tir əsirdi. Nizəsini bir ildırım kimi daşa çarparkən, ucu yerin təkindəki sərt daşların sinəsinə çatırdı.

On dörd yaşına çatınca onun bilik quşu qol-qanad açdı. O artıq hər şeyin sirrini anlamağa, yaxşını yamandan seçməyə başladı.

Büzürkümid adlı ağıllı bir adam var idi. O bütün yer üzünü qarış-qarış gəzmiş, bütün göy üzünü öz ağıl və zəkası ilə tədqiq edib öyrənmişdi. Göy xəzinələrinin açarı onun əlində idi. Kainatın gizli sirlərini bilirdi.

Şahzadə bir gün Büzürkümidə yanına çağırıb, hind qılıncı kimi kəskin dilini açdı:

– Sənin biliyin dərya qədərdir, bu dəryadan mənə cəvahir ver!

Büzürkümid şahzadənin xahişini qəbul etdi. Xosrovun bilik dənizinə uzanan əli cəvahirlə doldu. Nurla dolu qəlbi bu alimdən aldığı bilik sayəsində daha da parladı. Gənc

¹ Kəsrta-Sasani padşahı Xosrov Ənuşirəvan (531-579). Şərqi ədəbiyyatında ədalətli bir şah obrazı kimi qəbul olunmuşdur.

ondan bir çox hikmətlər öyrəndi. Zühəldən¹ tutmuş Yer in mərkəzinə qədər bütün kainatda nələr olduğunu öyrənib bildi. Az müddətdə şahzadənin biliyi bir dəryaya döndü. Artıq o hər fənni bir alim qədər yaxşı bilirdi. Elmdən xəbərsiz başı biliklə dolarkən, sanki yüksəlib padşahlıq rütbəsinə çatdı.

Hər bir şeyin sirrini öyrənməyə can atan şahzadə kainatın gizlin sirlərini öyrəninə, dünyada atasına xidmət etməyi hər şeydən üstün tutdu. O, bir dəqiqə belə bu xidmətdən geri durmadı. Padşah isə onu dünyadan, nəinki dünyadan, hətta öz canından da əziz tutardı.

Padşah oğlunun ömrü uzun olsun deyə dünyadan zülmün kökünü kəsdi, carçıya belə bir car çəkməyi əmr etdi: «Dünyada zülm edənlərlə çox amansız rəftar edəcəyəm. Hər kəsin atı öz gəsinin əkin yerinə girsə, hər kəs zorla bir bağa girib meyvə yığsa, hər kəs naməhrəmə baxsa və ya bir qadının evinə soxulsa, mənim ağır cəzamı dadacaqdır». Padşah bu hökmü yerinə yetirəcəyinə möhkəm andlar içdi.

O, öz sözünün üstündə durub ədalətlə hökm etdiyindən, dünya hər cür yaramazlıqdan təmizləndi, abadlaşmağa başladı, dünya əhli zülmədən xilas oldu.

Xosrovun yaşıl çəməndə kef etməsi

Günlərin bir günü Xosrov səhər vaxtı çölə gəzməyə çıxdı. Kefi çox kök idi. Gəzib dolandı, xeyli ov vurdu. Gəzərkən uzaqdan bir abad kənd gördü. Kənd dörd tərəfdən yaşıl bağlar və çəmənlərlə əhatə olunmuşdu. Oraya gedib kəndin yanındakı çəmənliyi özünə düşərgə etdi. Göylərin sarı gülü olan Günəş arxasını dünyaya çevirənə qədər Xosrov yaşıl çəməndə dincəlib qırmızı şərab içdi.

Günəş lacivərd göy qübbəsi üzərində saralib solmağa başlayınca, qaçan bir şah kimi ud yandırdı¹. O, üfşüdə cilovu buraxılmış bir at kimi başaşağı qaçdıqca, sanki dünya üzərinə çəkmiş olduğu sarı bayrağını da yıgıb özü ilə aparır və onun yerinə dünyaya qara bir çətir çəkirdi. Bu anda onun fəlakətə iki qılıncı vurduğuna güman etmək olardı: o, öz şüalarını qılınc kimi göydə cəynadırdı. Lakin o, bu acı döyüşdə məğlub oldu, basıldığını görəncə nilufər kimi qalxanını suya saldı².

Şahzadə gecə qalmaq üçün kənddən bir ev istədi. O işrət məclisi quraraq səhərə qədər yoldaşları ilə sərxoşluq etdi. Bütün gecəni oyaq qalıb ərgənün³ qulaq asdılar, qırmızı şərab içdilər. Qırmızı şərabla dolan qədəhlər əllərdə bir gül kimi güldürdü. Hər qədəh boşaldıqca, sanki dünya yenidən canlanır, məclisdəkilərə təzə bir ruh gəlirdi. Onlar şərab ilə sübhü açdılar.

Xosrovla yoldaşları kefdə ikən, onun harın atlarından biri səhər vaxtı bir əkinə soxularaq yeyir. Qurlu⁴ qulamlarından qənd kimi şirin bir oğlan, bir bağa girib ordan bir neçə salxım qora dərir.

Səhər, aləmə işıq saçan günəş gecəyə qalib gələrək onun başını gündüzün bədənindən ayırırdı, qara qanadlı qarğa tutuquşunun qanadı altında bir qızıl yumurta qoydu⁵. Gecə, arxasındakı qara kömür yükünü atdı və qara barmağını yer üzündən qaldırdı. Xosrovu gözü götürməyənlərdən bir neçəsi xəlvətcə şahın yanına gələrək dünən gecə oğlunun qanunsuz iş tutduğunu ona xəbər verdilər:

¹ Ud – gözəl qoxulu bir ağacdır. Bu ağac manqalda yandırıldıqı üçün Nizami ud yandırılmasını xatırlamaqla Günəşi manqala bənzədir.

² Qədim Şərqi əqidəsinə görə günəş batarkən suya qərq olur. Nilufər gülü bir dərcəyə qədər qalxana oxşayır. Yəni solmuş nilufər kimi suya düşdü. batdı.

³ Ərgənün – musiqi alətidir.

⁴ Qur – Əfqanıstanın cənub-şərqi tərəfində şəhər.

⁵ Qaraqanadlı qarğa – gecə, qızıl yumurta – günəş, tutuquşunun qanadı – göy qübbəsi.

¹ Zühəl-Merkuri planeti.

– Ey şahənşah, Xosrov səndən qorxmayıb qoyduğun qanunları pozmuşdur.

Şah soruşdu:

– Nə etmişdir, günahı nədir?

Şahın yanına gələnlər cavab verdi:

– Gecə bir yoxsulun evini əlindən alıb orada işrət məclisi qurmuşdur. Çənginin səsi yadları narahat etmişdir. Rəyyətə zülm etmiş. Atı göy əkini yemiş, qulamı kəndlinin qorasını dərmişdir. Bu işi oğlun yox, bir başqası etsəydi, sən yəqin onun ev-eşiyini dağıdardın. Qan alan özgələrin damarına yüz neştər vursa da, canı yanmaz, amma öz damarına neştər vuranda əli titrəyər.

Xosrovun hərəkətləri şahı çox acıqlandırdı. Əmr etdi, Xosrovun yorğa atını xəncərlə peylədilər, qulamını qora yiyəsinə verdilər, turş suya gülab qatdılar. Xosrovun taxtını gecə qaldığı evin sahibinə bağışladılar, çəng çalanın barmaqlarını sındırdılar, çəngin ipək tellərini qırdılar.

Bir görün, keçmişdə necə ədalətli cəzalar varmış! Padşah yadlara deyil, öz dürdanəsinə belə cəzalar verirmiş! Hanı o ədalət, hanı o insaf! İndi kim öz oğlu ilə belə rəftar edə! Dünyada atəşpərəstlik bu qədər ədalət göstərəkən müsəlmanlıq utanıb qızarmazdı! Bizim adımız müsəlmandır, onun adı isə atəşpərəstdir. Atəşpərəstlik belə olduqda gör bir müsəlmanlıq necə olmalıdır!

Nizami, nəsihətdən əl çəkib öz əfsanəmizə qayıtsaq daha yaxşı olar. Çünki nəsihət quşunun səsi qulağa xoş gəlməz.

Xosrovun atasının yanına «xahiş» getməsi

Xosrov bu təhqiri görüncə bir az düşündü və doğrudan da pis iş tutduğuna inandı. Atası çox haqlı olaraq ona cəza vermişdi. Tutduğu işdən peşman olub əlini təəssüflə başına çırpdı. Dərdinin çoxluğundan bir yerdə qərar tutub oturma bilmirdi. Bir neçə qoca tapıb atasının yanına minnətə

göndərmək istədi. Bəlkə qocalar bir təhər onu atasının yanına aparalar, atası da qocaların sözünü yerə salmayıb onun günahını bağışlaya.

Xosrov boynuna kəfən salıb əlinə bir iti qılınc aldı. Dünya fəryadla doldu. Qocalar irəlidə, şahzadə isə bir əsir kimi onların dalınca gedirdi. Padşahın taxtının qarşısına çatınca Xosrov yanıqlı-yanıqlı ağlayaraq müqəssir kimi taxtın qabağında yerə yıxıldı. O, göz yaşlarını axıdıb yalvardı:

– Şahım, mənə bundan artıq əzab vermə! Sən böyüksən, böyüklər həmişə kiçiklərin günahından keçərlər. Günahım böyük olsa da, özüm kiçiyəm. Hələ ağzımdan süd iyisi gəlir. Sən mənə bir Yusif kimi bax, məni, aştı Yusifin qanına bulanmış canavar zənn etmə. Bir şir kimi mənim qanıma susama. Mənə ata şəfqəti ilə yanaş, bu, başını itirmiş oğlunun sənə qəzəbinə dözməyə taqəti yoxdur. Günahkaram. Bu boynum, bu da qılınc. öldürsən ixtiyarın var. Mən təsliməm. Mən dünyada hər bir cəzaya dözərəm. ancaq şahın gözündən düşmək cəzasına tab gətirə bilmərəm.

O pak gövhər bu sözləri deyib yenə də bir kölgə kimi şahın qabağında yerə sərilirdi. Onun bu qədər təvazöhlə yalvarıb-yaxarmasını görən camaat özünü saxlaya bilməyib zar-zar ağladı. Onların fəryadı aya qədər yüksəldi. Şah özü də tab gətirməyib hönkürtü ilə ağlamağa başladı. Naz-nemət içərisində böyümüş bu gəncdəki nəzakətə və ağıla hamı heyran qaldı.

Taleyin gözündən düşməmiş övlad dünyada atasının xoşbəxtliyindən başqa bir şey arzu etməz. Sənin övladın səninlə necə rəftar etsə, inan ki, övladının övladı da öz atasıyla elə rəftar edəcəkdir. Övladının yaxşı və pis işi üçün ona cəza vermə, bil ki, nəvən sənənin heyfimi ondan çıxaracaqdır.

Hörmüz, ruhunun təsəllisi olan xoşbəxt oğlunu – qəlbinin meyvəsini – bu qədər ağıllı və düşüncəli görüncə, oğlunun Allah tərəfindən ona bir hədiyyə olaraq verildiyini

anladı. Xosrovu yanına çağırıb alnından öpdü, çox mehribanlıq edərək qoşununun ixtiyarını ona verdi.

Xosrov padşahın hüzurundan çıxarkən dünya yeni səslə doldu. Xosrovun simasında ədalət nişanələri göründü, üzündə şahlıq nuru parladı.

Xosrovun öz babası Nuşirəvanı yuxuda görməsi

Gecə öz saçlarına ətir sürtməyə başlayınca gündüzün işığı söndü. Göylərin parlaq aynası qara pərdələr dalına çəkilib öz yerini sehrbaz aya verdi. Xosrov ibadətəxanaya getdi, Allaha ibadət etməyə başladı. Dünən gecə yuxusuz olduğundan gözləri yumuldu və oradaca yatdı. Babası Nuşirəvanı yuxuda gördü. Babası ona dedi:

– Ey dünyanı işıqlandıran yeni günəş, dörd şeyi əziz tuturdunsa, qulaq as, mən sənə dörd səadət müjdəsi verim. Birinci, qoraya görə cəzalandıqda sən üzünü qora kimi turşutmadın, buna mükafat olaraq sən dünyanın ən şirin və gözəl bir qızına sahib olacaqsan. İkinci, atını peylədilər, qəlbini sıxmadın, Şəbdiz adlı bir gözəl qara atın olacaqdır. Ən iti küləklər belə bu atın ayağının tozuna çata bilməyəcəklər. Üçüncü, sənın taxtın kəndliyə bağışlandıqda mütləssir olmadın, buna görə də sən şaha layiq bir qızıl taxtda oturacaqsan. Bu taxt qızıl ağac kimi düz və hamar olacaqdır. Dördüncü, çalğıcını cəzalandırıb sazını əlindən aldılar. Buna da dözdün, sənə Barbüd adlı çox mahir bir çalğıçı qismət olacaqdır. Bu çalğıcının məharətinə Zöhrə ulduzu özü qədəh qaldıracaqdır. Daş itirmişsən, qızıl tapacaqsan. Dörd muncuğun əvəzinə dörd gövhər əldə edəcəksən.

Şahzadə oyanaraq Allaha bir də səcdə etdi. O, gecə və gündüz susurdu. Babasından eşitdiyi sözlər qulağında səslənirdi. Gecələr yatmır, bu barədə ağıllı adamların rəyini öyrənirdi.

Şapurun Şirin və Şəbdiz haqqında hekayəsi

Xosrovun Şapur adlı bir nədimi vardı. Dünyanı günbatandan Lahavura¹ qədər gəzmişdi. Mani² kimi yüksək bir nəqqaş, İqlidis³ kimi mahir bir rəssam idi. İti qələmi var idi. Şəkil çəkməkdə çox zirək idi. Böyük xəyal sahibi olduğundan fikrində qələmsiz də nəqşlər çəkirdi. Əli o qədər lətif idi ki, su üzərində belə lətif nəqşlər yaradırdı.

Şapur Pərvizin taxtı önündə təzimlə yeri öpüb ürək açan bir əhvalat danışmaq üçün icazə istədi:

– Padşah izin versə, bildiyimin yüzdə birini danışaram.

Xosrov ona icazə verdi:

– Ey cavan, danış, söhbətinlə məclisimizi qızıqsdır, – dedi.

Şirin söhbətli Şapur dil açıb xoş bir söhbət başladı:

– Ey şahım, – dedi, – kainat durduqca dünya sənə qul olsun! Hər ay, hər il sənın üçün yeni səadətlər gətirsin! Camalın həmişə gənclik nuru ilə parlсын! Əlin həmişə ürəyinin arzularına çatsın! Səni şad istəməyənin özü şad olmasın, səni pis gündə görmək istəyənlər özləri pis günə düşsünlər! Mən bu altı tağlı çadırdə⁴ çox yerlər gəzib, çox şeylər görmüşəm. Kūhistanın o tayında, Dərbənd dənizinin sahilində bir ölkə vardır. Bu ölkədə şahlar nəslindən olan bir qadın padşahlıq edir. Onun qoşununun şöhrəti İsfahana qədər çatmışdır. Arandan Ərmənə qədər hər yerə bu qadının hökmü altındadır. Xərac verməyən bir qarış torpağı yoxdur. Taxt və tacdan başqa hər şeyi vardır. Uca dağlarda min qala tikdirmişdir. Xəzinələrinin sayını Allahdan başqa heç

¹ Lahavur – Hindistanda bir şəhərdir.

² Mani – Manixəizm adlı dini-fəlsəfi təlimin əsasını qoyan (eramızın III əsri). Şərqdə böyük bir rəssam kimi tanınır.

³ İqlidis (Evklid) – Şərqdə məşhur həndəsə alimidir, bir rəssam kimi tanınmışdır.

⁴ Yəni dünyada.

kəs bilməz. Kefin istədiyi qədər malqarası var, bunların sayı dünyadakı quş və balıqların sayından çoxdur. Əri olmasa da, xoşbəxt yaşayır. Ömrünü şadlıqla keçirir. Kişilərdən daha igid və qoçaqdır. Bu xanımın adı Şəmirədir, ancaq böyüklüyünə görə ona Məhinbanu, yəni böyük xanım deyirlər. Şəmirənin də mənası böyük xanımdır.

Məhinbanu hər iqlimdə yaşamaq istədiyindən hər fəsil üçün özünə bir yer hazırlamışdır. Gül fəslində yaşıl çəmənlərdə gəzməyi arzu etdiyindən Muğana köçür. Yayda Ərmən dağlarına gedib yaylaqlarda, çiçəkli çəmənlərdə gəzir. Payızda Abxaziyağa gəlib ovla məşğul olur. Qışda isə Bərdəyə köçür, oranın isti havasında yaşayır. İldə dörd dəfə havasını dəyişərək vaxtını çox şən və xoş keçirir. Dolaşq zindan olan bu dünyada birçə qardaşı qızından başqa heç kəsi yoxdur. Bu qızın adı Şirindir.

Şirinin gözəlliyi

Şirin bir pəri deyil, bir ay parçasıdır. Başına örpək bağlasa da, papaq sahibi bir igiddir. Camalı cavanlıq tərəvəti kimi qaranlıq gecəni işıqlandırır. Qara gözləri həyat suyu kimidir. Gümüş kimi ağ əndamı, xurma ağacı kimi uca boyu vardır. Boynundan sallanan bir cüt qara hörüyü xurma ağacından xurma dərən iki qara zəncini xatırladır. Şəkər dodaqları xurmadan da şirindir. Nur kimi parlaman mirvarı dişləri sədəfdən ağ və gözəldir. İki şəkər dodağı iki yaş əqiq kimi qırmızıdır. Hörükləri eşilmiş bir kəmənddir. Hörüklərinin hər qıvrımı ürəklərin taqətini alır. Can alan telləri gül üstünə düşən bir yarpaq kimi üzünə tökülmüşdür. Müşki andıran saçlarının hərərəti xumar gözlərini daha da alışıdır. Gözlərini özünə əfsunçu etdiyindən bədnəzərlərin dilini bağlamışdır. Sehr ilə ürəkləri alışıdırmaq üçün onun yüz dili vardır. Bu dillərin hər birindən şəkər və bal süzür. Duzlu gülüşü vardır, duz şirin olmaz, ancaq onun gülüşü şirindir. Burnu bir gümüş qılıncı

andırır. Bu qılınc onun gül cəmalını bir alma kimi iki yerə bölmüşdür. Ay kimi üzünün nurundan yüz qəlb parçalanır. Üzü isə aydan arı, sudan durudur.

Onun şamının başına həmişə pərvanələri dolanan görərsən. Ancaq o nazlı pəri heç kəsə məhəl qoymaz. Səbə öz əlvan paltarını onun saçından və üzündən alır: onun saçlarından gecə kimi qaralır, üzündən gündüz kimi ağarır. Onun hər baxışında bir naz gizlənmişdir. Çənəsi bir alma, buxağı bir narıncdır. Göyün ulduzları gözəllikdə onun üzü ilə bəhsə girişə bilməzlər. Gümüş kimi bir cüt ağ döşü yeni dəymiş iki nara bənzəyir. Döşlərinin giləsi qızıl gül yarpağıdır. Öpmək üçün dodaqlarını açmaz, çünki dodaqlarını açsa mirvarılar dağlar. Boynunun gözəlliyi qarşısında ceyran öz boynunu burmuş və göz yaşları ilə onun ətəyini islatmışdır.

Aşıqlərə həyat verən bu qız şirlərə qalib gələn çox igidləri öz ceyran gözləri ilə dovsan yuxusuna vermişdir. Yüz adam bu qızın dərdi ilə yanıb yaxılmış, onu qucaqlamaq üçün öz ağışunu açmışdır. Ancaq heç kəsin ağışu onun gülündən dərə bilməmişdir. Hər gecə yüz adam onu öz yuxusunda görür. Ancaq günəş, gecə gözə görünmədiyi kimi o da gecələr heç kəsin gözünə görünməz. O, öz gözlərini ceyranın gözləri ilə müqayisə etsə, hər ceyranda yüzdən artıq nöqsan tapar. İrəm bazarında reyhan satanlar onun xumar gözlərinin paxıllığını çəkirlər.

Onun hilal qaşları bir bayramın bəzəyidir. Onu görənələr bu qaşların qurbanı olurlar. Məcnun onun xəyalı qarşısında heyran qalmışdır. Leylinin gözəlliyi onun gözəlliyinə təslim olmuşdur. Əllərindəki on barmağın hər biri, bir qələm kimi xalqın ölümünə fərman yazmağa hazırıdır. Ayın üzünü onun camalı qarşısında bir qara xal kimidir. Bu xalın qaralığı gecənin qaralığından daha qatıdır. İnci, onun boynunun və qulağının ağılığından coşaraq bu inci sahibinə əhsən deyir. Sözləri qəlbi həyəcana gətirir. Dodağında yüz minlərcə qənd kimi şirin öpüş vardır. Saçının ucu naz-qəmzə ilə doludur.

Dodağı yaqut, dişi mirvarıdır. Bu yaqut və mirvarı arasından çıxan şəkər kimi şirin gülüşü aşıqlərin dərdirin dərmanıdır.

Əql onun ay kimi cəmalını görəkən sərgərdan olur. Qəlb və ruh onun qara saçının məftunudur. Hünər onun pək vücudunun eşqidir. Ənbər ayağının tozunun quludur. Üzü nəsrin çiçəyi kimi gözəl, ətri nəsrin kimi xoşdur. Onun dodağı şirin, adı da Şirindir. Söz ustaları onun dodağına can deyərler, özünə isə Məhinbanunun vəliəhdi. O ölkənin pəri üzlüləri onun qulluğunda, əmrinə hazır dayanmışlar. Xidmətində ən kübar ailələrdən yetmiş qədər ay vücudlu pəri vardır. Bunların hər biri gözəllikdə ruhun təsəllisi, yaraşqda dünyanın bəzəyidir. Çalgını sevər, şərabi xoşlarlar. Ay kimi sallana-sallana gəzərler. Bəzən müşk kimi qara saçlarını gül üzllərinə təkərlər. Bəzən güllü-çiçəkli çəmənlərdə şərab içərlər. Bədnəzərdən qorxmadıqlarından üzllərini örtməzlər. Gözəllikdə onlara tay tapılmaz. Dünyada keydən başqa işləri yoxdur. Güc işlətmək vaxtı çatdıqda onlar filin dişini, şirin pəncəsini qoparırlar. Hücüm etsələr ələmin canına od salırlar. Oxla ulduzun gözünü nişan ala bilərlər. Behişt hurisi gözəlliyi ilə məşhurdur; bu ölkə bir behişt, o gəlinlər isə huridirlər. Bu qədər qızıl-gümüş olan ölkənin sahibi Məhinbanudur.

Şəbdizin tərifı

Məhinbanunun tövləsində çox sürətlə gedən bir atı vardır. Qaçarkən külək onun tozuna da çata bilməz. İtilikdə filosofların xəyalını ötür. Ördək kimi coşğun sulardan qorxmaz. Bir sıçrayışda günəşə çapır, fəlayi yeddi qat arxada buraxır. Dəmir dırnaqları ilə dağa dırmaşır, qarğı qayıruğu ilə dənizi üzüb keçir. Zəmanə qədər iti hərəkəti, fikir qədər kəskin rəftarı vardır. Gecə kimi hər işdən xəbərdar, sübh qədər ayıqdır. Bu qara atın adı Şəbdizdir.

Məhinbanu bu atı ishaq quşundan daha çox sevır. Aun ayaqları qızıl zəncirlə bağlanmışdır. Dünyada nə Şirin qədər şirin bir gözəl, nə də Şəbdiz qədər qara bir at vardır.

Ağıllı Şapurun bu sözləri Xosrovun rahatlığını əlindən aldı, qəlbindəki eşqi alovlandırdı. Məclisdəkilərin hamısı o şirin dillinin sözlərini təsdiq etdilər. «Çində rəssamlıqla məşhur olan bir sənəkarın bəyöndiyini hamı bəyənər!» - dedilər.

Xosrov bu söhbətdən tamamilə başını itirdi. Gözünə yuxu getmir, gecə-gündüz, ancaq Şirini düşünürdü. Fikri ancaq onunla məşğul idi.

Xosrov bir neçə gün belə düşüncələr içərisində yaşadı. Şirin haqqında eşitdiyi hekayə könlünü açdı. Artıq iş-ışdən keçmişdi, səbr edəcək vəziyyətdə deyildi. O, Şapuru xəlvətə çəkib bu hekayə haqqında onunla daha ətraflı danışdı:

- Ey bəcarıqlı, vəfalı dostum, - dedi, - mənim də işimə yara! Artıq məndə gözləməyə təqət yoxdur. Sən çox gözəl bir özlü qoydun, yaxşı ustasansa, işi başa çatdır. Sözü müxtəsər edib şəkərdən danışmamalı idin, indi ki, danışdın, mütləq şəkər qamışı olan yerə - Xuzistana getməlisən. Sən büt-pərəstsən, o ölkəyə gedib, o, büt qədər gözəl qızı hiylə ilə ələ almısan. Get, öyrən görək, o qızın ürəyində rəhm varmı? O, insanlara qovuşmaq istəyirmi? Mum kimi yumşaqsa, bizim möhrümüzü onun üzərinə bas, qoy üstü naxışlı olsun, yox ürəyi dəmir kimi bərk isə, qayıt, mənə xəbər ver ki, nəhaq yerə soyuq dəmiri döyməyim.

Şapurun Şirini axtarmaq üçün Ərmənə¹ getməsi

Şirindil Şapur təzim edərək dedi:

– Padşahım, mən həmişə səni şad və xoşbəxt görmək istəyirəm. Sənin yaxşılığını istəyənlər həmişə səni yaxşı görsünlər! Bədnəzərdən uzaq olasan!

Hünərli Şapur şahı bu cür təriflədikdən sonra əlavə etdi:

– Ey dünyanın sahibi, mən qələm ilə nəqş çəkməyə başlasam Mani öz çəkdiyi rəsmlərdən əl çəkər. Şəkil çəkərkən adama can, quşa qanad verirəm. Ürəyinə heç bir dərdin tozu qonmasın! Çünki ürəkdə toz demək – qəm-qüssə deməkdir. Mən çarəsiz işlərin öhdəsindən gəlməyi bacarıram. Sən kefini kök elə, şad ol, şadlıqdan başqa heç bir şey düşünmə. Mən bu işdən ürəklə yapışmışam. Bir an belə yubanmadan işin ardınca gedərəm. İş tez yerinə yetirmək üçün, ceyrandan ayaq, quşlardan qanad borc elərəm. Səni rahat etmədən özüm rahat olmaram. Sənin sevgilini gətirməmiş gəlmərəm. O, od kimi dəmirin içərisində gizlənsə və ya gövhər kimi daşın arasında olsa da, odu dəmirdən, gövhəri daşdan çıxaran kimi, mən onu hiylə və zorla çıxaracam. Mən iş görərkən gah gül, gah tikan oluram. İş əvvəlcə yaxşı-yaxşı öyrənir, sonra çarəsini edirəm. O, bir səadətə mən onu əldə edərəm. Bütün xoşbəxtliklər kimi, o da sənin qapına gələr. Tapşırığı yerinə yetirə bilməkdən aciz olsam, şahlar şahına xəbər verərəm.

Şapur bu sözləri deyərək ayağa qalxdı və yol tədarükünə başladı. Yaxşıca hazırlaşaraq yola çıxdı. Bir çox çöllər keçərək özünü Ərmən dağlarına yetirdi, çünki dəstə ilə gəzən o gözəllər yayda bu dağlara gələrdilər.

Şapur buraya çatarkən otlar yenicə göyərməyə başlamışdı. Baharın əvvəlləri idi. Abı daşların üstü qırmızı və sarı güllər ilə örtülmüşdü. Çəmənlər dağlara zümrüd

xalılar sərmışdilər. Cərgə-cərgə düzölmüş güllər CİRƏM dağından Buğra çölünə qədər bir xətt kimi uzanmışdı.

İraq tərəfə uzanan dağ silsiləsi üzərindəki İnşiraq qalasında qaradaşdan tikilmiş qədim bir kilsə var idi. Bu kilsə qoca rahiblərin məskəni idi. Şapur rahiblərin adətini gözləyərək bu kilsəni özünə düşərgə etdi.

Şəbdizin nəslı burasında

Ağzından dürr tökən alim bir rahib ona belə nəql etdi ki:

– Bu dağın ətəyində bir mağara, mağaranın içərisində atlıya oxşayan bir qara daş var idi. Hər dəfə xurma dəyən zaman Rəmgilə çölündən bir yorğa madyan ayğıra gəldikdə yüz ağaclıq məsafədə olsa da özünü bu mağaraya yetirərdi. İlan öz yuvasına soxulan kimi bu madyan da sürünüb mağaraya girərdi. Madyan qara daşa məhəbbətlə yanaşıb özünü ehtirasla ona sürtər və Allahın əmri ilə daşdan döl tutardı. Allahın əmri ilə deyildimi, hər təcüblü iş ağla batar! Hər hansı dayın toxumu buradan alınmış olsa onun sürəti dövrədən iti olar, yerisdə küləyi arxada buraxardı. Şəbdiz də bu daşın nəslindəndir.

İndi o mağardan bir iz belə qalmamışdır. Sanki toz tufanı bu dağı da özünə qarışdırıb aparmışdır. İndi İnşiraq qalısından az şey qalmışdır, onun başı ayaqlarının altına düşmüşdür. Həmə, gün rəngli dağın matəmini tutaraq daşlar qara geymişdir. Bu dağ üzərindən əsən zülm küləyi onun daşlarını çatlatmış, onu bir qönçə kimi xəndan edərək yerə tökmüşdür. Sanki fələk də bu dağın fəryadından sərxoş olub, öz şərab şüşəsini bu daşlaqla sındırmışdır.

Allahdan çox ibrət götürməli işləri vardır, bunlar hamısı qiyamətin varlığına bir dəlildir. Təxminən dörd yüz il müddətində bu irilikdə dağ bu cür dağılarkən, sən nə üçün palçıqdan yığılmış vücudunun daimiliyinə inanırsan?

Ey Nizami, yaxşısı budur ki, öz dastanımıza davam edək. Qoy səndən, dastandan başqa heç bir şey eşitməsinlər.

¹ Ərmən – Qədim türk tayfalarının yaşadığı məkan.

Şapurun birinci dəfə Xosrovun şəklini göstərməsi

Gecənin müşk kimi qara saçlarını daradılar, gündüzün cırağı bir pərvanə kimi ölüb yox oldu. Kəhrəbə rəngli iki sarı zər, abinus ağacından qayrılmış qara nərd-taxtasının altında gizləndi. Müştəri ulduzu çıxdı, əlindəki fərmanı ilə padşahi çətinlikdən, Şapuru bələdan qurtardı¹.

Ağıllı Şapur yol getməkdən yorulmuşdu. Dincəlmək üçün həmin qədim kilsədə qaldı. Qocaman fələyin işlərini yaxşı bilən qoca rəhiblərə yanaşib gözəllərin yerini soruşdu:

– Sabah o gözəlləri harda görmək olar, hansı sular və çəmənlər onların məskəni olacaqdır?

Ağıllı qocalar cavab verdilər:

– Dünyanın bəzəyi olan o gözəllər, bax, bu böyük dağın etəyində gəzirlər. Orda ətrafı ensiz meşə ilə çevrilmiş bir çəmənlik var. Bu sərv boylu, xumar gözlu qızları sən hər gün səhər vaxtı həmin müşk qoxuyan çəməndə görərsən.

Təbiət sincab rəngli qara paltarını çıxararaq vaşaq rəngli ağ paltarını geyincə, gecənin samur qaranlığı gündüzün qaqum işığından qaçıb gizləndi². Səhər açıldı. Elbürs dağının təpəsindən günəş görünməyə başladı. Cəmsidin qanunu yenidən dünyaya hakim oldu³.

Şapur ürəklərin sevinci olan qızlardan daha tez qalxaraq geyindi. Qırmızı gülləri görmək üçün özünü onlardan daha tez çəmənə yetirdi. Əlinə bir uğurlu kağız götürüb Xosrovun şəklini çəkməyə başladı. Şəkli böyük məhəratlə çəkib bitirincə bir ağacın gövdəsinə asdı, özü isə bir pəri kimi ortadan çıxıb yox oldu.

¹ Nizami burada gecəni nərd oyunu obrazı ilə verir, nərdtaxtası-göy, zərlər-ay və gün. Müştəri (Yupiter) ulduzunu Nizami qasidə oxşadır.

² Nizami bu heyvanların rəngləri ilə səhərin açılmasını verir.

³ Cəmsid-İrənin mifik şahıdır. Cəmsidin qanunu-atəşpərəstlik qanunu deməkdir. Günəşin dünyanı işıqlandırmasına işarədir.

Bir az sonra pəri üzlülər bir pəri kimi çəmənə gəlib əyləşdilər. Onlar çox şən idilər. Gah şimşad ağacı çiçəyi yığır, gah gül dəstəsi bağlayırdılar. Bəzən güldən güləb çəkir, bəzən güllüklərdən şəkər saçırırdılar. Dost kimi yan-yanə əyləşmişdilər. Yenicə açılan bir qönçə kimi öz qabıqlarına sığmırdılar. Şərab gətirib ürəklərini fərəhləndirdilər, gül gətirib üstlərinə səpdilər. Ay üzlü Şirinin və onun dövrəsini ulduz kimi alan qızların əllərində badələr qalxıb enirdi. Divlərdən və div kimi zərərli insanlardan azad bir məclis qurulmuşdu. Bütün yeni yetişmiş qızlar kimi onların da vücudu başdan-başə ehtirasla dolu idi. Çəmən yad nəzərlərdən uzaq olduğundan bir az xumarlanınca rəqs etməyə başladılar. Rəqs edərkən, gah biri güllərə salam verir, gah o biri bülbülə qoşulub nəgmə oxuyurdu. Çox şən idilər. Ürəklərində şadlıq etməkdən başqa heç bir arzu yox idi.

Gözəl üzlü Şirin bu şirin dodaqların arasında durarkən ölkərlə əhatə olunmuş aya bənzəyirdi. O sevib sevilənlərin şərəfinə kef çəkirdi. Gah şərab paylayır, gah özü içirdi. Özünün ay kimi gözəl cəməli ilə öyünərkən birdən gözü Xosrovun şəklinə sataşdı. Şəkildəki gözəlliyə heyrət edərək qızlara dedi:

– O şəkli buraya gətirin, gizlətməyib dözünü deyin: şəkli çəken kimdir?

Qızlar şəkili, gözəlliyi ilə ürəkləri əsir edən Şirinin qarşısına gətirdilər. O bir neçə saat şəklin tamaşasına daldı. Nə şəkildən dönə bilir, nə də onu bağrıma basmağa cəsəət edirdi. Hər dəfə şəklə baxarkən sərxoş olur, hər badəni içdikcə özündən gedirdi. Şəklə baxdıqca ehtirasın çoxluğundan ürəyində taqət qalmırdı. Şəkil gözünün qarşısından uzaqlaşdırılınca yenə yanına gətirib görmək istəyirdi. Şirinin gözətçiləri onun bu şəkildəki oğlana bənd olmasından qorxdular. Buna görə də onlar Çin nəqşinin

abrını aparan bu şəkli cırıb məhv etdilər¹. Şirin şəklin yerini soruşdu. Ona dedilər:

– Şekli divlər gizlədib. Bu çöldə pərilər var. Gəl başqa çəmənə gedək, başqa yerdə əylənək.

Qızlar qəbləri manqal kimi alışdıran bu şəkildən qızışmış halda ayağa qalxdılar, üzərlik yandırır üstündən atlandılar. Qaladıqları odda şər ulduzlarını yandırır atlarını başqa çölə sürdülər.

Şapurun ikinci dəfə Xosrovun şəklini göstərməsi

Səhər tezdən göylərin gül rəngli atı çaparaq nalından odlu qığılcımlar saçdı. Sırr xəzinələrinin qapıları açıldı. Bütün dağ və dəniz nura boyandı.

Şapur bu çəmənə də huri kimi gözəl qızlardan tez gəldi. Əvvəlki şəkli yenə də çəkərək ağacdan asdı. Bu vaxt gözəllər ürək alıcı bir yerləşə çəmənə gəlib çıxdılar. Öz gözəllikləri ilə bir gül kimi çəmənə bəzədilər. Qızların başında ay kimi ağ ipək araçqın var idi. Onların gözəlliyi yanında ayın gözəlliyi bir heç idi, bədənleri ipəkdən daha yumşaq idi.

Qızlar əvvəlcə o qədər nəşəli deyildilər. Getdikcə qızıxdılar. Bu gözəllər oyuna yenicə başlamışdılar ki, tale də onlarla oynamağa başladı. Şirinin nəzəri birdən o saf şəkilə sataşdı. Qəlbinin quşu çırpındı, nitqi kəsildi. Şirindəki eşqi alışdırmaq üçün bu da kifayət idi: sərxoş bir az yatarsa ayılar, torpağı nəm olan bir gül bir qətrə sudan dirilər.

Şirin yoldaşlarını yanına çağırır bu halın səbəbini soruşdu. Öz-özünə inanmırdı, gördüyünü bir xəyal zənn edirdi. Sərv boylu, qızların birinə şəkili göstərməyi əmr etdi. Ancaq o ay üzül qız şəkili Şirinin yanına gətirməyib gizlətdi. Lakin heyhat! Günəşi palçıqda gizlətmək olarmı? Qız yaxına gəlib dedi:

– Orda heç bir şəkil yoxdur. Bu, yenə pərinin işidir. Onun bu cür oyunları çoxdur.

Gül üzül qızlar dərhal şeylərini yığışdırıb çəmənə tərk etdilər.

Şapurun üçüncü dəfə Xosrovun şəklini göstərməsi

Axşam, kaftarlamış simurğ kainatın tək yaqutunu udub qarnında gizlərkən qızlar daha gözəl bir çölə gəldilər, reyhan çəmənində şərab içib yatdılar.

Gündüz öz başını gecənin ətəyindən qaldırınca kainatın başına qızıl bir tac qoyuldu. Tac sahibləri olan bu gözəl qızlar firuzə təxt kimi yaşıl çəmənliyi gəzərək şərab həsrətində olanlara şərab verdilər. Sonra bir pəri kimi Pərisuz kilsəsinə tərəf uçdular. Bir gün yol getdikdən sonra kilsəyə çatdılar. Firuzə rəngli göy qübbəsi altında sallana-sallana gəzdilər. Öz gözəllikləri ilə göyün lətif mənzərəsinə yeni nəqşlər vurdular.

Bura bağ deyil, sanki göydən yerə enmiş bir cənnətdi. Ariflər qəlbi kimi yaşıllığı, övlad məhəbbəti kimi mütədil havası vardı. Behişt küləyindən daha xoş bir meh əsirdi. Bu mehdən çəməndəki güllər inciyə, dənizdəki dalğalar gülə dönmüşdü. Üzəri lalələrlə örtülmüş daşlar bir atəşpərəst məbədi kimi qızarırdı. Səba yeli çəməninin qıvrım saçını darayırdı. Bülbülün nəğməsi, qumrının xoş səsi qırmızı gülləri məftun etmişdi. Qayğısız quşlar heç bir şeydən çəkinmədən bir budaqdan o biri budağa uçurdular. Hər guşədə iki quş baş-baş verib nəğmə oxuyurdu. Bu nəğmələrlə onlar sanki gülü təbrik edib «Nuş olsun! Nuş olsun!» - deyirdilər.

Şapur bu çəmənə gələrək yenə də əvvəlki şəkli çəkdi. Pəri vücudlu Şirin bu xoş çəmənə görünəcə kef məclisi düzəltdi və bir dəstə özü kimi pərilərlə oturub içməyə başladı. Yenə mehriban gözü, qəlbinə təsəlli olan haman

¹ Çin nəqşi – Şirinin gözəlliyinə işarədir.

şəkil sataşdı. O bu sehərə təəccüb etdi və artıq bunun ciddi bir iş olduğuna inandı, fikrə dalaraq oyunu, nəşəni unuttu. Çaşmış ürəyinin əmrinə itaət edərək şəklin yanına gəlib onu götürdü. Şirin bu şəkllə baxınca öz çşqinin bu aynada əks etdiyini gördü, bütüin varlığı ilə bu şəkllə bağlandığını anladı. Huşu başından uçdu. Danışarkən çəşir, ağzına gələnı deyirdi. Danışdığı sözləri bir də təkrar etməyə gəlməz!

Bir görün, milçək ovlayan hörümçək, hüma quşunu necə tora saldı! Bir görün, divlər məskəni olan çəşmənin başında pərinı necə dəli edildilər! Tədbir ilə yalnız adamları deyil, divləri də ovlamaq olar.

Üzləri gül yarpağını andıran qızlar sədbərk¹ gülü qəmgin halda yerə yıxılmış görünəcə, artıq bu işin bir pəri olmadığını anlamadılar, bunun qeyri-adi bir iş olduğuna inandılar. Onlar əvvəlki hərəkətlərindən peşiman olaraq şəkli tərifləməyə başladılar. Şirinə dedilər:

– Canımızdan, başımızdan keçməli olsa q da şəklin sirtini öyrənərik.

Şirin onların bu sözlərinin səmimiyyətinə inanaraq, bu işə çarə tapacaqlarına əmin oldu. Yalvararaq onlardan kömək istədi. Yoldaşın yoldaşa köməyi dəyməlidir. Yoldaşın köməyi olmadan heç bir iş görmək olmaz. İnsanın çox işi yoldaşlarının köməyi ilə aşar. Bir işi başa çatdırmaq üçün mütləq yoldaşın yardımını lazımdır. Yalnız Allah misilsiz və yoldaşsızdır.

Gözəl Şirin zərif və incə qızlara dedi:

– Bu şəkil mənim səbr və qərarımı əlimdən aldı. Artıq bunu heç kəsdən gizlətmək lazım deyil. Gəlin, bədələrimizi bu canımız qədər əziz olan şəklin sağlığına qaldıraq!

Onlar yenidən kefə başladılar. Şərab gətirib işrət məclisi qurdular. Məclisdə dalbadal hicran qəzəlləri oxunur, saqının «Nuş olsun! Nuş olsun!» səsi eşidilirdi. Gözəl Şirin acı şərabı əlində tutarkən bütün dünya onun cəmalının

şirinliyindən və əlindəki şərabın acılığından sərxoş olurdu. Şirin hər bədəni dodaqlarına apararkən şəkllə təziin edirdi. Sərxoş olunca səbri tamamilə tükəndi. Gözəl qızlardan birini yol üstünə göndərib tapşırıdı:

– Yola çıx! Gördüyün hər kəsə diqqətlə bax. Bu ölkədə nə işlə məşğul olduğuna göz yetir. Şəkil barəsində soruş. Dediklərini yaxşı-yaxşı öyrən.

Şəkil məsələsini öyrənmək üçün onlar gizləndə və aşkarda çox çalışdılar. Lakin nəticə vermədi. Şəklin sirtini açılmırdı. Keçirdiyi iztirablar Şirinın vücudunu süstləşdirir və zəifləşdirirdi. O, bir ilan kimi qıvrılırdı, gözlərindən inci kimi yaşlar axırdı.

Şapurun tapılması

Birdən əfsunçu quş göründü. O atəşpərəstlər kimi geyinmişdi. Şirin uzaqdan Şapurun üzündə tanışlıq əlamətləri görüb onu yaxşı qarşıladı. Şapur yanında kağız olmasa da, Şirinın xəyalında özü haqqında çox gözəl bir lövhə yaratdı. Şirin o qoca atəşpərəsti çəğırmağı və ondan şəkil barəsində soruşmağı qızlara işarə etdi.

– Bir soruşun görək, bəlkə o şəkildəki adamın adını, harada yaşadığını, nə dində olduğunu bilir?

Kənizlər atəkləri ilə yolu süpürə-süpürə Şapurun yanına gedərək şəkil əhvalatını ona naql etdilər. İşdən xəbərdar olmasına baxmayaraq, Şapur özünü bilməməzliyə qoyur və dodaq altı pıçıldayaraq yenə öz əfsununa davam edirdi. O artıq onun ayağını öz toruna düşmüş görünəcə tələsməməyi və səbrlə iş görməyi qorara aldı. Şapur onlara:

– Bu söz deşilməli olmayan bir dürrdür. Onu söyləmək olmaz. Demək olsa belə, hər halda ayaq üstü söylənilməz, – deyə cavab verdi.

Kənizlər Şirinın yanına yüyürüb bu pak adamdan eşitdiklərini ona xəbər verdilər. Şirin kənizlərin sözlərini

¹ Sədbərk – yüz yarpaq, çox yarpaq.

eşidincə qanı coşdu. Qızışaraq ayağa qalxdı və tələsik Şapurun yanına gəldi.

Onun gözəl vücudu gümüş bir dağa bənzəyirdi. Yeridikcə xalxalı¹ dağa səs salırdı. Onun boyuna baxanlar şumal bir sərvi ağacının yeridiyini güman edirdilər. Boybuxunu billur hasara oxşayardı. Saçları və başı təzə bahar kimi ətrafa müşk qoxusu saçırdı. Saçlarını kəmənd kimi hörüb öz boynuna atmışdı. Kişi ürəkli Şirin cəmalındakı nəqşlərin şirinliyi ilə nəqqaşın ağzını və dilini bağlamışdı. Onun bir oyuncaq kimi füsunkar cəmalı, onu bir oyuncaq kimi oynadan sənətkarın özünü oynadırdı. Şapur bir mahir hindli kimi onun qəlbini oğurlamışdı. Buna görə Şirin də bir türk kimi onu soymaq istəyirdi². Şirin hindli axtaran türk köçəriləri kimi hindlinin dalınca qaçdığından bütün türklər onun gözəlliyinin hindlisi olmuşdu. O incidən sırğası olan qulağının üstündən pərdəni götürərək inci sədəfini andıran qulağını bilik dənizinə dayadı, geniş bilikli Şapurun söhbətinə qulaq asmağa başladı. Nazlı bir baxışla onu süzdü, duzlu bir dillə onunla danışdı. Abidlərə danışmaq qayda-qanunu gözləyərək dedi:

– Bir an mənimlə tanış ol! Yad adam kimi uzaq qaçma, bir dəqiqə mənimlə otur.

Hiyləgər Şapur bu sözləri eşidincə yenə tələsməməyi qərara aldı. Şirinin nərgisi andıran xumar gözləri incəliyə qiymət verməyi bacaran Şapurun bütün varlığını sarsıtdı, hər bir şeyin əlindən aldı. Onun danışmaq üçün bircə dili qalmışdı. O, bu dillə qarşısındakı pəri üzlünü tərifləməyə başladı.

Pəri əyləşdi, Şapuru da əyləşdirdi:

Pəri soruşdu:

¹ Keçmişdə arvadların topuqlarına bağladıkları bilərzik.

² Şərqdə çox yayılmış bir obrazdır. «Hind oğrusu» təbiri sonralar «hindli» şəklinde oğru mənasında da işlənir. «Hindli» eyni zamanda «qul» deməkdir. «Türk» sözü Nizamidə bir neçə mənada işlənir. Alıcı, zirək, gözəl və sairə. Burada alıcı, axtarıcı mənasındadır.

– Lütfən, bizə söylə, kimsən, nəçisən? Sən mənim gözümə tanış gəlirsən.

Təcrübəli kişi Şirinin sualına belə cavab verdi:

– Mən dünyanın yaxşı-yamanını görmüş adamam. Allah yerin və göyün heç bir sirrini məndən gizlətməmişdir. Gün batandan tutmuş gün doğana qədər bütün ölkələri gəzmişəm. Yalnız yer deyil aydan balığacan¹ hər nə barədə soruşsanız cavab verməyə hazırım.

Şirin Şapurun böyük cəsarət sahibi olduğunu görüncə:

– Bu şəkil barəsində nə söyləyə bilərsən? – deyə soruşdu.

Hiyləgər Şapur qızın sualına belə cavab verdi:

– Sənin gözəl cəmalın bədnəzərdən uzaq olsun! Bu şəkilin əhvalatı uzundur. Bu şəkil barəsində mənim pərdəmin dalında bir çox sirr gizlənməmişdir. Əgər xəlvət bir yerə çəkilə bilsək, bildiklərimi açıb sənə deyərəm.

Şirin Şapurun bu sözlərini eşidincə yanındakı qızlara buradan dağılmağı, Böyük Ay ulduzları kimi bir-birindən ayrılmağı əmr etdi.

Qızlar dağılıb getdilər. Danışmaqda mahir olan Şapur meydanı boş görüncə söz topunu meydana atdı:

– Bu gözəl şəkildə təsvir olunan gənc yeddi ölkənin günəşidir. O, İskəndər kimi böyük cəlal sahibi, Dara kimi mahir bir minicidir. İskəndər və Daradan bir yadıqardır. Gözəllikdə göy onu günəş adlandırır. Yer üçün Cəmşiddən qalma bir toxumdur. O şahlar şahı Xosrov Pərvizdir. İndi yer üzündə şahlıq onun adından qüvvət alır.

Şapur bu cür sözlərdən çox danışdı. Bu təriflər ruhu oxşadığından Şirinin canına yayılırdı. Şapur danışır, o da bütün diqqətini toplayaraq onun şirin sözlərini dinləyirdi. Hər bir nöqtədə bir an fikrə cumur, yenə də şəkildəki gəncin yeni bir tərifini eşitmək istəyirdi.

¹ Yerin balıq üstində durması əqidəsənə işarədir.

Şirin Şapurdan eşitdiyi sözləri fikrində bəzəyirdi. İztirab içərisində idi. Hər kəlməni demək istərəkən daşdan ləl çıxarırmış kimi çətinlik çəkirdi.

Şapur artıq ondan sirri gizləmək istəməyərək açıq danışdı.

– Ey pəri üzlü, sən nə üçün ürəyinin sirrini açıb demək istəmirsən? Pəri kimi sözü pərdədə gizlədirsən? Açılmamış gül kimi öz qabığının içində gülərək üzünü göstərmirsən? Söz şəkər kimi açıq olmalıdır. Dərdinə dərman axtarırsansa dərdini hakimdən gizləmə. Aç, danış!

Zəncir saçlı Şirin Şapurun bu sözlərindən inciyib acıqlandı. Ah, bilsəniz acıqlanmaq ona nə qədər yaraşırdı! Lakin məhəbbət onun ətayindən bərk-bərk yapışdığından qalxıb gedə bilmirdi. Bir bəhanə ilə yenə Şapuru danışdırmaq istədi. Bağı xəlvət, müsahibi dərd əhli gördükdə üzərindən örtüyü götürdü. Çəkinmədən Şapurla yanaşı oturdu, şəkər kimi şirin sözlər səpən ağızından möhrü götürdü.

– Ey qoca, – dedi, – səni and verirəm Allaha, mənə öz himayəndə qoru! Mən çox ağır vəziyyətdəyəm. Ürəyim də hörüklərim kimi pərişandır. Bu şəkilə vurulmuşam. Bir surət-pərəst kimi gecə-gündüz bu şəkilə sitayiş edirəm. Yardım əlini mənə uzat. Bir gün mənim də sənə köməyim dəyər. Mən öz sirrimi sənə qulağına dedim, sən də bir şey bilirsənsə açıb mənə deməlisən.

Əfsunçu Şapur çarə axtararkən doğru danışmaq-dan yaxşı bir çarə tapmadı. Bir biləzik kimi onun əlini öpdü, bir xalxal kimi ayağına düşüb təzim etdi. Yüz dəfə and içib dedi:

– Yoldaşlarının içərisində bir şam kimi parlayan gözəl qız! Tac sahiblərinin fəxri, taxta layiq olan pəri! Sənin pisliyini istəyənin günü gecədən qara olsun! Sənin ürəyin yeni çıxan aydan daha artıq parləsin. Sən mənə hamilik edib aman verdin. Mən də öz hamimin xatirinə həqiqəti açıb söyləyəcəyəm. Bu şəkili çəkən rəssam mən özüməm.

Məharətlə çəkdiyim bu şəkili Xosrovun şəkildir. Rəssamın çəkdiyi hər bir şəkil öz əslinə oxşar, ancaq şəklin canı olmaz. Mənə şəkil çəkmək sənətini öyrətmişlər, can isə başqa yerdə qalmışdır. Sən Xosrovun şəklini görməklə ona bu qədər vuruldun, bəs onun özünü görsən necə olarsan? Sən nurdan yaradılmış bir aləm görəcəksən. O, dünya görməmiş bir cavandır, ancaq dünyanın gözünün işığıdır. Qüvvətli, igid, zirək, bacaraqlı bir oğlandır. Ceyran kimi mehriban, vəhşi şir qədər qəzəblidir. Xəzan yelinin acılığını dadmamış bir güldür. Gənclik budağı üzərinə qonmuş bir təzə bahardır. Hələ gül cəmalının dövrəsində, şimşad göyərçməmişdir. Onun sərvə andıran əndamı çiçəklənməmiş bir süsən qədər təmizdir. Hələ oxunun qanadları qara quşun bədənindədir, neylufərinin yarpağı sudadır. Hələ günəşi bulud arxasına çəkilməmişdir¹. Onun nə günəşdən və nə də buludlardan qorxusu vardır. O, öz ətirli mehi ilə behiştin yüz qapısını birdən açar. İki tükü ilə ayı iki parça etmişdir. Səfərə çıxarkən Rüstəm² minən atı minər. İcməyə oturarkən Keyqubaddan³ seçilməz. Xəzinə paylamaq üçün əyləşərkən Qarunun⁴ adını unutdurur. Danışanda mərcandan inci çıxarar. Qılınc vuranda aslanın canını alar.

Qütübə oxşayan üzəngiləri hərəkətə gəlincə, külək onun atının ayağından qalxan tozlara belə çata bilməz. Nəslini soruşsan – göz dəyməsin – Cəmsidə çatar. Nəcəbətini soruşsan – Allaha şükür – günəş kimi saf və təmizdir. Onun qoşunu dünyaya sığmır, yeddi göydən hündür bayraqı vardır. O, qızıl bağışlamağa başlasa bu qızılları dağımaq üçün bir ağaclıq yolu uzanan dəvə qatarı lazımdır. Müharibə vaxtı gəldikdə vay ona qarşı duran düşmənin halına! Əlini polad xəncərə atdımı, polad zireh belə qabağında dayana bilməz. Qılınc oynatmaq zamanı

¹ Bütün bu obrazlar Xosrovun cavanlığını, üzünə tük çıxmadığını ifadə edir.

² Rüstəm – əfsanəvi pəhləvan, «Şahnamə» qəhrəmanlarındandır.

³ Keyqubad – İranın mifik padşahlarındandır.

⁴ Qarun – əfsanəvi dövlətli və xəsis obrazı.

çatdıqda igidlər öz qılıncını qınından çıxartmaz. Yol gedərkən ayağının zərbəsindən yerin köksü yaralanır. qaçarkən fələyin çarxının sürətindən iti qaçır. Fələk özü onun meydanına çıxa bilməz, çünki onun qılıncının yanında fələyin qılıncı kütdür. Qılınc oynatmaqda göylər qılıncı belə onunla yarışa bilməz. Onun gözəlliyi bir bayram məclisinin yaraşığıdır. Onun əsl gözəlliyi hünərdir. Camalı, misilsiz hünərlərinə bir əlavədir. Qəlbi həmişə xoşbəxtliklə qarşılaşır, xoşbəxtlik olan yerdə isə həmişə müvəffəqiyyət əldə edilər. Öz varlığı ilə dünyanı bəzəyən, bu cür cəmal və cəlal sahibi olan bir gənc gecə-gündüz sənin eşqinlə alışıb yanır. O bir gecə sənin xəyalını yuxuda görmüşdür. O gecədən onun ağı və huşu başından uçmuşdur. O vaxtdan bəri o nə şərab içir, nə də bir kəslə badə qaldırır. Nə gecə yatır, nə də gündüz sakit ola bilir. Şirindən başqa heç bir kəs könlündən keçmir. Dünyada heç bir kəsin bu cür acı güzəranı olmasın! O, bu işi düzəltmək üçün məni sənin yanına elçi göndərmişdir. Yaxşı, yaman, nə vardısı hamısını açıb sənə dedim. İndi ixtiyar sənindir...

Şapur müxtəli vasitələrlə Xosrovu tərif etdi. Bildiyi sözlərin hamısını dedi. Bu şirin dillinin sözləri Şirini böyük həyəcana saldı. O, bu candan xoş olan sözləri bir şərab kimi içdi. Ayaq üstə dayana bilmədi. Az qala yüz dəfə yerə yıxılacaqdı. Özünü güclə saxlaya bildi. Bir qədər bu vəziyyətdə qaldı, bir az sakitləşəndən sonra dedi:

– Ey ağıllı kişi, bu işə bəs sən nə tədbir tökə bilərsən?

Şapur cavab verdi:

– Ey gözəllikdə günəşi qışqandıran pəri! Ürəyin həmişə sıxıntısız, ömrün uzun olsun! Bu sirri heç bir kəsə açma. Sabah, öz ovunun dalınca uç! Bir kişi kimi Şəbdizə minib ova get və oradan qaç! Heç kəsin əli sənin ətəyindən yapışa bilməz, heç bir qara at Şəbdizə çatmaz. Sən bir səyyarə kimi yolu mil-mil qət et! Mən də bacarsam özümü sənə yetirərəm.

Şapur Xosrovdan aldığı üzüyü Şirinə verib dedi:

– Al bu üzüyü, yubanma! Yolda gənc şahə rast gələsən bu hilal qaşlı üzüyü ona göstər. Görsən tanıyarsan, atının nalları qızıldandır, paltarları başdan-ayağa qədər ləllə bəzənmişdir. Onun tacı ləl, donu ləl, kəməri ləldir. Üzü də ləl qədər gözəldir. Sən ləl içində bir ləl görəcəksən. Əgər qarşına çıxmasa Mədəinin¹ yolunu soruş. Şahın qəsrinin harada olduğunu öyrən. Mədəinin yolunu tapınca, sən orada xəzinələri bir-biri üzərinə tökülmiş görəcəksən. Şahın Fərxar² kimi gözəl bir qəstri var, o qəsrə bir çox kənzilər saxlanır. Bir baş şahın müşk ilə dolu olan qəsrinə get, şahın üzüyünü kənzilərə göstər. O bağda azad bir sərvin kimi yaşa, yeni dəymiş meyvə budağı kimi sən görün. Şahın cəmalına tamaşa et. Bu vaxt nə qədər xoşbəxt olduğunu özün görə biləcəksən. Mən sənənin yanında, tac yanında kölgəyə oxşayıram, odur ki, mənim bu məsləhətlərimə ehtiyac yoxdur.

Şapur bu sözləri deyib susduqda onun cadusu ay üzünü qıza, hiyləsi ilə o huriyə təsir etdi. Qəlbi və canı ümidlə dolu bir halda qalxaraq oradan getdi. O ay günəş kimi tək qaldı. Gözəl qızlar Şirini tək görüncə onun yanına yüyürdülər. Dağılmış Böyük Ayı ulduzlarını Ülkərə döndərdilər. Ay üzünü Şirin ulduz kimi gözəl qızlara əmr etdi:

– Bu gecə tələsik buradan köçüb getməliyə. Qoy dağ gövdəli arəb atlarımızın nalları bu dağı bir gövhər mədəni kimi qazsın.

Ayüzlü, günəş yerləşli qızlar kəcavən: götürdülər. Bütün yolu söhbət edə-edə vətənə çatdılar. Yolun yorğunluğunu çıxarmaq üçün bir az dincəldilər. Lakin Şirin dincəlmədi. Onun qəlbi haman bağda bağlamb qalmışdı.

Bir dəfə gecənin tüstüsü dünyanı bürüyürkən, onlar dünyanın gözünü yuxuya verdilər. Günəşi yaşıl örpəklə bağladılar. Güllü söyüd budaqları arasına qoydular. Şirin Məhinbanuya dedi:

¹ Mədəyin – Sasanilər dövlətinin paytaxtı.

² Fərxar – gözəlliyi ilə məşhur bir şahər.

– Ey cahangir! Mən sabah ova getmək istəyirəm. Buyur bircə günlüyə Şəbdizi mənə versinlər, minib çölləri gəzim. Axşam qayıdıb yenə qulluğunda hazır olaram.

Məhinbanu ona cavab verdi:

– Bir at nədir, yüz məmləkət istəsən yenə səndən əsirgəmərəm. Atı verərəm, ancaq bircə şərtlə: bu qara Şəbdiz çox iti yerişli və qızğındır. Kişnəməsi bir göy gurultusu, surəti bir tünd küləkdir. Qorxuram, atı minərkən tünd və yeyin sürməklə onu su altındakı od kimi alışdırarsan. Yox, mütləq minmək istəyirsənsə, min, gecə parlaq aydan gözəl olmadığı kimi, Şəbdiz də səndən artıq deyildir. Başına pəhlivan cilovu vur, özünə öyrət!

Məhinbanunun bu sözlərinin eşidincə Şirinin üzü gül yarpağı kimi açıldı. O Məhinbanunun qarşısında təzim etdi, xidmət göstərdi və gecəni çox rahat yatdı.

Şirinin Məhinbanunun yanından Mədainə qaçması

Səhər vaxtı Çin xəzinədarı gövhər sandığının ağzına bir qızıl qıfıl vurarkən¹, Çin nəqşi qədər zərif olan o gözəl qız evdən bayıra çıxdı. Qaçmaq barəsində düşündü. Çin gözəllərini andıran bir dəstə qız gəlib sərv kimi onun qulluğunda hazır dayandı. Şirin bu mehriban qızların üzünü gördükdə:

– Siz Allah, – dedi, – gəlin birlikdə çölə gəzməyə çıxaq. Bəlkə toruma bir quş düşdü.

Gözəllər başlarından çutqularını açdılar. Paltarlarını dəyişib kişi kimi geyindilər. Əyinlərindəki ipək paltarları çıxarıb don geyindilər. Başlarına papaq qoydular. Paltarlarını dəyişdikdən sonra bu bakirə qızların hər biri gözəl bir oğlana oxşadı. Qayda belə idi: qızlar və qadınlar çölə gedərkən həmişə oğlan paltarını geyinirdilər.

Qızlar Şirinin ətrafına toplaşdı onu araya aldılar. Şirin ata minən kimi onlar da atlandılar. Qəsrin həyatından çölə çıxıb atlarını sürdülər. Onlar dirilik çeşməsindən qayıdan Xızır qədər qıvraq idilər. Yorga yerişli atlarını çaparaq bir neçə çöl ötüb keçdilər. Qəlbi məftun edən bu huri dəstəsi, nəhayət, behişt kimi şən və xoş bir çölə çatdı. Çöl yaşıllıq cəhətindən bir ceyran seyrangahı idi. Hər tərəfdə müşk ətri saçan xoş bir hava duyulurdu. Onlar burada da dayanmayıb yenə atlarını bir quş kimi səyirtirdilər.

Qoşunlara qalib gələn gözəl Şirin Şəbdizi çox məharətlə sürürdü. Şəbdiz bütün atlardan iti gedirdi. O, çapışmaqda qızısqın atların hamısını geridə qoydu. Şirinin yoldaşları ondan ayrı düşdülər. Onlar belə güman etdilər ki, at Şirini götürüb qaçmışdır. Ancaq Şirinin özünün qaçdığı heç kəsin ağına gəlmədi. Bir kölgə kimi onun arxasınca çapdılar. Lakin nəinki onun kölgəsinə, hətta tozuna da çata bilmədilər. Gecəyə qədər çox axtardılar. Nəhayət, mayus halda geriye qayıtdılar. Qızlar çox yorğun idilər. Padşahlarını itirdiklərindən ürəkləri kədər və qüsse ilə dolu idi. Onlar axşam Məhinbanunun hüzuruna çatdılar. Bu ulduzlar padşahın hüzuruna aysız gəlmişdilər. Ay üzli Şirin onların yanında deyildi. Qızlar Məhinbanunun taxtının qabağında dayanaraq gözlərini yerə tikdilər. Çox yanıqlı bir dildə Şirinin itməsinə nəql etdilər.

– Fələk bizim başımıza oyun açdı. Tale onu bizim əlimizdən aldı, – dedilər.

Bu sözləri eşidərkən Məhinbanunun köhnə dərdləri təzələndi. O kədərli halda taxtından yerə düşdü, başına torpaq sovurdu, üzünü torpağa sürtdü. Gözündən tufan seli açıldı, qəmindən başını qucaqladı. Şirinin adı dilindən düşmürdü, ağlayır, qardaşının ölümünü də xatırlayaraq hər ikisinə yas saxlayırdı. Göz yaşlarını axıdıb deyirdi:

– Ey nəzanin ay! Bədnəzər səni birdən-birə mənim əlimdən aldı. Sən bir gül idin, zalım külək səni öz kolundan qopardı. Bilmirəm səni hansı tikanın üstünə saldı. Necə

¹ Yəni günəş doğarkən.

oldu ki, yadları bızdən daha çox sevdin, bizi tərkd etdin? Bir ahu kimi ceyranlardan doydun. Hansı aslanın pəncəsinə keçdin? Sən bir ay idin öz ulduzlarından ayrı düşdün. Günəş kimi tək niyə gəzirsən? Sən bir sərvi idin, canım sənə çəmənd. Bəs mənim sərviim harda qaldı? Sənin hər budağında canımın bir damarı vardır. Sənin ay üzün indi kimə işıq salır? Səni itirərkən aqlımı da itirdim. Mən sənsiz bir də özümə gələ bilərəmmi?

O, bütün gecəni səhərə kimi növhə deyib ağladı. Bu yanıqlı sözlərlə qəm üzərinə qəm, dərd üzərinə dərd artırırdı.

Günəş Bijənin¹ quyusundan bayıra çıxaraq öz nuri ilə dünyanı işıqlandırdı. Məhinbanunun bütün qoşunu xidmətində baş əyib əmrinə hazır dayandı. Ona dedilər:

– Əgər buyursanız lap tezdən atlarımızı bir ox sürətilə Şirin dala dalınca sürərik.

Lakin Məhinbanu səfərə razılıq vermədi. Nə özünün getməyə həvəsi oldu, nə də başqasını göndərdi. O başına belə bir bəla gələcəyini yuxuda görmüşdü. Guya tərlandı əlindən uçmuşdu, o tərlandı itməsinə təəssüf edən kimi, tərlandı yenə qayıdıb onun əlinə qonmuşdu. O adamlara dedi:

– Biz indi bir tərlandı olub uçaq da, heç bir suyun qırağında Şəbdizin ayaqlarının iz və tozunu görə bilməyəcəyik. Biz göylərin sirrini bilsək də onu tapa bilməyəcəyik. Uçub əldən çıxmış quşun ardınca getmək yaramaz. Tordan qaçmış ovu qovmazlar. Uçan göyərçinin dalınca ağlamaq ayda verməz. Halal mal olsa yenə öz yuvasına qayıdar. Mən onun Buraqın² nalının qığılcımını görəndə qədər səbr edəcəyəm. İtmis xəzinədən xəbər tutunca yenə də sevinc mənə qismət olacaq. O qiymətli daşı xəzinəyə qaytaracağam. Təşəkkür əlaməti olaraq qaş-daş paylayacağam.

¹ Bijən «Şahnamə» qəhrəmanlarındandır. O, gözəl Maniyə sevdisiyə görə bir cəza olaraq quyuya salınmışdı.

² Buraq – mifik bir atdır.

Qoşun Məhinbanunun bu cavabını hər şeydən üstün tutaraq ona itaət etdi.

O tərəfdə isə Şirin Şəbdizin üstündə dünyanı əldən salaraq özünü Pərvizə yetirməyə can atırdı. O səyyarə kimi tələsir, gecə-gündüz dayanmadan yol gedirdi. Oğlan kimi geyinmişdi; bir kənddən o biri kəndə, bir örüşdən o biri örüşə keçirdi. Düşmənlərdən ehtiyat etdiyi üçün həmişə yoldan kənara çıxır, atını çöllər və dağlara çapırdı. Onun atı külək kimi dağlardan aşır, dağ kimi küləyi arxada qoyurdu.

Sənə bir əfsanənin sirrini açib demək istəyirəm: bir dəfə bir qadın cadugərlik fikrinə düşərək bir daraq və bir güzgü ofsunlayıb yola atdı. Fələk bunları tapdı, daraqdan meşə, güzgüdən isə dağ əmələ gəldi. Darağı və aynanı atan qadın isə dağ və meşə kimi bərk oldu¹.

Şirin yol getməkdən çox incimışdi. O, bir neçə dağ və meşə keçib toza, torpağa bulaşmışdı. Üzü saralıb-solmuş, incə təbiəti bərkimışdi. Ürəklərə nur saçan bu qız on dörd gecəlik ay kimi on dörd gün soraqlaşaraq yol getdi. Heç bir mənzildə atını saxlamır, soruşa-soruşa irəliyə sürürdü. Onun yorğa atı küləkdən iti gedirdi. Bu atın sürətini görərkən yer öz dövrəsinə dolanan göyün sürətini unudurdu.

Şirinin çeşmədə çimməsi

Sübhün ağ nəfəsi ətrafa yayılarkən qaranlıq ümitsizliyə qarılıra qaranlıq qaldı. Dünyanın başına hərlənən göy üzündəki minlərlə nərgizlər solaraq yerlərini sarı güllə verdilər.

Şirin əziyyətə qatlaşıb atını bərk çapırdı. Behişt kimi bir çəmənliyə çatdı. Burada dirilik suyu qədər saf bir çeşmə var idi. Dirilik suyu bu çeşmənin saflığı qarşısında utanıb zülmətdən gizlənmişdi. Şirin yolun əziyyətindən yorulmuş və başdan ayağa qədər toz-torpağa batmışdı. Bir müddət

¹ Bu əfsanəni belə izah etmək olar: qadın işlərini buraxıb kişi işləri görəndə qadın qadınlığını itirib kişi kimi qaba olar.

çəsmənin ətrafında fırlandı. Hər tərəfə göz gəzdirib on ağaclıqda belə bir insan izi olmadığına inandı. Tələsik yerə düşərək atını bir tərəfdə bağladı. İti baxışları ilə ətrafı süzüb xatircəm oldu.

Nur çəsməsi Şirin, çəsməyə yaxınlaşdı. Onun gözəlliyi qarşısında göyün gözləri qamaşdı. Süheyl ulduzu qədər gözəl olan Şirin yundan toxunmuş, şəkər kimi ağ paltarını soyundu. Şira ulduzu¹ isə onun ağ əndaminin gözəlliyini görərkən bu gözəlliyin heyranı olub fəryad etdi. Şirin belinə bir göy ipək bağlayıb suya girdi. Dünya əndaminin Ülkəri ətrafına doladı, neylufəri nəsrinə qovuşdurdu.

Gecə sürməyi bir hasar kimi onun ətrafında yüksəlir, ay mavi göydən boylanaraq onun gözəlliyinə tamaşa edirdi. Şirinin suya girmiş gümüş bədəni sincab üzərinə düşmüş bir qaqumu andırırdı. Gülün çəsmədə yuyunması, yox, yanıldım, gülüm çəsmədə bitməsi çox gözəldir. Şirin də belə bir gül idi. O saçları ilə suda tor qurmuşdu. Bu tora balıq əvəzinə ay düşmüşdü. Müşk saçları kafur kimi ağ əndamını bəzəmişdi. Onun ağ bədəni qarşısında bütün dünya diz çökmüşdü. Şirin qabağı görməyi bacardığından yanına bir qonaq gələcəyini duymuşdu. O, saf bir şəkər qədər şirindi, çimdiyi çəsmənin suyundan bu qonaq üçün gül şərbəti hazırlayırdı.

Xosrovun Şirini çəsmədə görməsi

Fars kitablarını oxuyan qoca, fars padşahları haqqında belə nağil etdi:

– Xosrov, o azad sərvi axtarmaq üçün Ərmən adam göndərəndən sonra, gecə-gündüz sevgilisinin yolunu gözləyir, onunla görüşməyə tələsirdi. Ay və günəş öz vaxtında çıxdığı kimi, o da axşam və səhər atasının yanına gəlib qulluğunda hazır dayanırdı. Onun tacı padşahlıq

taxtının bəzəyi olanda şah onu sevinclə öz başının tacı adlandırdı.

Xosrov şahın gözündə çox əziz idi. Lakin bir azdan sonra bu mehribanlığa göz dəydi. Qan içən, qılinc oynadan düşmən gümüş pul kəsdirib üstünə Xosrov Pərviz möhrü vurdu. Pulu bütün şəhərlərə göndərdi. Bu iş İran padşahını coşdurdu. O, qılıncın gücündən və sikkədən qorxdu. Qoca qurd gənc aslanın qarşısında titrədi. Padşah şahmat oyununda Xosrovun birdən-birə qalib gəldiyini güman etdi. O, bir neçə məharətli oyun oynamaq və gənc padşahın yolunu kəsmək istədi. Tədbir töküüb bir oyun oynamaq fikrinə düşdü. Lakin taleyin oyunundan xəbərsiz idi. Tale Xosrovun tərəfində idi. Onun yolunu kəsmək olmazdı. Təzə çıxan ayın üzü heç vaxt tutulmaz, ürəyi həqiqətlə dolu olanlar dünyaya qalib gələrlər. Dünya onlara qalib gələ bilməz.

Büzürkümüd bu işdən xəbər tutaraq gənc şahı gizlinlə axtarıb tapdı və ona dedi:

– Bəxt ulduzun batmaq üzrədir. Şah sənə cəza vermək istəyir. Hələ cəzalanmamışkən, bir neçə gün əvvəl saraydan çıx, get. Tez başını götür qaç. Bəlkə bu od tüstüsüz ötüşə, ulduzun yenə xoşbəxtliyə doğru dönə.

Xosrov zamanənin qarışdığını və taleyinin onu məhv etməyə bəhanə axtardığını görərək hərəmxanaya müşk saçdı, gözəllərin yanına getdi, ay üzlü qadınlara belə bir vəsiyyət etdi:

– Mən iki həftəliyə bu ürək sıxan qəsdən uzaqlaşsram, ova gedirəm. Siz kefinizi pozmayın, öz yerinizdə qalın. Üzünüzlə həmişə kədərdən uzaq və şən olun! Bu bağa, qarğa qanadları¹ üzərində tovuz kimi oturmuş bir qız, bir nar məməli gözəl gəlsə onu yaxşı qarşılaysın, o bir əziz qonaqdır. Siz aynasınızsa, o günəşdir. Onun ürəyinin sıxılmasına yol verməyin. Qoy o burada oynayıb şad olsun. O, yaşıl

¹ Şira ulduzu – Procion və Sirius adlı iki ulduz.

¹ Qarğa qanadları – qara Şəbdiz.

sarayda darıxaraq Xızır kimi çölə getmək istəsə, siz də onunla gedin, o behişt üzlü gözəl haranı arzu etsə, orada onun üçün bir qəsr tikdirin.

Belə bir hadisə baş verəcəyi elə bil Xosrovun ürəyinə dammışdı. Bu sözləri deyərək bayıra çıxdı, Süleyman kimi özü ilə bir neçə pəri götürüb külək sürətilə oradan uçub getdi.

Mindiyi at bir dağ ilə çapır, getdikcə qızıışırdı. Ayağının nalları dağı-daşı deşir, Ərmən tərəfindəki torpaqları yumşaldırdı.

Xosrov padşahdan qorxurdu. Buna görə də ürəyi dərdlə dolu idi. İki günlük yolu bir günə çapdı. Təsadüfən onun yolu Şirinin çimdiyi çeşmənin yanından düşdü, çeşməyə çatarkən atı tamamilə yoruldu. Xosrov qulamalarına burda dayanmaq və atları yedirmək əmrini verdi. Özü isə qulamalardan ayrılaraq tək başına çəmənə seyrə çıxdı. O firuzə rəngli gülşənin ətrafına fırlandı, çiçəklərin ətrafında parlaq bir su gördü. Suyun kənarında tovuz yaraşlıqlı bir qara quş bağlanmış, kövsərin qırağında gözəl bir qırqovul əyləşmişdi. At çəməndə otlayırdı, Xosrov bu sakit aləmi bir az seyr etdikdən sonra öz-özünə dedi:

«Ah, bu büt qədər gözəl qız mənim sevgilim, bu at da mənim atım olsaydı, nə yaxşı olardı!».

O bu sözləri deyərək bu qara atın və ay üzlü qızın bir gün onun sarayına gələcəklərini bilmirdi. Çox vaxt sevgililər bizim qapımıza gəlirlər, bizim isə başımız yuxulu, gözlərimiz pərdəli olur, onları görmürük. Çox vaxt xoşbəxtlik adamın qabağına çıxır. Adam isə bu xoşbəxtliyi görmür və əlindən qaçırır.

Xosrov adəti üzrə hər tərəfi seyr etdi və birdən gözü ay üzlü bir gözələ sataşdı. O bir az qıza baxdı, sonra isə bu tamaşanın təhlükəli olduğunu anladı. Baxdıqca həyəcanı artırdı. Ay kimi bəzakli bir gəlinlə üz-üzə gəlmişdi. Bu ay, Ülkər ulduzu ilə əhatə olunmalı idi. Bu qızın üzünə ay

demək olmazdı, o civədən doğmuş Nəxşəb ayı¹ kimi hər şeyi əks edən bir güzgü idi.

Şirin mavi suyun içində bir gün kimi oturmuşdu. Göbəyinə qədər mavi ipyə bürünmüşdü. Onun gül əndamından çeşmə bir badam çiçəyinə dönmüşdü, özü isə bu çiçək içərisindəki badam içi idi. Saf suda çiçəyin necə parladığını görmüsən. Şirin də su içində belə bir çiçək kimi parlayırdı. Saçlarını darayıb üzünə tökdükcə, sanki gül üzərinə bənöfşə səpilir. Lakin saçları cna qulaq asmırdı, daradıqca hər tel, dibində bir ilan varmış kimi yeno qıvrılırdı. Tellər, sanki darağın qulağına belə pıçıldayırdı: «Sən qulsan, biz sənin ağanıq». Şirini qiymətli kimya daşları ilə dolu bir xəzinəyə bənzətmək olsa, onun hər hörüyü bu xəzinə üzərində qıvrılan bir ilan idi. Heç bir ofsunçunun əli bu ilanlara toxunmamışdı. Çünki bu ilanlar bütün ofsunçuları öldürürdü. Bağbanın əlində: bağın açarı yerə düşmüş, nar məmələr bağın qapısından bayıra çıxmışdı. Bu şirin narları görənin ürəyi həsrətindən nar kimi çatlayar. İşə bax ki, ayın çimdiyi bu çeşmə günəşin yolunu azdırmışdı. Şirin ovucu ilə başına su tökərkən, sanki fələk ayın üzərinə mirvarı səpirdi. Onun bədəni qarlı bir dağ kimi parpar parlayırdı. Həsrətdən şahın ağzı sultanırdı. Bu ürəyi cəzb edən billur, padşahın ürəyini alovlandırır, o bir günəş kimi alışıb yandı. Xosrovun gözlərindən buluddan tökülən kimi yağış yağmağa başladı. Çünki həmişə ay Dərri bürcünə girirəkən yağış yağır. Yasəmən əndamlı Şirin padşahın tamaşa etməsindən xəbərsiz idi. Çünki onun sünbül saçları nərgis gözlərinin üstünü örtmüşdü. Ay müşk kimi qara buludun altından çıxınca Şirinin gözü şahlar şahına sataşdı.

¹ Nəxşəb ayı-(Mügənnə ayı) Mügənnə tərəfindən düzəldilmiş bir ay. Mügənnə VIII əsrdə orta Asiyada kəndli üsyanının başçısıdır, qüvvəsini xalqa inandırmaq üçün uzaqdan işıq verən böyük bir ay düzəltdi.

O, kəklik üzərinə qonmuş hüma quşu gördü¹. Sanki qayın ağacı üzərində bir sərv bitmişdi.

Şirin padşahın nəzərlərindən utanaraq suda titrəyən bir ay kimi əsirdi. O qənd çeşməsi gizlənmək üçün heç bir şey tapmadığından gecə kimi qara saçlarını ayın üzünə dağıtdı. Gecəni işıqlandıran ayın üzərinə ənbər səpdi. Günün günorta çağı gündüzün üzünü gecə ilə örtdü. Gümüş üzərinə vurulan qara nəqşlər gözəl göründüyündən o da gümüş kimi bədəninin üzərinə qara çəkdi. Xosrovun qəlbi bu parlaq ayın qarşısında davam gətirməyərək, civəyə qarışan qızıl kimi, bu aydınlığa qarışdı. Ovçu aslan çəmənlər maralının ondan qorxub təlaşə düşdüyünü görüncə öz aciz ovunu tutmaq istəmədi. Aslan məğlub edilmişdi ovu heç vaxt qovmaz.

Ağlın hökmünə qulaq asıb səbr etdi, qızmış ürəyinin odunu söndürdü. Alicənablığı ehtirasına qalib gəldi. Üzünü çevirib başqa tərəfləri seyr etməyə başladı. Ancaq ürəyini toxum kimi çeşmənin kənarına səpmişdi. Çeşmədən başqa bütün yerlər ona yad görünürdü.

Bircə bu iki gülə baxın, onların iki çeşmədən aldıkları tikan oldu. İki də susuz idi, ancaq onlar sudan xeyir deyil, əziyyət görürdülər. Gözəllik çeşməsi birinci gün Xosrvun yolunu kəsdi. Şirin isə o biri çeşmənin uğrunda məhəbbət quyusuna düşdü. Çeşmə başına gələnlər yüklərini yerə qoyub yolda qurumuş çörəklərini suda isladarlar, bunlar isə çeşmədən məhəbbət yükü, qəmquşsə yükü tutdular. Çeşmə onların yumşaq həyatını bərkitdi.

Dünyadakı çeşmələr həmişə su həsrəti ilə yaxınlaşanların ayağına palçığa batırır. Dünya günəşi də belə bir qan çeşməsidir. O da fələyin dövrəsinə fırlandıqca qəlblərə rahatlıq deyil, əziyyət verir.

Padşah Şirinin belə çıpaq sudan çıxma bilməyəcəyini düşünərək nəzərlərini onun ay vücudundan kənara çevirdi.

Pəri üzlü qız bir pəri kimi dərhal sudan çıxdı. Paltarlarını geyinib Şəbdizin üstünə atıldı. Yol getdikcə öz-özünə düşündü: «Bir çarx kimi başıma fırlanan bu gənc kim ola bilər? Ürəyimə sahib olan bu adam sevgilim deyilsə, təəccüblüdür. Bəs o ürəyimi necə əlinə ala bildi? Mənə demişdilər ki, Xosrov başdan-ayağa qədər lələ tutulmuş paltar geyir. Gördüyüm adam sevgilim Xosrovdursa bəs bu nişanlar nə üçün onda yoxdur?».

Şirin, ancaq bir məsələni bilmirdi ki, şahlar yola çıxanda düşmənlərin qorxusundan öz paltarlarını dəyişdirib başqa cür geyinirlər. Coşğun bir ehtiras onu dayandırdı:

«Qalx, öz gülünü bu şəkərə qarışdır. Orda gördüyün şəkildisə, burda gördüyün gözəl bir candır. Orda sən bir gözəlin xəbərini eşitmişdin, burda gözəlin özünü görürsən». O yenə öz-özünə deyirdi: «Gəl bu yoldan dön, iki məhrab önündə birdən namaz qılmaq yaxşı iş deyil. Bir qədəhi iki sağlığa qaldırmaq olmaz. İki ağaya birdən qul olmaq yaramaz. Bu gənc oğlan axtardığım gözəl padşah olsaydı belə, burda, yol üstündə ondan kim olmasını soruşmaq yaxşı düşməzdi. Onun məni pərdə içində görməsi daha yaxşıdır. Pərdəsizlərə toz qonar, hələ bu iş sirr kimi pərdə altında gizlənikən, mən birdən pərdənin altından çıxma bilərdimmi?».

Şirin mindiyi qara quşu, yəni Şəbdizi sürətlə çapmağa başladı. At sanki qanadlanıb uçur, ayaqlarındakı nalların gücünü yerin altındakı öküzə və balığa hiss etdirirdi. At, səba yelindən yeyin qaçır, göyə sıçrayırdı. Qaçmaqda pəri də onunla ayaqlaşma bilməzdi. Devın iti nəzərləri belə onun sürətinə çatmazdı.

Xosrov bir an sonra başını çevirib baxarkən çəməndə özündən başqa kimsəni görmədi, atını hər tərəfə sürüb sevgilisini axtardı. Ürəyinin sakitliyini oğurlayıb aparən o gözəl qız heç bir yerdə yox idi. Çeşmə başında bir qədər oturub düşüncəyə daldı. Sonra isə itirdiyi gövhərin izini axtardı. Can alan qızın bu tezlikdə uçub aradan çıxmasına

¹ Hüma – əfsanəvi bir quşdur. Kəklik üzərinə qonmuş hüma at üstündəki Xosrova işarədir.

təəccüb etdi. Bəzən diqqətlə ağaclara baxırdı. Sanki qız quş olub ağaca qonmuşdu. Bəzən gözlərini çeşmənin suyu ilə yuyur, ayı, balıq kimi suda axtardı. Bəzən gözünü yumaraq göz yaşının qabağını saxlayırdı. Bəzən su üzərindəki körpünü qırırdı, səbri tükənirdi. Çeşməyə çox baxmaqdan gözləri qaraldı. Balıq çeşməyə düşən kimi o da suyun içərisində yuvarlandı. Yanıqlı-yanıqlı fəryad edir, acı-acı sızıldayırdı. Fələk özü Xosrovun bu şiddətli fəryadına dözə bilməyib onu incitməkdən peşiman oldu.

Xosrov bağı seyr edir, ay üzlü Şirini və Şəbdizi axtarırdı. Bir gözü ilə qarğa kimi qara atı, bir gözü ilə də tərən kimi qızı gəzirdi. Çünki qarğa onun tərənini aparmışdı. Yüngül qanadlı qarğa onun sevgilisini götürüb qaçmış, onun gününü qarğa qanadından da qara etmişdi. Onun ağ tərənı qara qarğaya dönmüşdü¹. Müşk söyüdü dönüb tikan kolu olmuşdu. Göz yaşları söyüd çiçəyinin toxumu kimi yerə səpələnirdi. Söyüd ağacı günəşə doğru əyilən kimi onun qaməti də öz günəşinin – Şirinin eşqi ilə əyilmişdi. Bu çox təbiidir. Çünki söyüddən oyun üçün çovkan qayıрмаq adətdir².

O yanıqlı bir ah çəkdi.

«Mənim kimi bir otun alışıb yanması qalmasından daha yaxşıdır, - deyə düşündü. – Bir bahar tapdım, ancaq səmərəsini görmədim. Fərat çayını gördüm, suyundan içmədim. Anlamazlıq edib əlimdən gövhəri qaçırdım. İndi ürəyimi daşlara çıxarmalıyam. Səhər erkən gül gördüm, dərmədim, təəssüf ki, gecə oldu, külək gülümü apardı. Mən suda açılmış bir nərgis gördüm, qar kimi ağ bədəni vardı, su da onun həsrətindən dönüb buz kimi olmuşdu. Deyirdilər ki, buz bağlamış suların altında qızıl olur, bəs o sərv nə üçün bir civə olub oradan itdi?»

«O mənim təxtimi göylərdən yüksəklərə qaldırmışdı. Hüma quşu kimi başıma kölgə salmışdı. Mən isə ay kimi

işıq saçıb o kölgəni məhv etdim. Özüm də axırda kölgə kimi işıqsız qaldım. Bundan sonra mənim qanım cəzalandığım xalqanın üstündən qurumaz. Bu itki mənə bir cəllad qılıncından artıq cəza verir. Su çeşməsindən bir gül çıxıb yox oldu. Çeşmə gülsüz qaldı. Bu bir yuxu deyil, həqiqətdir. Yaşamaqdansa bir tikan kimi özümü oda atsam daha yaxşıdır. Heç bir kəs bir söz demədiyi halda, mən nə üçün aydan özümü döndərdim. Bəxt mənə doğru gələrkən, nə üçün yolumu dəyişdirdim. Hansı div məni çaşdırdı. İrəm bağına girdim, bu bağı qədrin bilmədim. Səbr etmək hər yerdə xeyirlidir, birca burda səbr etmək yersizdi. Səbr edib ovu əlimdən qaçırdım. Canımdan ildırım kimi bir çıraq alışdırıb yersiz səbrimi onda yandırmalıyam. O gözəllik çeşməsindən su içsəydim, indi ürəyim bu cür alışıb yanmazdı. Bir hindli çox gözəl demişdir: «Əlinə keçən malı oradaca tez ye». Bu bağda istər qırmızı və istərsə də sarı güldən yeyənlər peşiman olmadılar. Bundan sonra ciyərim həmişə qana dönəcəkdir, bütün ömrümdə ürəyimdən qəm oxları çəkib çıxarmalı olacağam. Üzümə, başıma sillələr endirəcəyəm, bu sillələrin zərbəsindən hər tüküm «Aman Allah! Aman Allah!» - deyə fəryad edəcəkdir. Bəlkə bir təhər ürəyimi boşaldım bu dərdi unuda bilim. Odlu təndirim bəlkə bir az sönsün. Gözümün dənizindən saysız dürrələr axtarıb qucağımı gövhərlə dolduraram. Qanı artıq olan adam qan aldirmayınca rahat ola bilərmi?»

Xosrov bu cür düşünərək ağlaya-ağlaya çeşmənin başına hərələnir, əlləri ilə göz yaşlarını silirdi. Huşunu itirərək yerə yıxıldı, çeşməni bir gül kimi qucaqladı. Əlindən çıxmış Şirinin dərdindən taqətini itirmiş, üzünün gül rəngi solmuşdu. Sərv qaməti yerə sərilmiş, quru ot kimi küləkdən titrəyirdi. Öz-özünə dedi: «O ay üzlü qız bir insandisa, bəs nə üçün heç bir yerdə ayaqlarının izi qalmamışdır? Bəlkə insan deyil, bir pəri idi. Əgər pəridisə iş daha da çətinləşir. Çünki çeşmələrdə pəri çox olar. Pəri axtarmaqla tapılmaz. Bu əhvalatı heç kəsə danışmaq, Xosrovun pəriyə

¹ Yəni ağ günü gecə kimi qaralmışdı.

² Çovkan - top oyununa məxsus ucu əyri bir ağac.

vurulduğunu demək olmaz. Mən arzuma çata bilmərəm, çünki həmişə pəri insandan qaçar. Tərmanın ördəyə yoldaş olduğunu görən olubmu? Pəri ilə insanın yoldaşlığı da beləcə görülməmiş bir işdir. Mən əvvəlcə Süleyman olmalı, sonra pərinə ram olmalıyəm».

O düşüncələrə dalaraq bir az da öz-özünə danışdı. Qəlbini yandıran dərdləri açıb tökdü. Ümidini itirərək ürəyini alışıdıran sevgili qızdan əl çəkdi. Ərmənə tərəf yola düşdü.

Şirin Mədəində Xosrovun sarayına çatması

Fələk bir iş düzəltmək istədikdə, əvvəlcə bir çox oyunlar çıxarar. Bir əkinçiye xəzinə bağışlamaq istərkən əvvəlcə onu zəhmət çəkməyə məcbur edir. Yol üstündə tikan və kol-kos olmasa gülün və şimşadın qədrini bilən tapılmaz. Vüsəlin zövqünü bilmək üçün bir neçə gün ayrılıq dağı çəkməlisən, çünki ayrılıqdan sonrakı qovuşmaq və mehribanlıq çox xoş olur.

Şirin Xosrovun yanından uzaqlaşınca hicran iztirabları çəkməyə başladı. Qabağına gələnlərdən Pərvizin sarayını soruşur, Şəbdizi Mədəin qəsrinə doğru sürürdü. Ərini axtaran gəlin kimi üzündə gəlinlik suyu qalmamışdı. Nəhayət, saraya çatdı. Atdan yerə düşdü, özünü kənzilərə nişan verib içəri girdi. Bağa, sanki, canlı bir sərv daxil oldu. Bağdakı gözəllər Şirinin üzünü görəncə həsədlərindən alt dodaqlarını dişlədilər. Onu şahlar adətincə hörmətlə qarşıladılar, Xosrov kimi əzizlədilər. Onlar öz-özlərinə dedilər:

– Xosrov od dalınca getmişdi. O, biz sitayiş edək deyər səhər açılınca gözəl bir od gətirdi. Ürəkləri məftun edən bu odla bizim ürəklərimizə də od saldı.

Kənzilər sonra qızın taleyi ilə maraqlanaraq ondan kim və nəçi olduğunu soruşdular:

– Bir söylə görək kimsən, adın nədir, kimlərin nəslindənsən, haralısən, nə yuvanın quşusən, hansı tordən uçub gəlmisən?

Pəri üzli Şirin bu gözəllərdən çəkinirdi. O bir neçə yalan quraşdırıb onlara cavab verdi:

– Mənim əhvalatım uzundur. Ancaq Xosrov gəldikdən sonra açıb demək olar. Xosrov səfərdən qayıdanda özü mənim kim olduğumu açıb sizə danışar. Sizdən birçə ricam var, bu atı yaxşı bir yerdə saxlayın, müğayət olun. Çünki bu bir çox xəzinələrə dəyən atdır.

Şux qonaq bu sözləri deyincə kənzilər onun ətrafını alıb yüz naz ilə əyləşdirdilər, ayın üzünə gülüb səpdilər, atı şahın tövləsindəki axura bağladılar. Şirin üçün başqa paltar hazırladılar. Paltarının üstünü mirvarı ilə bəzədilər. Ümid bağında vüsəl gülü açıldı. Şirin xətirçən olub dincəldi və şirin yuxuya getdi. Kənzilərin hər birinin ayrıca otağı var idi. Onlar şəkər dodaqlı Şirini də bir kənz kimi öz aralarına aldılar. O da bu kənzilərlə qaynayıb qarışdı. Şirin özünü bir kənz kimi tutur, onlarla mehriban dolanır və nərd oynayırdı.

Şirin üçün qəsr tikilməsi

Şirin Mədəində bir ay yaşadıqdan sonra, böyük bir təəssüflə, Xosrovun başqa yerə getməsindən xəbər tutdu. Dedilər ki, atasının qorxusundan ova getmiş, Ərmənə tərəf yola düşmüşdür. Bu çarəsiz dərddən ürəyi sıxıldı. Doğrudan da vəziyyəti çox ağır idi. Bir müddət evdə oturub heç bir yerə çıxmıdı. Səbri tükənir, ürəyi xarab olurdu. İndi anladı ki, yolda qabağına çıxıb ona o qədər baxan atlı dünya bəzəyi Xosrov imiş. Günəş aya baxan kimi Xosrov da ona baxırmış. Hərəkətindən peşiman olaraq öz əli ilə özünü döyməyə başladı. Lakin bir az sonra taleyə boyun əyib sakitləşdi. Bir neçə gün səbr etdi. Sonra isə kənzilərə dedi:

– Əgər günlərim belə keçsə, məni bu ab-hava xəstələdəcəkdir. Mənim üçün səfalı çəmənlərin arasında, dağ başında bir qəsr tikdirin. Mən güllər arasında bəslənmiş bir dağ qızıyam, istidən qırmızı gülüm saralıb solur.

Gözəl üzlü mehriban qızlar ona cavab verdilər:

– Ey gözəllərin şamı, bir şam kimi ərimə. Bizim şahımız Xosrov sənin üçün xoş havalı bir yerdə qəsr tikdirməyi əmr etmişdir. Buyruq versən adamlar dağlarda sənin üçün münasib bir yer axtarıb taparlar.

Şirin dedi:

– Bəli, şahlar şahının buyurduğu qəsri tez tikməlisiniz.

Şirinin paxıllığını çəkən könizlər bənnanı xəlvətə çağırıb dedilər:

– Burada bir cadu var. Babil dağlarından yenice gəlmişdir. Yerə: «Ey yer, qalx!» deyər əmr etsə, yer parça-parça olub göyə qalxar. Göyə «Ey göy, sakit dayan!» desə göy qiyamət gününə qədər yerindən tərpənməz. Bizdən bir qəsr istəmişdir. Bu qəsr üçün isti bir yer seçməlisiniz. İnsanları onun cadusundan uzaqlaşdırmaq üçün bu qəsr insan ayağı dəyməyən bir yerdə tikilməlidir. Bu cadu üçün qərribə bir yer axtar. Havası çox pis bir yer tap. Orada bir qəsr tik. Nə qədər müzd lazımdırsa bizdən istə.

Könizlər bu sözləri deyərək bənnaya xalvarlarla xəz, qumaş və pul verdilər. Bənnə müzd olaraq ona verilən xəzinəni alıb sevindi, zəhmətə qatlaşıb qəsr üçün yer axtarmağa başladı. O, dörd tərəfi gəzir, dağların üzərində insan ayağı dəyməyən bir yer axtarırdı. Nəhayət, ürək sıxıcı isti bir yer tapdı. Bura öz pisliyi ilə bir həftənin içərisində uşağı qocaya döndərə bilən axmaq bir yer idi. Kirmanşahın on ağaclığında idi. Nəinki Kirmanşahdan, bəlkə bütün dünyadan uzaq düşmüş bir yer idi. Bənnə buraya gəlib işə başladı, cəhənnəmdə bir qəsr tikib başa çatdırdı. Buraya at çapan olsaydı, bilərdi ki, huri üçün necə bir cəhənnəm tikmişlər.

Gecə yaxınlaşınca axşamın üzünə müşk rəngi çəkildi. Şirin hərəmxanadan çıxıb yeni tikilmiş qəsre tərəf yola düşdü. Özü ilə bərabər məhəbbət məkrindən xəbərsiz olan bir neçə köniz də götürdü. O, həbsxana kimi dar qəsrdə yaşadı. Bir gövhər kimi daşların arasında əsir olaraq qaldı. Xosrovun dərdindən başqa yoldaşı yox idi. Hər iki aləmi qapısını üzünə bağlayıb sıxıntılar içərisində gününü keçirdi.

Xosrovun Ərmənə, Məhinbanunun yanına gətməsi

Xosrov çəşmədən uzaqlaşınca, yaş tökən gözlərindən yuxu qaçdı. Hər mənzil yol getdikcə ümidini itirir, ürəyi daha da sıxılırdı. Digər tərəfdən sevinir və gözlərində bir ümid parlayırdı. Düşünürdü ki, hələ günəş dağın arxasından çıxmamışdır. «Bu yol ilə tez şərqi doğru getsəm, bəlkə də parlaq günəşimi tapa bilərəm».

Xosrov dağlara çatınca, onun ətri sərhəd gözetçilərini xəbərdar etdi. Saray adamları qarşısına çıxıb ona qızıl və ipək parça təqdim etdilər.

Xosrov burada məclisləri bəzəyən, qəlbləri məftun edən pərilər gördü. Bu pərilər Xosrovun parlaq üzünə həsrət çəkirdilər. Gözəllərlə bir yerdə yaşamaq Xosrova xoş gəldi. O bir neçə gün burada qaldı. Oradan Muğana getdi. Muğandan Baxərzana yola düşdü. Məhinbanu Xosrovun gəldiyini bilincə onu şaha layiq bir dəbdəbə ilə qarşılamağa hazırlaşdı. Yaxşı təchiz olunmuş bir qoşun düzəldib şahın qabağına yola saldı. Nəzakət gözləyərək onun xəzinəsinə qiymətli hədiyyələr göndərdi. Verilən hədiyyələrin, ipək parçaların, qulam və daş-qaşların siyahısını tutarkən katiblərin əli yoruldu.

Xosrov dünyaya sahib olan Məhinbanunun sarayına çatdı. Məhinbanu onu çox nəvazişlə qəbul etdi. Padşahın taxtının yanında kürsü qoydular. Xosrov oturdu. Qalan

adamlar isə ayaq üstə dayandılar. Şahənşah onun kefini soruşdu:

– Necəsən? Səni görüm, günlərin daha da xoş keçsin! Qonaq gəlməklə səni əziyyətə saldım. Ancaq bu qonaqdan sənə zərər toxunmaz.

Məhinbanu Xosrovdan bu mehribanlığı gördükdə ona xidmət etməyi özü üçün bir şərəf bildi. Səhər yeli kimi xoş bir nəfəs yayaraq danışmağa, şahı tərifləməyə başladı. Xosrovun gəlişi onun şən və şövkətini artırdı. Onun evi Xosrovun sarayı oldu. Bir həftə müddətində o, hər saat Xosrovun hüzuruna yeni bir hədiyyə göndərirdi.

Bir həftə sonra, dünyaya işıq saçan günəşin hələ görmədiyi bir gündə, padşah bəxtiyar bir sultan kimi taxta əyləşmişdi. Yenicə baş qaldıran çiçəklər, saçı kimi, bir çox ürəklərin başını bədənindən ayırırdı. Hüzurunda o qədər qulam, qarabaş vardı ki, məclisi uca sərvlərlə dolu bir bağa oxşayırdı. Məhinbanu təzimlə yeri öpərək ayağa qalxdı. Xosrova dedi:

– Bizim bircə ricamız var. Bərdə ölkəsini əziz tutub, bir qışı burda qal. Buranın havası qışda isti olur. Suyumuz boldur. Çəmənlerimiz qışda da solmur.

Xosrov Məhinbanunun bu təklifini qəbul edərək dedi:

– Sən yola düş, mən də dalınca gəlirəm.

Dan yeri ağararkən Xosrov yığışb Ağ bağa gəldi. Bura çox səfalı bir yer idi. Şah burada qalmağı məsləhət gördü. Hər tərəfdə çadırlar quruldu. Ətraf adamlarla doldu. Məhinbanu dünyaları fəth edən padşahın qulluğunda hazır dayanaraq heç bir xidmətini ondan əsirgəmədi. Xosrov burada gecə-gündüz kefə məşğul oldu. Acı şərab içir, Şirin qəmi ilə özünü doyururdu.

Xosrovun qonaqlığı

Novruz bayramında, nəşə və sevinclərlə dolu xoş bir gecədə, padşahın çadırında kef məclisi qurulmuşdu. Belə

şənlik heç bir bayramda ola bilməzdi. Xosrov bir neçə səmimi, xoş xasiyyət dostları ilə əyləşmişdi. Onlar hikmətli söhbətlər edir, məzəli sözlər danışdılar. Çadırın ətrafına Əlan¹ keçələri döşənmişdi. Qapıda siyirilmiş polad qılınclı növbətçilər dayanmışdılar. Onlar şən çadırı yadlardan qoruyurdular. Çadırın içərisində yandırılan udun və ənbərin xoş tustüsü bir pərdə kimi havada dururdu. Şirin şərab məclisə nəşə verirdi! Ortağa odla dolu qızıl bir manqal qoyulmuşdu. İti alov üzərindəki ermən kömürü məclis qızıqdıran bir zəncini andırırdı. Ceyranın göbəyindəki müşk yeni əmələ gələrkən əvvəlcə qırmızı olur, sonra qalır. Bu müşk söyüdü isə əvvəlcə ud kimi qalır, sonra qızarırdı. Bunun səbəbi nədir? Alov qaranı necə qızardır? Qaradan artıq ki, boya yoxdur. Bəlkə alov hiyləni zamanədən öyrənmişdir! Zəmanə bizim qara tiqlərimizin rəngini necə dəyişdirir! Manqaldakı alov bağında, sanki, əkinçi bənəfşə biçir, yerində isə alov əkirdi. Dağda yaşayan qarğalar kimi qara geyinmiş kömür, öz qanını dimdiyində və canında tutmuşdu. Bu, oxu özü üçün qanad əvəzinə tutmuş yaralı bir qaraquş, qırmızı muncuğunu qarşısına salmış bir qara ilan idi. Bu hindistanlı bir atəşpərəst kahini idi, Zərdəşt kimi zənd² oxumağa başlamışdı. Bu, Həbəşistandan Bulqara gəlmiş bir mirzə idi, zəncəfrə ilə işə yardım edirdi³. Qış kömür sayısında reyhanlı bağa dönmüşdü; kömür də qışın reyhanıdır. Məclisdəki şərab şüşələri, öz vaxtında səs verən xoruzlara oxşayırdılar. Başlarında odlu tac olan xoruzların⁴ həsədini çəkə bilməyən kəklik və turaclar odda qızarırdılar. Məclisə qızardılmış məzələr, kəkliklər, qazlar gətirilirdi.

¹ Əlan – Türküstanda bir şəhərdi; əla keçələri ilə məşhurdur.

² Zənd – atəşpərəstlərin müqəddəs kitabı. Kömür-kahinə, zənd -oda, bənzədilir.

³ Həbəşistandan (qara) Bulqara (qırmızı) getmiş mirzə; zəncəfrə – keçmiş kitablarda sərlövhaləri və ilk sətirləri yazmaq üçün işlədilən tünd-qırmızı mürokkəb. Burada Nizami qara kömürün közərib qızarmasını təsvir edir.

⁴ Burada şərab şüşələri xoruz oxşadılır, şırab şüşələrin ağzından axan qırmızı şərab da odlu taca oxşadılır.

Portaxallar və almalar yan-yana yığılmışdı. Qızıl qədəhlərdə şərab, ləl kimi qızarırdı. İçəridəki nərgizlər və bənöfşələr¹ çadırı güllü bir bağa çevirmişdi. Məclisin bəzəyi olan portaxal və narların çoxluğu novruz küləyinin nəfəsini təngləşdirmişdi. Onlar dünyaya yeni bir ruh verdilər. Gecəni keyf içində keçirərək, səhəri içki ilə açdılar. Musiqi çalanların ipək telləri aşıqların pərdəsini yırtmışdı. İnləyən çənglərin çaldığı pəhləvi nəğməsi daşların qəlbinə belə od salırdı. Xanəndə belə bir qəzəl oxuyurdu:

«Xəzan küləkləri versəydi aman,
Həyatın bağçası olardı xəndan.
Zəmanə eyvanı nə xoş olardı,
Əbədi olsaydı bu dünya barı!
Dövrənə göz qoyub diqqətlə baxsan,
Soyuqdur bu qəlbə xoş gələn eyvan.
Çünki isidincə yerini bir az,
Deyir ki, köç artıq, yubanmaq olmaz!
Bu qəsrin əsası boşdursa belə,
Şərab iç, dərdini onun ver yelə.
Dünəndən, sabahdan kim verər xəbər,
Sabah yox, keçmişdir dünənki günlər.
Nəqdi əldə ancaq bir günümüz var,
Ona da şama tək yoxdur etibar.
Şərab içək, dünya bəzənsin göycək,
Bir ağız dolusu deyək, gülüşək.
Bir gecə yuxusuz qalsaq zərər yox,
Torpağın altında yatacağıq çox».

Şapurun qayıtməsi və Şirindən xəbər gətirməsi

Padşah sərxoş idi, saqi isə əlində cam dayanmışdı. Çəngin səsi ətrafı bürümüşdü. Xosrovun kənzilərindən sərv boylu gözəl bir qız gəlib sevinclə dedi:

– Qulunuz Şapur qaçıbdır, içəri girməyə icazə istəyir, gəlsin, ya çıxıb getsin?

Xosrov sevindiyyindən az qala yerindən sıçrayacaqdı, lakin ağılına müti olub kənzizə, Şapurunu hüzuruna gətirilməyi əmr etdi.

Padşahın qəlbə alışı, həyəcanla çırpınırdı. Ürəyi həm qorxu, həm də ümidlə dolu idi. Şübhə qılıncı onun qəlbini iki yerə bölmüşdü. Gözü yolda olmaqdan böyük dərd yoxdur. İntizar insanın ürəyini partladır. Doğrudur, dünyada əzabsız bir şey yoxdur, ancaq gözü yolda olmaqdan ağır bir əzab ola bilməz. Heç kəsin gözü yolda olmasın! Gözü yolda olan adamın rəngi sarı, ömrü qısa olar!

Mani kimi mahir rəssam içəriyə girdi. Təzim edərək yerini öpüş nəqşləri ilə bəzədi. Yeri öpdü, ancaq özü durduğu yerdən tərpənmədi. Bir qul kimi ayaq üstündə quruyub qaldı. Xosrov onu yanına çağıraraq bir padşah vüqarı ilə oxşadı. Nəvazişlə dindirdi, öz yanında əyləşdirdi. Çadırdakılara, onları tək buraxmağı əmr etdi. Şapurdan, keçiyi çöllərdə, dağlarda görüb eşitdiklərini, başına gələn sərgüzəşti soruşdu. Ağıllı Şapur əvvəlcə padşaha dua etməyə başladı:

– Şahın ömrü uzun olsun! Qoşunu düşmənlərə qələbə çalsın! Xoşbəxt başından padşahlıq tacı əksik olmasın! Ürəyinin arzusuna çatsın! Xoşbəxtlik ondan uzaqlaşmasın! Hər cür yeni müvəffəqiyyətlər əldə etsin! Çarə tapmaq üçün gedən qulun əhvalatı çox uzundur. Ancaq, padşah əmr edəndən sonra mən necə danışmaya bilərəm. Mən həmişə padşahı razı salmaq istəmişəm, necə də istəməyə bilərəm?

Şapur əvvəldən axıra qədər bütün bildiklərini danışdı. Özünün quş kimi adamlardan gizlənməsindən, bir dağ çeşməsi kimi üzə çıxmasından, hər səhər bir çeşmə başına getməsindən, Müğənnə kimi hiylə işlətməsindən, o gözəl surətin şəkli görməsindən. o gözəlin qəlbini hiylə ofsunu ilə

¹ Nərgizlər – gözəllərin gözü, bənöfşələr – gözəllərin saçı.

alırdırmasından, hindli kimi, pərinin yoldan çıxarmasından və onu şahın Türkiistanına göndərməsindən danışdı¹.

Şirinin adı çəkildikən Xosrovdan ixtiyarsız olaraq bir çığırtı popdu. O səbrsizliklə soruşdu:

– Bircə danış görək, o günəş üzünü necə ələ gətirdin?

Mahir mühəndis cavab verdi:

– Mən ağıllı hərəkət etdim. Padşahın bəxti də mənə çox yardım etdi. Mən yay satan dükənə girərkən ox qayıran adamın gözü kimi diqqətli oldum. Gümüş belli, daş qəbli, sərv boylu sənəmi ələ gətirdim. Bilsən, o qızda mən nələr gördüm! Kəskin bir ağıl, zərif bir üz, hər telinin dibində bir Məsiha gizlənmişdir². Üzü bir gül kimi lətif idi. Bədəni başdan ayağa qədər iki ləpəli badam içi kimi ağ idi. Beli, baldırından üzünə qədər olan iki aləmi bir tüklə bir-birinə bağlanmışdı.

Ağzı o qədər kiçik və dar idi ki, qarışqa gözündə Xuzistana oxşayırdı³. Dodaqları dünyada hələ heç bir kəsi öpməmişdir, olsa-olsa aynada öz əksini öpmüşdür, o da sərxoşluqda. Əli heç bir adama toxunmamışdır, əlləri ancaq öz saçları ilə oynayır. Beli tükdən incədir. Ağzı adından da şirindir. O ay üzlü sənəm bütün aləmi məftun etsə də, özü padşahın şəklini görürkən bütün aləm kimi şaha məftun oldu. Mən ay üzlü Şirinin ürəyini ələ gətirəndən sonra Şəbdiz barəsində tədbir tökdüm. Bir çox hiylə və ofsun işlədərək parlaq ayı qara atın belinə mindirdim. Özüm isə azarlayıb bir müddət burada qalmalı oldum. Bu üzürlü səbəbə görə də, onunla gedə bilmədim, üzəngisindən uzaq düşdüm. Bilirəm ki, o indi min əziyyətlə gedib padşahın hərəmxanasına çatmışdır.

¹ Bütün əsər boyu təkrar olunan hindli və türk obrazları altında – Şirinin yoldan çıxarıb şahın Türkiistanına (gözellərlə dolu qəsrinə) göndərməsi nəzərdə tutulur.

² Məsihanın (İsanın) ölü diriltməsi haqqındaki dini rəvayətə işarədir.

³ Qarışqa gözündə Xudistan-kiçik bir yerdə holluq deməkdir. Xuzistan, Nizamidə çox vaxt şəkər mənbəi yerinə işlənir.

Padşah Şapurdan çox razı qaldı, qucaqlayıb bağrına basdı. Ona çoxlu gövhər bağışladı. Şapurun xidmətini və yaxşılığını yadından çıxarmadı. Ona çox-çox təşəkkürlər etdi.

Çəsmə əhvalatı, ay üzlü qızın çəsmədə çimməsi Şapurun dediklərini təsdiq edirdi. Padşah da yolda gördüklərinin hamısını, yaxşı-yaman nə vardısı, bir-bir Şapura danışdı. Onlar bu mehriban quşun Mədəinə uçduğunu yəqin etdilər.

Belə qərara gəldilər ki, Şapur yenə də qızın dalınca getsin, pərvanə işığın ardınca uçan kimi Şapur da onun dalınca ucsun, zümrüdü öz mədəninə, reyhanı bağa qaytarsın.

Şapurun yenə də Şirini axtarmağa getməsi

İnsana həyat verən dünya nə qədər xoşdur! Gənclik günləri nə qədər gözəldir! İnsan üçün yaşamaq hər şeydən əzizdir. Gənclik ömrün ən şirin çağıdır. Dünyanın hakimi Xosrov gənc idi, çox gənc və qəribə bir ürəyi vardı. Nəgməsiz bir udum şərab içməzdi. Musiqisiz könlü açılmazdı. O xanəndəyə adi zəhmət haqqı verməz, hər dəfə oxumasına bir xəzinə bağışlardı.

Bir gün Xosrov kef məclisi qurub şərab içirdi. Məhinbanu gəlib məclisdə oturdu. Çox şən idi. Padşah onu xüsusi iltifatla qəbul edərək, həmişəkindən artıq hörmət göstərdi. Yemək zamanı çatdıqda Xosrov möbiddən: «bacibərsəm» ayinini yerinə yetirməyi tələb etdi. (Xosrov hər dəfə yeməkdən əvvəl bu ayinə əməl edərdi. «Bacibərsəm» ayini hər bir xörəyin dadına baxıb bəyənəndən ibarətdir. Möbid xörəyə baxıb hansının pis və hansının yaxşı olmasını təyin edir və sonra yeməyə icazə verirdi). Bu ayindən sonra möbid böyüklərə, dünyanın xoşbəxt xanımı ilə şərab içməyə izin verdi. Xosrov Məhinbanu ilə xüsusi camda şərab içir, onunla hər barədə

söhbət edirdi. Adi şərabadan sərxoş olunca söhbəti Şirindən saldı. Şirinin qaçmasından danışıdı. Batında sevinir, zahirdə isə özünü Məhinbanuya ürəyi yanan göstərirdi.

– Sizin bir qardaşınız qızı var idi. Sərv kimi azad böyümüş bir qızdı. Gül kimi gülər və şən üzü vardı. Eşitdim ki, mindiyi at onu götürüb qaçmışdır. Hüma quşu burdan yox olmuşdur. Bu gün evimizdən mənim yanıma bir qasid gəlib, ürəklərə təsəlli verən o ay üzlükdən xəbər gətiribdir. Mən burada bir-iki həftə də qalsam, o gül üzünün yerini öyrənə bilərəm. Onun dalınca bir qasid göndərmək istəyirəm ki, gedib onu quş kimi buraya uçurtsun.

Məhinbanu bu söhbəti eşidincə şüurunun və səbrini itirdi. Dili tutuldu. Təzim edərkən bir torpaq kimi padşahın qabağında yerə sərildi. Coşğun qəlbindən bir fəryad qopdu:

– O inci danəsi, hardadır? Onu heç olmasa yuxumda görmək istərdim. Yuxumda onu qucağımda deyil, su içində görsəm belə sevinərəm. Gözümün işığı ilə onu sudan çıxararam, qucaqlayıb bağrıma basaram, sonra isə rahat ölərəm.

Məhinbanu sonra şahın taxtından öpərək dedi:

– Ay və Zöhrə sənin taxtını öpsün! Balıqdan aya qədər bütün kainat sənin tacına sitayiş etsin! Bütün dünya, şərqdən qərbə qədər sənin hökmranlığına tabe olsun! Mənim ürəyimə dammışdı ki, padşah öz taleyini mənim taleyimlə birləşdirsə, Şirin tapılacaq. Çünki şahın taleyi həmişə onun yardımçısıdır. Sənin taleyindən kömək alsaq, bu cür böyük bir ov öz ayağı ilə qapımızdan içəriyə girər. Padşah onun dalınca qasid göndərmək istəyirsə, məni də bu qasidin getməsindən xəbərdar etsin. Çünki mən iti ayaqlı Gülgünü ona bağışlamaq istəyirəm. Gülgün də Şəbdizin nəslindəndir. Atlar içərisində bircə Gülgün – o da pis damarı tutmasa – Şəbdizlə ayaqlaşa bilər. Şəbdiz o ay üzlü qızın altında ikən ancaq iti yerləşli Gülgün özünü ona çatdırırsa bilər. Əgər Şəbdiz artıq yoxdursa, o gül üzlü qız ancaq Gülgünə minə bilər.

Məhinbanu Gülgünün tövlədən gətirilib Şapura verilməsini əmr etdi. Şapur təkbaşına səfərə hazırlaşdı və tələsik yola düşdü. Atını Mədəin ölkəsinə çapdı.

Ay üzlü Şirini düz bir ay axtardı. Şirin sarayda deyildi. Şapur soraqlaşdı, onun üçün tikilmiş qəsəə gəldi. Gözəl pərinin yaşadığı qəsərin qapısını döydü, içəridən bir adam gəlib qapını açdı. Şapur Xosrovdan gətirdiyi nişanələri ona göstərdi. Şapuru sevinclə içəriyə, Şirinin otağına apardılar. Şapur qəsərdən içəriyə girincə buranın dünyadan uzaq, əzab və əziyyətlərlə dolu bir qala olduğunu gördü. Gövhər daş hasar içərisinə salınmışdı. Behişt gözəli cəhənnəmdə yaşayırdı. Bu pak gövhəri görərkən Şapurun üzü ləl kimi qızardı. Qarşısında təzim edərkən üzünü torpağa sütrdü. Onun ay kimi üzünü tərifləməyə başladı, yolda çəkdiyi əziyyət və sıxıntılardan soruşdu:

– Başına nələr gəldi, özünü zülmədən necə qurtardın? Sənin bu qulun bir an da olsa səni unutmamış, həmişə sənin qayğını çəkmişdir. Bu çətinliklər sənin keçirdiyin sən çətinliklərdir. Əminəm ki, bundan sonra sən sevincli günlər keçirəcəksən. Çox çətinlik çəkəndə də, bu çətinlikdən çox asanlıqla qurtarıb rahatlığa çatdın. Bəs nə üçün bu cür pis yerdə yaşayırsan? Bura çox can sıxıcıdır. Buranı sənə məsləhət görmüşdür? Buranı sənə məsləhət görənlər səni çaşdırmışlar. Bu zülmətdə dostluq nuru parlama bilməz. Huri bu cür cəhənnəmdən razı qala bilməz. Yalnız bircə üzrə gətirmək olar ki, o da çox zəif üzrdür: sən ləlsən, ləl də həmişə daş içində saxlanar.

Şirin bu Çin nəqqaşının nəqş kimi gözəl sözlərini eşidərkən arzusuna çatmaq üçün çarə tapıldığına inandı. Arzusunun açarı artıq yaxasından asılmışdı. Utandığından üzünü əlləri ilə tutdu. Şapura təşəkkür edib soruşduğu sözlərin cavabını verdi:

– Başına gələn dərdləri, çəkdiyim zülmələri saymaq mümkün deyil. Danışmaqla və qulaq asmaqla qurtarmaz. Bunların üstündən qələm çəkmək, bunları unutmaq

lazımdır. Mən sənın buyurduğun qəsre gəldim. Orada bir neçə düşgün, azgün kənizə rast gəldim. Kənizlər öz başına buraxılmışdı. Vaxtlarını xoş keçirməkdən başqa bir fikirləri yox idi. Zöhrə ulduzu kimi əl-qol açmışdılar. Özlərini bir mal kimi tərəziyə qoyub satırdılar. Mən pak və təmiz bir gəlin olduğum üçün bu əxlaqsız qızlardan uzaq olmaq istədim. Özüm üçün ayrıca qəsr tikdirilməsini tələb etdim. Onlar qısqanc olduqlarından mənə çox əziyyətlər verdilər, ürəyimi qanla doldurdular. Bu qara daşlı zindan mənim məskənim oldu. Mən burada yaşamaq, öz səbrim ilə buranı abad etməli idim. Buranın daşları acılıqdan əzəvay kimi qaradır. Onlar məni buraya göndərəkən mən nə edə bilirdim! Bir təhər qatlaşmaq lazım idi.

Şapur ona dedi:

– Qalx! Pərvizin əmridir!

Şapur Şirini bu kulxan kimi qara qəsrədən çıxarıb Gülgünə mindirdi və şahın arzularının çiçəkləndiyi gülzərə yola saldı. Şirin yəhərin üzünə qonunca Gülgün aydan və ölkərdən daha sürətlə qaçmağa başladı. O, sanki ata deyil, hüma quşuna minmişdi. Bu uçuşda heç bir pəri ona çata bilməzdi.

O biri tərəfdə isə Xosrov avara qalmışdı. Ürəyi sevgilisinin yolunu gözləməkdən yorulmuşdu. İntizar, ömrü üçün bir bədbəxtlik olsa da, sonu vüsalla bitirən, o qədər də ağır olmur! Ümid bəsləyən adamın uzun intizardan sonra öz arzusuna çatmasından daha yaxşı, daha xoş bir şey varmı?

Xosrovun atasının ölümündən xəbər tutması

Şah bir gün yarım sərxoş halda oturmuşdu. Bəxtinin üzünə gülməsinə ümid bəsləyirdi. Yoldan tələsik bir qasid gəldi. Xosrova öz atasından xəbər gətirdi. Qasidin kirpikləri Çin kasası kimi nəm idi. Bəli zənci tükü kimi bükülmüşdü. Çin və Zəngibar xətti ilə yazılmış bir məktub gətirmişdi.

Məktubda Çin və Zəngibar şahının, yəni Xosrovun atasının öz taxtından ayrıldığı xəbər verilir.

«Türk xasiyyətli fələk hindliləri qoruyan iki gözü onların əlindən aldı¹. Onun iki mirvarısını mina üzündən ayırdılar. Bu mirvarıları sap əvəzinə iynəyə keçirdilər². İki kukla oynadanı pərdəsiz qoydular. Sürmə əvəzinə gözlərinə mil çəkdi. Onun ədaləti Yusif kimi saraydan yox oldu. Zəmanə Yəquba çəkdiyi dağı ona da çəkdi³. Zəmanə atasının dünyanı görən gözlərini sənə verdi. Onun əlinə isə nizə əvəzinə əsa verdi. Dünyanın sahibi dünyaya qarşı gözünü yumarkən, dünyaya sahiblik etmək vəzifəsi sənın üzərinə düşür».

Şahlıq taxtına yaxın olan adamlardan hər biri gizlin bir söz yazmışdı: «Özünü gözlə! Gəlməmiş olma! Dünya əldən getdi, tələs! Başın giləbilə isə orda yuma, ağzını açıb danışmaq istəyirsənsə, sözünü yarımçıq qoy, tez bura gəl!».

Xosrov fələkin bu cür rəftarını görəncə çox qəmgin oldu. Vəfasız dünyanın qırmızı ilə sürməyini, sirkə ilə balı bir yerdə saxladığını anladı. Torpaqdan yağrulmuş bu dünyanın havası belədir. O gah baldır, gah zənbur. Bu dünyada iş ilə istefa, sevgi ilə ədavət bir-birinə qarışmışdır. Hər bir yağlı və şirin yeməyin yanında acı və turş bir şey gətirirlər. Heç bir arx dünyanın qumundan yaxasını qurtara bilmir. Heç bir səhəng daşdan salamat qurtarmır. Yaşamaq istəyirsənsə mütləq qəm-qüssə görəcəksən. Asudə olmaq istəyirsənsə yaşamaqdan əl çək! Qalx, ruhunu pak küləyə ver. Bir zindan olan bu dünyanın qapısını bağla! Dünya bir hind oğrusudur, gözlə paltarlarını oğurlamasın. Onun yaxasından bərk-bərk yapış, buraxsan səni dolaşdırar. Bu dünyada, ucunda iynəsi olmayan bir sap tapmaq çətindir.

¹ Rəvayətə görə Hörmüzün gözləri çıxarılmışdı.

² Yəni gözlərini iynə ilə çıxardılar.

³ Yusif və onun atası Yəqub əfsanəvi obrazlardır. Dini rəvayətə görə Yusif çox gözəl olduğu üçün qardaşları paxılıqdan onu qul kimi satmışlar. Yəqubun gözləri isə Yusif üçün ağlamaqdan kor olmuşdur.

Bu dünyada qabaqdan qayrılmış bardaqa soyuq su içən adam, mütləq, xəstələnib qabaq kimi sapsarı saralır. Ağac, ancaq hər bir budağının başı parçalandıqdan sonra öz çiçəklərini bayıra çıxarır. Fələk adamın belini iki qat büküb sındırmayınca ona bir arpa boya mumya vermir.¹ Adam ölməyincə ona kəfən geyindirmirlər. İnsanın bir ipəkqudu kimi atlas geyinməsinin mənası yoxdur. Madam ki, hamam qapısında² soyundurulacaqsan, belə rəngarəng paltarları geyməyə nə ehtiyac vardır. Günəş və ay kimi geyin ki, əynindəki paltar həmişə səninlə olsun. Hər cür yeməkdən əl çək. Bir parça çörəklə kifayətlən.

Ey dünya, havaxta qədər bu cür zülm edəcəksən! Məni dərdə salıb, özün sevinəcəksən! Məni dərdli edirsənsə, mən sənə şad olmağımı istəmirəm. Sən mənim şikəst olmağımı istəyirsənsə, mən də sənə abad olmağımı istəmirəm. Sən çürük arpanı buğda adına satırsan, əvvəlcə buğda göstərib sonra arpa verirənsən. Sənə əlindən buğda kimi qozbel olmuşam, arpa kimi saralmışam, bir buğda yeməmiş əzilib yarmaya dönmüşəm. Artıq bəsdir, nə sən özünü buğda kimi göstər, nə də mən özümü buğdaları əzən dəyirman daşı olum. Bu quyu kimi dünyada, bu gecədən o gecəyə qədər ac qalmaq, ay böyüklükdə girdə bir arpa çörəyi ilə keçinmək daha yaxşıdır.

Ey Nizami, özünü Məsiha kimi bir tərəfə çək, dünyanı bir ovuc ot yeyənlərə burax. Eşşəyə min, ot otlar. Sonra İsanın gəlməsini gözlə. Nə qədər sağsan, eşşək kimi yük daşı. Bil ki, eşşəyin əti ancaq diriliyində lazım olar.

¹ Mumya – sümük sınığını sağıldan dərman.

² Qəbirə qoyularkən.

Xosrovun padşahlığı əlinə alması

Allahın hökmü ilə Hörmüzün padşahlığı bitincə, cavan bəxtli padşah uğurlu bir zamanda öz məmləkətində taxta əyləşdi. Ürəyi Şirinə vurulmuş olsa da, padşahlıqdan əl çəkə bilməzdi. Bu, böyük bir səhv olardı. Bir tərəfdən ölkəni idarə edir, o biri tərəfdən sevgilisini düşünürdü. Yeni tikintilərlə dünyanı abadlaşdırır, ölkəni fitnə və iğtişaşlardan təmizləyirdi. Bədbəxt və zavallılara çox yaxşılıq edirdi. Onun ədaləti qarşısında dünya Ənuşirəvanın ədalətini unutmuşdu. Dövlət işlərini yoluna qoyunca yenə də eyşi-ışrətə məşğul oldu. Axaşamlar və səhərlər kəfə baxır, ov edirdi. Heç vaxt ovsuz və içkisiz olmurdu. Can alan Şirinin eşqi Xosrovun başına vurunca o kənzilərdən Şirinin yerini soruşdu. Ona cavab verdilər ki: - O gözəl, xeyli vaxtdır bu qəsdən köçüb gedibdir. Şapur onu haraya isə apardı. Ancaq biz yerini bilmirik. Şahlar şahı buyurmamışsa, Şapur onu haraya apara bilər?

Padşah bu fırlanan çarxın hiyləsinə heyran qaldı. Əlindən heç bir şey gəlmədi. Şirindən yadigar qalan Şəbdizə minməklə təsəlli tapdı. Ayı yadına sahib gecənin qara rəngi ilə gününü keçirir, gövhər ümidi ilə daşa qane olurdu.

Şapurun Şirini yenə Məhinbanunun yanına gətirməsi

Şapur Şirini qəsdən çıxararkən artıq padşah görüş üçün təyin olunmuş yerdə yox idi. O, Şirini Məhinbanunun güllzarına çatdırıb xoş yerləşli Gülgündən yerə düşürdü, Şapur çəməyə bir sərv, cənnət bağına bir huri gətirdi. Göylərə günəş, gözlərə işıq verdi. Şirinin getməsi ilə narahat olan qohumlar, dostlar və kənzilər onu görəncə çox sevindilər. Təzim etdilər, torpaq kimi onun qarşısında yerə sərilidilər. Onun tapılmasına çox şükürlər etdilər, nəzir payladılar, atəşgaha bir çox qurban verdilər.

Məhinbanunun necə sevindiğini demək çətinidir. Sadlığından şadürvana sığırdı¹. İtirdiyi gəncliyini yenidən tapan bir qoca kimi sevinir, yenidən həyata qayıtmış bir ölü kimi şadlıq ecirdi. Məhəbbəti coşduğundan Şirini qucaqlayıb döşünə basdı. Onun üçün həyat yenidən başladı. Məhinbanunun Şirinə göstərdiyi nəvaziş və mehribanlığı heç yüz beytdə də təsvir edib qurtarmaq olmaz!

O, padşahlıq xəzinəsinin və bütün ölkənin ixtiyarını Şirinə tapşırıb dedi:

«Hamısı sənin olsun, nə istəyirsən el!».

Məhinbanu qızı utandırmaq istəmədi, olub-keçmiş əhvalatı üzünə vurmadı. O, bu hiylələrin bir eşq nəticəsi olduğunu yaxşı bilirdi. Xosrovda da bu sevginin bəzi əlamətlərini görmüş və Şirinin Xosrova vurulması haqqında gümüş bədənli kənizlərdən bəzi şeylər eşitmişdi. O, Şirinin eşqini soyutmağa çalışırdı. Küpün ağzını örtməklə qaynayan şərab: yatırmaq, günəşin üstünü palçıqla süvamaqla işığı gizləmək istəyirdi. Şirini itaətə alışıdırmaq üçün ona ürək verir, dərmanla qəlbini qüvvətləndirməyə, sevgisini soyutmağa çalışırdı. Onu saysız-hesabsız nəvazişlərlə oxşayırdı.

Məhinbanu Şirinin əvvəlki dəbdəbəsini özünə qaytardı. Vaxtını kukla oynamaqla xoş keçirsin deyər, əvvəlcə yanında olan yetmiş gəliri yenə onun ixtiyarına verdi. Yenə də oyunbaz fəlak oyuncaq oynatmağa başladı. Qızlar yenidən Şirinin ətrafına yığıldılar. Şirin sevindiğindən bu ulduzların arasında bir ay kimi parladı. Onlar yenə də keçmişdə olduğu kimi vaxtlarını eys-ışrətlə keçirməyə, günlərini keçmiş əyləncələrlə başa vurmağa başladılar.

¹ Şadürvan – padşah saraylarının darvazasına döşənmiş iri xalça və ya şahlara məxsus böyük çadır. Yəni, o qədər sevinirdi ki, öz sarayına sığa bilmirdi.

Xosrovun Bəhram-Çubindən qaçması

Fəth açarı dilə gəlib deyir:

«Dəmir iradə müvəffəqiyyətin qızıl açarıdır. Bir qüvvətli rəy yüz qılinc vuran qoçaqdan daha artıq xeyir verə bilər. Bir padşahın tacı yüz papaq qalıbından qiymətlidir. Ağıllı bir fikir ilə böyük bir qoşunun belini sındırmaq olar, halbuki, qılinc ilə bir dəfədə on nəfərdən artıq düşmən öldürmək olmaz».

Xosrovun padşah olması xəbəri «ağıllı» Bəhrama çatınca onu narahat etdi. Onun da başında padşahlıq sevdası oyandı. Çox ağıllı və düşüncəli olduğundan padşahlığı ələ gətirə bildi. Xosrova belə bir böhtan atmaq fikrinə düşdü ki, guya atası Hörmüzün gözlərini çıxartdıran odur. Lakin Bəhram bilmirdi ki, Yəqubun gözləri oğlu Yusifin ayrılığında ağlamaqdan kor olmuşdur. Bəhram hər tərəfə gizlin məktublar göndərərək gözəl Xosrov haqqında pis fikirlər yaydı:

«Bu uşağın əlindən padşahlıq gəlməz. Atasını öldürən bir oğula padşahlıq yaraşarmı? Xosrov üçün bir içim od kimi qırmızı şərab yüz qardaş qanından qiymətlidir. Çalğı səsinə bir ölkəni bağışlar. Nəğməni bütün məmləkətdən artıq sevir. Başı qızısdığından nə etmək lazım olduğunu bilmir. Xamlığından yaxşını yamandan seçməyi bacarmır! Eşqbazlıq sevdası hələ başından getməyib, Şirinin eşqindən bir an ayrıla bilmir. O qan içən və şöhrətpərəst bir adamdır. Ondən üzünüzü döndərin, yoxsa başınız əlinizdən gedər, başqa baş tapa bilməzsiniz! O həbsə alırmalıdır. Bəlkə biz od və su ilə onu bir təhər yumşaldıb düzəldə bilək. Bizim cəzamızdan bəlkə ağıllana, yox, ağıllanmasa o da atası kimi ölməlidir. Siz qılıncla onun yolunu kəsin. mən özüm də bir aslan kimi ona hücum edərem».

İntiqama susamış bu aslan, rəiyyəti şahın üzünə qaldırdı. Şahlar şahı Xosrov taleyinin dolaxdığını anladı. Rəiyyətin ona qarşı qalxdığını görəncə qızıl gücü ilə taleyi öz əlində

saxlamağa, düşmənin gözünü bağlamağa çalışdı. O bu yolla bir az davam gətirə bilsə də, düşmənin öhdəsindən gələ bilmədi. Düşmən başının üstünü aldı, Pərviz özünə heç bir kömək tapmadı. Köməksiz qalib qaçmağa məcbur oldu. Taxtından düşüb Şəbdizə mindi. O bu ixtişaşın tac üçün olduğunu bilirdi. Halbuki, onun başı tacdan qat-qat qiymətli idi. Tacdan əl çəkib başını götürüb qaçdı. Kəyan padşahlığı taxt və tacsız qaldı. Dünyanı başqa bir dünya düşgününə buraxıb özü aradan çıxdı.

Xosrov zəmanənin oyununa baş əyərək, Bəhrəmin qılıncı qarşısından qaçandan sonra işi heç bir yerdə düz gətirmədi. Qan tökən şahmat taxtasının hansı şəbəkəsinə ayağını qoydusa «şah!» deyərək onu qovdular. O, Şəbdizi çaparaq, mümkün qədər uzaq qaçmağa çalışırdı. Gah yolla gedir, gah yoldan kənara çıxırdı. Nəhayət yüz hiylə və oyunla özünü Azərbaycanın yetirdi. Atəşpərəstlər ürəklərində bütəxənin eşqini baslədikləri kimi, o da ürəyində Şirinin eşqini əziz saxlayaraq, oradan Muğana tərəf yola düşdü.

Xosrovlə Şirinin ovdə görüşməsi

Dünya görmüş nağılçı belə deyir:

Dünyanı sevən Xosrov gəlib bir çölə çatdı. Hər tərəfdən üstünə ov yağdı. Birdən qarşı tərəfdən toz qalxdı. Bu, Şiringilin atlarının tozu idi. Ürəklərə nur saçan Şirin bu gün öz şən yoldaşları ilə ova çıxmışdı. İki ovçu bir-birinə rast gəldi. Bir-birini ovlamaq üçün ürəkləri çırpındı. İki gənc sərv qarşı-qarşıya durmuşdu. Onlar iki ovçu idi, eyni zamanda hər biri qarşısındakının oxuna hədəf olmuş bir ov idi. Öz sevgilərindən sərxoş olmuş iki aşiq üz-üzə gəlmişdi. Hər ikisi eşq aləminə dalaraq yanındakı yoldaşlarını unutmuşdu. Bunların biri padşahın əlindən eşq tacını almışdı. O biri isə padşahlıq tacını öz əlindən qaçırmışdı. Birinin gül üzündə sünbül kimi tükələr bitmişdi, o birinin gül

üzünün ətrafını sünbül kimi zülfələr bürümüşdü. Birinin ənbər kimi zülfələri qulaqlarının üstünə tökülmüşdü, o birinin müşk rəngli kəməndi – hörükləri çiyinə düşmüşdü. Biri üzündə yeni bitən saqqalı ilə ayın gözəlliyini unutturmuşdu, o biri öz buxaqını ay kimi cəmalına boyun bağı etmişdi.

Onlar gözləri yaşarana qədər bir-birinə baxdılar. Nə Pərviz Şirindən ayrılıq bilirdi, nə də Şəbdiz Gülgündən göz çəkə bilirdi. Tanış olmaq üçün vasitə axtarırdılar, bir-birlərindən adlarını soruşdular. Bu iki mahir ovçu bir-birinin adlarını eşidərkən yəhərin üstündən yerə atılıb torpağa sərildilər. Bir müddət belə qaldıqdan sonra başlarını qaldırdılar. Gözlərindən axan inci kimi yaşlarla yeri islatdılar. Utana-utana bir-birlərinin əhvalını soruşdular, yaxşıdan-yamandan söhbət etdilər. Danışmaq üçün söz çox idi, lakin bir-birlərindən çəkindiklərindən çox az danışdılar. Hələlik səbr etməyi məsləhət bildilər.

Hər ikisi bir quş kimi qanad çalaraq uçdu. Quş kimi yəhərin qasının üstünə qondular. Hər tərəfdən atılıb gəlib onlara çatdı. Pəri üzlülər onları araya aldılar. Onlar ayla günəşin eşq bürcündə birləşdiyini və bir-birinə naz satdıqlarını gördülər. Onların eşqi bu pəri üzlülərin qəlbini yandırdı. Mindikləri atlar pəlçığa batmış eşşək kimi yerlərindən tərpəşə bilməyib qaldı. Atların buraya çapıb gələnlərdən heç biri Xosrovlə Şirini bir-birindən seçə bilmirdi. Bir neçə qarışqa bu iki aşiqin birinin Bilqeyis, o birinin isə Süleyman olduğu xəbərini ətrafa yaydı¹. Hər tərəfdən bir çox yeni qoşun gəlib hər ikisinin dövrəsində səf-səf durdu. Bütün qoşun dağın ətəyinə toplaşarkən yer öz altındakı öküzün bu ağırlığa necə tab gətirəcəyini düşünüb onun halına acımağa başladı.

Şirin Xosrova dedi:

– Ey böyük padşah! Yalnız mən deyiləm, minlərcə mənəm kimi qul sənin əsirindir. Göylər xoşbəxtliyi sən

¹ Dini əfsaniyə görə Süleyman heyvanların, quşların dilini bilən bir peyğəmbər imiş. Bilqeyis Süleymanın məşuqəsidir.

tacından alır. Yer sənin taxtınla fəxr edərək öz başını yüksək tutur. Yeddi iqlimin yerləşdiyi bu yer kürəsi başdan-başa sənə məxsusdur. Sən dünyanın sahibsən. Padşahın bərəkətindən, bizim də bu yaxınlıqda, yol üstündə bir çadırımız var. Padşah iltifat edib bizə tərəf gəlsə, başımızı ucaldar. Bir qul kimi qulluğunda hazır dayanarıq, fil, bir qarışqanın xalçası üzünə ayaq basa, onu çox sevindirmiş olar. Bu cür böyük qonağın təşrif gətirməsi kiçik qarışqa üçün böyük bir bayram olar.

Padşah dedi:

– Əgər bu sözləri ürəkdən deyirsənsə, can-başla gəlib, qonağın olaram.

Şirin Xosrovun qarşısında əylərək ona təşəkkür etdi. Onu çox-çox təriflədi. Məhinbanunun yanına bir atlı qaçıraraq şahı qonaq gətirdiyini xəbər verdi.

Məhinbanu bu xəbəri eşidincə lazımı hazırlıq gördü. Yaxşı tədarük və hədiyyələrlə şahın qabağına çıxdı. Şahın şərəfinə yerə və göyə şabaş səpdi. Padşahı çox yüksək bir saraya düşürdülər. Tuba ağacı¹ bu behiştin bir budağı yerində olardı. Bu sarayın başı göylərə yüksəlirdi. Sağında və solunda olduqca geniş bir meydan vardı.

Məhinbanu padşahın qarşısına bir çox adam göndərdi. Bunlar bağışlanmağa gedirlərmiş kimi Xosrovun qulluğuna padşaha layiq bir çox hədiyyələr apardılar. Xəzinələrini hesaba almaq imkan xaricində idi.

Xosrovun qəlbində isə hər an Şirinin məhəbbəti alışıb yanırıdı.

Məhinbanunun Şirinə nəsihəti

Əkinçinin yerə səpdiyi toxum təmiz olsa, hasilə gələn taxıl da təmiz olar. Təmiz adamın nəslə də təmiz olar, ətəyi xəcalətlə yerdən sürünməz. Məhinbanunun əslə təmiz

olduğu üçün Xosrovla Şirinin qayğısına qalırdı. O, bu iki sevimli gəncin sevimlərindən xəbər tutmuşdu, odla quru otun arasında gələcəkdə baş verə biləcək əlaqə haqqında düşünürdü.

Məhinbanu Şirinə dedi:

– Ey ağıllı övladım, sən yalnız mənim deyil, bütün gözəllərin padşahısən. Sənin bir nazın yüz padşahın məmləkətinə, bir tükün aydan balığa qədər bütün aləmə dəyər. Səadət bir kölgə kimi sənin ayrılmaz qulundur. Həya və namus sənin üçün iki qiymətli bəzəkdir. Dünya öz işığını sənin gözəlliyindən alır. İsmət və namus sənin gözəlliyinin qorususudur. Sən əl dəyməmiş, ağız möhürlü bir xəzinəsən. Dünyanın pisini-yaxşısını sınaqdan keçirmisən. Ancaq dünyanın bir xoş hiylələri var, bunları da bilməlisən. Dünya mirvarı oğrusudur, həmişə yaqutu sürte-sürte məhv edər. Ürəyimə belə dammışdır ki, dünyaya sahib olan Xosrov sənə qovuşmaq fikrindədir. Əgər o sənə doğrudan vurulmuşsa, bəxtinə gözəl bir ov çıxıbdir. Ancaq, o çox səbrsiz adama oxşayır. Buna görə də qorxuram ki, onun hiyləsinə aldanasan. Mən istəyirəm ki, o öz şirin dili ilə səni aldadıb halvanı müftə yeməsin. Sonra səni biabır edib buraxar, başqasının eşqinə düşər. Sən özünü ağır tut, o günəş üzlü gənclə ehtiyatla dolan, çörək yapılmamışdan qabaq onun təndirinə düşmə. Onun azı on min gözəl üzlü, şəkər dodaqlı, zəncir saçlı qızla oturub-durduğunu eşitmişəm. Onun bu qədər güllə əylənməyə alışmış qəlbi bir güllə kifayətlənərmə? Gövhərə alışmış olan gövhərsiz qaldıqda qarşısına çıxan hər gövhəri əzizlər, onu ələ keçirməyə can atar. O, sənin adını təmiz və özünün ismətli olduğunu görsə, səni qayda-qanun ilə məndən istəyər. Dünyada adın təmiz qalar, ismət və həyada dünyanın padşahı olarsən. Sən öz ismətini qorusan, ona zəhər deyil, bir tiryək olarsən, onun dərindən dərman edərsən. Əgər o səni eşq atəşi ilə alışdırıb ələ keçirsə, sən özünü qayğısız və

¹ Dini əfsanəyə görə, behiştə bitən bir ağacdır.

sərxoş kimi aparsan, Visə¹ kimi dünyada öz yaxşı adını itirərsən, biabır olarsan. Unutma ki, o aysa, sən də bir günəşsən. O Keyxosrov isə, sən də Əfrasiyabsan. Kişilərin arxasınca düşmək bir kişilik deyil. Qadının özünü ağır aparması və ehtiyatlı dolanması daha yaxşıdır. Bir çox güllü təzə ikən dərmişlər, qoxulayıb ətrini alandan sonra atmışlar. Çox şərabı qədəhə tökmüşlər bir az içdikdən sonra dibində qalanını yerə atmışlar. Sən özün bilirənsən ki, başını uca tutmaq istəyənlər bir adam üçün ərə getmək, boş-boş sevimlərdən daha yaxşıdır.

Şirin bu şərbət kimi nəsihətləri eşidincə onları qulaq sığması etdi. Bu nəsihətlərin hamısı onun ürəyindən idi. Eşidib qəbul elədi. O özü də elə fikirdə idi, and içib dedi:

– Xosrovin eşidincə gözlərim qan ağlasa da, mənə qanunu yol ilə almayınca onun arvadı olmayacağam.

Məhinbanu Şirinin bu andını eşidincə ürəyi xatircəm oldu. Ona Xosrovlə bir yerdə oturub-durmağa icazə verdi. Onlar sarayda, çöldə dolana cəzib bilirdilər. Ancaq heç vaxt xəlvətə çəkilməməlidilər. Söhbətlərini təkliddə deyil, hamının yanında etməli idilər.

Xosrovlə Şirinin çovkan oynaması

Ertəsi gün, parlaq mirvarların üzərinə ləl səpilərkən Xosrov və Şirin saraydan – kənara çıxmağa icazə aldılar. Xosrov ova hazırlaşdı. Şirin öz ulduzlarını başına yığmağa başladı. Yetmiş nəfər dişli aslan kimi güclü qız Şirinin ətrafını aldı. Hamısının qanı qaynayırdı. Hər biri igidlikdə bir İsfəndiyar, ox atmaqda və at minməkdə bir Rüstəm idi. Çovkan oynamaqda çox mahir idilər. Oyun zamanı topu lap fələyin dairəsindən qapırdılar. Ox qablarını sərv qamətlərinə bağlayıb, sərv kimi yəhərin üstünə oturdular. Ay üzələrini rübəndlə örtürdülər. Şahın yanına gəlib

qulluğunda hazır dayandılar. Şahın qapıçısı çıxaraq onları qəbul etdi. Eşqbazlıqdan başqa bir işi olmayan padşah öz ürəyini onlara verdi. Ayağa qalxıb Şirini çox mehriban qarşıladı. Sağ tərəfində yer verib əyləşdirdi. Xosrov baxıb nə gördü? Dörd tərəfi ürəyə yapışan şux gözəllərlə dolmuşdu. Bura sanki şəkərlə dolmuş bir ev, şirin yeməliklərlə dolmuş bir şəhər idi.

Xosrov qızların güclü olduqlarını və at çapmağı bacardıqlarını bilmirdi. Müşk kimi qara rübəndlərlə üzələrini örtmüş bu gözəllərin xahişini yerinə yetirərək o da əylənmək üçün meydana çıxdı. Meydanın top oynanan yerinə çatdıqda pəri üzülər sevincdən az qala qanadlanıb uçurdular. Bu ay üzülər qızların hər biri bir günəş kimi iti hərəkət etməyə başladı. Kəklik kimi sakit görünənlər qaraquş döndülər. Xosrov çəməndə qırqovul kimi gəzən bu mehriban qızların ov zamanı bir tərlən olduqlarını gördü.

Şirin ona dedi:

– Gəl atlarımızı çapaq, bu düzdə bir qədər top oynayaq.

Topu padşahın çovkanı qarşısına atdılar; gözəllər meydanı sevinclə doldurdular. Söyüd ağacından qayırılmış çovkanlara baxarkən, insan buranın söyüd meşəsi olduğunu güman edə bilirdi. Çovkan oynadan qızlar öz gözəllikləri ilə göydə ayı belə utandırırtdılar. Çovkanlar göydə oynayırdı. Hər bir çovkan havaya qalxdıqda sanki günəşin başını yarır, topu küləyin əlindən qapırdı.

Bir tərəfdə Şirinlə kənizləri, o biri tərəfdə isə padşah ilə xidmətçiləri dayanmışdı. Maral ilə şir bir-biri ilə oynayırdı, turac ilə qaraquş qarətə başlamışdı. Gah ay üzülər Şirin qalib gəlib topu qapır, gah günəş cəmalı Xosrov qoçaq çıxıb topu onun əlindən alırdı.

Onlar top və çovkan oynamaqdan doyunca, meydana at çapmağa başladılar. Biri Şəbdizi minmişdi, biri Gülgünü. Gecə və gündüz kimi meydanın ətrafında hərələnirdilər. Oradan atlarını çölə çapdılar, ov etməyə başladılar.

¹ Visə – Fəxrəddin Gürzanın «Visə və Ramin» poemasının qəhrəmanıdır. Öz qoca əri Möbidə xəyanət etməsi ilə məşhurdur.

Vurduqları ovları, saymaqla qurtarmaq olmazdı. Gözəllər öz nizələri ilə maralları yerə sərirdi. Yan-yana düzölmüş maralların üstündəki oxlar bir qamışlığı andırırdı. Nazərinlərin atdığı oxlar cəməni ceyranlarla doldurmuşdu. Xosrov dişli şir qədər güclü olan bu qızların minicilik məharətinə heyran qalmışdı. Onların hər biri meydana gəzərkən bir hüma quşu qədər gözəl, ova çıxarkən bir əjdaha kimi qorxulu idi.

Padşah Şirinə gizlincə göz qoyub, onun nə kimi bir ərməganla gələcəyini gözləyirdi. Onun bir ceyran kimi gəldiyini gördü. Gözü ceyranın gözüne və sağrısına sataşdı. Bu ceyranın padşah ovlamaq fikrində olduğunu anladı. Şirin əlində qılınc, bir sərxoş ceyran kimi padşahın qarşısında durmuşdu. O, ceyran ovuna çıxarkən bir şirlə qarşılaşmışdı. Dünyanı fəth edən bu ovçu Xosrov kimi böyük bir cahangirin ovu olmuşdu.

Fələyin tovuzu olan günəş bağdan qaçınca, qara qarğa, yəni gecə bağa gül dərməyə gəldi. Tovuz kimi qızlar gəzməkdən yorulduqlar, qara atların belinə minib öz qəsrlərinə getdilər. Çox bərk yorulduqların-dan səhərə qədər yatdılar. Ertəsi gün yenə padşahın qulluğuna gəlib yeri öpdülər. Sarayın qarşısında sıra ilə düzöldülər. Yenidən çovkanla top oynamağa başladılar. Yenidən ova çıxdılar. Ömürlərinin bir ayını bu cür başa verdilər. Bir an belə vaxtlarını boş keçirmədilər.

Xosrov Şirinlə təkliddə görüşməyə və öz sevgisi barəsində danışmağa fürsət axtarırdı. Çox çalışdısa da belə bir fürsət ələ keçirmədi. Şirinin gözətçiləri həmişə ona göz qoyurdular.

Bir gün axşam üstü o şəkər dodaqlı qız ovdan qayıdarkən, padşahlar padşahı Şirinə dedi:

– Ey gözəllərin padşahı, sən cəmalin xoşbəxt gözəllər üçün bir təsəllidir. Gəl səhər təzədən bu firuzə rəngli günbəz altında kefə baxaq. Şərab içib şadlıq edək. Ömrümüz şən də keçsə, kədərli də keçsə, fərqi yoxdur, fələyin gərdişindən

yaxamızı qurtara bilməyəcəyik. Mədəm ki, axırda bu dünyadan köçməliyik, kef çəkmək, dərd-qəm yeməkdən yaxşıdır.

Şirin bir pəri kimi barmaqlarını göziünün üstünə qoyub «baş üstə!» deyərək razılıq verdi. Yeri öpərək «gecən xeyrə qalsın» deyib ayrıldı.

Şirinin vədəsi gecəni işıqlandıran bir ay kimi Xosrovun qəlbini işıqlandırır. O, gecəni səhərə qədər yata bilməyib səhərin açılmasını gözlədi.

Baharın tərifli Xosrov ilə Şirinin kefi çəkməsi

Göylərin yaşıl geyinmiş qocası yazda cəmənlərə gənclik gətirərkən yenə də qocalar və cavanlar sevinclə cəmənlərin seyrinə çıxırlar. Cəmənlər insanlara yeni həyat bağışlar. Qızıl gül boylanaraq Kavus kimi taxta əyləşər. Bənöfşə öz tovuz qanadlarını açar. Quşların eşq ilə dolu səsləri cəmənləri doldurur, köhnə eşqlər təzələnər.

Xosrovun ruhu Şirinin eşqi ilə sevinərkən dünyada bir çox yeni sevincli hadisələr baş verirdi. Sevincli bahara aşıq olmuş güllər sevinclərindən öz paltarlarını – qabıqlarını yırtırdı. Gül, öz bayrağını cəmənlərdə sevinclə yüksəltmişdi. Çöl göyərçinlərinin qoşunu, qarğaların qoşununu məğlub edərək qaçırılmışdı¹. Yasəmən cəmənin saqisi idi. Nərgiz əlində cam qaldırılmışdı. Bənöfşə xumar, qızılgül isə sərxoş idi. Səhər yeli qızların üzündəki rübəndi qapmış, qızların xəbərini aşıqlərə çatdırmışdı. Kükək hər tərəfə səs salmış, filqulağını öküz gözüne yapışdırmışdı². Güllər ilə örtölmüş yer bir xalçanı andırırdı. Xoruzgözü siçanqulağı otu üçün bir beşik olmuşdu. Cəmənlərdə sərvlərin qaməti yüksəlirdi. Eşqin gücündən lələnin köynəyi yırtılmışdı. Bənöfşə öz

¹ Çöl göyərçinlərinin qoşunu – baharın qoşunu, qarğaların qoşunu – qış və payızın qoşunu.

² Filqulağı və öküzgözü – hər ikisi ot adıdır.

qıvrım saçlarını çiyinə tökmüşdü. Külək yasəmənin sırgalarını açmışdı. Reyhanlar bir gəlin kimi əlləri ilə üzlerini örtmüşdülər. Meyvə ağacları çiçəklənmişdi. Bu çiçəklərin hər biri başa sancılmış darağa bənzəyirdi.

Hava çəmənin üzərinə inci kimi şəh danələri səpmişdi. Bu danələr zümrədə bağlanmış bir mırvarı kimi görünürdü. Yerin göbəyi hamilə imiş kimi içərisindəki otları bayıra çıxarmışdı. Südəmər ceyran balaları sevindiklərindən çəməndə anaları ilə oynayırdılar. Qırqovullar reyhanların üzərində qanad çalırdı. Reyhanlardakı əlvanlıq onların qanadlarına əks etmişdi. Hər budaqda yeni bir bahar çiçəklənmişdi. Hər kolun ovcunda şabaş vermək üçün bir şey vardı. Bülbüllərin nəğməsi, kəkliklərin səsi, aşıqlərin səbrini tükərdirdi. Sevgi ilə dolu olan belə bir vaxtda sevgisiz yaşamaq günahdır!

Xosrovlə Şirin gecə-gündüz ürək açan yerlərdə gəzir, şən və xoşbəxt günlər keçirirdilər. Gah çəmənlərdə şərab içir, gah dağlardan gül yığırdılar. Əllərində cam tutaraq gəzə-gəzə bir reyhan bağından o biri reyhan bağına keçirdilər. Axırda gəlib Şahrud çayına çatdılar. Hər ikisi sərməst idi. Atlarını Şahrudun sahilində bağlayıb əyləşdilər. Rudun¹ səsinə, xanəndənin nəğməsinə dinləməyə başladılar. Şəkər gülüşlü Şirinin şirinliyindən Şahrudun ətrafındakı qamışların hamısı dönüb şəkər qamışı oldu. Neysan yağışı sədəf gözəllik verən kimi Şirinin gözəlliyi də bu ölkəyə bir işıq və gözəllik verirdi. Şirinin qıvrım saçlarından ətrafa yayılan müşk qoxusu ənbərin ətirini unutturmuşdu. Şəkər onun baldan daha şirin olan ləl dodaqlarının qurbanı idi. Qənd bu bal dodaqların göndərdiyi istehzal gülüşlərə davam gətirə bilməyərək öz fəryadını Xuzistana çatdırırdı. Şirin qaməti şah divanına layiq bir sərv idi. Gül ağaclarını bir qoşun kimi özünə tabe etmişdi. Gül onun nərgis kimi gözlərinə baxdıqda paxıllığından özünü parça-parça edirdi.

Əzəmət və cəlalda gülə bərabər duran yasəmən Şirinə ürəkdən itaət edərək, onun qulu olmuşdu.

Xosrovun şiri öldürməsi

Padşah bir gün Şirinlə seyrə çıxdı. Könül açan bir yerdə gəzirdilər. Şirin kimi sevgilisi olan adamın gözünə hər, əlbəttə, yer gözəl görünər. Süsəndən başqa çiçək bitirməyən xoş bir çəməne gəlib çıxdılar. Bu behiştə oxşayan çəməni özlərinə düşərgə etdilər. Padşahın çadırını burda qurdular. Ayn ətrafına ülkər dolanan kimi qulamlar və kənzilər də çadırın ətrafına dolandırdılar. Xosrovlə Şirin bir yerdə oturmuşdular. Ayrılıq onları tərk etmiş, sanki uzaqlarda bir ayağı ilə dar ağacından asılıb qalmışdı. Saqinin əlindəki ləl rəngli sürəhilər sevinclə gülərək deyirdilər: «Bu eyş-ışrət həmişəlik olsun!» şərab ilə eşq əl-ələ vermişdi. Padşahlar padşahı bu iki meyın sərxoşu idi.

Birdən meşədən qəzəbli bir şir çıxdı. O, quyruğunu acıqlı-acıqlı oynadır, yerin tozunu havaya qaldırırdı. Dalaşmaqdan xoşlanan bir sərxoş kimi qoşuna hücum etdi. Qoşun onun qorxusundan bir-birinə dəydi. Şir çadıra yaxınlaşdı və qəzəblə Xosrovun üstünə atıldı. Sərxoş Xosrov şiri qabaqlayaraq ona hücum etdi. O, geyimsiz və qılıncsız idi. Köynəkdən başqa əynində heç bir paltar yox idi. Xosrov kəman dartırmış kimi, yumruğunu qulağına qədər qaldırıb şirə ağır bir zərbə endirdi. Heyvanın dərhal canı çıxdı. Xosrov şirin başını kəsmək və boynundan başlayaraq dərisini soymaq əmrini verdi.

Bu hadisədən sonra şahlar arasında belə bir adət qəbul olundu: onlar işrət məclisində də qılınclarını əllərindən yerə qoymazdılar. Pərviz aslan gövdəli bir cavan olsa da, padşah olduğu üçün çox vüqarlı idi. Özünü ağır tuturdu. Sərxoş olduğuna görə şirlə igidcəsinə çarpışdı. Ona bu anda sərxoş demək olmazdı. Ona şir öldürən adı verilməli idi.

¹ Rud - musiqi alətidir.

Şirin Xosrovun şiri öldürməsinə bəhanə edərək təşəkkürlə onun əlini öpdü. Gül şərbəti ilə dolu ağzını padşahın əlinə yaxınlaşdırınca, onun əlini şəkərlə doldurdu. Padşah şəkər şüşəsinin möhrünü qırdı. Çünki şəkər əldə deyil, ağızda olmalıdır. O, Şirinin dodaqlarından öpüb dedi: «Bax, bal buna deyərlər!» o, bununla Şirinə anlatdı ki, öpüş yeri əl deyil, dodaqdır.

İlk öpüş – Xosrovun varlığını Şirinə hiss etdirən ilk qasid idi. O, daha sonra yüz piyalə içsə də, bu birinci piyalənin – ilk öpüşün ləzzətini unuda bilmədi. Birinci qədəhdən içilən şərab sonra təqdim olunan yüz qədəhin şərabından dadlı olar. Şərab qədəhin əvvəlində saf olur, axırında isə saflığını itirir, bulanıq olur. Arxın kənarında birinci bitən gül insana yüz bağçanın gülündən daha artıq ətirli görünür. Sədəfin qarnında olan ilk dürr başqa dürrlərdən üstün tutulur. Hər hansı bir ləzzətli xörəyin ilk tikələri ağızda sonrakı tikələrdən daha dadlı olur.

İki aşiq – Xosrovlə Şirin – eşq şərabını içdikdən sonra həmişə həyəcan içində idilər. Xəlvət yer tapınca, bir an firsəti əldən qaçırmayıb şərabla süd kimi bir-birinə qovuşurdular. Hər ikisi gözətçinin sərxoş olmasını gözləyən və firsət düşən kimi əlini gövhərə uzadan bir oğruya dönmüşdü. Bir gözləri ilə özlərini gözətçilərdən qoruyurdular, o biri gözləri ilə bir-birinin gözəlliyini seyr edirdilər. Düşmənin gözü bağlandıqda bir-birindən tələsik bir öpüş alırdılar. Şirin ayıq olduğu zaman utanıb Simürğün¹ öz dodağına yaxın buraxmırdı. Lakin şərab içib bir az xumarlanınca özü də öpüşməkdə padşahdan geri qalmırdı. Şah onu, bərk-bərk qucaqladıqca, üzü al ipək geymiş qaqum kimi qızarırdı. Çox öpüldüyündən üzü göyərmişdi. Şirinin göyərən üzünə baxanlar qızıl gül yarpağı üzərində bənöfşə bitdiyini güman edirdilər. Şirinin ay üzündəki bu göylüyün təsirindən göydə ayın keçdiyi yol da

göyərirdi. İstər sərxoş və istərsə də ayıq vaxtlarında Şirinin əlindən kirşan yerə düşməzi. O, kirşanı gül kimi əlində tutur, üzünün göyərən yerlərinə kirşan sürtürdü.

Xosrovun, Şirinin, Şapurun və qızların əfsanəsi

Gündüzdən işıqlı, parlaq bir gecə idi. Gecəni işıqlandıran ay öz nurunu yerə saçmışdı. Hər bir şeyə İsa kimi həyat verən bir külək əsirdi. Bu külək heç də çırağı söndürən, zərər verən küləklərdən deyildi. Bu gecədə qaranlıqdan bircə nişanə vardısı, o da həyat suyunun bu gecənin qaranlığı içərisində gizlənməsi idi. Qaranlıq çadırda Xosrovlə Şirinin arasında ismət pərdəsindən başqa, heç bir pərdə yox idi. Sabah yeli könlüdəki hər cür dərd-qəm tozunu silib aparmışdı. Ulduzlar göydə sayrışırdı. Belə gecələrdə insanlar öz arzularına çatmağa fürsət axtararlar. Demək olar ki, arzu özü də ələ bu gecədə doğulmuşdur. Bir tərəfdən Zöhrə ulduzu gövhər qoparıq, o biri tərəfdən isə ay mirvarı düzürdü. Yer gözəl atırlarla dolu idi. Nəşəli küləyin səpdiyi müşkin ətrindən yerin göbəyi ənbər qoxusu verirdi. Gecənin sakitliyi içərisində Zöhrənin nəğməsi eşidilirdi. Bir həftəlik ay əlinə qədəh almışdı. Ülker gecənin nədimi olmuşdu. Ütarid göy aləminin rəqqası olmağa hazır idi. Gecə quşlarının səsinə İsaq quşunun zəng kimi cingiltisi səsi eşidilməz olmuşdu. Bütün heyvanlar azuqələrinin bolluğundan sevinərək öz yuvalarında şadlıq edib oxuyurdular. Bu nəğmələr müxtəlif səslərlə oxunsalar da, gecənin gözəlliyinə uyğun ümumi bir ahəng yaradırdılar.

– Padşah Firidunun taxtına əyləşib, qəlbini Cəmsidin qıbləsinə çevirmişdi¹. Şirinin cəmalının nuru qarşısında o, şamın və çırağın işığını çoxdan unutmuşdu. Cəmənin xoş

¹ Simürğ – əfsanəvi quş, burada Xosrova işarədir.

¹ Firidun və Cəmsid – İrənin əfsanəvi padşahlarıdır; Cəmsidin qıbləsi, yəni Şirinin günəş kimi parlaq üzü (Cəmsidin atasporostl yi nəzərdə tutulur).

mehi və reyhanların ətiri Şirinə Xosrovdan belə bir xəbər gətirdi:

Görəsən biz bir də belə xoş gecə görəcəyikmi? Bundan xoş bir ətir burnumuza dəyəcəkmi? Nə üçün biz bir-birimizdən uzaq gəzirik, bir-birimizə yaxınlaşmırıq? Hər ikimiz nur parçasıyıq, buna görə də bir-birimizi yaxından görməli, işıqda bir-birimizin üzünə baxmalıyıq. Əgər qanımız birsə, nə üçün sənin qanın məhəbbətdən qaynamır, qaynayırsa, nə üçün mən bunu görmürəm? Bu cür gözəl və xoş havada biz nə üçün vaxtımızı xoş keçirməyək? Təndir isti ikən nə üçün öz çövrələrimizi yapmırıq? Bahar hər gün yenidən başlanmır. Hər saat tora ov düşür. Ağılın əmrinə itaət etməli, əlinə keçən ruzunu yeməlisən. Görülməli işi, mütləq görüb qurtarmaq lazımdır. Ovçular ova gedərkən, çövrələrini özləri ilə aparırlar. Ancaq çox vaxt bu çövrələr onların özlərinə deyil, baliqlara və quşlara qismət olar. Bir qurd hiyləgər tülküyə belə demişdi: «Axtarıb tapan mən oldum, yeyən sən!»

Ay üzlü Şirin Xosrovdan bu sözləri eşidərkən, özünü şaşırır, günəş təsiri ilə yoldan çıxan ay kimi öz yolundan azırdı. O biri tərəfdən də içərisindəki ehtiras divinin ələyini yığırdı, Məhinbanu qarşısında içdiyi andı xatırlayırdı.

Məclisin bir tərəfindən padşahın taxtı qoyulmuşdu. Bir neçə gözəl qulam taxtın yanında ayaq üstə dayanmışdılar. Şapur da padşahın hüzurunda idi. O, külək gətirən xəzinənin xəzinədarı kimi padşahın əmrinə hazır dayanmışdı. Məclisin o biri tərəfində isə büt-pərəslərin günəşi olan Şirin oturmuşdu. Onun ətrafında on nəfər nar məməli qız var idi: Firəngiz, sərviş boylu Süheyl, Əcəbnus, Fələknaz, Hümeyla, Humayun, Səməntürk, Pərizad, Xütənxatun və gülər üzlü Gövhərmülk. Onlar güləb və ləl kimi qırmızı şərab içirdilər. Üzləri qırmızı şərabın təsiri ilə nar gülü kimi qızarmışdı. Sərxoş olunca həya pərdəsi onların üzündən götürüldü. Ağıl onların məclisindən

uzaqlaşdı. Padşah hər gözəlin növbə ilə bir dastan söyləməsinə əmr etdi.

Əylinlərinə nazik paltarlar geymiş, bu ləl kimi qırmızı dodaqlı qızlar dastan söyləməyə hazırlaşdılar. Qaşları naz-qəmzədən ox kimi dartılmışdı. Hər biri sərrast ox atan, iti gözlü bir ovçu idi. Onlar söhbət edərkən elə bil söz danışmır, hər biri ortalığa bir yük şəkər səpirdi. Şirin-şirin ötürdülər. Hər dəfə Şirinin adı çəkilərkən, bu adın şirinliyi qarşısında şəkər davam gətirə bilməyib aradan qaçırdı. Ən əvvəl Firəngiz, atını söz meydanına sürərək dedi:

– Tale yerin altında bir xəzinə gizlətməmişdi. Firidun bu xəzinənin yerini bilib torpağı qazıdı və xəzinəni yerdən çıxardı.

Gümüş əndamlı Süheyl dedi:

– Bir qırqovul sərviş ağacının altında oynayırdı. Səhər təzədən bir tərhan şığıyıb nazənin qırqovulu ovladı.

Şəkər kimi ağ üzlü Əcəbnus bunların sözünə belə qüvvət verdi:

– Bağda ənbər qoxusu saçan bir gül bitmişdi. Bir behişt quşu bağa gələrək bu gülü dimdiyinə alıb apardı.

Fələknaz Əcəbnusdan da yaxşı bir dastan danışdı:

– Biz dünyanı indiyə qədər ancaq bir gözlə gördük. Biz ikinci bir gözlə də tanış olduq. Dünyanı daha da yaxşı görməyə başladığımız. İki göz bir gözəndən yaxşı görür.

Hümeyla dedi:

– Bir parlaq və duru sulu bulaq var di. Yaşıl çəmənə axırdı. Qəfildən bir susamış şir gəlib buraya çıxdı və bulağın suyundan içdi.

Yasəmən vücudlu Səməntürk dedi:

– Bir gün gecəyə işıq saçan mirvarı, sədəfdən ayrı düşdü: Fələk onu padşahın boyunbağına bağladı. Onu başqa bir yaqutla birləşdirdi.

Pəri üzlü Pərizad dedi:

– Bir ay ova çıxıb şadlıq edirdi. Göycən bir günəş gəlib o, ayı öz dairəsinə aldı.

Xütənxatun bir az düşüdükdən sonra belə dedi:

– Nazik paltar geyinmiş bir şümşad var idi. Bu şümşad tək idi. Qəfildən buna azad bir sərv qoşuldu. Sərv ilə şümşad bir yerdə daha gözəl görünər.

Ürəkləri əsir edən Gövhərmük dil açaraq belə dedi:

– Zöhrə ulduzu da bir müddət tək idi. Səadət ilə tale bir-birinə qovuşdu. Müştəri ilə Zöhrə bir-birinə yaxınlaşdılar.

Danışmaq növbəti Şapurə gəldikdə məhəbbət barəsində yeni bir söhbət başladı:

– Şirin cam içinə tökülmüş bir bal idi. Şahlar şahı Xosrov isə onun üstünə tökülən bir yağ oldu. Mən də rəngləri məharətlə qarışdıran bir ustayam. Onların halvasının zəfəranı oldum.

Şapur bu sözləri deyərək onların nəcabətindən söhbət açdı:

– Dünyanın iki nəcib gözəli, sizə afərinlər olsun! Hər ikiniz yaşqd, bir-birinə taysınız. Hər ikiniz dünyada bir parlaq nursunuz. Heç vaxt bir-birinizdən ayrılmayın. Həmişə bir yerdə olun!

Danışmaq növbəti Şirinə çatdıqda, hava müşk ilə, çöl şəkər ilə doldu. Utandığından başını yera tikib dedi:

– Ürəyim eşqsiz idi, sevgilim yox idi. Yalqızdım. Şapur işi düzəltmək üçün buraya gələrkən, ürəyimi parça-parça doğradı. Ürəyim onun üçün bir hədiyyə oldu. Heç kəs hansı eşq çölünə düşəcəyini qabaqcadan bilməz. Eşq insanın alınına taledən yazılma bir şeydir. Halbuki, bunu mənim alınma yazan Şapur oldu. Bu eşqin sonu gəlib Xosrova çatdığından sevincdən üzüm güldü, nəqşli bir ipək kimi par-par parladı. Mən artıq Xosrovun əlindən cam və noğul alıram. Mənim qulum Keyxosrov deyil, Pənaşosrovdur¹. Qoy onun sayəsinə başımdakı tac daha da yüksəlsin. Mən bununla fəxr edirəm. Tale ona yar olsun! Xoşbəxt və şən ömür sürsün!

Növbə Xosrova çatdıqda dedi:

– Çəməndə qara bir şir var idi. Bir maral bu Şirin yolu üzərində özünə yuva qayırdı. Maral bu qızmış Şirin boynuna ip salıb onu ovladı. Mən haman şirəm, Şirin də haman maraldır. O, öz hörüklərindən bir zəncir hörüb boynuma saldı və məni ovladı. Şirin əlimdən tutmasa, zəif bir külək belə məni yıxar. Şirin mənimlə əl-ələ versə, döyüşdə vəhşi şirə qalib gələm.

Şirinin dostları özü kimi nəcib və dərd anlayan adamlar idi. Onlar Xosrovun hər sözünü alqışlayırdılar. Dostun qəlbi torpağın səthi kimidir, əlin ona dəyən kimi pak olar. Şirinin Xosrova olan məhəbbəti daha da alışdı və ona qarşı qəlbi daha da yumşaldı. Qədəhi şərab ilə doldurub Xosrova uzatdı, ləl dodaqlarından bir-birinin dalınca «Nuş can! Nuş can!» sözləri eşidildi.

– Al iç! – dedi. – Bu şirin cam sənə nuş olsun! Qəlbində Şirindən başqa heç kəsin məhəbbəti yerləşməsin!

Bu bakir ləlin dürr kimi sözlərini eşidərkən Xosrovun üzü bir gül kimi açıldı. Gah üzünü qədəhə tutub deyirdi: «Ey qədəh, gecə öz paltarlarını yığışdırıb dünya ilə vidalaşmağa hazırlaşır. Sən ağla, acı göz yaşlarını axıt, bəlkə Şirini yola gətirib, onun dodaqlarını güldürəsən!», gah da yaxınlaşan səhərə deyirdi: «Sən də ey səhər, açılma, dişlərini göstərib gülmə, üfüqləri mənə güldürmə!».

Fələk məclisin bəzəyi olan bu gözəllərin əli ilə səhərə qədər «üzük-üzük» oynadı. Xoruz banında üzüyü onlardan istədi, səhər açılanda üzüyü alıb apardı.

Gözəllər doyunca şadlıq edəndən sonra yığışib çöldən səhərə tərəf yola düşdülər. Dünyaca kef çəkmişdilər, bir arpa boyda qəm yeməmişdilər. Nəşələri bir saman çöpü qədər də olsa azalmamışdı. Günəşin şüşəsi, daşa dəyib qırılınca – gün batınca – dünya insanlara bir şişə kimi daraldı. Onlar yenə şərab şüşələrini əllrinə alıb başlarına çəkildilər. Günəş batınca, fələk, ürəyi şüşə kimi nazik olan qızlarla oynamağa başladı. Onlar şərabla öz şənliklərini

¹ Keyxosrov və Pənaşosrov – İran padşahlarının ləqəbidir. Pənaşosrov Keyxosrovdan daha yüksək bir ləqəbidir.

artırdılar. Eys-ışrətlə gecəyə yeni bir ruh verdilər. Yənə dünən gecəki əfsanələri danışmağa başladılar, yənə dünənki ləl kimi sözləri aralığa saçdılar.

Xosrovun qəlbi öz sevgilisinin eşqi ilə qaynayırdı. O, sevgilisinin şirin dodaqlarının eşqinə qədəhi qədəh dalınca qaldırırdı. Xoş rəngli şərab nə qədər gözəldi – ilansız bir tovuz andırırdı¹. Şirinin dodaqları nə qədər dadlı idi – tikansız bir xurmanı xatırladırdı. Xosrovun bir əlində şərabla dolu qədəh, o biri əlində gül dəstəsi var idi. Şərabı içir, güllü qoxulayırdı. Ürəyini əsir edən gözəlin ürəyini ələ keçirmək üçün fürsət axtarırdı. Acı şərab öz təsirini bağışladı. O, şirin baxışlarla Şirini süzdü. Öpüş arzusu ilə dil-dodağı bağlanlığı üçün qaş-gözlə Şirinə bir neçə söz anladı. Şirin də ona belə xoş işarələrlə cavab verdi. Onlar baxışları ilə bir-birlərinə sözlərini anladır, qaş-gözlə danışdılar. Gözətçilər kimi gecəni səhərə qədər oyaq qaldılar. Yalnız bir gecəni deyil, bir çox gecələri bu cür fikirlərlə keçirdilər. İstidən Xosrovun üzü tərləmişdi. Lakin o yənə də içməkdə davam edirdi. O, səhərə qədər yemək, Şirini sərxoş etmək, şəkər kimi şirin olan gözəli ələ keçirmək istəyirdi. Lakin fürsət düşmür, Xosrovun atdığı oxlar hədəfə dəymirdi. Qəlblərə nur saçan gözəli gördükcə ürəyi sevinirdi. O, səhərə qədər şadlıq etdi.

Günəşin Gülgünü, gecənin Şəbdizini cilovladı, söyüd üzərinə düşən qızıl gül kimi onun başına cilov keçirdi, bu vaxt Şirin ilə Xosrov ova getmək qərarına gəldilər. Gülgünə və Şəbdizə mindilər. Muğan ölkəsindən Şahruda tərəf yola düşdülər. Çalğı və şərabdan yeni bir səhər tikdilər. Gah çayın ətrafında düzülüb, durur, balıq və quş ovlayırdılar. Gah Şahrudun sahilində çalğı və şərab məclisi düzəldərək dünyanı keflə doldürürdülər. Gah atlarını Maldur çölünə tərəf sürüb, oradakı bütün ceyrən və maralları ovlayırdılar.

¹ Dini rəvayətə görə, ilan tovuzun ayaqlarına deləşib behiştə girmişdir. Buna cəza olaraq tovuzun ayaqları ilana bənzəyir və tovuz həmişə öz ayaqlarına baxarkən xəcalət çəkir.

Onlar günlərini bu cür başa verirdilər. Gah kef çəkirdilər, gah ov edirdilər.

Gecənin gəlini əlini naxışla bəzəyərkən üstü ulduzlarla naxışlanmış pərdəni saldı. Padşahın da gəlini pərdə altından bayıra çıxdı. Öz cəmalı ilə məclisi bəzədi. Başqa gəlinlər də onunla bərabər çıxdılar. Bütün məclis qızlardan ibarət idi. Padşah isə tək idi. Şəkər çox idi, badam az. Göyərçin saysız və hesabsız idi, tərlən isə tək idi. Hamısı Xosrovun sağlığına qədəh qaldırdı. Yorulmadan şadlığı davam etdirdilər. Heç bir gecəni çalğısız və xanəndəsiz keçirmədilər. Heç bir anları şərabsız və qədəhsiz olmadı. Gözəl şərab, sevgili yar, çiçəklərlə dolu çəmənlər və gənclik – dünyada bundan yaxşı nə ola bilər! Güllə və güllü çəmənlərə tarnaşa etmək, sevgili yar əlindən ləl kimi qırmızı şərab içmək, qollarını yarın boynuna salmaq, narvən kolu kimi nara sarılmaq, bir əllə yarın ətəyindən yapışmaq, o biri əllə cana əl atmaq, gah qaş-gözlə dərdinə dərman axtarmaq, gah öpüş ilə nərd oynamaq, gah təzə baharı qucaqlamaq, gah yarın bənövşə kimi saçlarını qulağa dolamaq, gah gözəlin qulağına pıçıldamaq, gah ürəyindəki dərdləri açıb ona demək – daha bundan yaxşı nə ola bilər? Əsl həyat buna deyirlər! Hayıf ki, bizim dünyada belə bir həyat yoxdur! Belə bir həyat ələ keçsə də, təəssüf ki, daimi deyil, çox qısaçır.

Xosrovun Şirinə müraciəti

Xoş bir bahar gecəsi idi. Səadət Xosrovun üzünə gülmüş, tale ona yar olmuşdu. Gündüz işığından daha saf işıq ətrafı bürümüşdü. Gecəni işıqlandıran ay əlinə qədəh almışdı. Günəşdən daha işıqlı olan bu gecədə Xosrov öz dostları ilə bərabər söyüd ağacı altında kef məclisi qurub şərab içirdi. Bülbülün nəğməsi və saqının «Nuş olsun! Nuş olsun!» səsləri eşidilirdi. Bu səslər ürəklərdən hicran dərdini yuyub, aparırdı. Ayın suya əks edən kölgəsi, sanki onun qəlbindəki sirləri qulağa pıçıldayırdı. Səba yeli bu sirləri açıb ətrafa

yayırdı. Suyun hər sahilində sərv boylu bir qız gəzirdi. Bu sərvlərin hər biri yeni açılan bir bahar çiçəyini xatırladırdı. Qızların biri əlində qədəh əvəzinə dəf almışdı, bir başqası isə güləbzən götürmüşdü.

Qədəhlər bir neçə dəfə şirin şərəblə dolub, boşaldıqdan sonra keçən gecəki yuxusuzluqdan məclisdəkilərin hamısının başı ağırlaşdı. Padşahla qədəh-qədəhə vuranlar içməkdə onunla ayaqlaşma bilmədilər, məst olub qaldılar. Saqilər xumarlıqdan taqətlərini itirdilər, mütrüblər yorularaq yuxladılar. Artıq məclisdə heç bir yad adam qalmamışdı. Xosrovla Şirin, məşallah, aralarında tikan olmayan iki gül kimi idilər. Onların bir-birinə yaxınlaşmasına mane olan yox idi. Şahın səbri tükəndi, ələ keçirmək istədiyi ovu daha yaxından təqib etməyə başladı. Hər tərəfdən onun yolunu kəsdi. Qəlbləri məftun edən gözəlin saçına əl atıb, dünyanın hər bir dərd-qəmmini unuttu. Şirinin dodaqlarından öpüb dedi:

– Sənin qulunam! Qəlbim bir quş kimi toruna düşübdür, ona dən ver! Ömrümüzün keçən günləri ilə işimiz yoxdur, onlar keçib gedib. İndi bizim üçün yeni günlər, yeni həyat başlayır. Burada bir sənə, bir də mən. İkimizdən başqa heç kəs yoxdur. Bircə de görüm, indi biz nədən qorxmalıyıq? Bir anlığa mənimki ol, alışıb yanan ürəyimə rəhm et! Mənim qismətimənsə lap bu gün qoy arzuma çatım. Nə vaxta qədər bar verməyən meyvə ağacı kimi xeyirsiz olacaqsan. Nə vaxta qədər mən meyvəyə ümid bağlayacağam. Sən isə öz meyvəni məndən əsirgəyəcəksən? Göy daşdan tikilmiş bir körpü təsəvvür et. Bu körpünün üstündən keçmək mümkün deyilsə, o körpünün bir xeyri varmı? Belə körpünü çayın üstündə deyil, o tayında da hesab etmək olar. Qəssabın yanında duran itə qoyunun ciyəri verilməsə, o dərdindən öz ciyərinə yeyər. Çox bulud göydə dolaşaraq əkinlərin üzərinə qara pərdə çəkər, işvə satar, ancaq yağış yağdırmaz,

əkinçinin tarlasını qurudar. Çox sərablar¹ susuzları aldadar, onların məhv olmasına səbəb olar, ağızlarını torpaq altında çürüdür. Zəhəri şüşəyə doldurub ona şirin adı vermək olarmı? Heç kəsə təzə mirvarından əl çək deyər əmr etmək olmaz. Çünki mirvarını təzə ikən deşərlər. Quzunu südəmə vaxtı yemək lazımdır. Böyüyəndə qurda qismət olar. Göyərçin balası uçmağa başlarkən padşahın əlindən göyə qalxar və orada tarlanın caynağına keçər. Qəzəbli şir kimi qabağında durub əl-qol oynatma, məndə də şirləri yıxan pəncə vardır. Dağ maralı nə qədər uca, əl girməz yerlərə dırmaşsa, yenə də hiylə ilə onu ələ gətirmək üçün uzun kəməndlər tapılar. Ceyranlar nə qədər iti qaçsalar, padşahın itləri onlara çata bilər. Zülfünü və xalını bu qədər qoruma. Malının zəkatını verib, özünü bələdan qurtar. Sən yüz xalvar qəndi olan bir tacirsən. O qənddən bircə tay bizə versən, nə olar? Malına müstəri tapılanda, lap Nil çayı üzərində olsan da çəkinməyib, yükünü açmalısan.

Şirinin cavabı

Şəkər kimi şirin olan Şirin Xosrovun sözlərini çox məhrəbanlıqla qarşılayıb, ona şəkər kimi cavab verdi:

– Sən tac sahibisən, mən bir torpağam. Mən səninlə bir taxtda oturmağa layiq deyiləm. Mənim mindiyim eşşəkdir, sənin isə mindiyin ərəb atıdır. Mənim eşşəyim heç vaxt sənin atınla çapışa bilməz. Mincilikdə o qədər məharətim yoxdur. Sənin kimi aslan ovlayan bir igidlə at çapmağa girişə bilmərəm. Mən çox naz və qəmzə edirəmsə, bunun səbəbi odur ki, istidə qənd yemək zərərdir, bu hərərdən bir az sonra soyuya bilsən, hər ikimizin əli şəkərə çatar. Bizi şəkər kimi təbrik edərlər.

Bu sözlərdən sonra o, əqiq kimi dodaqlarını, almaz kimi dişləri arasında gizlədib, padşahın öpməsinə yol vermədi.

¹ Sərab – Miraj; isti ölkələrdə, uzaq üfüqlər arxasındakı şeylərin havada əks edərək yaxında imiş kimi görünməsi.

İlan kimi saçlarını üzünə tökdü. Bunlar bir gözətçi kimi onun üzünü qoruyub, padşahın üzünü yaxın buraxmırdı. Ağlı onu padşaha təslim olmaqdan qoruyurdu. Ürəyinin arzusu isə, Allaha and içə bilərəm ki, tamamilə əksinə idi. Üzü qızarmaqdan tikan kimi dalayıcı olmuşdu. Üzərində qırmızı gül bitirən tikan nə qədər gözəldir! Aslan kimi hiddətlənmiş hər tükünün altında qaqum tükü qədər yumşaq olan min tük gizlənmişdi. Çox acıqlı görünsə də, qəlbi çox mehriban idi. Qaşları ox atmağa hazır bir kəman kimi dartılırdı. Ancaq bu kəmandan hədəfə ox deyil, naz qəməz atılırdı. Döyüş vaxtı çatdığı üçün onun qəməzi – baxışları dönüb bir nizə olmuşdu. Lakin bu niyənin hər zərbəsində yüz süll gizlənmişdi.

Şirin duzlu gülüşlərlə gülərək «dodadlarımı əmib, yara etmə!» deyirdi. Halbuki, bu «etmə» sözlərinin hər birinin altında yüz «et» sözü gizlənmişdi. Örpəklə üzünü örtməklə bal kimi dodaqlarının Xosrovun üzünə bağlı olduğunu anlatmaq istəyirdi. Bu biri tərəfdən isə qulağının üstünü açıq qoymaqla onun sözlərinə qulaq asmağa, onun arzusunu yerinə yetirməyə hazır olduğunu bildirirdi. Bir tərəfdən ağzının halqasının yummuşdu, o biri tərəfdən isə qulağına halqa keçirmişdi¹. Bir gözü ilə saysız-hesabsız naz satır, o biri gözü ilə üz istəyirdi. Başını çevirərkən saçları məclisi bəzəyirdi. Üzünü bu tərəfə döndərəndə boynu üz istəyirdi.

Şirin padşahın ehtirasla alışıb, yandığını görəndə onunla belə bir oyuna girdiyindən utandı. Padşah gah ümid vermək və gah onu məyus etmək Şirinin nəcabətinə yaraşan iş deyildi. Buna görə də qaçmaq istədi. Arxasını şaha çevirdi. O, ağ kükürdlə odu söndürmək istəyirdi. Ancaq bilmirdi ki, kükürd odu söndürməz, daha da alışdırar. Bununla Xosrovun ehtirasını söndürmək olmazdı. O, dalını padşaha çevirməklə ona bir şey anlatmaq istəyirdi ki,

¹ Qulağına halqa keçirmək – yəni qul olmaq, «Şirin Xosrovun itaətinə hazır dayanmışdı» deməkdir.

padşahın üzü mənim arxam və müdafiəçimdir. Yox, yanıldım, yaxşı demədim. O, padşaha fil dişindən qayrılmış bir taxt göstərdi və bununla onu başa saldı ki, padşahın taxtı və tacı olmalıdır. Onun bu hərəkətində başqa bir məna da var idi: o demək istəyirdi ki, bax, mənim arxam da üzüm kimi mehribandır. Əgər üzüm əlindən çıxsa, sənə vermək üçün bu üzümdən daha parlaq və ağ olan başqa bir üzüm də vardır. Gözəllərin nazı nə xoş nazdır! Bir tərəfdən adamı gözələrindən uzağa qovur, bir tərəfdən də öz qovduqlarını gözəlləri ilə çağırırlar! Gözlərinin biri ilə deyirlər «çix get!» o biri ilə təsəlli verib deyirlər ki, «yox getmə!». Yarın «istəmirəm» deyə-deyə səni yüz canla istəməsi nə qədər böyük səadətdir!

Xosrovun Şirinə cavabı

Xosrov sevimli qızın onun dərdinə çarə etmək istəmədiyini görəncə cəsarət edib dedi:

– Qəlblərə təsəlli olan gözəl qız! Nə vaxta qədər mənim üzümü danlayıb «hələ gözəl!» deyəcəksən? Sən özün şərab içdin, mənə də içmək icazəsi verdin. Nədən bəs mən sərxoş oldum, sən isə ayıq qaldın? Mənimlə bir ayıq kimi danışma. Sən özün də sərxoşsan. Məgər sən də qəlbin mənim qəlbim kimi eşq ilə dolu deyil? Gəl sözün düzünü danışaq: sən də mənim kimisən. Kəkliyi öldürməyin – məhəbbəti gizlətməyin sənə bir xeyri vardırımı? Halbuki, məhəbbət tərlanı sən kəkliyini çoxdan ovlamışdır. Ürəyindəki sirri gizlətmək istəyirsən. Bu çox çətin işdir: bunun üçün sən ürəyini çirpışmağı bacarmalısan. Böyük səbr sahibi olmalısan, belə bir səbr sənə yoxsa, geriye qayıtmaq şeypurunu çal! Bu eşq çölündən çadırını yığışdır. İti qılınclar iştirak edən bu döyüşdə qaçmaq da igidlikdəndir. Bilirsən ki, qılinc vuruşunda özünü ortaya soxan başlar kəsilir. Ürəyin mən deyənə razı deyilsə, ona əmr et ki, heç olmasa bunu aşkar bildirməsin, nazlar içərisində gizlətəsin.

Sevməsə də, mənə «səni sevirəm!» - desin. Bu sözlə mənim halım yaxşılaşar, sənə isə heç bir ziyan toxunmaz. Zarafatla deyilmiş sözlərin içərisində yaxşılıqları çox tapılar. Ulduzların axması insanların taleyinə təsirsiz qalmaz. Ağıllı kişi çox gözəl demişdir: «Taleyin pis olacağını bilsən də bədbəxtlikdən qorxma, qabaqcadan yaxşılığa yoz. Ağzını xeyrə açsan, axırı xeyir olar». Sənin ləl kimi dodaqlarından bircə öpüş qopara bilsəm, mənim üçün kifayətdir. Əgər dodaqların mənim üzümə yumulmuşsa, sən bu bir öpüşü də məndən əsirgə. Yox, bu barədə danışmağı da mənə yasaq edirsənsə, bu əmrdəki hərərəti bir qədər azalt, çünki mən bu hərərətə dözə bilmərəm, alışıb yanaram. Qorxuram ki, sabah mənim kimi bir sevgilini əldən qaçırmığına peşiman olub üz-gözünü didəsən. Mənim qanım da hər yerdə ətəyindən yapışıb, səni təqib edəcək. Çünki sevgililərin qanı heç zaman itib batmaz, hər zaman öz bahasını tələb edir. Sən heç güzəştə getmək istəməyib öpüşməkdən belə boyun qaçırsan, daha mən nə edə bilərəm? Üzünü öpməyə cəsarətim olmazsa, bəs nəyi öpüm: ətəyini ya astarını? Demirəm ki, öpüşü mənə bir xəzinə kimi əmanət tapşır və ya dodağının dadına baxmağa icazə ver. Yox, deyirəm ki, bir öpüş verib, əvəzinə on öpüş al. Bundan yaxşı alver ola bilərmə?

Sən yüz xalvar qəndi olan bir alverçisən. Nə üçün bir rükə qəndi məndən əsirgəyirsən. Sən başqaları ilə mehriban dolansan, sənə də mehribanlıq edirlər. Başqalarını incitsən, səni də incidirlər. Su paylayan çeşmənin suyudan nə qədər çox götürsə çeşmədə su bir o qədər çoxalar. Bulud suyu öz canına çəkən kimi mən də səni ağuşuma alaram. Sən mənim canımsan. Mən öz canımla qılınc döyüşünə çıxı bilərəmmi? Sənin züflərin amansız bir hind oğrusudur. Gün günorta çağı mənim səbr qərarımı əlimdən oğurladı. Sənin züflərindən oğurluqla yapışmasam, mən özüm hindli kimi bir itaətsiz oğru olmağa hazırım. Oğru yüz dəhrə ilə silahlansa belə, onu qorxutmaq üçün bircə dəfə qışqırmaq

kifayətdir. Lakin heç kəs hind oğrusunun əlini kəsməz. Çünki o, oğru olsa da, böyük cəsarət sahibidir. Saçının kəməndini boynuma at! Bu ariq ovla bu gecə kifayətlən. Sən ürəyini ələ al. Mən də canımı sənə qurban verim. Sən saqi ol, mən də şərab içim. Vüsal gecəsində dodağım gülüzlə dolsun. Dostluq çırağımız sönməsin. Mən qulağımda sənin halqanı gəzdirən bir qul olacağam. Mən özümü bir qul kimi satarkən, sən bu alverdən boyun qaçıрма. Məni qulluğu götür. Sənə xidmət edərkən işim öpüş saymaq olacaqdır. Sən öpüş verərsən, mən də sayaram.

Gəl, taleyimizdən bərk-bərk yapışaq. Taleyimiz bizə yar olmuşsa, bütün qədrini bilib, günümüzü xoş keçirək. Heç olmasa bu gecəliyə kef çəkək. Çünki sabah nələrlə olacağını heç kəs bilmir. Sabaha ümid bağlamaq olmaz. Bu gecə biz, bir-birimizlə çox yaxşı yola gedirik. Bu gecə bizim üçün nağdıdır, nə üçün nağdını əlimizdən buraxıb sabahki nişyaya göz tikək. Qıvrım saçlarımla oynama, bu gecəliyə mənimlə oyna. Mənim əlimdən tut. Səbrim tükəndi, dərdimin dərmanını əsirgəmə. Qucağını canım üçün bir hasar edib mənim bütün dərdlərdən qoru. Sən can çeşməsisən, candan da şirinsən. Ah, səni bir can kimi ağuşuma ala bilsəydim! Sən buna layiqsən. Bilmirəm başını öpüm, ya ayağını. Sən başdan ayağa qədər öpməli bir şəkərsən. Hər yerin bir-birindən şirindir. Bədəninin hər yerində bir şirinlik gizlənmişdir. Şirin adını sənə boş yerə verməmişlər. Belə şad bir gündə qəmgin olmaq yaramaz. Özünü şən aparmasan, Şirin adı sənə haram olar!

Şirinin Xosrova cavabı

Şəkər dodaqlı Şirin dedi:

– Sən gəl, əhdimizi pozma! Öz ricalarımla amansız olma, sonra peşimançılığını çəkərsən. Padşah öz əhdini pozmamalıdır. Dünyada pis iş görmək heç kəsə yarasızdır. Abrımı təkən bir suyu məndən istəmə. Boş arzunu burax.

Mən heç vaxt sənin arzunu yerinə yetirə bilməyəcəm. Çünki sən bu arzuna çatsan, istədiyin şeyi ələ gətirsən, mən hər şeyimi itirmiş olacağam. Belə olsa, sən bir od olarsan, mən də səndə yanan bir ud. Yanıb məhv olaram. Mənim ürəyim eşqsiz də sənə mehriban idi. Eşqə dolduqdan sonra səndən neçə soyuya bilər. Əgər eşqin öz həddini aşmasa, biz hər an yeni bir kef çəkərik. Heç kəs öz-özü ilə nərd oynamaz. Həmişə vaxtı kefdə, gəzməkdə keçirmək olmaz. Dünyanın yarısı xoş keçinmək üçünsə, o biri yarısı yaxşı ad qazanmaq üçündür. Ehtirasa baş əymək, iki təmiz adımın adını korlamaq nəyə gərəkdir! Özümüzdən utansaq, Allahdan xəcalət çəksək daha yaxşı olar. Qadını yıxmaq kişi üçün bir mərdlik deyil, kişisənə ən əvvəl özünü ələ al! Özünü idarə etməyi bacarmayanlar kəlləsi üstə yerə gəlib bütün dünyada biabır olurlar. Təvazöh sahibləri isə bütün dünyada həmişə şən və şöhrət qazanmışlar. Mən bir sulu və şirin ağacam. Həm halvam var, həm də şərbətim. Hələlik şərbətlə kifayətlən, tələsmə, halva da sənindir. Səndən başqa özgəsi yeməyəcəkdir. Şərbəti içməmiş, halva yemək fikrinə düşmə; çünki qayda belədir ki, əvvəlcə şərbət içərlər sonra halva yeyərlər. Ağzımız qənd və şəkərlə dolu olduğu halda biz nə üçün əlimizi Xuzistana uzatmalı, oradan şəkər axtarmalıyıq? Sərin suyu, hərəratı yatırıcaya qədər içərlər. Su başdan aşanda, dirilik suyu olsa belə, insana zərər yetirər. Könlüm sənin kimi gözəl bir sevgilini istəməyə bilərmimi? Əgər istəməsə, bu onun yaşamaq qabiliyyətindən məhrum olduğunu göstərər. Qızdırmalıya halvanı dadıdırmaq nahaqdır, çünki qızdırmalı halvanı bircə dəfə dadsa, səfrası qalxar və bu da onun uzun müddət qızdırma çəkəsinə səbəb olar.

Xosrovun Şirinə yalvarması

Xosrov Şirinin bu cür işlərdə xam olduğunu anladı. O, bildi ki, Şirinin ürəyi kef çəkmək istəyir, ancaq dili ürəyinə tabe olmur. Şirinə yalvararaq dedi:

– Ey dünyanı işıqlandıran ay! Dostun dostu acıqlanması da xoşdur. Sənin bu danlaqların mənə bir naz qədər şirin gəlir. Mən bu nazı çəkməyə hazırım. Sən yardım üçün uzadılan əli tutub bağlamaqda yaxşı iş görmürsən. Bu düzgün hərəkətdirmi? Sən bunu özünə layiq bilirənmimi? Mən səni ələ gətirməyə can atırdım. Elə bilirdim ki, səni ələ gətirsəm, dünyada əlim hər kəsin əlindən uca olacaq. Səni ələ gətirincə zülfünün əsiri olduğumu anladım. Sən ələ gəldin, ancaq mən əldən getdim. Mən sənə andını poz, mənə təslim ol demirəm, hərəratımı bir neçə öpüşlə söndürməyini rica edirəm. Əsiri vədə ilə sevindir. Qulu öləndən sonra da olsa azad et. Sənin ayrılığından tikanlar üstünə düşmüş bir adam kimi iztirablar keçirdiyimi bilirəm. Mənim qucağımı vəsal bağının gülü ilə doldur. Bəlkə o güllərin bərəkətindən məndən də güləb qoxusu gələ. Heç olmazsa, bu güllərin ətri ilə təsəlli tapım. Sən sərxoşsan, züflərin isə mənim əlimdədir. Mən bununla sevinmə haqlıyam. Səni görür və səninlə şərab içirəm. Mən buna sevinməyimmi? Sənin yanında belimə bağladığım kəməri qızıla dönür. Səninlə danışb gülərkən ağızım gül olur. Möhrə ilandan ayrılan kimi, sən də məndən ayrılısan, mən öz gülümü itirirəm, sən içə ancaq tikandan ayrılırsan¹. Sənə verdiyim baş ağrısından özünü qurtarmaq istəsən, mən başsız qalaram, sən də baş ağrısı çəkməzsən. Qəlbimə sahib ol, mənim səndən yaxşı sevgilim, səndən artıq dostum yoxdur. Bu qəlb sənindir, əgər üzün ürəyimi çəkib özünə bənd etməsə, ürəyim bir də bundan sonra heç vaxt sevinməz. Gözüm səndən başqasına baxsa hər yerdə tikan və bəlkə tikandan da pis şeylər görər. Səndən üz döndərsəm bir də başqa gəlin görmərəm, görsəm də yuxuda görərəm. Məndən küsmə, küssən təkcə saçların bizi barışdırmaq üçün kifayətdir.

¹ Əfsanəyə görə, möhrə iri ilanların başı üstə qoyulmuş tilsimli bir daşdır. Yəni sən mənimlə möhrəsini başından atan ilan kimi rəftar etsən, sənə heç bir şey olmaz, ancaq mən səni itirirəm.

Xosrov bu cür gözəl sözlərindən bir qədər də söylədi. Sonra, sevgilisinin zülfünü əlinə alıb rahat yatdı.

Səhər göy öz yaqut qədəhini əlindən yaxalarkən, səpələn bir udum şərabdan yer yaqut kimi qızardı. Padşah dünən gecə içdiyi şərabdan ayılmamış halda, əlində qədəh yerindən qalxdı. Dünən gecəki ehtiras hələ də ondan əl çəkməmişdi. Yənə də eşq alovu onun xırmanını bürümüşdü. Ehtiras bir od kimi alışır, quru otu yandırmaqdan çəkinmirdi. İpək parça taxtaya sarınan kimi Xosrov da Şirini bərk-bərk qucaqlayıb ona sarındı. Şirin çox çalışıb çabalayandan sonra özünü onun əlindən qurtara bildi. Aslanın pəncəsi bir tələh maralın böyründən qopdu.

Şirin Xosrovu çox qızıxmış görünəcə:

– Bu qədər qızıxmaq yaxşı deyil, – dedi. – Nahaq yerə qızıxıb məni öz adanlarımın yanında biabır eləmə. Sənə qızgınlıq yaraşmır. Gül qızıxanda öz ətrini itirər. Ağa deyəngən olduqda onun nökeri həyasızlaşar. Nökerlə deyişməyin bir xeyri varmı? Nöker pis iş görəndə ona ya cəza ver, ya da sükut edib danışma. Padşahın atı axsayanda öz məqsədinə çətin nail ola bilər. Pis günlərini ötüb keçsən, yaxşı günlərə çatsan, ürəyindəki arzular öz ayaqları ilə gəlib qapından içəriyə girər. Ayağı zəncirlənmiş və əlində qədəh tutan bir sərxoşun başında ağıllı fikirlər olmaz. Sən çalış padşahlığı ələ gətir. Mən o vaxt yənə səninlə olaram. Sən əvvəlcə öz taxtını al, mən onsuz da sənin əlindəyəm. Dövlətsiz sənin olmaq istəmirəm. Mən dövlətlə bir yerdə olmalıyam. Dövlət eşqi ilə canımı sənə fəda edərəm. Padşahlığa düşmən deyiləm, dövlətdən qaçmaram. Dövləti ələ gətirə bilsən şadlıq elə, qəm yemə, çünki uğurlu bir gündə doğulmusan. Əvvəlcə işlərini düzəlt, sonra eşq həvəsini düş. Hər bir xəzinəni ancaq səbrlə ələ gətirmək olar. Hər bir arzuya səbrlə çatmaq olar. Sevgilini tələsməklə ələ gətirə bilməzsən, hər şeyin bir qaydası var: dil olmasa danışmaq olmaz, göz olmasa görmək olmaz, üzüm olmasa üzümün suyu ələ gəlməz. Qızgın hərəkət etməklə

ağıllı adamın işi yaxşılaşmaz. Bilirsən ki, keçə qaçmaqla kökəlməz. Sən indi öz taxtından uzaqsan. Sözüənə qulaq asıb sənə qoşulsam, sən bundan bir fayda görməzsən. Mən həmişəlik səninlə dost olmaq fikrindəyəmsə, çətin işlərdə sənin köməkçin olmalıyam. Sən öz padşahlığını ələ gətir. Tale sənə yardım etsə, mən də səninkiyəm. Başın mənlə kef çəkməyə qızıxsa, qorxuram padşahlıq əlindən çıxar. Yox, padşah olmaq istəsən mənim ayrılığımıza bir müddət dözməlisən. Dünya qədimdən bəri sizin nəslin əlindədir. İndi başqa ələ keçməsi günahdır! Ancaq, çalışın, dayanmadan əlləşən adam padşahlığı cazana bilər. Sakit dayanmaqla hökumət ələ gəlməz. Padşahlıqdan başqa hər bir işdə səbr ilə hərəkət etmək xeyir verər. Hər bir padşaha diqqətlə baxsan onun başqa adamlardan daha cəld tərpəşdiyini görürsən. Padşah hər məsələ haqqında tez qərar verməsi ilə başqalarından seçilir.

Sən cavansan, şir kimi bir igidsən, padşahlar nəslindənsən, başçısən, böyüksən, tac sahibi olmağa layiqsən. Ölkəni fitnədən təmizlə, onu dolaşdıran ipləri aç, qır, öz igidliyini göstər. Bəhrəm bir hind oğrusu kimi padşahlığı sənin əlindən almış, hiylə ilə tac və taxtını oğurlamışdı. Sən qılıncla bu bədəni hərəkətə gətir, bəlkə qurulmuş tilsimi aradan qaldıra bilsən. Padşahlar öz arzularına çatmaq istərkən bir əllərində qılinc, o biri əllərində qədəh tutmalıdırlar. Sən ancaq cərcə şeyə təşəbbüs etməlisən, qılınca almalı və dünyanın altı cəhətindən qoşun toplamalısan. Müharibə zamanı tale bir qul kimi qulluğunda hazır dayanaraq sənə yardım edəcəkdir. İşə başlasan tale özü səninlə birlikdə düşməne daş atar, mən də bacarsam sənə yardım edərəm. Bacarmasam əllərimi göyə qaldırıb sənə dua edərəm.

Xosrovun Şirindən ayrılıb Runtə getməsi

Şirinin sözləri bir alov kimi Xosrovu qızışdırdı. O, hirsindən yerdə dayana bilməyib Şəbdizin belinə atıldı:

– Gecən xeyrə qalsın! – dedi. – Mən artıq getməliyəm. Qabağımı nə dəniz saxlaya bilər, nə od. Allah bilir ki, nə odla yanmaqdan qorxuram, nə də dənizdə islanmaqdan. Heç şey mənim yolumu kəsə bilməz. Elə bilmə ki, mən bir də bundan sonra qəflət yuxusuna gedərəm. Yox, inan ki, heç vaxt sayıqlığımı əldən verməyəcəyəm. Yer in böyük dablarnı yerindən qoparacağam. Dəbən¹ filin ayağı altına salacağam. Başımı bir də yadığa qoyub rahat yatmayacağam. Fil kimi basılmaz olacağam. Yanılma, əzizim, saxsıdan qayırma fildən danışmıram. Həqiqi fil kimi olacağam. Anlamazlıq edib eşşəyi dama çıxartmışam². İndi ağıl və tədbirlə onu yerə salaram. Özüm qayırdığım küzəni özüm də yerə vurub sındıraram. Sən gözümlün qarşısında od yandırmaq mənə qızıqdırmaq istəyirsən. Sən mənə qızıqmağı öyrədə bilməzsən. Mən başdan-başa bir odam. Gah məni arzuma çatmaq qorxudursan, gah mənə mərdlik öyrədirsən. Heyhat! Mən sən in yolunda taxtdan əl çəkdim, sən in eşqinə uyub tacı buraxdım. Eşq çox adamların başını bədənindən ayırmışdır. Mənim çəmiş başım sən in eşqinlə dolmasaydı, heç vaxt tacsız qalmazdım. Sən bir tale kimi öz kəməndini mənim boynuma keçirdin. Eşqinlə əl-ayağımı bağlayıb azadlığımı əlimdən aldın. Əvvəlcə şərab içirdib sonra özünə əsir etdin. Sərxoş olduqdan sonra indi deyirsən ki: «qalx get, ayıq düşmənlə vuruş!»). Bəli, gedib düşmənlə vuruşaram, ancaq əvvəlcə sən in əsirliyindən azad olmalıyam. Mən yola düşüb getmək fikrindəyəm. Gedim öz işimdən yapışım, bəlkə işim düzələ. Bundan sonra sən in nəsihətlərini unutmaram. Bacardığımı edərdəm. Tale nə yazmışsa o da olacaq. Sən mənə öz

¹ Dəbə – dəridən və parçadan düzəldilmiş insan müqəvvası. Fillərə müharibədə iştirak etməyi öyrədərək onların qabaqlarına bu cür müqəvvalar atırlarmış. Xosrov bu sözlə öz məqsədinə çatmaq üçün ciddi hazırlaşacağını göstərir.

² «Eşşəyi dama çıxarmaq» - atalar sözüdür. Yəni özümü çətinliyə salmışam, işimi dolandırmışam.

vəziyyətimi anlatdın. Yaxşı, yaman, nə bilirdinsə, açıb sözün qısasını dedin.

Əvvəllər mənim bəxtim çox uğurlu idi. Taxtım və tacım var idi. Sən məni yerimdən elədin. Bir avara kimi dünyanı dolanmağa məcbur etdin. Bu cür pis günləri keçirməyimin baisi sən sən. Sən in dərdindən özüm yəhərin üstünə atlanmasaydım, heç bir külək məni yerimdən qoparıb buraya ata bilməzdi. Mən ancaq sənə görə buraya gəlmişəm. Sən əvvəlcə mənimlə mehriban dolanırdın. Sən in danışığın mənim üçün qənddən daha şirin idi. İndi isə məndən soyumusan, məni sevmirsən, mən də çıxıb getməliyəm. Sən mənə getməyə icazə verəndən sonra mən burada qala bilərəmmi? Getməli olduğumu heç vaxt unutmamışam. Mən heç vaxt ev yiyəsini incidən qonaqlardan deyiləm. Hər gün qabağıma süfrə açıb qonaq edirdin, mən də burada qalırdım. İndi isə süfrəni yığışdırmısan, dağarcığıma yol çöreyi qoyub məni yola salırsan. Daha mənim burada nə işim vardır?

Xosrov bu sözləri deyib, atın cilovunu dartdı. Gilan qoşununu Gilan yoluna çıxardı, ürəyi Şirindən küsmüş halda atını Ruma tərəf sürdü. Düşmənin hücumundan və yolda soyulmaqdan qorxdığı üçün paltarını dəyişdi. Başından tacı çıxarıb döbilqə qoydu. Bəhrəmin yolları qoyduğu gözətçilərin qılıncından qorxaraq bir an dayanmır. biraram atını çapırdı. O, qanadlı qaraquşu, yəni Şəbdizi minmiş, əjdəhani, yəni qılıncı belinə bağlamışdı.

Bir az getdikdən sonra bir monastıra çatdı. Bu monastırda ağıllı bir rahib var idi. Bu rahib ulduzların dövrünə əsaslanaraq, Xosrova gələcək haqqında bir çox şeylər söylədi. Rahib gələcəyi çox yaxşı göstərə bildiyi üçün padşah onun qeybdən xəbər verən bir adam olduğuna inandı. Xosrov rahibdən çox hikmətlər öyrəndi. Oradan atını bir başa dənizin sahilinə sürdü. İki at dəyişərək yolu mil-mil ötüb İstanbula çatdı. Oradan özünü Rum qeysərinin yanına yetirdi. Qeysər Xosrovun gəlməsini bilincə çox

sevindi. Onun gəliş Rum ölkəsi üçün bir bayram oldu. Qeysər bu gəlişi öz taleyi üçün bir xoşbəxtlik saydı. Xoşbəxt taleyinə yardımını ilə Xosrovu yaxşı-yaxşı qarşıladı. Qeysər xoşbəxtliyin öz ayağı ilə onun sarayına gəldiyini görüncə tac və taxtının müqəddəratını bu xoşbəxtlik gətirən adama, Xosrova tapşırırdı. Onun gəlişindən çox sevindiyyindən qızı Maryəmi ona verdi. Toy gecəsi iki padşah arasında çoxlu şərtlər bağlandı. Mən gəлиндən, xoşbəxt padşahdan, onun Rum xalqına verdiyi cavabdan, Xosrovun Niyatısl¹ birlikdə qoşun yığıb səfərə hazırlaşmasından ordunun tovuz qanadı kimi bəzənməsindən danışmayacağam. Çünki başqa söz ustası² bu barədə lazım olan sözləri demişdir. Mən oyağam, məndən əvvəl danışan adam isə yatmışdır. Mən başqalarının qiymətini aşağı salmaq istəmirəm. Sonra mənəm də qiymətimi bir başqası aşağı salar.

Xosrovun Bəhram-Çubinlə müharibəsi

Xosrov bir neçə gün orda qalıb kef çəkəndən sonra Rum qeysərindən qoşun kömək istədi. Qeysər ona saysız qoşun verdi. Çox qızıl xərcləyib onun işini qızıl kimi düzəltdi. Xosrovun başına saysız-hesabsız qoşun yığıldı, sanki bu qoşun deyil, düzdə bir-birinin ardınca düzülmiş dağ silsiləsi idi. Qoşun bir dəmir dağ kimi yerindən tərpəninə yer kürəsi başdan-başa titrədi. Xosrov döyüşlərdə qəhrəmanlıq göstərmiş igidlərdən qırx-əlli min nəfər ayırdı. Şəbxun düzəldib Bəhrama tərəf üz qoydu. Paltar əvəzinə əyninə zireh geydi.

Dünyanı fəth edən Bəhram Xosrovun yürüşündən xəbər tutunca ov üzərinə atılan bir aslan kimi döyüşə çıxdı. Ancaq müti bir tülkü kimi hiyləgərlik etməyə başlarkən, bu aslanlıqdan və cahangirlikdən nə fayda?

Xosrov öz qoşunu ilə gecə-gündüz irəlilədi. Qəlbi Bəhramın kini ilə dolu idi. Axırda Xosrovun qoşunu Bəhramın qoşununa çatıb onunla qarşı-qarşıya durdu. Hər iki tərəf qılınclarını siyirdi. Oxların vıyıtısından və qılıncların cingiltisindən az qala filin beyni dağılacaq və aslanın bağı yarılacaqdı. Təbillərin səsi hətta ölümlərin qulağına çatırdı. Dirilərin isə huşu başından gedirdi. Qızıl nallı atların yaralanmış gövdələri al qana boyanmışdı, yaralar göz kimi qızarırdı. Atların kişnəməsindən yerin qulağı, civə tökülmüş kimi, batmışdı. Süvarilərin əlində şişmək saçan qılınclar oynayırdı. İgidlər bir aslan kimi dişlərini qıcamışdılar. Əcəl pusquya girərək onları güdürdü.

Bu müharibənin yanında qiyamət gününün dəhşətləri bir oyuncaq sayıla bilərdi. Nizələrin iti ucları kökülləri deşir, qiyamət günündə olduğu kimi yan-yana ölümləri sərirədi. Başların üstündə yüksələn nizələr bir meşəni xatırladırdı. Düşməni bu meşədən qaçmağı ağına belə gətirə bilməzdi. Bu meşədə nə maral özünü aslandan qurtara bilərdi, nə də aslan özünü qılınclardan qorumağı bacarırdı. Oxlar gül yarpağının altına dolan səhər yeli kimi geyimlərin altına soxulurdu. Qanla yoğrulmuş oxlar öz qanadlarında sarlar üçün ruzi hazırlayırdılar¹. Zəhərlənmiş qılınclar və nizələr əyinlərinə döyüş paltarını geymiş əsgərləri həmişəlik istirahətə göndərirdi. Göyə yüksəlmiş qan ləpələrinə bayraqların ucundakı camlar qanla dolmuşdu. Səhər yeli ucu qırılmış nizələrin matəmini saxlayır, bayraqların başındakı pərişan saçaqları dağıdırdı. Yer və göy başları kəsilmiş bahadirlərin ölümünə ağlayırdı. Yer öz yaxasını parçalamış, göy də ətəyini cırmışdı².

Hamının çiyindən həmayil asılmışdı, bəziləri onunla qılınclarını yanlarından asmışdı, bəziləri isə qılınclardan aldığı yaranı sarmışdı. Türk döyüşü kimi dəhşətli bir müharibə idi.

¹ Niyatus – Rum qeysərinin qardaşı və böyük bir sərkərdəsi idi.

² Firdovsiyə işarədir.

¹ Yəni hər bir ox, meyid yeyən quşlar üçün qida hazırlayırdı.

² «Yer yaxasını parçalamamış» - qazılan qəbirlərə, «göy ətəyini cırmış» - qızaran üfüqlərə işarədir.

Türk kərənayının¹ səmindən igidlərin nərəsi eşidilməz olmuşdu. Bayraqların üzərindəki qırmızı ipəklər od almış qamışlıq kimi qızarırdı, qan axıtmağa hazır olan qılıncların sayı, çöldəki daşların və qumların sayından artıq idi. Başlardakı dəbilqələrin üzərinə xəzəl kimi ox yağırıdı.

Padşahın taxtını bir filin üzərinə qoymuşdular. Siyirmə qılınclı igidlər bir mil məsafədə onu hər tərəfdən əhatə etmişdi. Büzürkümid qızgın filin qabağında gedərək, əlindəki üstürləblə² hücum üçün saat xoşlayırdı. Üstürləbə baxıb düşmənin taleyinin nəvaxt dönəcəyini gözləyirdi. Gözlənin vaxt çatanda Xosrova dedi:

– Tez ol, tələs! Uğurlu tale bizim tərəfimizdədir. Fürsəti əldən buraxma. Şahmat taxtası üzərində dava qızıışmışdır. Möhkəm ol! Fili qabağa sal! Piyadanı irəli verib şahı vur! Qorxma, qalibiyyət səindir!

Xosrovun qəlbində Bəhramı qarşı kin coşurdu. O, bir aslan kimi qızmışdı. Bəhramı uzaqdan seyr edirdi. İgidlər kinlə qılınclarını çəkib, bir aslan kimi ov üzərinə hücum etdilər. Xosrov fili sürərək coşqun Nil çayı kimi Bəhramın üzərinə yeridi. Fil gövdəli Bəhramı vurub, filin ayağı altına saldı. Dünyanı qarışdıran düşmən basıldı. Xosrov uğurlu taleyin yardımını ilə qalib gəldi. Tökülən qanlar bir yerə yığışaraq çay kimi axır, kəsilmiş başları bir top kimi oynada-oynada aparırdı.

Padşahlar padşahı düşməne qalib gəldi. Novruz bayramında olduğu kimi qəlbi sevinclə doldu. Rumluların zəncir kimi kəməndləri adamların boynuna keçməkdən zəncilərin sayı kimi qırılmışdı. Rumlular hər kəsin əlində və ya belində hindli qılınclı görürdülərsə, onun başını bir hindli saç kimi kəsirdilər. Xosrovun hücumu qarşısında Bəhramın qoşunu tamamilə özünü itirdi. Sərsəm adamın beyni işıqdan qaşan kimi hər kəs qaşıb qaldı. Bəhramın özündən və bir

nəçə yaralıdan başqa heç kəs yaxasını ölümdən qurtara bilmədi. Zəmanə, Bəhramı da Bəhrami-Çur kimi yüksəkdən aşağıya saldı. Onun qüvvətini və aslanlığını aldı.

Özünü bəyənən, lovğa adamların axırı yaxşı olmaz. Bu cür adamlar öz gözləri ilə özlərini gözə gətirirlər. Mən hələ indiyə qədər özünü bəyənən adamlardan bir nəfərin də salamat qaldığını görməmişəm. Özlərini gözə gətirməyənlər isə həmişə sağ və salamat qalırlar.

Bəhram Xosrovun əlindən qaçıb yaxasını qurtardıqdan sonra istəməz dünya onun düşməni oldu. Dünya çox adamın xırmanını yandırmışdır. Oyunçuya oyun öyrətmək lazım gəlmir. Dünya da belə bir oyunçudur. O öz oyunu üçün həmişə fürsət axtarır. Dünyada ox sərvi ağacı boy atıb yüksəlmişdir. Ancaq bunların içərisində dərdədən belə bükülməyən bir ağaca rast gələ bilərsinizmi? Qızıl-güllər arasında öz qırmızılığını axıra qədər saxlayan, sarılıb-solmayan bir gül tapmaq olarmı? İnsanın yediyi xörəklərin hamısı şəkər kimi şirin olmur. İnsan bəzən saf, bəzən də bulanıq şərab içir. Evi süpürmək adətdir, ancaq evi bəzən şadlıq məclisi üçün, bəzən də yas üçün süpürürlər. Şadlıq məclisində ayaq döyərlər – oynarlar, qəm məclisində başa döyərlər – ağlarlar. Bir tərəfdə sazın səsi ətrafa yayılır, o biri tərəfdə isə ağırçıların naləsi eşidilir. Bu günbozın altında, istər saz səsi olsun, istərsə ağırçı naləsi, bir gündən artıq davam etməz. Bu dünya bir isti təndir kimidir, istəyirsən gül at, istəyirsən tikən, fərq yoxdur, ikisi də yanacaqdır. Dünya ala-bula bir ata minmişdir, sən hər an ondan təpik yeməyə hazır ol. Fələk iti çapan, yaşıl rəngli bir atdır, ağır – onun yolu üzərində dayana bilməz. Heç bir kəsə yola getməyən şəxsə arxalanmaq olmaz.

Tale Bəhram-Çubindən üz döndərdi. Taxt və qılınclı Xosrova çatdı. Bəhram acıqlı bir halda Çinə getdi. Onun alınına «Qəza gəldikdə meydan darlaşar»¹ hökmü yazılmışdı. Tale

¹ Kərənay – çalğı alətidir.

² Üstürləb – keçmişdə ulduzların vəziyyətini təyin etmək üçün işlədilən bir alət.

¹ Quranda bir ayəyə işarədir.

yalnız Bəhramə zülm etmədi, bu dünyada belə zülmələr çox-çox olmuşdur.

Xosrovun Məduyində ikinci dəfə taxta çıxması

Ay Balıq bürcündən görünəndə Pərvizin ayı padşahlıq bürcündə əyləşdi. Sevr bürcündən Zöhrə, Xərçəng bürcündən Müştəri ona səadət verdi. Günəş Həməl dairəsindən boylanaraq, Dəlv bürcünə işıq saçırdı. Ütarid, Cövza bürcünün başı üzərinə qalxaraq aslanları məğlub edən Mərrixə tamaşa edirdi.

Zənəb Mərrixin kəkasına şərab töküdü. Züheylin gözü Rəs ilə bir dairədə idi¹.

Bəxti qüvvətləndirən ulduzların uyuşduğu belə bir uğurlu zamanda Xosrov öz füzuzə rəngli taxtına əyləşmişdi. Şahlıq şöhrəti şərqdən-qərbə qədər dünyanın hər bir yerinə yayıldı. Ağdan qaraya qədər hər kəs onun şah olduğunu bildi. Padşahlığı möhkəmlənən gündən işləri də yaxşılaşmağa başladı. Taxtının şöhrəti yerdən ölkərə qalxdı. Taxtının üzərinə bir gəmi dolusu gövhər, bir dərya dürr tökdü. Taxt bu gövhərlərin çoxluğundan ay kimi işıq saçaraq qaranlıq gecəni işıqlandırır. Xosrov bir şir kimi mübarək taxtın üzərinə çıxdı. İgidlər «Mübarək olsun!» deyərək Xosrovu təbrik etdilər. Üzüyündəki padşahlıq möhrü dünyanı sevindirdi. Bütün mövcudat ona afərin dedi. Onun nəcib üzündən əks edən süialar şərqdə yeni bir günəş əmələ gətirdi. Şadlıq və təntənə səsi Şahcandan Bamiyə qədər yayıldı².

Taxt və tacə sahib olub, arxayınlaşdıqdan sonra onun fikri yenə də Şirinlə məşğul olmağa başladı. Şirin qəmzəli

baxışları hər an gəlib gözünün qabağına dayanır və sanki onun hər şeyini talan edib aparırdı. Xosrov nə Şirinin dərd-qəmmini ürəyindən silə bilirdi, nə də cəsarət edib onu yanına çağırmağı bacarırdı. Çünki Məryəmi almış və bu qızın sayəsində şənini İsanın qalxdığı dördüncü göyə çatdırmışdı. Əlinə padşahlıq və xəzinə gəlsə də sevgilisi yanında olmadığından həmişə iztirab çəkirdi. Demirəm ki, o heç şad olmur, şadlıq etmədi, yox, şad olurdu, ancaq onun şadlığı ürəkdən olmurdu. Ürəyi sevgilisindən doymamışdı. Onun ayrılığından Xosrovun şəkər kimi şirin həyatı, zəhər kimi acı olmuşdu. Bəzən xam şərab içir, bəzən camı qanlı göz yaşları ilə doldururdu.

Bəzən öz-özünə deyirdi:

«Ey ürək, sən dünyada nə istəyirsən: sevgi və ya padşahlıq? Eşq ilə padşahlıq bir-birinə uyğun gəlmir, bu iki şeydən birini sevməlisən. Aslanlar pələnglərə çox gözəl demişlər: «Eşşək ya bala salmalı, ya Zəncana getməməlidir»¹. Padşahlığı ələ gətirdim. İndi sevgilim də yanımda olsaydı, nə qədər yaxşı olardı! Ürəyim öz arzusuna çatardı. Oyaq bəxtim sevgilimin bir tükünü yüz Çin ölkəsi qiymətinə satsa, alaram. Bir gecə bağda sevgilim ilə yatmışdım, bəxtim isə oyaqdı, başım üstündə əyləşmişdi, sonra mən oyandım, bəxtim yatdı. Mən o vaxt qəlbimin sevincini itirdiyimi, sevgilisiz qaldığımı anladım. Yarım əlimdən çıxandan sonra yüz mülk də qazansam yenə ürəyim sakitləşməz. Əlimə yüz gül dəstəsi alsam hamısı dönüb tikan olar. Səhər tezdən sərvistana getdim. Uca boylu bir sərv ürəyimi yerindən qopardı. Ağlımı alan o sərv bir də qucaqlaya biləcəyəmmi? O qəlbi yaralı gözəli, sevgilisinin

¹ Bu məsələnin mənası belədir: eşşək Zəncan yolu ilə yük daşmalı olsa, balasını qarında saxlaya bilməz. Çünki bu yol çox pis və daşlı yol olduğundan eşşək yolun əziyyətindən mütləq balasını salar. Əgər eşşəyin balasının qalması istənilirsə, o zaman eşşəyin Zəncana göndərməməlidir. Burada şirlərin və pələnglərin adının çəkilməsi, bu məsələnin xalq arasında heyvanlar haqqında olan bir təmsildən alındığını göstərir.

¹ Burada Nizami ulduzların vəziyyətini təsvir etməklə, Xosrovun xoş gündə taxta çıxdığını göstərir.

² Keçmişdə Mərv şəhərinə Şahcan, Bəlx şəhərinə Bami deyərmişlər.

eşqini qəlbində bəsləyən gül üzlüqızı bir də görəcəyəmmi? Heyhat!.. O haraya getdi? Hanı o tez-tez düzəltdiyimiz kef məclisləri? Hanı aşqlərlə dolu olan behiştin qapısını açdığımız günlər? Can kimi pəri üzlü qızlarla oturub-durmaq, pərilər şahını qucaqlamaq nə qədər xoş idi! Dirilik suyu kimi şirin olan Şirin harda qaldı? Hanı o şirin dillər, hanı o işrət gecələri, səhərə qədər yatmayıb kef çəkmək?! Səhərə qədər əfsanə söyləmək. Hanı o yenice açılmış şəkər kimi şirin gül yarpağı? Hanı onun şirin dodağından xalvarlarla dərilen şəkərlər? Şirin öpüşlər! O qədər nazlı və nazənin qızdan indi biri də yanımda yoxdur. Hanı o tunc qalada qollarımla gümüş gecəyə hazırladığım günlər!¹ Bəzən bir gül kiini üzünü üzümə dayayar, bəzən saçını sünbül kimi saçına bağlardı. Bəzən onun xumar gözələrinə baxarkən sərxoşluqdan ayıldardım, bəzən onu xəlvətə qucağıma alıb, sərxoş olardım. Bəzən onun eşqindən, düşmən qanı içirmiş kimi şərab içərdim. Bəzən onun ay kimi bədəninə tək yiyələnib rahatlanardım! Hanı indi onlar? Şirinə dediyim və ya ondan eşitdiyim sözlər indi mənə bir xəyal kimi gəlir. Sanki yuxu görürəm. Mənə deyirlər ki, günəş kimi üzü gülər ol, Cəmşidin yerində oturana qəm-qüssə yaraşmaz. Ağzım ahla dolu ikən mən necə gülə bilərəm? Ağızda iki şey birdən ola bilməz: ya soyuq ah olar, ya gülüş! Mən indi kimi harayıma çağırım, kimə sağınım? O günlər bir bahar kimi ötüb keçdi. Külək baharı alıb apardı. Xəyal, namərdlik edib mənə o tərəfə çəkir, öz nazları ilə ürəyimi yandırır, yaxır. Düşmənin aradan qalxması ilə dövlət qazandım. Sevgilimdən uzaq düşmək kədərimi çoxaltdı. Mən arzusuna çatmamış bir quşam. Yundan qayılmış, rahat, yumşaq yuvamdan ipək tora düşmüşəm. Mən gülüstana tərəf getmək istəyirəm, ancaq nə edim ki, ayağımda qızıl zəncir var. Nə ayağımdakı zənciri qıra bilmərəm, nə də zəncirlə uça bilərəm. Məni bir adamın

¹ Tunc qala – Xosrovlə Şirinin sevişdikləri qəsr. Qollarla gecəyə hazırlamaq – yəni sevgilini qucaqlamaq.

dərdi bu cür xəstələndirərkən, bu qədər adamın dərini necə çəkməliyəm? Mənim dərdlərimi çəkmək üçün yüz nəfər lazımdır. Çünki mən yüz dərd çəkirəm, əlbətdə, bu çox ağırdır. Eşşəyin yükünü üstündən götürüb öz üstümə qoysam, bu işə eşşəklərin gülməyi tutar. Ay və günəş birləşdiklərinə görə yer üzünü bu cür işıqlandıra bilirlər.¹ Ürəyim ondan ayrı düşdüyü üçün mən belə nursuz qalmışam. Ulduzlar da haman bağın reyhanıdırlar, ancaq dağınıq olduqlarından işıqları çox zəifdir. Qıgılcımın işığı dağınıq olduğu üçün istisi olmur. Şamın işığı bir yerdə olduğu üçün istilik verir. Ürəyim taxt və tac sahibi olmaq istədi. Mən də ürəyimi sıxmaq istəmədim. Qara bəxtli gündüzüm gecə kimi qaraldı. Sağalmağa olan vücudum yenə də qızdırmaya tutuldu. Sıçan əqrəbin yuvasına girə bilmirdi, quyruğuna süpürgə də bağladı. Zəncinin üzü qara idi, azarladı, qaranın üstünə bir qırmızılıq da artıdı.»²

Xosrov bir az düşündükdən sonra öz-özünə acıqlandı və belə danışımağa başladı:

«Dövləti ələ gətirmək lazım ikən ağır tərpnəmək olmazdı. Dövlət əldə olduqdan sonra tale özü insana tabe olar. Dövlət ələ gələrkən sevgili qız, özü gəlib sənənlə bir yerdə bədə qaldırır. Dövlətdən baş qaçırtmaq şərfli bir iş deyil. Heç kəs dövləti əldən qaçırtmaq istəməz. Dövlətdən uzaq olan adam öz arzularına çata bilməz. Zəmanə hələ «dövlət» sözündən yaxşı və böyük bir kəlmə tanımır. Bütün arzular dövlət vasitəsilə ələ gələ bilər. Dən olduqdan sonra quş özü tora gələr. Sən buğda əkməyə çalış ki, onunla öz həyatını təmin edə biləsən, ot dərdinə qalma, çünki ot buğdanın arasında göyərəcəkdir. Hər iş dövlətdən nur alır.

¹ Belə bir əfsanə var ki, günəş oğlan, ay isə qızdır. İkisi birləşdikləri üçün onların işığı bu qədər güclü olur.

² Yeni onsuz da eybəcər olan zənci azarlayanda bir az da eybəcərləşdi. Xosrov demək istəyir ki, onun vəziyyəti yaxşı deyildi, indi daha da pisləşdi.

Qoy dövlət həmişə bizim əlimizdə olsun, bizdən uzaq olmasın».

Xosrov öz-özünə bir çox belə sözlər dedi. Lakin ürək eşq ilə coşarkən insan səbr edə bilərmi? O, bir təhər ayrılıq iztirablarına dözüb səbr etdi. Səbr isə axırda onu sevindirdi.

Şirin nala etməsi

Gözlə əfsanələr söyləməkdə məharət qazanmış söz ustası dəftərə belə yazdı:

Şirin Xosrovdən ayrılınca ürəyi sıxılmağa başladı. Görüşmək arzusu qəlbində getdikcə qızışır, bədəninə alışdırırdı. Badam kimi gözlərindən gül suyu axırdı. Al yanaqlarına qanlı yaşlar axdıqca sanki badam çiçəyi üzünə gülüb səpirdi. Baş kəsilmiş qoyun kimi yerdə əl-ayaq çalır. Bədəninin taqəti kəsilmiş, ürəyi sıxılmaqdan yığışb çarışqa gözüne dönmüşdü. Hava onun xırmanını yelə vermişdi. Gözündən axan qan-yaş ətəyini isladır. Özü də saçları kimi pərişan idi. Tora düşmüş quş kimi çırpınırdı. Sevgilisinin ayrılığından gözündən inci danələri tökülür və qucağını doldururdu. Ürəyindəki çaxmaq daşı ilə od yandırır ətrafa tüstü yayırdı. Bu tüstü arxasında qəlbini gizlətmək və sirlərin üstünü örtmək istəyirdi. Gözündən axan inci yaşlar kirpiklərinə gülüb dururdu. Bunlar yaş deyil, sanki kirpiklərdən asılmış bir mirvarı şəddəsi idi. Arzuları onu yatmağa qoymurdu. Yuxusuzluqdan gözünün işığı getmişdi. Ağzı qurumuş, dili bağlanmışdı. Sərv boyu bir söyüd yarpağı kimi əsirdi. Bədəninin ətri yanında müşk öz qiymətini itirmişdi. Lətifliyi yanında niyfə¹ qiymətdən düşmüşdü. Bir mücidət dərd-qəm içərisində qıvrılarak yerdə süründü. Saçını yolub atdıqca yerə sanki müşk səpirdi. Dırnaqları ilə nəsrin kimi ağ üzünü qanadırdı, sanki lələ üzündən gül yarpağı qoparırdı. Bəzən badam kimi

gözlərindən şəkər dodaqlarına su çiləyirdi. Bəzən barmağını innab kimi qırmızı dodaqları ilə dişləyirdi. Gah bir top kimi hər tərəfə hərələnir, gah çovkan kimi düşdüyü yerdə əyilib qalır. Yuxusuz gözlərini duzlu su ilə doldururdu. Nərgiz gözlərindən axan yaşlarla yanağındakı lələləri suvarırdı. Nurdan tökülmə sütunu andıran qamətli kafir kimi suda əriyirdi. Mehtab kimi aydın və təzə bir bahar civə kimi parçalanıb gilə-gilə torpağa tökülürdü. Qəm birdən ürəyə basqın edib, oradakı ordu qərargahını dağıtdı. Pusquda durmuş iztirab atlıları atlanıb səbr və taqətin qabaqcıl dəstələrini qaçırdılar. Ciyərin mərkəzindən köküsdəki qəibə qədər bütün xəzinələr bir-bir qarət olundu. Çox çalışdıqdan sonra canın sultanını, yəni qəlbini qurtara bildi. Bu da ancaq itaət etməklə mümkün oldu.

Şirin gah ürəyinə lənətlər yağdırır, gah ürəyinin ağrısından ürəksiz adamlar kimi fəryad edirdi. Gah öz taleyinə deyirdi: «Ey zalım, sən yaradığın gündən indiyəcən hələ bu qədər pis iş tutmamışdın. Ürəyin istəyənini tapdın və onu əlindən qaçırdın. Ayağım qəfildən bir xəzinəyə toxundu, sən qədəm haqqı almıdan onu əlindən çıxardın. Öz əlinlə tapdığın mübarək gülü dərdin, yerində tikan qaldı. Dünyada ən çox bəyəndiyin çırağı sənə verdilər, sən onu üfürüb söndürdün. Dirilik suyunu ələ gətirdin, ondan içmədin, əlindən çıxdı. Mətbəxdən sənə çatan birçə od oldu, bu oddan da bir sevinc görmədin. İndi səni tüstü basır, bundan sonra peşimançılıq fayda verməz».

Şirin bəzən göylərin uğurlu səsinə eşidirdi: «Qorxma, arzuna çatarsan!» Bəzən də ehtiras divi onu yoldan çıxarıb deyirdi: «Xosrovun dalınca getməlisən!» Ürəklərə təsəlli olan bu gözəl özünə təsəlli axtarır, peşimançılıq çəkirdi. Öz-özünə deyirdi: «Ey zalım gözəl, nə üçün yersiz cavabla onu incitdin? Hansı yolsuz səni yoldan çıxartdı? Hansı div səni çaşırdı. Bir gün özünü o aya yetirsən, onun üzünə necə baxacaqsan? Şahlar şahından necə üzr istəyəcəksən? Mən

¹ Niyfə – bir cür yumşaq xəz.

yüz qat bundan artıq cəzaya layiqəm; dirilik suyunu özüm bilə-bilə əlimdən qaçırışam».

O, bir çox belə iztirablar keçirəndən sonra bir təhər gəmisini bu ələm dənizindən kənara çıxara bildi. O çox alçalaraq yolun tozu üzərinə sərilmişdi. Yüz sızıltı ilə ayağa qalxdı və Məhinbanunun sarayına doğru yönəldi. Məhinbanunu Xosrovun getməsindən xəbərdar etdi. Məhinbanu da Şirinin halına acıdı, onun dərdinə şərik oldu. O, Şirinə çoxlu öyüd-nəsihət verdi:

– Bir neçə gün bu dərdə döz, - dedi, - heç kəs həmişəlik darda qalmamışdır. Özünə gül kimi tez açılıb, tez solan bir bəxt arzu etmə. İti gedən su çox vaxt öz körpüsünü dağdır. Top kimi düşüb qalxmaq daha yaxşıdır. Çünki hər düşmənin bir qalxmağı da var. Torpağa atılan heç bir toxum çürüməyincə göyerməz. Heç bir iş dolaşmayınca düzəlməz. Arzu nə qədər gec ələ gəlsə, bir o qədər də şirini olan. Şərabı tez-tez içən tez də sarxoş olar. Yol gedən atını yeyin sürməməlidir, çünki yeyin qaçan at tez yorular. Altmış batman yükü asanlıqla apara bilən eşşək heç vaxt altmış beş batmanı aparmaqdan qorxmaz. Görmürsən ki, çox gurultu ilə gələn bulud tez aqlayıb, tez boşalır, hava da tez açılır. Hələlik çətinliyə qatlaşmaq lazım gəlir, sabah işlərin necə olacağını isə heç kəs bilmir. Şahların nəslindən bircə sən bu qədər eşqə tutulmuşsan, dillərdə dastan olmuşsan. Bu ayrılıq dağına bir təhər dözməlisən. Böyük adamlar səbrli olmalıdırlar... Eşq yolunda abır və həyadan keçmək sənə yaraşmaz. Təcrübəsizlik etsən, adın həmişə pisliklə çəkilər, səbr etsən məqsədinə çatarsan. Əgər bu cür səbrsizlik edib, ahuzardan əl çəkməsən axırda biabır olacaqsan. Qorxma, Xosrov, dünyaya zülmərlə edən o zalım, bir gün peşiman olub yenə bu qapıya qayıdacaqdır... Bilmirəm Xosrovdan sənə çox-çox əziyyətlər toxunubdur. Çox iztirab çəkmisən, çox alçalmısan. Ancaq ürəyini sıxma, ondan bir mənfəət görmədirsə bir zərər də görməmişən. O sənə toxunmamış, sənə xörəyini yeməmişdir. İndi səbr

eləmək lazımdır. Tələmə, su başıyuxarı çox çətin axar. Vaxt çatanda su özü başaşağı axar, sənə də bəxtin açılar, işlərin düzələr. O vaxt yaxşı ilə yamanı bir-birindən seçərsən. Öz açarınla işin qıfılını açarsan. Hər şey sənə üçün aydın olar. Bəzi ipək parça sənə uzaqdan sarı və qırmızı görünər. Ancaq kəsb tikəndən sonra sən onun göy və yaşıl olduğunu inanarsan. Dünyada toz basmış sandıq çoxdur, ancaq açdıqdan sonra sən sən onun içində gövhər və yaqut olduğunu görə bilərsən.

Məhinbanu bu cür nəsihətlərdən çox-çox etdi. Səbrsiz gözəl onun nəsihətini qəbul edib səbrli olmağa çalışdı. Ağıllı Şapur da Şirinə bu bərədə bir çox ağıllı və hikmətli sözlər söylədi:

– Ey dünyaya işıq saçan ay! Ey sərv boylu! Dərd çəkməkdən vücudum suda əriyən qar kimi əridi. Bəsdir! Sən yüz yarpaqlı yetkin bir gül kimi idin, indi şam kimi saralıb solmuşsan. Sən bir huri balasısan, ancaq çox səbrsizsən. Özünü bu qədər incitmə! Ürəyini qəm-qüssə ilə doldurub, özünü öldürmə!

Onlar bu bərədə çox danışdılar. Öz ümid verici sözləri ilə Şirinin qəlbindəki qəmi sildilər. Ürəyini səbr etməyə alıxdırdılar. Xosrovun qayıdacağına arxayın edib könlünü açdılar. Şirin bir müddət bu qəm-qüssəyə dözdü. Ancaq nə tənində ürək qaldı, nə ürəyində səbr.

Məhinbanunun Şirinə vəsiyyəti

Məhinbanu gecə və gündüz Şirinə ürək verir, qəlblərə nur saçan bu ay üzlü qızın ürəyinin sıxılmamasına çalışırdı. Məhinbanu artıq ömrünün səadətədən əl üzməyə başladığını görərək, bir gün Şirini yanına çağırırdı. Xəzinələrinin açarını ona verib dedi:

– Al, sən saxla, hər halda qoca anan səndən əvvəl öləcəkdir. Bu dünyanın işlərini sənə tapşırıb, gedirəm. Dünyanı, həyatı sənə verdim. Cavanlıqdan əl çəkdim,

yaşamaqdan ümidimi üzdüm. Mən ölüb gedəndən sonra padşahlıq işindən müğayət ol. Mənim köçmək növbəm çatıb. Ömrümü yaxşı-yaman başa vermişəm. Artıq köçməliyəm.

Məhinbanu bu sözləri deyərkən Şirinin gümüş sərvi qamətini qəmdən qaraldı. Ay parçasının üzü tutuldu. Nərgiz gözlərindən ulduz kimi yaşlar axdı. Taqətini itirdi. Gül rəngi zəfəran kimi saraldı.

Məhinbanunun səhhəti bir neçə gün içərisində daha da pozuldu. Sağlam bədəni xəstəlikdən zəiflədi. Xəstəlik bir neçə gün onu sıxışdırdıqdan sonra bədəni canından, canı da dünyadan bezdi. Dünya onu şirin canından ayırdı. O isə həm dünyanı, həm də canını Şirinə tapşırıb getdi. Ömrünün günəşi qaranlıqlarda batdı. Şahlıq taxtından torpağa düşdü.

Bütün yaranmışların nəsibi belədir. Hər baharın bir sonu vardır. Dünyada heç bir şüşə tapılmaz ki, axırda daşa dəyib, sınımasın. Aman bu fələyin əlindən! O, həmişə oyunbazlıq edir, gah şüşə qayırır, gah da şüşəni vurub, qırır. Bal arısı bal qayırır, sonra da özü o balı yeyir. Heç vaxt öz vücudunun möhkəmliyi ilə lovğalanma, çünki əcəl küləyi papağın içində gizlənmişdir. Başını qapıb aparar, sənin də bədənin bir ovuc torpağa dönər. Başdan papaq aparan külək yerdəki otlara zərər verməz, onun əziyyəti sərve toxunar. Əsası külək üzərində qurulmuş bu dünyaya çox da bel bağlama. Özüllü pis olduğu üçün daimi deyil. Boğazına sarılan bu torpaq özünü qurtarmağa çalış. Çünki içi çürük qoz kimi boşdur. Dovşanlar və tülkülər kimi aldadıcı tora inanma. Ov vaxtı çox aslan və yırtıcı qurd tülkü hiylələrinin qurbanı olmuşdur.

Təcürbəli gözlərlə dünyaya çox baxmışam. Dünyadakı xoş şeylərin hamısı əl qaşınması kimidir: əli qaşırılanda əvvəlcə adama xoş gəlir, sonra isə əl od tutub yanar. Həyat da belədir: əvvəlcə şirin-şirin içib, sərxoş olursan, sonra isə başın ağrımağa başlayır. Qəm yeməkdən əl çək, çünki dünya qəm yeməyə dəyməz. Şadlıq da eləmə, çünki şadlığa

da dəyməz. Bütün dünyanı qabağına yığsan da, bir qarından artıq yeyə bilməyəcəksən. İstər yüz xəzinən olsun, istərsə bir dirhəmin də olmasın, fərqi yoxdur; qarnın bir doyumluqdan artıq xörək tutmayacaqdır. Nə qədər ki, canın sağdır, heç bir çətinlik səni qorxuda bilməz. Can öz sağlamlığını itirəndən sonra, insan xoş gün görməz. İnsanın təbiəti xörəkləri iştahla qəbul etsə, ağızdan heç vaxt şirin gülüşlər əksik olmaz.

Ümidsizliyə qapılan adam qəm-qüssədən qurtara bilməz. Dünya acı bir zəhər kimidir, ancaq az yeməklə insan özünü bu zəhərin təsirindən qurtara bilər. Bu qəbir kimi dünyada qurd kimi çox yeyən olma, qarışqa kimi az yeməyi öyrən. Az yeməkdən heç kəs qızdırmaya tutulmaz, çox yeməkdən isə gündə yüz adam ölür. Həddindən artıq ot yeməklə vücudunu otdan qayırmış dərmanlara möhtac etmə. Çörək gülənd kimi az yeyilsə, daha müalicə üçün gülqəndə ehtiyac olmaz. Hər bir şey yeyilməmişdən əvvəl gül kimi insanın üzünə gülür, yeyildəndən sonra isə lap qənd də olsa, iyrənc olur. Dünyanı sevmirsənsə, onun yolunda nə üçün bu qədər çabalayırsan? Yox, sevirənsə bəs nə üçün onu qədər pisləyirsən? Ancaq dünyada, bizim kimi mənzili olmayanlar dünyanın qəmindən azaddırlar. Bu dünyaya gələnlər səhraya düşmüş adamlar kimi bir ovuc su və bir parça çörəyə möhtacdır. Ey vücudu yumşaq palçıqdan yığılmış dar qəlblə insan, dünya üçün bu qədər əlləşmə, çünki yumşaq bədən və dar qəblə yaşamaq çox çətin olar.

Dünya üçün qəm yeyən adamdan dünyanın acığı gələr. Ömrün uzununu ruzi dərdi çəkmə, səni yaradan sənə ruzu da verəcəkdir. Hiyləgərlikdə şöhrət qazanmış fələyin «gecə və gündüz» adlı qoca, axsaq, ala-bula bir atı vardır. Yol getmək istəyənlərdən biri bu ata minərkən o birisi yerə düşməli olur. Hər kəsin başı öz dərdinə qarışmışdır. Hamı ürəyinin qanını öz dərdi ilə əridib, qurtarır. Bu qəm seli atamızı əlimizdən alıb apararkən biz oğullar necə şad ola bilərik? Ata gedəndən sonra oğul sağ qala bilərmiz? İntiqam

yolu ilə hindlinin qanını tökəndən heç kəs qan tələb etməz. Sən necə oğulsan ki, bu qədər igid ola-ola, atanı öldürən hindliyə mehribanlıq edirsən! Bu belə bükülmüş hindliyə bir ox vur, babalarının intiqamını al!

Fələyin yayının girişi qırılmadıqca dünyada insanlar xatircəm və kefi kök yaşaya bilməzlər. Aslana tərəf getməyə məcbur olan bir marala yoldakı otların hamısı qılınc kimi görünər. Belə güman et ki, arxadan külək əsir, qabaqda da quyu var, sən özünü xatircəm hiss edə bilərsənmi?

Bu dənizin sakit görünüşü səni aldatmasın, o hələ adam udmağı yadırgamamışdır. Elə bir bağ gördünmü ki, baharda yaşıl olan ağacları sonra quru kötüyə dönməsin? Ağıllı adam dünyaya acı bir şey kimi baxmalıdır, çünki dünyaya şirin baxanda ölüm insana çox acı gəlir. Həyatı əziyyətlə keçən adam üçün ölüm xoş olar, ölərkən üzü çırıq kimi gülür. Dünyadan doymuş ağıllı adamlar ölərkən, boyunlarını vuranların əlini bir gül kimi öpən əsirlər kimi ölümün əlini öpərlər. Qarşına vaiz çıxsın, sənə mütləq belə deyəcək: - Sən dünyanı bir saman çöpü kimi yerə at, mən götürürəm. Qarşına zahid çıxsın, var qüvvəsi ilə çalışacaq ki, sən paltarlarını soyunub yerə tökəsən, o da götürüb geyinsin.

Dünyada heç bir şey daimi deyil, ona görə də dünyanın bütün varı bir dinarə dəyməz. İnsan saf xəmərdən yoğrulmuş saf gövhər kimidir, torpaq isə onun sovgatı və yol azuqəsidir. Bilici və açıqgöz adamlar belə demişlər: «Ölüm vaxtı yaxşı ilə yaman bir-birindən seçilər». Sağlığında arvad kimi tanınanlardan bir çoxunun ölüm qarşısında kişi olduğu anlaşılır. Halbuki, çox kişi ölərkən qorxusundan sapsarı saralar.

İlahi, ayağım daşa dəydikdə, gəməm burulğana düşdükdə, sən mənim də dadıma çat! Nizamini bağışla, onu öz şəfaətilə sevindir!

Şirinin padşahlıq etməsi

Padşahlıq Şirinə çatdıqdan sonra onun dövlətinin işığı yerdən göyə qədər, hər yeri bürüdü. Onun ədalətli olması rəiyəti sevindirirdi. Şirin bütün zindandakı dustaqları azad etdi. Bütün məzlumları zülmədən qurtardı. Dünyaya zülüm əsasında qurulmuş qayda-qanunları aradan qaldırdı. Şəhər darvazalarında camaatdan alınan torpaqbasdı vergisini qadağan etdi. Əkinçiləri töyücdən azad etdi. Şəhərləri, kəndləri abadlaşdırdı.

Şirin axırəti dünyadan çox dost tutduğundan, dünya malının qeydinə qalmırdı. Həmişə xeyr-dua yiyəsi olmağa çalışırdı. Onun ədaləti sayəsində kəklilik qaraquş bir yerdə uçuş, qurdla qoyun bir bulaqdan su içirdi. Yaxında və uzaqda olan bütün rəiyətlər onun ədalətinə və dininə and içirdilər. Bu ədalətin sayəsində dünyada bolluq olurdu, hər buğda dənəsi birə yüz məhsul verirdi.

Padşah yaxşı fikirli və xeyirxah olanda ölkədəki otlar çiçək əvəzinə gövhər yetirir. Pis arzular bəsləyən adamın isə ağacındakı budaqlar quruyar. Qəlbi yaxşı arzularla dolu olan padşahın arzuları geniş, məmləkəti bolluq olar. Ölkənin bolluğu və qıtlığı da padşahın ədalətindən asılıdır. Həqiqi padşah pis fikirdə ola bilməz.

Şirin Xosrovdan heç bir xəbər ala bilmədiyi üçün çox nigaran idi. Keyxosrovun dövləti kimi dövləti olsa da huşsuz adamlar kimi çöllərə düşüb gəzir. Xosrovdan xəbər bilmək istəyirdi. Yoldan ötən hər karvandan Xosrovu soruşurdu. Nəhayət, bir gün şahın Müştəri ulduzu kimi xoşbəxt olması xəbəri gəlib Şirinə çatdı. Şirin onun taxta oturmasını və şöhrətinin yerdən göyə qədər ucalmasını eşidib sevindi. Dostluq borcunu yerinə yetirəcək bu şad xəbərini xətinə çoxlu qızıl və gümüş payladı. Bununla belə Məryəm məsələsi onu çox narahat etdi. Çünki Məryəmin çox qısqanc və daşürəkli olduğunu eşitmişdi. Məryəm Rumda padşaha and içdirmişdi ki, Xosrov ondan başqa heç

bir qadını sevməməlidir. Şirin bu işdən xəbərdar olunca, ürəyi bərk döyündü, nəfəsi tengləşdi. Heyrətindən nə edəcəyini bilmədi.

Sahliq etdiyi bir ilin müddətində Şirindən nəinki bir quş, hətta bir qarışqa belə inciməmişdi. Həmişə ürəyi də şux gözləri kimi dalğın idi. Bütün işləri saçları kimi pərişan idi. O taxta oturarkən fikrinin qarışmasından və özünün bilmədən ədalətsizlik etməsindən qorxurdu. Ədalətsizliyə yol verməməkdən qorxdığı üçün padşahlıqdan əl çəkmək qərarına gəldi. Bir guşəyə sığınıb, Xosrov barəsində düşünmək, bu işə bir çarə axtarmaq fikrinə düşdü. Ruh düşkünlüyünə tutulduğundan tərəddüd edir, nə cür hərəkət etmək lazım gəldiyini müəyyənləşdirə bilmirdi. o, qəlbi sevgi ilə dolu olan bir aşiqdi, aşiqlər isə möhkəm rəy və iradə sahibi ola bilməzlər. Şirin padşahlığı saray xidmətçilərindən birinə tapşırıb, taxt və tacdan əl çəkdi.

Şirinin Mədəinə gəlməsi

Şirin iti yürüslü Gülgünü yəhərləyib yola düşdü. Şapur da onun dalınca getməyə hazırlaşdı. Şirin gözəl kənzilərindən bir neçəsini özü ilə bərabər götürdü. Bunlar həmişə onunla bir yerdə olan, yaxşı və pis günündə ona yoldaşlıq edən vəfalı kənzilər idi, o, özü ilə bərabər çoxlu ipək və pul götürdü. Eyni zamanda bir çox malqara: inək, qoyun, at və dəvə apardı. Bu sürülər bir çay kimi dağları və dərələri doldurmuşdu.

Şirin dağlar arasında tikilmiş haman köhnə qəsəə tərəf gedirdi. O gedir, malqara sürüsü də çöllərə yayılaraq dalınca yeri yirdi. Şirin qəsəə çatıb, içəriyə girdi. Təzə mirvarı yenə də sədəfin içərisində gizləndi. Yenə də gövhər daşın içinə soxulub, görünməz oldu. Bu parlaq dürrün işığından qəsrin daş divarları atəşpərəstlərin məbədi kimi işıq saçmağa başladı. Şirinin sevinclə dolu bir baharı andıran üzü

atəşpərəst məbədinə bir lələzərə döndərdi. Şirinin səmimi eşqinin hərəkətindən qəsrin havası sanki qızıxdı.

Xosrov sevgilisinin gəldiyini eşidib yaxın zamanda öz arzusuna çatacağına ümid bağladı. Məryəmdən çox qorxurdu. Çünki Məryəm gecə-gündüz onu təqib edir, gözündən kənara qoymurdu. Xosrov nə Şirini öz qəsrinə gətirə bilər, nə də özü onun yanına getməyə imkan tapırdı. Ay üzli Şirindən sifariş almaqla kifayətlənir, Şirinin ayaq basdığı yerlərdən əsən meh ilə təsəlli tapırdı. Sevgilisini bir an yadından çıxarmır, onun fikri ilə ilan kimi qıvrılırdı.

Xosrovun Bəhrəm-Çubinin ölümündən xəbər tutması

Səhərin şahlar şahı, yəni günəş, öz taxtına oturarkən, işıq bir Rum qoşunu kimi zənci qoşununa, yəni qaranlığa hücum etdi. Yusif, əlində narınc göylərdə göründü, ayın narıncı Züleyxanın portaxalı kimi parçalandı¹. Fələyin gözündən hiylə çəkildi, qaşları nəvazişlə açıldı. Füzuzə rəngli günbəzin qapılarını açdılar. Xoşbəxtlik müjdəsi gəldi. Ölkə sakit və zülmədən azad idi. Belə uğurlu bir gündə padşahlara layiq bəzakli taxt qurulmuşdu. Padşahlıq çadırı yeddinci göyə yüksəlmişdi. Çadırın hər iki tərəfində qarşı-qarşıya düzülmiş ağaclar göyə boy atmışdılar.

Qeysər, Xaqan və Fəqfur² padşahın çadırından bir ox mənzili kənarında dayanmışdılar. Ətrafda, xüsusi hazırlanmış yerlərdə ayrı-ayrı ölkələrin hakimləri diz çöküb oturmuşdular. Səf-səf düzülmiş qoşun padşahın qorxusundan başını yerə tikib dayanmışdı. Başının kəsiləcəyini ürəyinə dammış adamlar, şahın qəzəbindən

¹ Narınc deyildikdə burada günəş nəzərdə tutulur. Məşhur Yusif və Züleyxa hekayəsində belə bir epizod var: Yusif Züleyxanın məclisinə gələrkən Züleyxanın yoldaşları Yusifin gözəlliyindən özlərini itirir, portaxalları soymaq əvəzinə bıçaqla öz əllərini doğrayırlar.

² Qeysər – Rum imperatoru, Xaqan – türk sultanı, Fəqfur – çinlilərin şahı.

qorxaraq bir dəfə də olsun onun üzünə baxa bilmirdilər. Kəmərə düzülmiş parlaq qaş-daşların saçdığı işıq qarşısında gündüzün işığı görünməyə cəsəət etmirdi. Kaftan geymiş fil gövdəli əsgərlər on mil uzunluğunda bir məsafədə nizamla dayanmışdılar. Səflərdə dayanan od kimi adamlar padşahın qorxusundan su kimi yumşalmışdılar. Qızıl kimi qiymətli sözlər ağızlarda bir civə kimi titrək olmuşdu.

Ağlı, təbi və bəxti cavan olan Xosrov Pərviz taxt üzərində əyləşmişdi. Taxtın hər iki tərəfində saray qulamları səf çəkib dayanmışdılar. O qızıl dairedə sakit və hərəkətsiz duran qulamlar divarlara vurulmuş cansız nəqşlərə oxşayırdılar. Padşah öz taxtı ilə dünyaya əmniyyət vermişdi.

Xosrov padşaha layiq bir qayda ilə camaatı qəbul edirdi. Adamları qəbul üçün açılmış darvazadan səhər tezdən gülər üzlü bir qasid içəriyə girdi. Təzim edib dedi:

– Böyük padşah, könlün şad olsun! Dünyanın padşahı həmişə sən olasan! Qızıl taxtdan qızıl pay al!

Bəhrami-Çubinin payı isə taxta bir tabut oldu. Çubinin evindən səvinc səsləri yox oldu. Çubin öldü. Bununla da dünya sənin düşməninədən təmizləndi.

Padşahın qəlbi bu xəbərdən çox sıxıldı. Öz-özünə dedi: «Dünyanın işi belədir, belə olur və belə də olacaq. Bəhram dünyadan köçdü, ancaq taxt-tac mənə də qalmayacaq!».

Padşahın hüzurundakı əyanlar dünyanın işindən xəbərdar idilər. Hər biri bir dua oxudu. Ortalığa şabaş səpdilər. Şahlar şahı Xosrov danışmağa başlayıb zamanənin daş ürəkli olmasına Bəhrami-Çubinin ölümünü misal gətirib dedi:

– Bir vaxt vardı ki, tale bizi ağaclarla döyəcləyir, amma Bəhramın qulluğunda hazır dayanıb, onun bəxtinə keşik çəkirdi. İndi isə, bizim bəxtimizin ağacı göyərüb meyvə verir, amma Çubinin ay vücudu taxta tabuta girir. O Bəhram deyil, Bəhram-Gur olsa belə, axırda gora gedəcəkdir.

Bir Bəhram-Gur getdi isə, yüz Bəhramın kuru hazır durur.

Bir vaxt vardı ki, Bəhram sağ idi. Dünya ona kömək edirdi, ona şahlıq verirdi. O qılınc çalar aslan bəs indi nə oldu? O ki, sərxoşluq gücünə bir aslan kimi bizim üstümüzə atılırdı! Dünyaya od yağdıran. Gavənin bayrağını parçalayan o qılınc nə oldu? İnsanların hiyləsi çox aslan kimi doğulmuş igidləri məhv etmişdir. Çox cavan qurd qoca tülkünün hiyləsinə uyub, tələyə düşmüşdür. Tülkünün qurddan üstünlüyü tələni görməsindəndir. Qurd isə tələni deyil, tələnin içərisindəki balığı görür. Padşahların bir çoxu ətrafındakı boşboğazların məsləhətinə uyaraq nahaq düşmənçiliyə girişirlər, nəticədə isə düşünmədən tutduqları işə görə əyinlərinə ipək paltar əvəzinə qanlı oxlar geyirlər. Özünə çox güvənənin tacı başından düşər. Heç kəs öz gücünə güvənməsin! Çıraq öz işığını yağdan alsa da, yağı qədərdən artıq olduqda sönar. Xərəklərin üzünü duz ağardan, ancaq duzun da bir əndazəsi var. Xurmanı o qədər yemə ki, ağızda ləzzətini itirsin, dadlı xörək çox yeyiləndə ağızda dadı dəyişər. Hər şeyi öz qədərincə ye! O qədər ye ki, özgəyə haram olan sənə halal olsun!. Bu yük dünya darvazasından keçənlər qəmli və şad olmaqda hədlərini bilməlidilər. Uca biləcəyin dairedən yüksəyə qalxmaq fikrinə düşmə. Ayağını öz palazına görə uzat. Dəniz kimi dalğalarını qırağa vurma. Bacarmadığın şeydən danışma. Həsir toxuyan adam bafta toxuya bilməz. Bir ağıllı adam çox gözəl demişdir: «Həlilə-həlilə ilə olmalıdır, qənd-qənd ilə»².

Yeni qayda qoymaq uğurlu deyil. Köhnə adətləri puç etmək olmaz. Qədimdən qalmış qəndili daşla sındırmaq,

¹ Dini əfsanəyə görə, çox yemək haram hesab olunur. Eyni zamanda cəmdək yemək də haramdır, ancaq ac adama cəmdək yemək halaldır. Nizami demək istəyir ki, o qədər az ye ki, həmişə ac olasan və başqalarına (toxlara) haram olan hər şey sənə halal olsun.

² Həlilə – həkimlikdə işlənen acı bir dərmandır.

yetim malına əl vurmaq yaramaz. Toxum əkən adam əlbəttə məhsul götürəcək, ancaq, hər bir toxumun nə qədər məhsul verəcəyini qabaqcadan demək çətinidir. Hər toxumdan düz ağac göyerməz. Hər çalğı aləti yaxşı hava çalmaz. Məğrurluqla bellərdən asılan qılınclar çox ay üzlüləri bulud arxasında gizlətməmişdir. Sən aslanın həmişə qan tökməsinə baxma, gec-tez onun özünün də qanı töküləcəkdir. Ala-bula ata minmiş bu yarım zənciyə¹ çox da inanma, pələng xasiyyətli olmasına arxayın olma, səninlə heç vaxt düz rəftar etməz. O, iki rəngli, iki üzlüdür.

Zülm etmək padşaha yaraşan iş deyil, dövlətlə zülm arasında heç bir dostluq ola bilməz. Eşşək qəfildən samanlığa düşsə, ona bir şey olmaz, vay samanlığın halına! Milçək halvadan əl çəkərmli! Bir incir üçün qarğanı öldürmək insafdırmı? Başqasının gümüşü ilə öz eyvanını qızıla tutma, bu işdən dinə rəxnə toxunar və pul kisən yırtılar. Bu şuluq bazarda əttarın narıncını, boyaqçının toxmağından qoru. İş çətinliyə düşəndə ağzını yumub dayanma, çünki dinməmək alçaqlıqdır. Eşitdim ki, camaatın arasında özünü dəliliyə vurmuş bir nəfər ağıllı adam varmış. Uşaqlar daş atıb, onu acıqlandıranda o, uşaqlara cavab verməyib, böyükkləri daşa basırmış. Ondən soruşurlar ki: «Bu necə işdir, sənə əziyyət verən uşaqlardır, sən isə böyükkləri daşa basırsan?» O, gülüb belə cavab verir: «Qocalar uşaqların üzünə gülməsə idilər, uşaqlar özgülərə əziyyət verməyi hardan öyrənərdilər?» Ayaq bir pis iş görsə, əl ayağı deyil, başı cəzalandırar. Heç bir yoxsula təkəbbürlə baxma! Çünki o da özünə görə hörmətli bir adamdır. Yaxşı adamların eybini görməkdən çəkin. Adamların hünərlərinə pis gözlə baxma. Casus kimi eyb axtaran adama başqasının hünəri nöqsanlı görünər. Sən qarğanın qəşəng gözünü görməyə alış, tovuzun pis ayaqlarını görməyə can atma. Sözlərində yüz səhv ola-ola, başqalarının sözündə boş yerə

nöqsan axtarma. Öz eyblərinə bir gözlə baxırsan, başqalarının eybini görmək üçün yüz göz açırsan. Ey ayna kimi eyb axtaran insan, ayna kimi həyasız olma! Aynanın belə bir alicənablığı da vardır: heç kəsin yanında başqasının qeybətini eləməz. Gördüyü şeyi dalda danışan adamın üzü kölgə kimi qara olar.

Öz düşməninə alçaq gözlə baxma, yeni nərd oynamağa başlayan xam adamı çətin udmaq olar. Rəssamların xəncər üzərində zərlə çəkdiyi dovşan şəklinə bel bağlama, aslan kimi igidlər bu xəncərlə vuruşarkən çox dovşan kimi qorxaqların qanını tökərlər. Asta axan suya alçaq nəzərlə baxma, sənə boğarkən çox tünd axar. Od, üzünü işıqlandırsa da, ona məhəbbət bəsləmə, firsət düşəndə yüz xırmanını birdən yandırar. Aslanın gülüşünə adi bir gülüş kimi baxma, çünki gülərkən sənə dişini deyil, qılınıcı göstərir. İgidlik iddasında olan hər bir adam aslan adını aslanlarla döyüşdə almalıdır. Bəhram Xosrovdən intiqam almağa qalxmışdı. O, padşahlarla döyüşdüyü üçün özü padşah adını ala bildi. Yaxşısı budur ki, sən özündən alçaqda duran bir adamla güləşməyəsən, çünki onu yıxsan da, özün yıxılsan da çox pərt olacaqsan. Böyükklərlə vuruşmaq daha yaxşıdır. Alçaqlarla əlbir olma ki, özün də alçalarsan. Nəhəng üçün dəniz lazımdır, kiçik suyun balığı da kiçik olar.

Xosrov bu barədə çox sözlər danışdı. Məclisdəki əyanlar göz yaş tökdülər. O gün Xosrov çox kədərli halda taxtından endi. Nərgiz kimi gözlərindən gül rəngli yaşlar axırdı. Xosrov üç gün Bəhramın dərini çəkdi. Nə taxtda əyləşdi, nə də əlinə qədəh aldı.

Xosrovun məclis açması

Dördüncü gün yenidən məclis qurdular. Nəğmələrin səsi daha da yüksəkdən eşidilməyə başladı. Məclis hamının üzünə açıq idi. Al şəfəqə bənzəyən şərblər bədələre töküldü. Çalğıçılardan əllərindəki çənglərin səsi ətrafa yayıldı.

¹ Dünya, həyat nəzərdə tutulur, yarısı ağ – gündüz, yarısı qara – gecə.

Şərabların buxarı mədələrdən başlara vurdu. Dəniz kimi səxavətli əllər xəzinə bağışlamağa başladı. Yer cavahirin çoxluğundan Ülkər ulduzuna döndü.

Padşah saqıların əlindən içdiyi şərabdan sərxoş oldu. Şirinin həsrəti onun ixtiyarını əlindən aldı. Barbüdün çağırılmasını əmr etdi. Ondan dərdinə dərman istədi.

Barbüd sərxoş bülbiül kimi şahın hüzuruna gəldi. Su kimi saf səsli bərbətini də özü ilə gətirdi. Çala bildiyi yüz nəğmədən otuzunu seçdi. Bunlar ən gözəl və nöqsansız havalar idi. O, bu havalarla qulaq asanlara bəzən ürək verir, bəzən onların huşunu əlindən alırdı. Mizrabın ucunu bərbətə vurduqca quru ruddan¹ su kimi axıcı səslər çıxarırdı.

«Külək gətirən xəzinə» nəğməsini oxuyarkən onun dodaqları hər nəfəsdə bir xəzinə səpirdi.

«Öküz xəzinəsi» mahnısını oxumağa başlarkən, yer həm öz öküzünü, həm də xəzinələrini üzə çıxardı.

«Yanmış xəzinədən» söz açıqda qəlblərdən qopan ahlar yüz xəzinəni yandıra bilirdi.

«İnci pərdə» mahnısını oxuyarkən dodağı inci səpirdi.

«Taqdis taxtı» nəğməsini söylərkən, behişt göydən öz qapılarını açaraq tamaşaya çıxdı.

«Zəng və tac» nəğməsini oxuyarkən Xosrovin xətti zəng kimi səsləndi.

«Kavusun qutusu» mahnısını oxuyarkən qutudan şəkər saçdı. Qənd onun nəğmələrini öpdü.

«Dağlarda aylı gecə» nəğməsinə başlarkən onun sözləri ayı göydən dağların başına endirdi.

«Müşk danəsi» nəğməsini oxuyarkən, məclis müşk qoxusundan Xütərə² döndü.

«Günəş bəzəyə» havasından bir pərdə oxuduqda günəş bir ay yeni bəzəklə parladı.

Məclisin bəzəyi olan «Günorta» havasını oxuyanda ağıl günorta qədər öz huşunu itirdi.

«Hər tərəf yaşıllıq» havasını oxuyanda bu havanı eşidən hər sararmış bağ yenidən yaşıllaşmağa başladı.

«Rum qıfıl» havasını oxuyanda Rum və Zəngibar ölkələrindəki xəzinələrin qapıları açıldı.

«Sərvistan» muğamatına keçərkən səbə yeli bu havadan valeh olaraq bir il sərvistana gəlmək istəmədi.

«Şumal sərv» havasını çalmağa başlarkən, şumal qamətli sərv həmişə bu havanın qulu olmağa söz verdi.

«Şirin şərab» havasını oxuyanda şirin şərabdan xumarlananları ayıltı.

«Ruhun sevinci» havasını çalanda zəmanə öz ruhini sevindirmək üçün canını qurban verdi.

«Novruzun nazı» mahnısını çalanda, o gün dövlət üçün novruz bayramı oldu.

«Müşkuyə» nəğməsinə müşk sürtərkən saray dərhal müşk ilə doldu.

«Mehrikani» havası ilə məclisə təzəlik gətirəndə mehribanlıqın çoxluğundan xalqın huşu gəldi.

«Yaxşı fal» havası ilə fal açıqda, o ilin falı axıra qədər yaxşı gəldi.

«Gecənin rəngi» havasını çalarkən bütün dünya gecə yatmayıb oyaq qaldı.

Mizrabla «Xoşbəxt gecə» havasını dindirərkən o gecə hamı üçün ən xoşbəxt bir gecə oldu.

«Xoşbəxt gündüz» havasını çalmaq fikrinə düşərkən zəmanə xoşbəxtlik və qalibiyyətlə doldu.

«Dağ kəkliyi qönçəsi» havasını sürətlə çalanda ətrafı ürəklərə şənlik gətirən kəklik nazından daha artıq bir nazla doldurdu.

«Ov» havasını çalmaq fikrinə düşəndə çox Zöhrə kimi gözəlləri ovladı.

¹ Rud – çay və eyni zamanda taxtadan qayırılmış çalğı aləti mənasındadır.

² Xütən – yaxşı və bol müşki ilə məşhur olan şəhər.

«Siyavuşun intiqamı»¹ havası üçün mizrab vurduqda qulaqlar Siyavuş qanı ilə doldu.

«İracin intiqamı» havasını çalanda dünyada İracin intiqamını almaq fəaliyyəti yenidən başladı.

«Şirinin bağı» havasını çalmaqla məclisə şəkər səpməyə başladı, acı meyvə verən ağacların meyvəsi şirin oldu.

Barbüd könül açan bu nəğmələri zil pərdədə oxuyurdu. Onun nəğmələri bir-birindən gözəldi. Xosrov bu nəğmələri eşidərkən azı yüz dəfə ona afərin dedi. On dörd gecəlik ay kimi parlayan Xosrovun belə bir adəti vardı ki, hər dəfə «afərin!» deyəndə bir kişi qızıl bağışlardı. Padşah bu gün Barbüdə hər çaldığı hava üçün bir xəzinə bağışladı, hər nəğmə üçün üstü mirvarı ilə işlənmiş bir xələt verdi. O, bir yoxsulun yanında «afərin!» sözünü ağzından çıxarsa idi, mütləq ona qızıl köbəli bir xələt bağışlardı. İndiki zamanədə isə səni nə qədər bəyənsələr də, boynuna heç palaz parçası da keçirməzlər. Hümmətli ol! Başını uca tut! Hər hansı bir qızıl köbəli xələtin bağını boynundan çıxart! Qənaət elə! Təməh gözünü yurn! Mənim kimi bir qətrədən dəniz olmağı öyrən! Mən şah bu qədər xəzinə bağışladığım halda, şahın xırmanından bir saman çöpü də almaq arzusunda olmadım. Yoxsul ola-ola günümü şeir yazmaqla keçirdim. Sözün dəyərini yüksəltdim. Nə padşah mənə bir şey verdi, nə də mən ondan istədim. Dünyanı söz ilə doldurmaq şərəfi mənim üçün kifayət edir. Dəryalara və mədənlərə ruzu verən oldum. Onları dürr ilə doldurdum. Nizami, dünyada qızıl köbəli xələt çoxdur, sənin qızıl köbəli xələtin isə zahidiyyəkdir. Bunu heç vaxt əlindən buraxma. Özünü bu xələtlə bəzəsən, ən yüksək adamlardan yüksəkdə durarsan.

Xosrovun Məryəmdən Şirin üçün təvəqqü elməsi

Bədirlənmiş ay göyün yaxasından boylanıb baxarkən Xosrov məclisdən qalxıb hərəmxanaya gəldi. Şirinin eşqi başında yenidən alışmışdı. O, Şirindən danışmağa başlarkən Məryəmin ağzı acı oldu. Xosrov sərxoş halda Məryəmin qabağında əyləşib təsirli bir dildə sözbə başladı:

– Şirin məndən nə qədər uzaq olsa o qədər yaxşıdır. Mən öz yaramı onun düzünə yaxınlaşdırmaq istəmirəm. Ancaq bunu da bilirəm ki, o mənim ucumdan dünyada bədnam olubdur. Düşmənləri öz üstünə güldürübdür. Mən onu əzizlədiyim kimi, sən də onu əzizləməlisən, ona mehribanlıq etməlisən. İcazə ver, onu indi qaldığı qəsdən çıxartıb, bura gətirim. Ona kənzlərin qəsrində yer verin. Xatircəm ol, heç vaxt mən onunla görüşməyəcəyəm. Əgər onun üzünə baxsam, gözlərim odla dolsun.

Məryəm Xosrova belə cavab verdi:

– Ey cahangir! Sənin cəlalın ulduzlar kimi göyü bürümüşdür. Sənin arzusunun ziddinə getmək – dünyanın əmrindən çıxmaq deməkdir. Fələk özü sənin hökmün qarşısında itaətlə başını əymişdir.

Şirinin adı sənin üçün ləzzətli bir halva isə, heç də onun dadı sənin ağzından getməyəcəkdir. Sənin yanında, burada yumşaq halva ola-ola sən nə üçün heç zəhmət çəkmədən bu halvadan yemirsən, halva bişirmək üçün soyuq düyünü qızdırmaqla məşğul olursan. Sənə təzə xurma yemək daha məsləhətdir, əl-ayağına tikan batmaz. Tüstü görmədən, zəhmət çəkmədən yeyilən halva adama daha şirin gəlir. Sən məni cadugərlə bir evə salmaq istəyirsən. O, Babil cadugəri kimi böyük məharət sahibidir. Məndən artıq ofsun bilir. İşipeşəsi hiylə işlətməkdir. Səni aldatmaq, bizi bir-birimizdən ayırmaq istəyir. Mən onun ofsunlarını yaxşı bilirəm. Uzaqdan oxuyuram. Çox qadın var ki, yüz ilə əlliyyə fərq

¹ Qədim İrənin əfsanəvi qəhrəmanlarından Siyavuş qanı günahsız tökülən qan mənasında işlənir.

qoya bilməz. Amma hesabdarlıqda Ütaridin¹ əl-ayağını bağlar. Qadınlar saxsı qab üzərinə çəkilməmiş reyhan kimidir: içəriləri xəbis, bayırları isə gözəldir. Heç bir ölkədə qadından, qılıncdan və atdan vəfa görünməmişdir. Vəfa kişi sifətidir. Qadından vəfa ummaq boş işdir. Qadın dedinmi, məsələ ayındır, ondan kişilik gözləmə. Kişilər çox tədbir tökdülər, baş işlətdilər, ancaq heç bir qadından doğru hərəkət görmədilər. Deyirlər ki, qadınlar palçıqın sol tərəfindən yaranıbdır². Heç vaxt sol tərəflə sağ tərəf bərabər ola bilməz. Ürəyini o Allahsızla bağlama! Ondən belədən başqa heç bir şey görməzsən. Əgər onu unutmasan əzab çəkəcəksən. Buna müvəffəq olmasan, demək cəsərsiz və namərdən. Tək dolan, ömrünü şadlıqla keçir. Azad süsən kimi başını uca tut!

Məryəm bu sözləri deyərək, iti ağıla, ağıllı cana, qeysərin tacına və şahlar şahı Xosrovun taxtına and içib, əlavə etdi:

– Əgər Şirin bu ölkəyə gəlib çıxsın, müşk saçlarımı böynümə keçirib, sənin acığına özümü asacağam. Qoy Şirin indi olduğu çöldə qalsın. Bayquş abadanlıqdan nə qədər uzaq olsa, bir o qədər yaxşıdır.

Xosrov Məryəmin bu sözlərini eşidərkən, iki gününün bir yerdə yola gedə bilməyəcəyini anladı. Söhbəti dəyişdirdi. Məryəmi nəvazişlə oxşadı. Hələlik səbr etmək qərarına gəldi.

Şapur həmişə Xosrovun yanına gəlib, gedirdi. O, yüz hiylə ilə Şirinin sifarişlərini ona yetirir, Xosrovun cavabını da Şirinə çatdırırdı. Şirin bu işə heyran qalmışdı. Padşahın ondan bu qədər ayrı düşə biləcəyini ağına sığışdırma bilmirdi. Ancaq ürəkdən inanırdı ki, padşahın ondan ayrı düşməsi vəfasızlıqdan deyil, Xosrov padşahlığın xeyri üçün belə hərəkət edir, ondan ayrı gəzir.

Xosrovun Şapuru Şirinin daltınca göndərməsi

Bir gün padşah Şapura şikayət edib dedi:

– Mən nə vaxta qədər öz sevgilimdən uzaq düşəcəyəm? O ayı bir gecəliyə gizlincə bu qəsərə gətir. Ləl sandıqda gizlənən kimi mən özüm burada onu gizlədib saxlamam. Dövlətimin xeyrini nəzərə alaraq mən ona açıqdan-açığa yaxınlaşa bilməyəcəyəm. Qorxuram ki, Məryəm dözə bilməyib İsa kimi özünü çarınaya çəksin. O, sevimlə ayla bir pəri kimi gizlində görüşmək istəyirəm. Onun yolunda gəzməkdən ayaqlarım yanib, qabar olmuşdur. Ancaq mən onu yanmış əl kimi ehtiyatla saxlamam. Məryəm o pəri üzlünü görsə div kimi cin atına minər.

Rəssam şahın buyruğunu qəbul edib dedi:

– Keyfini kök elə, sənin üçün lap gözəl Çin rəsmi çəkərəm¹.

Şapur tez özünü Şirinin qəsrinə yetirdi. Qəsər dəniz kimi dalğalı idi. Hər dalğası bir şərab idi. Şapur bütün əhvalatı Şirinə danışdı:

– Qalx, - dedi, - taleyə naz satmaq vaxtı çatıb. Padşah səni ovlamaq üçün, öz Rəxşini² bərk çapır. Ancaq Məryəmdən çəkdiyini üçün qılıncı bir az kütləmişdir. Qeysərlə bağladığı əhdi sındırmaqdan utanır, çünki Məryəmin səbəbinə şahlığı ələ gətirmişdir. Şah öz yaşayışından narazıdır. Ürəyi gecə-gündüz od və su ilə doludur. Bu günə kimi ürəyi bir gün belə şad olmayıbdır. Sənin cəmalının eşqindən ürəyi həmişə alovlanıb yanır, ancaq Məryəmdən qorxur. Məryəm onun yanında olsa da, o həmişə səninlə birləşmək istəyir. Bal yeməyə öyrənmiş bir adam heç şirini unuda bilərmə? Gəl ata minib, Xosrovun hərəmxanasına

¹ Ütarid ulduzu – Şərq əqidələrinə görə hesabdardır.

² Adəmlə Həvvanın torpaqdan yağrulması haqqındakı əfsanə nəzərdə tutulur. Əfsanəyə görə Həvva Adəmin sol böyründən yaranmışdır.

¹ Çin rəsmi – vaxtilə ən gözəl və nəfis rəsm hesab olunurdu. Yəni sənin üçün ən gözəl bir tədbir tökərəm.

² Rəxş – iti yerli məşhur bir at adıdır.

gedək. Xəlvətdə Xosrovla kef çək. Belə etsən rəqibinin xoşbəxtliyini əlindən almış olarsan.

Şirinin Şapura acıqlanması

Yalnız yaşayan bu gözəl qız o, çöllərdə azmış ay bu sözləri eşidincə həm özünü həm də Xosrovu unudtu. Qəzəbli səslə Şapura acıqlanıb dedi:

– Ey Allahdan uzaq olan kişi, barı özündən utan! Bu qədər uzunçuluq eləmə, baş-beynimi apardın. Sözünü qurtar, bəsdir! Ələ keçən hər mirvarını deşməzlər. Ağla gələn hər sözü dernəzlər. Qabağa çıxan hər suyu içməzlər. Əl hər bacardığın etməz. Mən səndən heç bir yaxşılıq görməmişəm. İnsafsız işlərin isə mənə aydındır. Allah səni bu sənətdən uzaqlaşdırsın! Ağlını başına yığ, bu peşanı tərk et. Məni öz padşahlığımdan məhrum etdin, indi də canımdan ayırmaq istəyirsən? Mən ağılsızlığımdan qəm-qüssə çəkməyə başladım. Qəmdən vücudum qurudu. Göz yaşlarım quru mənzilimi rütubətə döndərdi. Məndə olan eşq atəşinin bir zərrəsi onda olsaydı, mən onun yolunu gecəgündüz saçlarımla süpürərdim. Eşşək palanduz dükənindən qaçar, arpa satanı gördükdə isə dayanıb durar. Mən gövhər nəslindənəm, nə üçün özümü ucuzluğa salım? Çağırılmamış nə üçün gedim, mən ki, külək deyiləm? Hovuzdakı su atımın yəhərini isladırkən dənizə girmək mənim üçün bir səhv olmazmı? Nə deyərsən, qəlbi qırılmış məni əjdaha ilə bir yerdə yaşamağa məcburmu etmək istəyirsən? Ürəyim öz arzusuna çatmadı, şadlıqdan qaldı. Məqsədə çatmamaqdansa, tək yaşamaq yaxşıdır. Dünyada heç kə Şirin kimi əziyyət çəkmir. Heç kəsin ovqatı Şirinin ovqatı kimi təlx deyil. Heç kəsin ürəyi Şirinin ürəyi kimi yanlıq deyil. Bir ildir ki, onun tərəfindən mənə bir külək belə əsməmişdir. Məni yadından çıxarmışdırmı? Yox. O, heç vaxt məni yadından çıxarmaz. Onun heç bir təqsiri yoxdur. O, indi ürəyini başqa yara vermişdir. Ürəyi yara vermək

yaxşı işdir. Ancaq bu şərtlə ki, yar dərd anlayan ola. Ürəyi Məryəmdən soyumamışsa, məni nahaq yerə istəyir. Haqq-hesab vaxtı belə məhəbbətdən mənim başıma çox bəlalər gələr. Mən ürəyi dərdli yənə dərdə düşərəm. Ona de ki, Şirin yanında yoxsa, Məryəmin qədrini bil! Məryəmin eşqinə sədaqətli ol! Yarın yanındadır, onunla da seviş! Sən Şininin dərdindən xəbərsizsən, yağlı dilini işə salma. Səndə yağlı dil varsa, məndə də şirinlik vardır. Sənir yağlılığın mənim şirinliyimə çatmaz.

Bu boş sözlərə nə cavab verim? Şimşad və gülnar ağaclarından nə istəyim? Boş təbili nə vaxta qədər döyüm?

Mən Şirin olsam da, axı bir qadınam. Mən padşahın sarayına layiq deyilməsə, özümü güclə qapıdan içəri salmasam yaxşıdır. Bir gör, mən neçə dəfə bu qəsrə düşmüşəm! Nə qədər dərd çəkmişəm, nə qədər alçalmışam! O, vəfasız dost bizə bir quru salam da göndərmişdi. Bizi yaddan çıxardı. Nə vaxta qədər bir nazik örpəyin həsrətini çəkim? Nə vaxta qədər kişi paltarını geyim? Mənim kimi qadınlar cərgəsində sayılan bir adam, tac sahibi ilə qarşı-qarşıya dura bilməz. Nəhs təleyimə bax ki, xəstələndə də rahat yata bilmirəm; sanki yatağım çör-çöplə dolur, yaralarım tikan batır. Gül dərmək istərkən tikanlığa düşdüm. İş dalınca yüyürdüm, yük altına düşdüm. Təqsir mənim özümdədir. Özüm istədiyim pislilik üçün özgəsindən özüm inciyə bilərəmmi? Öz qusurlarımı pis gözlərdən necə gizlədim? Ona dedim ki, bax, bu dünyadır, bu da can, çalış ələ gətir. O, dünyanı ələ gətirdi, şah oldu, indi isə canı, öz sevgilisini ələ gətirmək istəyir. «O» deyən hər adamın dili alışıb, yanmaz. Tarazının bir gözü olmaz, iki gözü olar. Bir gözündə arpa olar, o biri gözündə qızıl. Xosrovun bizə verdiyi tarazının ancaq bir gözü vardır. O da arpa ilə doludur. Tarazının o biri gözünü isə dərdlə doldurmaqdan başqa çarə yoxdur. Mən oyuncaq üçün gəcdən qayrılmış və

¹ Yeni nə vaxta qədər qadınlıqdan əl çəkim, sənin evində olmayum? Kişi kimi ölkələri dolanım?

dörd divar arasında saxlanmış bir oyuncağam. Gəcdən qayrılma oyuncaq isə hərəmxanaya layiq deyil. Mumdan qayrılmış turunc qoxulamağa yaramaz. Mən sənin yolunda çox qarıb işlər görmüşəm. Gördüklərimi səndən başqasına danışmağa utanıram.

O, qanıçən, yolkəsən, gör, mənim başıma nə oyun açdı! Odu alışıdırıb canıma saldı. Mən burada qalmışam, o isə başqa yar ilə kef çəkir. Yeni bir məhəbbət bazarı açıb. Mənim üzüm daşdan qayrılmış olsa da, onun hərəkətlərini görərkən utandığından dağılıb, tökülər. Tutaq ki, mənə it kimi vəfalı olmağı öyrətmişlər. Ancaq məni it südü ilə baslamemişlər! Bacardığım qədər onun hiylələrini bir iti qovan kimi qapımdan qovacağam. Qovmasam, mən özüm itdən də əksiyəm. Məni incidən faydasız ürəyi itin qabağına ataram. Ürəkdən heç kəsə əziyyət toxunmamalıdır. Ancaq belə ürək yaxşı sayıla bilər. Kaş anam məni doğmayaydı! Doğsaydı da itlərə yedirdəydi.

Gəl əyri oturub, düz danışaq. Mənim üzüm ondan nələr çəkmədi? Özüm öz başıma elə bir iş gətirdim ki, dünyada üzüm qiyamətə qədər danlaqda qalacaqdır. Bu dərdədən ürəyim də, canım da donubdur. Pak və eybsiz bədənimdə indi yüz eyb tapıla bilər. Mən bu işdə minlərlə düzgün hava çaldım. Yarım isə məni indi də yanlış havalarla qarşılayır. Mənim üzümün suyu töküldü, onun isə bir tükü də islanmadı; elə bil ki, heç bir şey olmayıb. Mənim kimi bir adamın abırını tökmək bir quldura da yaraşmaz! O mənimlə çarpışarkən atını çox irəliyə sürmüşdür, artıq barışıq üçün yer qalmamışdır. Onun tacında mənim ismətimi qoruyacaq bir tel də yoxdur. Buna görə mən onun padşahlığını və qurşununun heç sayıram. Onun qabağında başımı aşağı salıb durmaqdan belim əyildi. Onun dərdindən ətrafımı bürüyən qəm telləri içərisində özümü görməz oldum. Ürəyim kor idi, ancaq özünü əbəs yerə gözü açıqlar kimi göstərdi. Ürəyin korluğu, gözün korluğu deməkdir. O mənim başımı aldadır, qorxuram, çünki onun eşqi ilə mən də həmişə öz başımı

aldadıram. Onun mənə vurduğu dil yaraları mənim dilimi də yaralamış, sözlərimi kəskinləşdirmişdir. İstəmirəm, qoy o mənimlə dost olmasın. Dünyada heç kəsdən xeyir görməmişəm, ondan da görməyəcəyəm. O, bəxt ki, mənim var, Xosrov kimi bir ərdən mənə çatan ancaq əzab və əziyyət olacaq. Ürəyim bərk döyünürdü, zəmanədən istə-istəməz zərər görəcəyimi anladım. Bu sınılanmış bir əlamətdir, hər kəsin ürəyi döyünə, mütləq zərər görür. İndi də gövhər yağdıran gözüm səyriyir. Pərvədigara, görəsən başıma nələr gələcək!

Mənə behişt də təklif etsələr bu qərdən bayıra çıxmayaçağam. Alnıma yazılmış olsa da, ayağımı kənara basmayacağam. Şapur deyil, lap Qeysərin qızı Məryəm özü də gəlsə, qovub biabır edəmə. Məni hiylə ilə aldadırlar, ancaq mən sərxoş deyiləm. Məni hiylə ilə ələ gətirmək olmaz. Məni düşüncəsiz saymasınlar. Mən biləni heç Babilə də bilməzlər. İnad göstərmək ordaki sevgiliyə deyil. burdaki sevgiliyə yaraşar. Nal ordaki odun içində deyil, burdaki odun içindədir¹. O, Xosrov deyil, Keyxosrov olsa da sevgilisi ilə döyüşə çıxmamalıdır. Qoy o sərxoş özünü nərgiz kimi xumar gözlərdən qorusun, qarşında bir süsən kimi əlini əlinin üstə qoyub itaətlə dayansız. O, mənim qızgın təbiətimə qarşı döyüşə çıxsə elə coşaram ki, qabağımda dayana bilməz, bütün silahını yerə atıb qaçar. Zülfümü onun dalınca göndərəm, səbrinin boynuna ip salıb mənim yanıma gətirər. Qəmzəmə dəyəərəm, sübh vaxtı bir ox ilə onun atını rəqsə qaldırar. Saçımdan oda müşk səpərəm, onu bir ud kimi od üzərinə əyləşdirərəm. Nərgis gözlərimin xumarlığını artıraram, elə bu gecə Xosrova Şəbdizin üstünə mindirərəm. Zülfərimin qıvrımı ilə onu qıvrılmağa məcbur edəmə. Öz sehrkarlığım ilə onun yuxusunu əlindən alaram. Xəyalımı onun yuxusuna

¹ Keçmişdə nalı oda qoymaqla aşıqlara cadu edirlənmiş.

göndərərəm. O, məni yuxuda görər, dayanmadan, su kimi axıb yanıma gələr.

Burax məni, bu gecə öz halıma ağlayım! Sən gəl, anası ölmüşə şivən etmək öyrətmə! Mən həmişə onu yad etməklə özümü sevindirirəm. O isə ömrü uzununu məni yada salmır. Mənim məhəbbətimin ətri onun ətrafına belə dolanmır. Mənim qənim onun ürəyinə bir tük qədər əsər eləmir. Əgər o mənim sevgimdən doymuşsa, mən ancaq zamanənin cəsarətli oyunundan küsə bilərəm. Səbr edib, ürəklərə nur səpən yarımın məhəbbət qapısından isəri girməsini gözlərəm. Ürəyimin kəməndini inadkar bir adamın boynuna keçirməyin bir xeyri varmı? Odun boynuna ip sarımaqdan bir şey çıxarmı? Mərtəbə cəhətinə mən yerəm, o isə bir göy kimi yüksəkdir. Yerin göylə nə işi ola bilər? Hər quş öz cinsi ilə uçar: göyərçin göyərçinlə, qaraquş qaraquşla. Küləyi torpağa bağlamaq olmaz. Su ilə od bir yerdə yola getməz. Bir-birimizə qovuşmadığımız halda ayrılıqdan nə üçün qorxmalıyam? Ölmüş bədənin zindandan nə qorxusu?

Dövlətlilər öz malları üçün qəm çəkirlər. Yoxsulların isə oğrudan və yol kəsənlərdən heç bir qorxusu yoxdur. Mən hər kəsin toruna düşən quşlardan deyiləm. Hər tərlan məni ovlaya bilməz. Xosrov Çin bütxanasından¹ gəlsə də, belə şor yerdə bal və şirinlik tapmaz. Şəbdiz yeyin qaçan atdırsa, Gülgün də iti gedən atlar cinsindəndir. Məryəm bir qənd ağacı kimi şirindir, mənim də xurmalarımı Məryəm yoğurmuşdur². Məryəm tac sahibi olmaq iddəasındadırsa, mənim də şahlara məxsus parçadan örpəyim vardır. Görüş üçün çox zəhmət çəkdim, çox yaxşılıqlar və pisliklər gördüm. Mən heç vaxt bu dərdi unutmayacağam: Şirin can versin, Məryəm keyf çəksin! Bilici və gözü açıq adamların

dilində belə məsəl var: «Mirvarı axtaran dənizdə batdı, sirkə axtaran bal tapdı».

Həmişə döş əti ələ gəlməz. Budun üstünə boyun əti də qoyarlar. Mən əvvəlcə Xosrova aşiq deyildim. Tale onu mənim qarşıma çıxardı. İndi peşiman olmuşam, səhv eləmişəm, ancaq əlimdən nə gələr? Mən onunla zarafat etdim, o isə mənim doğrudan da ona ərə getməyə hazırlaşdığını güman etdi. Mən yalan dedim, o isə bunu doğru hesab etdi. Mənim ürəyim bu sevdadan doymuşdur. And istəyirsənsə, Allaha və öz canıma and içim ki, söz telini qaranlıq gecədə eşsəm də çox nazik eşmişəm. Şam kimi nə vaxta qədər solacağam? Ya məni yandır, ya da qoy sönməyən ölüm. Qarğınmaq istəsəm belə, onun dalınca heç bir yaxşı və yaman söz danışa bilmirəm. Allah, sən ki, buna şahidsən, səndən başqa heç kəs bilmir.

Dodağımı o adama verərəm ki, arzusunu çəkir, yoxsa hər uzanan ələ halva qoymazlar. Yerə səpilən bahar çiçəyinin yerdə qalıb çürüməsi, xəzan yelinin aparmasından daha yaxşıdır. Ovlaqda itlərə əsir olmaq, acizləri ovlayan aslanların hiyləsinə qurban olmaqdan daha yaxşıdır. Mən sənə lazımamsa, kişi kimi özün dalımca gəl! Başqalarına əziyyət verib yanıma göndərmə! Ovda igid olan aslanlar sifarişlərini öz ayaqları ilə yerinə yetirirlər! Ayağım da taleyim kimi onun ayağına bağlıdır. Ancaq, başqalarının vasitəsilə çağırsa, gəlməyəcəyəm. Öz zənbilini başqalarının çiyinə yükləmək yaxşı işdirimi? Zənciri başqasınının dişləri ilə çeynərlər? Nə edim? Özümü fikir içində qocaltmaq istəyirəm ki! Tədbirsiz hərəkət edib bu zindana düşdüm və burada qocaldım.

Başımı biliklə yüksəldən adam özünü rüsvay etməz. Bu tora anlamazlıqdan düşmüşəm, axırda anlamaq yolu ilə buradan özümü qurtararam. Məgər arpa ilə fala baxan cadugər arvaddan eşitməmişən ki, hər evin tüstüsü öz bacasından çıxar!

¹ Yəni Xosrov Çin bütxanasındakı gözəl bütlər kimi bəzənib gəlsə belə, bu cür acı dildə danışsa, məndən heç bir şey ala bilməz.

² İki ayrı-ayrı Məryəmdən danışılır: 1 – Xosrovun arvadı Məryəm, 2 – İsanın anası Məryəm. İkincinin möcüzə göstərən xurmaları nəzərdə tutulur.

Bu qədər azabı mən sevgidən deyil, ürəyimin tələbi ilə çəkirəm. Hər yerdə oğru yaddan olar, mənim oğrum isə öz cvimdəndir. Hiylə ilə ürəyin əlindən qurtarmaq olarmı? Ev oğrusunun üzünə qapını bağlamaq olmaz. Daşla ləlin fərqi kor adam kimi özgədən niyə sormalıyam? Kənd gözlə görünürkən, oraya nə qədər yol qaldığını başqalarından soruşarlarmı?

Ürəyim zalım, sevgilimi isə zülümkar çıxdı. Ürəyim mənə ürəksiz etdi. Sevgilim də sevgisiz buraxdı. Yadımdadır, bir dəfə ürəyimə nur saçan sevgilimlə bir yerdə oturub, ürəyimi sevindirirdim. İndi isə belə qara günə düşdüm. Hər kəs öz taleyinin məsulunu yeyər. Nə etmişəm ki, mənim qismətim qəm yemək olmuşdur! Nə vaxta qədər gizləndə ağlayıb, sızıldayım? Nə vaxta qədər dərd-qəm içərisində günü-günə calayım? Səbr etməkdən ağzım acı oldu. Mənim adımlı Şirin deyil, əzvay! qoysalar daha yaxşı olar. Xəzinəmdən və ölkəmdən uzaq olsam da, heç olmasa ixtiyarım öz əlimdədir. İki adama hökm etmək olmaz: bunların biri azadlığı yüksək tutan, o birisi təməhkar olmayandır.

Şirin bu sözləri deyərək şəkər dodağını ləl dişilə dişlədi. İnnabdan qırmızı dodağı və şəkərdən şirin dili ilə danışmağa başladı:

– Padşah desə ki: «onu sevirəm» de ki: «bu işvədir, bunları mən hesaba almıram». Desə ki: «o sübhə ehtiyacım var!» de ki: «oyaq qalma, gecə uzundur, sübh gec açılar!» Desə ki: «mən nə vaxt Şirinə çatacağam?» de ki: «ağzını yum, Məryəmlə kilayətlən!» Desə ki: «o halvaya nə vaxt əl vura biləcəyəm?» de ki: «sərxoşlar halvanı xoşlamazlar!» Desə ki: «bir də onu qucaqlaya biləcəyəmmi?» de ki: «bu arzunu tamamilə unut!» Desə ki: «o dodaqlar-dan bir şəkər axıda bilərəmmi?» de ki: «o dodaqlar səndən çox uzaqdır, nahəq yerə dişlərini qıcılma!» Desə ki: «onun zülfünü və xalını ha vaxt ələ gətirə biləcəyəm?» de ki: «hələ ki səndən

uzaqdır, əlini vurma!» Desə ki: «üzümü ayın üzünə qoymaq istəyirəm?» de ki: «şah ilə zabıt bərabər ola bilərmiz?» Desə ki: «buxağından topu necə qapım?» de ki: «üzün zülfündən, özün çovkandan sille yeyərsən». Desə ki: «gülən ləli ha vaxt ağzıma salıb soraram?» de ki: «yavaş ye, boğazında qalar».

Əgər mənim ölümümə fərman vermək istəsə, de ki: «sənin fərmanın da, ayrılığın kimi bir şeydir». Görsən ki, o ayrılığa dözməyərək qızısqmaq istəyir, de ki: «yerində sakit otur!» Əgər qovuşmaq arzusu ilə desə ki: «mən onunam!» de ki: «mən icazə verməyincə belə sözləri dilinə gətirmə». Onunla başqa dillə danışmaq istəmirəm, yoxsa zülfümün qıvrımı ilə səni taqətdən salaram. Qəmzəmin sehri ilə sənin həmişə yuxunu qaçıraram. Boyum gözəl bir ağac olsa da, bil ki, ürəyim bərkdir.

Şirin bir çox belə təhdidli sözlər söylədi. Acıqlanaraq sülh şişəsinə daşa vurub sındırıbmışdı, əqiq dodaqları isə barışıq üçün vasitəçilik edirdi. Şapura bir az acıqlandıqdan sonra ürəyindəki dərd yükü bir az yüngülləşdi. Yumşaqılıqla dedi:

– Ey mahir söz ustası! Sənin fikrində söz su kimi axır. Padşahın hüzuruna salam verməli olsan, mənim də sözlərimi ona yetir. De ki: «Şirin deyir: ey andına və sevgisinə sadiq olmayan vəfasız! Sənin o baldan şirin söhbətlərin nə oldu? Güman edirdim ki, sən heç vaxt məndən üz döndərməyəcəksən. Başqa gözəlin dalınca düşməyəcəksən. Sən mənim gümanımı yalana çıxartdın. Ürəyinə mənim əvəzimə mənim düşməni mi yerləşdirdin. Bu zülümdən əl çək! İnsafa gəl! Şirinin acı ahını yadına sal! Yatmış bəxtim kimi mənə heç bir köməyin dəymir. Zəmanə kimi sənin də əlindən iş düzəltmək gəlmir. Yanında xatirim əzizdirsə, bu qədər alçalmağımı istəmə! Məni özünə kənz bilirsənsə, azadlıq kağızını ver, mənə azad et! Rütbədə mən sənə bərabərəm. Mənə nə üçün bir qulluqçu kimi baxırsan. Mənə belə aşağı pillədə yer vermə, yoxsa ayağımı qapından kənara qoyaram. Qaynar göz yaşları tökə-tökə öz qapıma

1 Qzvvv acı bir dərmandır.

yüyürəm. Sonra səni ağlaya-ağlaya qapıma gətirəm. Sən ancaq öz arzuların barəsində düşünürsən, heç başqalarının arzularını nəzərə almırsan. Acı tikanlar içində olanda Şirin sənə yarayırdı. Xurma yeyib şirinləşəndə isə budaqlarından tikan çıxarıb bizi sancmağa başladı? Eyvanda və qəsrdə sənın yarın idim. Bağ və bostanda bir yerdə şərab içərdik. Məclisində nur saçardım. Sənin də ürəyin mənə görə sədliqlə dolurdu. Sən bağ salarkən mənim qanım süzülürdü. Bağ meyvə gətirməyə başlayanda mən qapıdan bayıra qovulmalı oldum, eləmi? Ey ürəklərə işıq saçan, mən sənin istindən isinmədim, tüstündən isə gözlərim kor oldu. Bəsdir, daha bundan artıq zülüm eləmə! Qəddim dərddən bükülmüşdür. Sən özün ad və san sahibi oldun, ancaq mənim adımlı unuttun. Vəzifəyə təyin olunanlar işlərini düzgün aparmalıdır-lar, vəzifədən çıxarılmışlara yaxşı baxmalıdırlar. Vəzifədən kənar olunmuşdun, gözündən uzağa getməirdim, vəzifənə çatan kimi mənə qarşı göz yumdun. Yarsız olanda mən sənin yarın idim. İş başına keçəndən sonra mənimlə işin yoxdur. Eləmi? Məni eşq yolunda rüsvay etdikdən sonra lovğalanmağa başladı. Mənim üçün ölüm fərmanı düzəldin, məni ayrılıq oduna yandırdın. Canımda ancaq bircə tel qalmışdır, o teli dartma ki, qırılar. Zavalı Şirinə qılınc vurma! Bayrağını Ruma sancdın, bəsdir! Əlində Rum emalatxanasında çəkilmiş şəkil var ikan, Ərmən havası nəyinə lazımdır? Rum bağından çoxlu gül gətirmisən. Ərmənin taxt və tacını qarət eləmə! Nahaq yerə qızışma! Qızışmadan od əmələ gələr, oddan da tüstü qalxar. İçki xatirəsinə adamın başına yüz dost yığışar, bu dostlardan heç olmasa birini əlində saxla. Məni öz hərəkətinlə xəstələndirmisən, indi isə kənar gəzib, ətəyini ələ vermirsən. Zəmanənin ətəyini tikanla doldurma, yaralıların yarasına duz səpmə. Padşahların məclisində yatıb şirin yuxuya getsən də, qəriblərin daxmasına da bir nəzər sal. Bu iztirablı yaşayışdan üzülməyincə mənimlə işin olmasın! Qoy Allahıma ibadətlə məşğul olum. Eşşəyin palçığa düşdüyü

yolla getmə. Sənin tutduğun işlərə ən qansız adamlar belə heyrat edirlər. Çox zülmələr görmüş bu ürəyi odlama! Eşqdən canıma düşən odla, təəssüf ki, eşqin xırmanı da alışıb yanacaqdır. Sənin dərdin bir ilan kimi damarlarıma dolaşmışdır. Hər tükümün dibində bir tikan vardır. Nə gecə yata bilirəm, nə gündüz dincəlirəm. Bu cür ağır yaşayışa necə dözüüm? Belə bir çolaq ayaqla mən mənzilə özümü necə çatdırım? Göz yaşlarımın yanında dəniz kiçik bir damla, ahımın yanında cəhənnəm bir qığılcımdır. Mənim gəmi dənizdə yanmışdı. Buna görə də məni həm cəhənnəm əhli, həm də behişt əhli saymaq olar. Əgər belə olmasaydı, mən nə üçün gizləncə cəhənnəmin qapısına yanaşmalı, dirilik suyunu orada axtarmalı idim? Elə bil ki, quşu ikinci dəfə aldadıb tora saldın, o isə yenə tordən uçub getdi. Sən çöl tərlanının daha vəhşi olduğunu bilib, dəniz tərlanına tərəf qayıtdın. Elə eləmə ki, pərişan zülfüm baş qaldırsın, öz qapısını onun həsrətini çəkənlərin üzünə açsın. Sən gəl mənimlə yola get, mənim havama uyğun havalar çal, yoxsa mən də gedib başqa əşiqə nəzlanaram. Qoca qarının çırağı yaxşı yanmasa piltəsini yuxarı qaldırar, mənim çırağımın isə piltəsi sönmüşdür. Bir büt kimi parlayıb yaşadığım yeri bütəxanaya döndərə bilərəm. Bir neçə ağıllının aqlını başından çıxarıb dəli elərəm. Başqa pərdədə hava çalan, başqa əşiqələrə ürək verən, gözəl üzlü sevgililərə eşqbazlıq eləyənlər az deyil. Mənim halım sənsiz pis olmazmı? Keçən il səninlə bir yerdə idim, bu il isə sənsizəm. Sənin qapısını torpaq basmış bir evin var. Mənim də başımdan aşan bir suyum var¹. Nə vaxta qədər göz yaşlarımdan yaranmış dənizdə gəmi sürməli olacağam? Nə vaxta qədər sənin vüsəlini arzu edəcəyəm? Sənsiz işlərim düzəlmir. Xəm-xəyal olduğum üçün işlərim də yarımçıq qalmışdır. Görmürsənmi ki, can verən bir adam can ağzından çıxmayana qədər yaşamaqdan ümidini üzür.

¹ Yeni göz yaşlarım başımdan aşıb məni boğur.

Biz aqlımızla biliyin yolunu tapırıq. Eşqin hesabı bu dəftərə daxil deyil. Hər şeyin çarəsi ağılla tapılar, mən isə aqlımı unutmuşam, işimin çarəsini tapa bilmirəm. Eşq meydanında aciz olan adamlar ağıl atına minərlər. Ürək sıxıntısına qarşı dərman tapmaq işi ilə ağıllılar məşğul olar, dəlilər isə həmişə hazır dərman içərlər. Eşqdə səbr etmək xamliqdır. Eşqin əsası səbrsizlikdir. Eşq yolunda səbr etmək yaramaz. Səbr ecən adama aşiq demək olmaz. Şirin doğrudur çox əziyyət və iztirab çəkir, ancaq qoy Xosrovun könlü dərd və qəmdən uzaq olsun!

Şirin Şapura bu sözləri söylədikdə Şapur astananı öpüb dedi:

- Sənin tədbirin bizim rəyimizdən üstündür. Dediklərin hamısı yerli və doğru sözlərdir.

Şapur bundan sonra danışmaq istədikdə əvvəlcə sözlərini tarazıda çəkər, yaxşı-yaxşı düşünər, sonra deyərdi. Deyilən sözü düşüncə ilə seçmək lazımdır. Söz qızıl kimi əvvəlcə çəkilməli, sonra xərclənməlidir.

Fərhadın eşqinin başlanması

Pəri kimi ipək paltarlar geyinən pəri üzlü qız, gümüş sırğalı, daş qəlblı Şirin yaşadığı çöldə süddən başqa bir şey içə bilmirdi. Qabağına yüz cür halva qoyulsaydı, onun iştahası inək və qeyun südündən başqa bir şey çəkməzdi. Qəsrli sürülərdən uzaqda olduğu üçün süd oraya çox əziyyətlə gətirilirdi. Çöln hər tərəfi zəhərli it üzümü kolları ilə örtülmüşdü. Bu kolların zəhəri ilan zəhərindən geri qalmazdı. Çoban bunu bildiyi üçün öz sürüsünü, başqa yerlərdə otarardı. Şirinin ürəyi süd istəyirdi, ancaq südü necə ələ gətirəcəyini bilmirdi. O qədər uzaq yoldan süd gətirmək qulluqçular üçün çox çətin idi.

Gecə qara saçını çiyinə salaraq qızıl ayı bir halqa kimi qulağına keçirərkən dərd-qəm halqası içində olan Şirin də ilan kimi səhərə qədər yerində qıvrıldı. Şapurdan başqa

yanında adam yox idi. Şapur qarşısında oturmuş, onun üçün müxtəlif söhbətlər danışdı. Şapurun ağıllı qəlbi bu sərvin dərdindən xəbərdar idi. Gül üzlü Şirin bu əhvalatı açib Şapura danışarkən Şapurun üzü bir lələ yarpağı kimi açıldı. Hindli pəriyə səcdə egən kimi o da Şirinin qarşısında səcdə edib onu təriflədi və dedi:

- Burada Fərhad adlı ağıllı, cavan bir memar var. Həndəsəni bilməkdə başqalarına örnək ola bilər. Məcistini hər kəsdən yaxşı bilir və İqlidisin sirlərini məharətlə həll edir. Sənətdəki məharətini göstərmək istəsə yeri bir quş kimi balığın üstünə qoyar. Öz sənəti ilə qırmızı gülə rəng verir, dəmir tişəsi ilə daşda Çin naqşi qazır. Bütün Rum əhli sənətkarlığına görə onun əlini öpür. O, öz tişəsi ilə mərməri muma döndərir. Dünyada belə usta tapılmaz. Onun kimi adama çox az rast gəlmək olar. Onun əlində mumla dəmirin heç bir fərqi yoxdur. Qabağına istər mum qoyulsun, istərsə də zindan, hər ikisinin öhdəsindən gələ bilər. Bu usta sənin də məsələni həll edə bilər.

Dodaqlarından şəkər yağdıran Şirin Şapurun sözlərini dinlədikdən sonra dedi:

- Şirinin qeydinə qalan və ona kömək edən birçə sənən. Sən olmasaydın yazıq Şirinin halı necə olardı? Mənim ürəyim səninlə təsəlli tapır. Sən hər sənətdən xəbərdarsan.

Şapur ay üzlü Şirinin qarşısında baş əyib dedi:

- Sənin gözəl üzün bədnəzərdən uzaq olsun! Başımı qulluğunda qoymuşam, hər nə qulluğun olsa yerinə yetirməyə hazırım. Hər sənətin özünə görə üsulları vardır. Fərhad vasitəsilə sənin işlərin düzələ bilər. Bu çeşmənin köməyi ilə tikanından gül bitər. Ustasız heç bir iş başa gəlməz. Əvvəl ustanı tapmaq, sonra isə başlamaq lazımdır. Ustasız hər kəs təxmini ölçü ilə üzük qayıra bilər, ancaq bu üzük qızıl və dəmirdən deyil, palçıqdan və mumdan olar. Buyursan, əmrini yerinə yetirə bilərəm. Dediyim ustanı tapmağa çalışaram. Biz hər ikimiz Çində doğulmuşuq.

yaşadıq, bir ustanın şagirdi olmuşuq. Ustamız hər peşəni bilirdi. Mən ondan nəqqaşlıq öyrənib əlimə qələm aldım, Fərhad isə əlinə külüng götürdü.

Şapur bu hekayəni axıra yetirəndə Şirinin ürəyindən süd dərdi silindi. Gündüz günəşin güzgüsünü bağlayınca yüz gözlü gecə gözlərinin yüzünü də yumdu. Şapur Fərhadı axtarmağa başladı. Axtardığı gözəl oğlanı tapıb dedi:

- Ey zəmanə ustalarının fəxri! Şirin sifarişi gedib səni yanına çağırır, hazırlaş gedək.

Qaragün Fərhad o günü özü üçün uğurlu bir gün hesab etdi. Vəziq nə bilsən ki, adamların ciyərləri yandıran dövrən onu dadardılar və qəmlə alışıdır yandıracaqmış? Şapur böyük bir sevinclə Fərhadı Şirinin qəsrinə apardı.

Dağ kimi iri dağ çapan qəsrə girdikdə camaat qorxuya düşdü. Boy-buxunda bir fil kimi idi. Onda iki filin gücü var idi. Hərəmxana gözətçiləri onu nəvazişlə qarşılədılar. Ona layiq yer hazırlədılar. Fərhad pərdənin bu biri tərəfində dayanmışdı. Oyunbaz zəmanənin onun üçün pərdə arxasından nə kimi oyunlar çıxaracağını gözləyirdi. Dünya birdən-birə şəbxun düzəltdi, pərdənin dalından oyun çıxarmağa başladı.

Şəkər kimi dodaqlarından şirin gülüşlər saçan şəkər vücudlu Şirinin səsi pərdənin dalından eşidildi. Yaqut dodaqlardan iki şəkər qıfıl götürüldü, dodaqlar açıldı. Yaqut və şəkər bu danışıqdan yeni qida aldı. Şirinin danışığı xurma ağacında bitən bir xurma kimi idi. Bu xurmanın şirinliyi yanında əsl xurma bir tikan yerində qalırdı. Süd barəsində danışıdığı xurma kimi şirin və insana ruh verən sözlər baldan da şirin idi. Şəkər balın öz şirinliyini bu sözlərdən aldığıni təsdiq edirdi. Dodaqlarının kənarından tökülən şəkərin yanında Xuzistan şəkərsiz kimi görünürdü. Eşitdim ki, Şirin adını ona şirin sözlərinə görə vermişlər. Bu doğrudur, lakin onun sözünün şirinliyini mən necə təsvir edim, özün necə istəyirsən, elə də təəvvür et!

Şirinin səsinin məlahətindən havadakı quşlar, dənizdəki balıqlar yadırdı. Dodağını şərblə dolduranda nabat bu dodaqların şirinliyi qarşısında qulağına halqa keçirmiş bir kul kimi itaətlə gəriyə çəkilərdi. Danışmaq üçün dodağını açarkən məclisdəkilərin hamısının ruhu bədəmindən uçurdu. Onun sözlərini Əflatun belə eşitsəydi huşunu itirərdi.

Fərhad Şirinin sözlərini eşidərkən qızısqdığından qanı qaynadı. Ciyərindən yanıqlı bir ah çıxdı, ürək keçməsi olan bir adam kimi yerə yıxıldı. Torpaq üzərində çox çabaladı. Bir zərbə kimi başını gicəltmiş şirin sözlərdən ilan kimi qıvrıldı. Şirin, bu cavanın ürəyinin tordan qaçmış bir quş kimi çırpındığını görüncə sözlə də olsa onun dərдинə çarə etmək istədi. Yəne bu quşu haman dənle-şirin sözlərlə – tora saldı və sonra dedi:

- Ey mahir usta! İstəyirəm ki, sən, məni sevindirəsən. sənin məharətinə söz ola bilməz. Sən istəsən mənim ürəyini qəmdən azad edərsən. Öz cəld əlin və ustalığın ilə bu qəsrin işlərini daha da möhkəmlədərsən. Sürü uzaqdadır, bizim də südə ehtiyacımız var. Bir tilsim düşün, bəlkə bir çarə tapıb südü asanlıqla ələ gətirə bilək. Bizimlə qoyun sürülərinin arasında iki ağaclıq yol var. Daşdan möhkəm bir arx qazmaq lazımdır. Elə olsun ki, çobanların orada südü sağsınlar, qulluqçularım isə burada südü yıqsınlar. Bu işdə tale mənə yar olsa sənə çoxlu hədiyyələr verərəm. Nə qədər lazımsa bizdən pul al, işə başla. Əlindən gələni əsirgəmə.

Şirinin danışığından yazıq Fərhadın yenə huşu başından getdi. Şirinin sözlərini eşitmədi. Artıq heç bir şey anlaya bilmirdi. Utandığından əllərini ovuşdururdu. Cavab vermək istərkən dili söz tutmadığından çarəsiz qalıb barmağını gözünün üstünə qoydu, nə barədə danışıldığını Şirinin qulluqçularından soruşdu.

- Məni bağışlayın dedi, - Mən sərxoşam. Sərxoşların da ürəyi kor olar. Onun dediklərini anlaya bilmədim. Siz zəhmət olmasa soruşub mənə deyın, o nə istəyir?

Qulluqçular əhvalatı ona danışdılar. Fərhad işdən xəbərdar olunca, əlini gözünün üstünə qoymaqla o quruluşun özülünü öz gözü üzərində qurdu. Tapşırığı yerinə yetirmək üçün tələsdi. O, nazəninlərin tələbinə çox incə yanaşmaq lazım olduğunu yaxşı bilirdi. Əlində külüng bayıra çıxdı. Şirinin məhəbbəti xatirinə işə başlamaq istədi. Şirinin qulluqçularından:

- O yer haradadır? – deyər soruşdu. – Şirinin arzuladığı yeri mənə göstərin.

Ağıllı vəzirlərdən biri bu gün də məşhur olan haman yeri Fərhadə nişan verdi. Fərhad külüngü ilə yeri söküb dağıtmağa başladı. Daşlar onun külüngünə davam gətirməyib mum kimi yumşaldı. Külüng ilə daşın içindən arx çəkirdi. Sanki bu arxı daşın üzərində deyil, söyüd ağacının üstündə qazırdı. Daşa çaldığı hər bir külüng üçün, haman külüngün iki ağırlığı qədər müzd alsın idi ona halal idi. Bir ay müddətində qart daşların arasından dərya irilikdə bir arx qazıldı. Sürülərin yanından ta qəsə qədər arxın hər iki tərəfindən daşlar baş-baş çatıldı. Sonra bir hovuz qayırdı. Kövsər hovuzu bu hovuzun ustasının əlini öpsə yerində idi. Arxın yan-yana düzülən daşları arasından bir tük belə keçməzdi. Daşla döşənmiş hovuzda sanki Fərhadın əlinin qabiliyyətini göstərən bir su axırdı. Hər bir tikinti usta işə başlayana qədər çətin görünər. İnsanın qabağında yüz polad da dayana bilməz. Təəssüf ki, insan övladı, ancaq ölümün çarəsini tapa bilməmişdir.

Şirinin Fərhadın tamaşasına gəlməsi

Şirinə xəbər veridə ki, Fərhad birçə ayda arxı qazıb qurtardı və əlavə bir hovuz da tikdi. Qoyunların südü indi səhər və axşam arxla axıb bir baş hovuzda tökülür. Behişt gözəli bu xəbəri eşidincə o çölə gəldi, süd arxının və hovuzun ətrafını gəzdi. Hovuzu çox bəyəndi. Ona elə gəlirdi ki, bu hovuz insan əli ilə deyil, allah tərəfindən yaranmışdır.

Şirin Fərhadın məhəbbətini çox tərifləyib dedi ki: «Bu cür işləri görəndə adama min afərin!» Süd gətirmək əzabından qurtarınca Fərhadı yanına çağırdı və öz yaxın adamlarından yüksəkdə əyləşdirib dedi:

- Sənin ustalığının haqqını mən nə ilə ödəyə bilərəm. Bizdə heç sənin şagirdlərinə verməyə layiq dövlət belə yoxdur.

Şirinin qiymətli qaş-daşdan qulağında birçə cüt sırğası var idi. Gecələr işıq saçan bir neçə qaşdan ibarət olan bu sırğa onun qulağının bəzəyi idi. Bu qaşların hər biri şəhərin xəracı idi. Gözəllikdə hər biri bir taca bərabər idi. Şirin sırğanı qulağından çıxarıb Fərhadə uzatdı və yüz dillə yalvarıb dedi ki:

- Bunları al, sat. Bir vaxt bunlardan yaxşısı əlimə keçsə, sənin zəhmətinin müzdünü verməkdən boyun qaşdırmaram.

Fərhad bu qiymətli qaş-daşı çox bəyənilər təriflədi. Şirinin əlindən alıb onun ayağının altına səpdi və dayanmadan baş alıb çölə tərəf getdi. Dəniz kimi göz yaşları ilə çözü islatdı. İşinin gözdən düşməsindən, adının biabır olmasından qorxaraq yüz mərdliklə insanlardan uzaq qaçdı.

Fərhadın Şirin üçün ağlaması

Fərhadın qəlbi Şirinin məhəbbəti ilə alışınca eşq onun vücudunu fəryadla doldurdu. Günləri çox çətin keçirdi. Heç bir işdən yapışa bilmirdi. Nə ayrılığa dözə bilirdi, nə də səbr etməyi bacarırdı. Ürəyinin ayağı palçıq batmış kimi, olduğu yerdə düşüb qalmışdı. Ürəyindəki dərdlərin əlindən, əlini ürəiyinə qoymuşdu. Şirinin eşqindən üz döndərə bilmirdi. Şirindən üz döndərüb ayrılığına peşiman olmuşdu. Bədəni taqətdən düşmüş, gözələrindən yuxu qaçmışdı. İnsanların əziyyətindən bir div kimi uzaq gəzirdi. Yeni xəstəlikdən duran adamlar kimi yığıla-yığıla gedirdi.

Həyəcanın çoxluğundan dağa-daşa düşmüşdü. Dağ-daş onun əlindən zara gəlmişdi. Şumal sərv kimi qaməti gül budağı kimi əyilmişdi. Köynəyini gül kimi yüz yerdən cırıb parçalamışdı. Ağlamaqdan boğazı sürahiyyə¹ dönmüşdü, bülbül kimi həmişə naləsi eşidilirdi. Gül qönçəsi kimi ürəyinə duyum vurmuşdu. Dünyada dərd-qəminə şərik olan heç bir kəsi yox idi. Sevgilisindən dərdinə heç bir dərman almırdı. Gedərkən yolda daş çıxarırmış kimi beli bükülürdü. Ayağına batan tikanları bir mix kimi dartıb çıxarırdı. Nə tikanların ətəyini yırtıb dağıtmasının dərdini çəkirdi, nə də başının qılıncla kəsilməsindən qorxurdu. Şirindən ayrı düşmək onu dəli etmişdi, səbr və qərarını itirmişdi. Qanlı göz yaşlarını şabaş kimi yerə səpirdi, üzü bir lələzərə dönmüşdü. Naləsi bir çadır kimi göyə yüksəldəndə göyün qanadları sınıb qırılırdı. Dodaqlarını cama uzadan susamış körpə kimi nə suyun, nə də dayanın adını bilirdi. Eşq odu səbr və qərarını əlindən almış, yeddi əndamını² çəşdurmuşdu. Ürəyinin odu beyninə çatmış, bir ıraq kimi bədəninə alışırdı. Şirinin eşqindən elə acı-acı ağlayırdı ki, səsi iyirmi ağacdən eşidilirdi. Ürəyi əldən getmişdi, bəxti ölmüşdü. Hər bir şeyini itirərək öz qəlbinin dalınca qaçırdı. Cadu üzərlikdən, div dəmirdən hürkən kimi o da dostdan, düşməndən hürküüb qaçırdı. Xarabalıqda gizlənməklə salamat qalan bir xəzinə kimi idi. İstər ayıq və istərsə sərxoş vaxtlarında ilan daşdan, qurd çomaqdan qorxan kimi qəmdən qorxurdu. Ürəyi ah və fəryadla dolu idi. Ciyəri qəm odundan qovrulub kabab olmuşdu. Dərmansız dərdinə əlac tapa bilmirdi. Yoldaşlarından ayrılmış, dostlarından uzaq düşmüşdü.

Şirinin eşqi Fərhadı çox bərk qucaqladığından o özünü unutmuşdu. O, öz dərdindən bir cam doldurub Şirinə göndərməyə cəsarət etmirdi. Buna icazəsi yox idi. Şirinə

¹ Sürahi – büllür küzə. Yəni küzədən şərab tökülərkən qurtulduğu kimi, onun da boğazından hıçqırıq səsləri eşidilirdi.

² Yeddi əndam – vücudun yeddi hissəsi; baş, qollar, ayaqlar, sinə və qarın.

sifariş yetirmək üçün bir yaxın dost tapa bilmirdi. Şirinin qəsrindən bir toz belə bu tərəfə gəlsə idi Fərhad o tozu sürmə əvəzinə dərhal gözüne çəkərdi. Şirinin yolu üzərində bitmiş bir ot görsəydi, o otu öpüb təriflərdi. Şirindən başqa ağzından şirin bir söz çıxmazdı. Ürəyini eşqə bağlamış o sərxoş belə zənn edirdi ki, onun ürəyi hər kəsi yandırar. Ürəyi odla dolu olan adam bütün dünyanın alışıb yandığını güman edər.

Fərhad hər dəfə şən sevgilisinin adını çəkərkən dərhal yerə yığılıb yüz dəfə yeri öpürdü. Şirinin qəsrinə tərəf baxanda paltarları əvəzinə canını parçalardı. Vəhşi at kimi hər tərəfə çapıb, çöldəki vəhşi heyvanlar ilə dostluq qatırdı. Zəmanənin toruna düşən aciz heyvanlardan bir çoxu onun başına yığılmışdı. Çölu dolduran bu heyvanlardan biri onun başının altını düzəldir, o birisi yerini süpürürdü. Biri ətəyini, biri ayağını öpürdü. Bəzən ceyranlarla xəlvətə çəkilir, bəzən marallar dəstəsinə qoşulurdu. Gah maralların göz yaşını silir, gah aslanların quyruğunu tumarlayırdı. Gah heyvanlara yoldaş olub qaçırdı, gah quşlara qoşulub uçurdu. Gündüzlər ceyranlara yoldaş olurdu, gecələr marallara sirdaş. Gecə-gündüz çarx kimi fırlanırdı. dərdindən heç bir şey yeyib içmirdi, yol gedərkən özünü unutduğundan özü də hara getdiyini bilmirdi. Baş alıb gedirdi, qabağına əngəl çıxmasaydı, lap bir ay belə yol getsə dayanmazdı. Qarşısına yüz divar çıxsaydı, heç birini görməzdi. Ancaq üzü toxunub yaralananda bu divarları hiss edərdi. Gözüne ox dəysəydi huşsuz olduğundan kirpiklərini qırpmazdı. Yolda qabağına quyu çıxsaydı, ehtiyat-sızlığından o quyuya düşərdi. Ürəyi canının qeydinə qalmırdı, dünyadan doyunmuşdu. İstər yuxarıda və istərsə aşağıda bəla onun yoldaşı idi. Gecə səhərə qədər yüz ah çəkər və ağlardı. Ürəyində yüz min həsrət və dərd var idi. Küçələrdən və məhəllələrdən yolu düşəndə fəryadı daşları dələrdi. Sevgilisinin qəmindən ayrılıb bilmədiyini üçün, qəlbindəki hər bir sevinci yüz qəzəblə qovmuşdu, ancaq

qəlbinə yoldaş ola bilən qəmi ələ gətirmək üçün çaparaq qaçırdı. Üzünün dərisini gözünün qanı ilə yuyur, Süheyl ulduzunu gözündə axtarırdı.¹ Yuxusu gələndə belə yatmırdı ki, zehninin qapısı dostu barəsindəki fikirlərin üzünə bağlanmasın. Ürəyi öz mənliliyini unutmuş, başqasının dərdinə qalmışdı. Elə bil öz paltarını çıxarıb başqasının paltarını geymişdi. O başqasının nəqşini öz nəqşi üzərində çəkdiyi üçün həmişə vaxtını həyəcan içərisində keçirirdi. Özündən bircə addım uzuqlaşmaq üçün səhərdən axşama qədər dincəlmədən o yan-bu yana qaçırdı. Öz sevgilisi ilə bir bədəndə yerləşmək üçün öz bədəninindən ayrılmaq istəyirdi. Ancaq bilmirdi ki, quş qəfəsdə yoxdur. Ruhu canından uçubdur. Şah meydana gedib, saray boş qalmışdır. Sevgilisinin xəyalı ilə ələ birləşmişdi ki, özü ilə sevgilisini bir-birindən ayıra bilmirdi. Odu və işığı görəndə ona ələ gəlirdi ki, sevgilisinin hicran və vüsəl nişanələrini görür. Qarşısına çıxan hər bir hadisəni ürəyi üçün bir fal kimi qəbul edibaxşılığa yozardı. Eşqdə heç kəs pis fal vurmaz, özü üçün bədbəxtlik axtarmaz. Qarşısına çıxan pis və yaxşı hadisəni öz arzusuna uyğun bilir.

Fərhad hər həftə bu huriyə qonaq gedirdi, ancaq yaxınlaşmayıb uzaqdan baxmaqla kifayətlənirdi. Sonra yenə çölə qayıdır, ürəyini əlindən alan gözəlin dərini çəkirdi. Hər axşam dağ keçisi kimi hovuzdan bir udum süd içirdi. Süddən başqa dünyada heç bir şey içmirdi. Hovuzun yanından heç bir yerə getmirdi. Gecələr hovuzun yanından bir addım uzaqlaşmaz, bütün gecəni hovuzun ətrafında dolanardı. Fərhadın bu işləri dünyada bir dastan oldu, ağızdan-ağıza düşdü.

Xosrovun Fərhadın eşqindən xəbər tutması

Saraya yaxın adamlardan biri bu əhvalatı açıb padşaha danışdı.

¹ Süheyl ulduzu guya dərilerin yüksək keyfiyyətli olmasına səbəb olur.

- Fərhad Şirinin dərindən ələ bir günə düşüb ki, onun əhvalatı dillərdə dastan olub. Beyni eşqlə o qədər dolub ki, abadanlıqda dayana bilməyib çölə qaçmışdır. Ürəklərə işiq saçan Şirinin cəmalının eşqindən səhər-axşam baş açıq, ayaqyalın çölləri gəzir. Hər yerdə deyir ki: «Ürəyim Şirinin dərini ilə dolub». Onun bu sözləri bütün aləmə yayılmışdır. Nə qocadan qorxur, nə cavandan, nə oddan qorxur, nə qılıncdan. Ancaq hiss etdiyimə görə onun qəlbi Şirinlə bir o qədər də yaxından bağlanmamışdır. Uzaqdan səsini eşitməklə şadlanır. O gümüş bədənli qızı o qədər yadına salıb ki, axırda özünü unudubdur. Hər həftə onun qəsrinə yaxınlaşıb salam yetirir. Uzaqdan-uzağa onun səsini eşitməklə kifayətlənir.

Xosrov bu əhvalatı eşidərkən qəlbləri əsir edən Şirinin məhəbbəti ürəyində coşdu. Döyüş meydanında iki pəhləvan bir yerdə olsa daha yaxşı vuruşar. Bir budaqda iki bülbül daha yaxşı ötər. İki adam nağd pulla bir şey almaq istəsə, o şeyin qiyməti qalxar. Xosrov özündən başqasının eşq əzabı çəkdiyini bilincə qəlbi sevindi. O cyni zamanda sevgilisinin qeyrətini də çəkirdi. Bu barədə nə etmək lazım gəldiyini fikirləşə bilmirdi. Xəstəlik zamanı adamın qaməti uca sərf olsa belə bükülür; heç kəs öz azarının dərmanının özü tapa bilməz. Çünki azarlı adamın fikri də azarlı olur. Sağlam adamın isə sözləri də sağlam olur. Bədən zəif olanda insanın bütün fikirləri susur. Həkim həmişə adamların nəbzinə baxsa da özü azarlayanda nəbzini başqalarına yoxladar.

Xosrovun Fərhad barəsində məsləhətləşməsi

Xosrov yaxın adamlarından bir neçəsini yanına çağırıb onlarla məsləhətləşdi.

- Bu dəli ilə nə edim? – deyər soruşdu. – Bu zər ilə mən necə nərd oynayım? O diri qalsa, mənim işim korlanacaq. Qanını da tökmək istəmirəm, çünki günahsızdır. Mən həmişə günlərimi rahat və keflə keçirməyə çalışmışam. Ay

üzlü Şirin mənə indi bayram müjdəsi verir, görüşmək ümidi ilə çırpınıram. Bir tərəfdən də, dəlinin birini gətirib mənə yoldaş eləyib.

Ağıllılar ona belə cavab verdilər:

- Ey öz varlığı ilə səadətini üzünü güldürən böyük padşah! Bütün tac sahibləri sənin alçaq qulundur. Şahlar sənin ayağının torpağına and içirlər. Ömrün dünyanın ömrü qədər uzun olsun! Səadət yoldaşın, tale köməkçin olsun! Bu dəli barəsində bir tədbir görmək istəsən, onu dəmirilə yox, qızıl ilə zəncirləməlisən. Dəlinin dərmanı qızıldır! Dəli üçün hazırlanan dərmana qızıl qarışdırırlar. Onu yüz ümid verməklə buraya çağırmalı, qızılı günəş şüaları kimi onun başına bol-bol səpməli. Qızıl vasitəsilə o yalnız sevgilisindən deyil, lap dinindən də dönər. Bu şirin rüşvəti görərsə, o Şirindən əl çəkər. Qızıl çox gözü açıq adamın gözünü kor edir. Qızıl çox dəmirin gücünü əlindən alar. Fərhadı qızılla yola gətirmək mümkün olmasa, ona bu qayanı çapmağı tapşırıraq. Onun başı bu işə qarışar, ömrünün son gününə qədər günü qaya ilə çarpışmaqda keçirər.

Xosrovun Fərhadı yanına çağırması

Padşah məclisin məsləhətini eşidərək dağlar çapan Fərhadın çağırılmasını əmr etdi. Möbidlərə dedi:

- O cavanı buraya gətirtmək lazımdır. Onu axtarmaq üçün adam göndərin. Əhvalatını yaxşı-yaxşı öyrənib bizə yetirsinlər. Əllərindən gələn hiyləni əsirgəməyib onu mənim yanıma gətirsinlər.

On nəfər əlindən iş gələn ağıllı və qoçaq adam çağırır Xosrovun yanına gətirdilər. Padşah öz xidmətçilərinə buyurdu:

- Dediym sözlərə yaxşı fikir verin. Bu əhvalatda bir dastan nişanələri var. Bu, bir dastan kimi dünyada qalacaqdır. Bütün aləm bu dastanı oxuyacaq və mənim işimə heyrvan olacaqdır. Onu çağırıb halını soruşun. Bu iş

üçün ona qulaq burması verilməməlidir. Əvvəlcə öyrənin, görək özü nə deyir, ürəyində nə kimi fikirlər var? İş qızıla qalsa boş şeydir, ağzını yumarıq, yox doğrudan da, Şirinə aşiqsə məsələ çətinləşir. Təzə ay kimi gözəl qıza vurulan hər kəs həqiqi aşiqdir; istər Xosrov, istərsə də Fərhad olsun, heç fərqi yoxdur. Məndən ona salam yetirin deyən ki, Xosrovun sənə sözü var. Əvvəl onu hər barədə xəticəm edin. Ona yaxşı-yaxşı ümidlər verin. Onu az da olsa incitməyin, hörmət və ehtiramla buraya gətirin.

Hər işi tədbirilə görmək lazımdır. Bircə ölümə çarə yoxdur. Ölümün qabağını heç bir tədbirilə almaq olmaz.

Xosrovun şəxsi məmurü bir neçə nəfər əsgərlə bərabər daşdan çıxan bir od kimi sürətlə saraydan çıxdılar. Şəxsi məmur yoldaşlarına dedi:

- Bir ildirəm sürətlə çölə dağın, Fərhadı axtarın. Bəlkə tapa bilərsiniz. Bu xəbər Xosrovun ürəyindəki şadlığı silib aparmışdır, əlini işdən soyutmuşdur. Fərhadın dərmini çəkmək onun kefini pozmuşdur. Bu dərd onun başına hədsiz işlər gətiribdir. Hər kəs Fərhadı Xosrovun yanına tapıb gətirsə, saraydan böyük xələtlər alacaqdır.

Şəxsi məmur əsgərlərin hər birinə bir tapşırıq verdi. Onlarla uzun-uzadı danışib məsələni anladı. Əsgərlər Fərhadın dalınca düşüb çölləri gəzdilər. Su dalınca qaçan susuz kimi tələsik gedirdilər. Dağları, çölləri çox gəzdilər, ancaq Fərhadı tapa bilmədilər. Onlar mədəinə gedən, lakin mədəndə gövhər tapmayan adamları xatırladırdılar. Qaranlıq qovuşana qədər axtardılar, bir şey çıxmadı.

Pak olan gündüzün canı göylərin qapısından çıxıb getdi. Gündüzün taxtını taladılar. Gecənin divinə cəhənnəmdən xərac verdilər. Sabah parlaq bir gündüz, adəti üzrə xoşbəxtlik bürcündən çıxaraq gecənin qifilini açdı. Dan yeri zənci kim qaranlıq gecənin əlindən canını qurtararaq, qızdırmadan qaçan xəstələr kimi, ondan qaçdı. İşıqlı gündüz nazlana-nazlana gəlib çıxdı və təzə gəlinlər kimi

üzünü açdı. Yer və göy günəş kimi nurla doldu, Cəmsidin canı kimi parladı.

Bu vaxt günəş ən yüksək nöqtədə idi. Yer sədəf və mərcanla dolmuşdu. Hər guşədə reyhanlar göyermiş, hər tərəfi şadlıq və nəşə bürümüşdü. Dünya açılmış bir gül kimi tərəvətlı idi. Zəmanənin gəlini özünü bəzəklər içərisində gizlətmışdi. Hər tərəf mərcan və ipək kimi çiçəklərlə dolmuşdu. Şimal küləyi gülün pərdəsini yırtmış, sünbülün qıvrım saçını daramışdı. Dağın hər guşəsində güllər çadır qurmuşdu. Reyhanların hər birinin başında bir çraq yanırıdı. Hər budaqda bir saf gövhər bitmişdi. Torpaq qırmızı güllərdən və sarı lələlərdən əyninə ipək paltar geymişdi. Bənəfşənin rəngi lil rəngi kimi göyə çalırdı, lələnin üzü yanmış kimi qızarmışdı. Novruz küləyi gülün rübərini üzündən açıb aparmışdı. Sərv ağacı öz kölgəsi ilə arxın kənarında taxt qurmuşdu. Hər ağacın budağından dirhəm¹. Bağda və bostanda reyhanlar səf çəkib düzülüşdü. Gülüstənin hər tərəfində xoş bir meh əsirdi. Bülbüllər aşiqlərin gözü kimi yaşla dolu idi. Yağış və külək torpaqda müşki yağurub bir-birinə qatmışdı. Cəmənlərdəki marallar və ceyranlar oynaqlayıb özciqlərini axtarırdılar. Bağda və güllükdə alabaxta quşunun səsi eşidilirdi. Dağ başında erkək kəkliklər oxuyurdu. Səhər vaxtı bülbül sərxoş adamlar kimi saz və nəgmə ilə gülzərə gəlmişdi. Süsən dil açaraq gülü tərifləyirdi, lələ şərab qədəhindən sərxoş olmuşdu. Reyhanlar hər tərəfi bürümüşdü, yaşıl otlar çölləri çəmənə döndərmişdi. Bülbüllər yarınl eşqində zar-zar ağlayırdılar.

Fərhadın da ürəyi öz sevgilisinin dərindən yanıqlı idi, o hey ağlayır və qəzəl oxuyurdu. Ürəyi əlindən getmiş aşiqlər kimi bu sözlər dilinin əzbəri idi: «Mən nə üçün ürəyimi əldən alan sevgilimdən uzaq düşdüm? Bu necə

bəxtidir ki, axırda mənə xəstəliyə düşər etdi? Bu ayrılıqdan sonra sevgilimin üzünü görsə idim, nə yaxşı olardı!».

Qoçaq cavanlar bütün gecəni yatmayıb səhərə qədər Fərhadı axtardılar. Zəngibar şahının bayrağı yatırılınca rus qalasının gözətçisi göründü.¹ Dünyaya zərəfdən və ipəkdən xələt verdilər. Padşahın başına qızıl tac qoydular. Padşahın məmurlarından birinin qızıl tac qoydular. Padşahın məmurlarından birinə nəzəri qəfildən bir adama sataşdı. O, Firidun kimi cəlalı bir gəncə üz-üzə gəlmişdi. Bu gənc qara aslanlardan cüssəli və güclü bir adam idi. Məmur çox ədəblə ona yaxınlaşıb salam verdi və adını soruşdu. Oğlan cavab verdi:

- Bəli, Fərhad mənəm! Şirinin eşqi ilə tanınan, dərbədə olub çöllərə düşən mənəm! Şirindən şirin bir vədə almamışam. Günlərimi acı hicranlar içərisində keçirmişəm. Nə dərdimə şərik olan, nə də mənə təsəli verən var. Yaslı adamlar kimi həmişə ağlayıram. Həyatdan əl üzənlər kimi şadlıqdan əl üzmüşəm. Üzümə aşiqlik tozu qonmuşdur. Dilim tutulub, söz danışa bilmirəm. Təqətim kəsilib, yemək yeyə bilmirəm. Bəzən bahar ildırım kimi nalə edirəm, bəzən dözə bilməyib bülbül kimi ağlayıram. Qəribəm, nə yanımda oturub duran bir dostum var, nə də qəməmlə şərik olan bir yoldaşım. Nə bir sirdaşım var ki, ona sırımı deyim, nə bir əzizim var ki, ondan dərdimə dərman istəyim. Özümdən bir dəfəlik əl üzmüşəm. Yaxşı-yaxşı bir dəfəlik unutmuşam, düşmənlərimin arzuladığı günə düşmüşəm. Qəmin çoxluğundan daşlar yastığımlı olub. Gözümdən həsrət yaşları axır, yanar od içindəyəm, məhəbbətə uyduğum gündən danışıqdan uzaq düşmüşəm, cətinliklər çəkib xəstə olmuşam. Gül kimi öz paltarımı cavan vaxtımda yırtmışam. Artıq yaşamağa ümidim yoxdur. Qulyabanılar kimi mağara künclərinə çəkilmişəm. Dilim söz tutmur, əlim bir işə yapışa bilmir. İsti qızdırma və soyuq ah mənə yoldaş

¹ Dirhəm – gümüş pul. Eurdə ağ çiçək mənəsinə işlənmişdir.

¹ Zəngibar şahı – gecə, rus qalasının gözətçisi – günəş.

olub. Mənə toxunma, qoy öz dərd-qəmimin içində qalım. Hardan gəlmişən, oraya qayıt. İndi divlər belə məndən qorxurlar, Padşahların məni tanıya biləcəyinə gümanım yoxdur.

Məmur yumşaqılıqla dedi:

- Ey cavan və qoçaq oğlan, sən şahlar şahına öz canı qədər lazımsan. Xosrov səni bu dərddən qurtarar. Səni Şirinə yetirər.

Fərhad cavab verdi:

- Sən mənə bir an dostluq et. Xosrov və Şirin nağılına danış, çoxdandır ki, insan üzü görməmişəm. Vəhşilərlə oturma dururam. Sən gəl kərgadanın boynunu qaşıma, filin yadına Hidistanı salma! Şirinin dərindən ağzım həmişə acıdır. Quş kimi hər iki ayağımdan tora düşmüşəm. Buradan tez qayıdıb mənim əhvalımı Xosrova söylə. De ki - getdim, çox əziyyətlər çəkdim, ancaq Fərhadı nə bir abadanlıqda, nə də bir xarabalıqda tapa bilmədim. Mən yarımından ayrı düşmüş bir aşiqəm. Qoy öz dərd və qəmindən ayrılmayım, günlərimi qüssə içində başa verim.

O kişi yenə də dil açıb dünyanın sahibinə, fırlanan fələyi yaradan və yeri tərpədən, bir yerdə saxlayan Allaha and içib inandırdı ki, mən şahın buyuruğu ilə səni onun yanına aparmağa gəlmişəm, bundan başqa məqsədım yoxdur.

Fərhad padşahın onu tanıdığını və indi iş üçün çağırıldığını anladı. Üz-gözü tozlu olduğu halda yayağa qalxdı və dərhal yola düşdü. Yol getdikcə Şirinin üzünü yadına salırdı. Qəzəl deyib ağlayır və tez-tez ah çəkirdi.

Bir həftə yol getdilər. Gecə-gündüz dayanmadan ay kimi gedirdilər. Bir həftədən sonra, təzə gəlinlərin üzü kimi şad və ürək açan bir gündə gəlib padşah sarayına çatdılar. Xosrov dilindən Şirinin adı düşmədiyi halda, qızıl taxtın üstündə əyləşmişdi. Ay işığı kimi parlayan saqi camda od kimi qırmızı şərab tutmuşdu. Şahlar şahının qəlbi şən idi.

Fərhadın gəlməsi xəbərini ona yetirdilər. Bunu eşidincə əmr etdi:

- Onu tez buraya gətirin, qapıda saxlamayın.

Qapıçılar dərhal çıxıb Fərhadı padşahın hüzuruna gətirdilər. O sərxoş aşiq padşahın hüzuruna gələrkən aslanlar kimi nəərə çəkdi. Qapıdan bir dağ kimi adam içəriyə girdi. Camaat dalınca düşmüşdü. Üzündə əzab və izzət nişanələri görünürdü. Yerindən çəmşmiş olduğu anlaşılırdı. Üzündən səbr qərarını itirdiyi aydın görünürdü. Tale özü onun halına zar-zar ağlayırdı.

Fərhadı şahlar şahının yanına apardılar. Onun yanında şahların qədr-qiyəti yox idi. Nə şahlardan qorxurdu, nə də qapıçılardan çəkinirdi. Nə Xosrova baxdı, nə də onun taxtına. Aslan kimi ayağını yerə dirəyib möhkəm dayandı. Şirinin dərdi ona hər şeyi unutdurduğundan o nə özünü düşünür, nə də Xosrovu sayırdı. Bu cür işləri fikrinə belə gətirə bilmirdi. Padşah onu əzizləməyi və hər addımda başına şabaş səpməyi əmr etdi. Xidmətçilər fil gövdəli Fərhadı əyləşdirib ayaqlarına qızıl səpdilər. Fərhadın ürəyi bir gövhərin eşqi ilə məşğul olduğu üçün, onun gözündə qızilla torpağın heç bir fərqi yox idi. Padşah səpilən qızılların qonağın gözünü tutmadığını görünə, dodağının gövhər sandığını açıb danışmağa başladı. Xosrov hər məsələni nüktə ilə dedikcə Fərhad da ona nüktə ilə cavab verirdi.

Xosrov ilə Fərhadın mübahisəsi

Xosrov ondan soruşdu:

- Haralısan?

Fərhad cavab verdi:

- Dostluq ölkəsindən.

Xosrov soruşdu:

- Oranın adamları hansı sənətlə məşğul olurlar?

Fərhad cavab verdi:

- Qəm alıb, can satırlar.

Xosrov dedi:

- Can satmaq yaxşı adət deyil.

Fərhad cavab verdi:

- Həqiqi aşıqlər buna təəccüb etməzlər.

Xosrov soruşdu:

- Sən ürəkdənmi aşıqsən?

Fərhad cavab verdi:

- Sən ürəkdən deyirsən, mən lap candan aşiqəm.

Xosrov dedi:

- Şirini sevirsənmi?

Fərhad cavab verdi:

- Şirini canımdan da artıq sevirəm.

Xosrov soruşdu:

- Sən onu hər gecə bir ay kimi görə bilirsənmi?

Fərhad dedi:

- Bəli, yuxum gəlsə, yatsam, yuxumda görürəm, ancaq

heç yuxum gəlirmi?

Xosrov soruşdu:

- Onun eşqi nə vaxt ürəyindən çıxacaq?

Fərhad dedi:

- Torpaq altında yatanda.

Xosrov soruşdu:

- Onun sarayına girsən nə edərsən?

Fərhad cavab verdi:

- Başımı ayaqları altına ataram.

Xosrov soruşdu:

- Bəlkə, o sənin gözünü vurub çıxartdı, onda nə edərsən?

Fərhad cavab verdi:

- Bu biri gözünü də verərəm.

Xosrov soruşdu:

- Bir adam onu ələ keçirsə onda nə edərsən?

Fərhad cavab verdi:

- O daş olsa dəmirə toxunar.

Xosrov soruşdu:

- Onun yanına yol tapa bilməsən, onda nə edərsən?

Fərhad cavab verdi:

- Aya uzaqdan da baxmaq olar.

Xosrov dedi:

- Aydan uzaq düşmək yaxşı deyil!

Fərhad cavab verdi:

- Dəlilər üçün aydan uzaq olmaq daha yaxşıdır.

Xosrov soruşdu:

- Bütün var-yoxunu istəsə nə edərsən?

Fərhad cavab verdi:

- Belə şeyi elə mən Allahdan istəyirəm.

Xosrov soruşdu:

- Onu razı salmaq üçün başını verməli olsan?

Fərhad cavab verdi:

- Borcumu ödəmiş olaram.

Xosrov dedi:

- Onun məhəbbətini ürəyindən çıxart!

Fərhad cavab verdi:

- Dostların əlindən belə iş gəlməz.

Xosrov dedi:

- Özünü narahat eləmə, boş işdən əl çək!

Fərhad cavab verdi:

- Mənə rahatlıq haramdır?

Xosrov dedi:

- Get, səbr elə!

Fərhad cavab verdi:

- Candan ayrı düşən bir adam necə səbr edə bilər?

Xosrov dedi:

- Səbr eləməkdən heç kəs peşiman olmamışdır.

Fərhad dedi:

- Səbri ürək elər, məndə isə ürək qalmayıb.

Xosrov dedi:

- Eşq səni çox bərk dolaşdırıb.

Fərhad cavab verdi:

- Dünyada aşıqlıqdan yaxşı iş varmı?
Xosrov dedi:
- Ürəyini vermisen kifayətdir, canını vermə.
Fərhad dedi:
- Dost olmayan yerdə bunların hər ikisi mənə
düşməndir.
Xosrov soruşdu:
- Onun dərđini çəkərkən heç bir adamdan
qorxursanmı?
Fərhad dedi:
- Yalnız ayrılıq qəmindən qorxuram.
Xosrov dedi:
- Özün üçün yataq yoldaşı arzulayırsanmı?
Fərhad dedi:
- Nəinki yataq yoldaşı, heç öz varlığını da istəmirəm.
Xosrov dedi:
- Onun cəmalı ilə aran necədir?
Fərhad cavab verdi:
- Onun xəyalından başqa beynimə bir şey girmir.
Xosrov dedi:
- Şirinin eşqini ürəyindən çıxart!
Fərhad cavab verdi:
- Şirin canımdan çıxsə, mən necə yaşaya bilərəm!
Xosrov dedi:
- O mənimdir, onun adını çəkmə!
Fərhad dedi:
- Yazıq Fərhad bunu bacara bilərmi?
Xosrov dedi:
- Mən ona bir nəzər salsam, nə edərsən?
Fərhad dedi:
- Ahımla dünyaları yandıraram!
Xosrov Fərhadə cavab verməkdən aciz qalınca daha
onundan heç bir şey soruşmaq istəmədi. Dostlarına dedi:
- Mən suda və quruda yaşayanlar içərisində hələ bu
cür hazırcavab bir adama rast gəlməmişəm. Mən onu qızılla

yola gətirə bilməyəcəyəm. Qızılı məhək daşında sınayan
kimi mən onu daşda sınımalıyam.

Xosrov sonra polad qılıncı kimi dilini işə salaraq
Fərhadın almaz kimi küllüq ilə daş çapmasından danışdı.

- Yolumuzun üzərində bir dağ var, - dedi, - bu dağ
gedib-gəlməyimizə mane olur. Dağın arasından bir yol
qazılırsa, rahat gedib-gələ bilərik. Bu iş səndən başqa heç
kəsin əlindən gəlməz. Həsərətini çəkdiyən Şirinə and verirəm,
- dünyada bundan yüksək bir and yoxdur, - sən bu işi öz
boynuna götür, ehtiyacımızı ödə, bizi çıxılmaz vəziyyətdən
qurtar. Məndən yaxşılıqdan başqa bir şey görməyəcəksən.
Hər nə arzun olsa, yerinə yetirərəm. Sənə istədiyən qədər
qızıl verərəm. Mərtəbəni Zühəl ulduzundan da yüksəyə
qaldıraram.

Dəmir pəncəli Fərhad cavab verdi:

- Mən Xosrovun yolu üzərindəki daşı qaldırmağa
hazırım. Ancaq bircə şərtim var: bu işi görüb qurtarsam
Xosrovun qəlbi istədiyini mənə versin: Şirindən əl çəksin!

Xosrov Fərhadın bu sözündən çox acıqlandı. Onun
boğazını qılıncı ilə üzmək istədi. Lakin öz-özünə düşündü:
«Bu şərtədən qorxmaq nahaqdır, çünki mənim buyurduğum
iş torpaq qazmaq deyil, daş çapmaqdır. Göstərdiyim dağ
daşdan deyil, torpaqdan olsa da Fərhad onu qazıb qurtara
bilməz. Qazsa da hara daşayıb tökəcək?» O hərəratli bir dillə
Fərhadə dedi:

- Bəli, şərti qəbul edirəm! Bu şərtədən qaçsam kişi
deyiləm! Qollarının gücünü əsirgəmə! Get ustalığını göstər!

Eşqdən ürəyini itirmiş Fərhad bu sözləri eşidərkən
ədalətli şahdan qazılmalı olan dağı göstərməyi rica etdi.
Xosrov dağın göstərilməsinə əmr etdi. Bu dağ hər yerdə
Bisütun dağı adı ilə məşhurdur. Dağ qranitdən olduğu üçün
onu qazmaq çox çətin idi. Ancaq Fərhad Xosrovun
yanından çox sevinclə çıxaraq dağa tərəf getməyə başladı.
Dağ çapan bir alov kimi eyvandan bayıra çıxdı, bir odlu
dağ kimi Bisütuna getdi. O, bir külək sürətilə hündür dağın

üzərinə çıxdı. İşdən möhkəm yapışb külüngünü işə saldı. Dağın binövrəsinə hörmət edib əvvəlcə oradan qazımağa başladı, sonra dağın ətəyindən gözəl şəkillər çəkdi. Külüng ilə daşın üzərində Şirinin şəklini qazıdı. Bu şəkllə baxanlar Maninin ərjəng naxışlarını xatırladılar. Sonra iti külüngün ucu ilə padşahın və Şəbdizin şəklini çəkdi.

Sən nəcib Fərhadın, bu şəkli sahibinin eşqi yolunda nələr etdiyini eşitməmiş olmazsan. Xosrovun məğrurluğu sayəsində düzəlmiş hiylə ilə qoca qarının Fərhadın başına gətirdikləri də yaqin yadındadır. Qoyun quyruğu qurdu aldadıb tələyə salan kimi, Xosrovun hiyləsi də Fərhadı aldatdı. Bu hiylə bir sərxoş aslanın – Xosrovun tələdən qurtarmasına səbəb oldu. Piy ilə quyruq arasında belə bir oyun oynayarkən, sən quyruğun üzərinə nə üçün piy tökürsən.¹ Sən hiylədən əl çək! Çünki zəmanə qoca bir qoyun kimidir. Qoca qoyunun quyruğunu yemək zərərlidir. Tale sənin ulduzunu quyruqsuz yaratmışkən, sən nə üçün quyruq kimi arxaya düşməlisən!

Fərhadın dağı çapması və şikayəti

Fərhad dağ üzərindəki şəkli yonub qurtardıqdan sonra dağı qazmağa girişdi. Səhərdən axşama qədər dincəlmədən qazıdı. Qəlbinə təsəlli olan Şirin bir an xəyalından çıxmırdı. Dağı yıxmaq üçün qolunu çırılmalıydı. Ölçüyə gəlməz iri qayaları yerindən qoparırdı. Qranit daşlara külüng vurduqca dağdan böyük bir bürc qoparıb atırdı. Hər vuruşda bir dağı vurub yerə yıxırdı. Camaat onun şücaətinə heyran qalmışdı. Kirpiyindən axan almaz yaşlarla almaz kimi möhkəm dağı deşir və öz halından dağa şikayətlər edirdi:

¹ Piy – şöhrətpərəstlik, quyruq işə hiylə və aldatmaq mənasında işlənmişdir.

- Ey dağ! Sən nə üçün bu qədər bərkəsən! Gəl bir kişilik göstər, parçalan! Mənim halıma acı, bir az üzünü parçala.¹ Ağır zərbələrin qarşısında möhkəmlik göstərmə! Yoxsa sevgilimin canına and içirəm ki, canım bədənimdən çıxana qədər sənı incitməkdən əl çəkməyəcəyəm. Özüm incisəm də bütün varlığım ilə səninlə vuruşacağam.

Axşamlar günəş qəm çölkündən dağların başına qalxarkən qaranlıq ağ parça üzərində öz nöqşlərini işləməyə başlayırdı. Axşam səfəqləri bir bayraq kimi yüksəlir, kainatın sultanı günəş aşağılara yenərək yerə otururdu. Bu vaxt Fərhad daşın üstündə yonduğu şəklin yanına gəlib bir az dayanar, bu daşın üzərində o gövhərdən – Şirindən nişanə axtarıb tapmaq istərdi. Şəklin ayaqlarını öpər, onun eşqindən nalə edərdi.

- Ey rəssamların gözünün mehrabı, dərdlilərin dərdinə dərman olan sevgilim! Gümüş bədənli, daş ürəkli gözəlim! Mənim bu yazıq ürəyim sənin yolunda öz yolundan azmışdır. Sənın şəklin daşa yapışmış bir gövhərdir. Mənim də qəlbim daşa toxunmuş bir gövhər kimi qırılmışdır. Sən heç mənim dərdimə qalmırsan. Nə üçün məndən belə soyudun? Heç məni axtarıb tapmırsan. Əgər məni bircə an yada salsan, mən bu dağın işini bitirərəm. Məni indi olduğum kimi tək buraxma! Gözün üstümdə olsa Bisütun dağı mənim qabağımdaya dayanma bilərmə? Bu mədəni sənə çatmaq ümidi ilə qazıram. Bircə gəl bax, gör sənın yolunda necə can qoyuram!

Fərhad şəklin qarşısında dayanıb zar-zar aqlar, sonra işə aqladığına görə ondan çox üzr istərdi. Oradan bir baş dağın döşünə qalxar, özü ilə bərabər dağa dərd yükü aparardı. Ordan sevgilsinin qəsrinə baxıb sızlayaraq deyərdi:

- Ey gül bədənli sərv, dərdədən ciyəri şişmiş bu yazıq aşiqin ürəyini işıqlandır! Yolunu azmışuş bu adama yol

¹ Dərddən üzü cırmaqlayıb yırtmaq mənasında.

göstər, ona bir iş öyrət! Arzusuna çatmamış bu adamın arzusunu yerinə yetir! Ümitsiz bir adama ümid ver! Bilirəm ki, mənı yaddan çıxarmısan. Yanında məndən yaxşı yarım var, həmişə onu yada salırsan. Ancaq mən gecə-gündüz səni fikirləşirəm. Səni yadıma salıb odlu ahımla aləmi yandırırım. Sənin ürəyin Xosrovla sevinərkən, mənım kimi qərıbi heç yadıma salırsanı? Şirin yeni açılmış bir gül kimi şən günlər keçirir. Ağzından tökülən şəkər sözlərlə Xosrovu sevindirir. Yazıq Fərhad isə Şirinin yolunda öz şirin canından keçir. Ey on dörd gecəlik ay! Sən mənı heç yadıma salmırsan, mən isə sənin eşqindən indi belə qara günə düşmüşəm. Ey gecəni işıqlandıran şam! Dar dəhlizdən ibarət olan bu dünyada daşdan yaradılmış bir vücudum var. Bədbəxtlik yaxamdan əl çəkmir. Mənım ki, üzüm daşdan və dəmirdən deyil, ha vaxta qədər mən daşdan və dəmirdən vəfa umacağam? İncimış qəlbimi təhqir etmə! Bir qərıbi, ilanı daşla ö'dürən kimi, vurub öldürmə.

Sən heç vaxt qoyunun yağı budundan məhrum olmazsan, çünki sənin böyründə iki qəssabın vardır.¹ Çöldə tək qalan bircə mənəm. Arıq olduğum üçün öldürülməmişəm. Eşqin oduna uzaqdan yanırım, səbr edirəm, çünki pərvanə odun yaxınında dayana bilməz. Torpaq qədər həçir olan bu qulun sənin yaxınına gələ bilmir, çünki sənin yaxınına gələnlərin halı çox qorxulu olur. Allaha and olsun ki, mən sənin vəfalı yarınam! Öldürməkdən başqa mənə yaxşılıq eləmə, öldür! Bu qəm diyyümdən, ancaq sən mənı qurtara bilərsən. Belə yaşamaqdansa ölüm yaxşıdır. Mən bəxtdə olan adamın üzünə ulduz doğmaz. Heç kəs bu bəxtlə anadan doğulmasın! Elə bil ki, anam mənə qarğış edərək: «Heç bir arzuna çatmayasan!» demişdir. Zəmanənin qılınıcı hamıya əziyyət verməlidir, bəs nə üçün sənin dirnağını tutur,

¹ Yağlı bud – sevgili, iki qəssab – iki göz. Yəni sənin aşıqları öldürən iki gözün var, buna görə də heç vaxt aşıqlar yanından əksik olmayacaq.

mənım isə əlimi kəsir? Fələyin dösləri artıq insanları əmizdirmək istəmirsə, bəs nə üçün sənə süd, mənə qan əmizdirir? Andan sevinclə süd əmdiyın kimi, mənım çəkdiyim arıdan süd içirsən. Şəkərli südü içəndə mənı yadıma sal. Çünki susuza süd və şəkər çox xeyirlidir. Çobanlar kimi mənə süd ver, köməyimə çat. Uşağın südə meyli olan kimi mənım də sənin eşqinə meylim vardır. Çəkdiyim arıdan dadlı süd içməyi unutmadığın kimi, mənı də unutma! Bir südəmər uşaq kimi həmişə mənı yadıma saxla. Vüsal camından mənə şirin bir şey verməlisən, buna görə də həmişə sənin adınla ağzını şirin edirəm. Səndən başqa sevgilim və təsəlli verənim yoxdur. Mənı sevgilisiz və təsəlləsiz qoyma! Dilini islat, bu dodağı qurumuş yazıq aşıqı yanına çağır. Onun qaranlıq gecələrə oxşayan həyatını bir işıqlı gündüzə çevir. Canım sənin yanında yoxsul görünsə də, mən bir dövlətli kimi canımı sənə təqdim edə bilərəm. Yoxsulun dövləti ondan ibarətdir ki, heç bir şeyi olmadığı halda, böyük qazanlar haqqır da düşünür. Səndən təsəlli alan bir ürəyi yandırma!

Dünyada sən bir adamın yardımçısı olduğunu bilərkən ondan öz kömək əlini kəsmə! Gözəllikdə qərıbə olduğun üçün qərıbləri yolda sahibsiz buraxma! Bu gün sən qərıbliyin nə olduğunu bilmirsənsə, o qədər də xatircəm olma. Bir gün başına qərıblıq bəlası gələcəyindən qorx! Əvvəlcə mənım yaşamağa çox həvəsım vardı. Gəncliyimə ümid bağlayırdım. İndi hər ikisindən əl üzmüşəm. İndi vücudum dərd-qəm yatağı olmuşdur. Ürəyimdə özüm-özümə deyirdim ki, əgər o mənım sevgilim olsa, onda mən ürəyimın arzusuna çataram.

Bircə gecə yuxudan oyansan, mənım yanıqlı naləmi eşidərsən. Əfsus ki, dünyadakı adamların dostluğu, ancaq insan çətinliyə düşən günə qəddərdir. Sən çətinliyə düşəndə onlar səndən qaçıb öz rahatlıqlarını güdərlər. Sən onlara «əlimdən tut!» desən, ayağından çəkərlər. Qanıma içmə,

çünkü mən sənin yolunda ürəyimin qanını çox içmişəm! Mən evsiz, yurdsuz bir qəribəm, sənin şəhərinin torpağıyam.

Mən sənə bir pislik etməmişəm, nə üçün mənə kin bəsləyirsən. Pisliliyimi üzümə demirsənsə, daha da pis iş görürsən. Sənin cəmalının pərəstişkarı olmuşam, bundan başqa günahım yoxdur. Səninlə ürəyi bir olan adama vəfasızlıq eləmə! Heç kəs, heç kəslə bu qədər Allahsız rəftar etməz. Ey azad sərvi, mən küləyəmsə, sən külək əsəndə tərponən bir söyüd kimi başını mənə doğru əy! Ey qiymətli xəzinə, mən torpağamsa ayağını basmaqla bu torpağı bir qədər yüksəlt! Ey mənim Tarazımın¹ bəzəkli şamı. Sənə yaxın olmağımı istəyirsənsə, məni öz əlinlə öldür, çünki sənin əlinlə ölmək, uzaqda yaşamaqdan yaxşıdır.

Mən gecə quşlarının sığındığı bir qalayam. İsaq quşu gecələr mənə yoldaşdır. Səhərə qədər mən tək başıma zarzar ağlayıram. Zahidlər və rahiblər ağlamağı məndən öyrənmişlər. Heç olmazsa birçə gecə zarımağımı görsəydin, mənim nələr çəkdiyimi bilərdin. Ürəyin daşdan deyil, poladdan da olsa, bu yaralı ürəyimə yazığın gəlsin! Hər an sənin yolunda yeni əziyyətlərə rast gəlirəm. Sənin əlindən bir arpa kimi əzik-əzik olmuşam, halbuki, mənim dərdim sənə bir arpa qədər də təsir etmir. Sənin yolunda ölən bir cəsədə mərhəmət et! Ürəyinə sahib olduğun adama zülm etmə! Mən sənin yanında bir saman çöpü qədər qiymətsizəm, halbuki, mənim qolumun qüvvəti qarşısında dağlar bir heçdir. Mənim qabağımda dağ kimi qoşun nə iş görə bilər? Qan tökmək üçün qılıncımı itiləsəm qarşımda nə Şəbdiz dayana bilər, nə Pərviz. Xosrov, Şirin və Fərhad bu üç adın üçü də boş hərfdən ibarətdir.² Adlarımızın üçünün də hərfləri bərabərdirsə bəs nə üçün Xosrov oyunda bizi udur, bizdən yüksəkdə durur? Mən düşməni özümdən güclü bilmirəm. «Qalib gələnlər və məğlub olanlar» cədvəlində adım ondan qabaqdadır. Ancaq mən öz bəxtimin

¹ Taraz – gözəlləri ilə məşhur bir şəhər.

² Ərəb əlifbası ilə yazılışları nəzərdə tutulur.

dönüklüyünü bildiyim üçün, düşmənin xoşbəxt olmasından qorxuram. Yolumun üzərində əngəl çoxdur. Mənə qarşı olan adamın isə bəxti məndən qüvvətlidir. Heç kəsin, hətta padşahın da xoşbəxt düşməni olmasın! Qorxuram ki, yadla apardığım bu döyüşdə, mərci düşməni aparsın, mənə isə qəm çəkmək qalsın.

Məni vuruşa göndərən söz yox ki, mənim canımın düşmənidir. Zəmanə mənim intiqamımı ondan alacaqdır. Hayıf ki, o vaxt mən orada olmayacağam! Xosrov məni öldürsə, canım rahat olar. Bir ox dəyib arxamdan çıxar. Düşməni qılıncla vurub ayağımı yaraladıqdan sonra, onun qılıncının əlindən düşməsinin mənə bir xeyri yoxdur. Məni buraya göndərən qan bahamı qabaqcadan vermişdir. Bisutunu mən qazmaqla dağda bilməyəcəyəm. Ancaq yenə də ümidimi üzürəm. Bu bədbəxtlik içərisində ölüm mənim üçün çox yaxşıdır. Canımı qüسسə almışdır, ürəyim dərd-qəmlə doludur. Eşq yolunda mən çox çətinliklər çəkirəm. Ürəyimi, ümidimi daşa, daşı da ürəyimə bağlamışam. Adam daş ürəkli ola bilər, ancaq ürək dəmiri utandıracaq dərəcədə bərk ola bilməz.

Sənin eşqin məni sarı mum kimi yandırır. Ürəyim bu dərdədən alışıb yanır. Ömrüm olduqca dərman üzvi görməyəcəyəm. Ancaq nəfəsim ağızımdan çıxana qədər can verən adamlar kimi əzab çəkəcəyəm. Sən gözəllik Qarunusan, mən isə dilənçiyəm. Buna görə də sən məndən uzaq gəzirsən. Mənim qızıl və gümüşüm yoxdur ki, xalvar-xalvar ayağının altına töküm. Göz yaşım saralmış üzümə tökülərkən sanki qızıl üzərində gümüşlə nəqş çəkilir.

Ey dünyanı işıqlandıran şam! Sən eşqin nə yuxuda mənə rahatlıq verir, nə də oyaqlıqda. Oyaq olanda qəm yeyirəm. Yuxuda isə dərdim daha da çoxalır. Yuxuda da, oyaqlıqda da düşdüyüm ağır vəziyyətdə özümə səndən yaxşı pənah tapmıram. Gəl bir insan kimi canımı sənə qurban verim. Mən div deyiləm ki, insanlardan qaçım! Daşdan insan yonan bir adam insanın qeydində qalmaya bilərmi?

Mən daş yonanam, bu, gizlin deyil! Ancaq daş mənim qabağımdadır. Alınmda deyildi. Alınının aynası bərk olan – utanmayan adam xoşbəxtidir. Bənövşə kimi utancaq olan adama torpaq heç bir şey bağışlamaz. Nərgis kimi həya və utanmaq nə olduğunu bilməyinin başında qızıldan tac olar. Dünya heç bir igidə mənim kimi alçaq gözlə baxmır. Dünyada heç kəs mənim qədər adamsız, yalnız deyil. Nə bir elə dostum var ki, yuxıdığım zaman əlimdən yapışıb «ayağa qalx!» desin, nə də elə bir qohumum var ki, öləndə başımın altına yastıq qoysun. Qəm-qüssə içərisindəyəm, başımı sənin astanana qurban gətirmişəm. Bir quyuya düşüb yüz il orada qalsam, başımın üzərində öz aхіmdan başqa heç bir kəsi görmərəm. Çöldə, dağda yüz il dolansam kölgəmdən başqa dalımca gələn olmaz. Canım it canı kim bərkdir. İt tutmuş quduz adamlar kimi qana və torpağa bulaşmış halda, dayanmadan yüyürürəm. Ancaq dünyada itlərin heç olmasa bir sığınacağı var Mənim isə heç bir sığınacağım yoxdur. Otların belə torpaq üstündə yerləri var, mənim isə heç yerdə yerim yoxdur. Pələnglər dağlarda, timsahlar deryalarda yaşayırlar. Mənim sənə nə yerdə rahatlığım var, nə dağda. Yer üzündə yaşayan dəyərsiz, ürəyi dərd-qəmlə dolu bir məxluqam. Heç vaxt qəmdən ayrılı bilmirəm. Ölüb torpağın altına gedə bilsəydim, canım bəlkə dincələydi. Dünyada heç kəs bu cür evsiz, yurdsuz olmasın! Belə acı günlər keçirməkdənsə ölmək yaxşıdır! Ölüm küləyi məni sənə tərəf qovur, yox səhv etdim, məni torpaq sənə tərəf çəkir. Sən olduğun yerdə mən özümədən danışmaram, yaşadığım kənd sənindir. mən isə kənddə bir heçəm. Mən nəçiyəm ki. özümədən danışam! Geriyə çəkilməyə çalışırsansa da təəssül ki, yol tapa bilmirəm. Duman yolunu kəsmişdir. Yolda yüyürməkdən ayaqlarım yorulub, vüsəl mənzili isə mənədən getdikcə uzaqlaşır. Dünyadan köçməyim isə az qalmışdır. Atım çox iti qaçır, bilmirəm dayanmaq üçün bir yerə tapacağam, ya yox?

Qəmdən bir an azad olmadığım üçün heç kəsi dünyada şad görmək istəmirəm. Bilirsənmi ki, deryadakı dürr kimi qiymətli sözlər deyən ağıllılar nə demişlər: «Azarlı adam başqalarının sağlam olmasını istəməz!».

Bədənimdə tükümün sayı qədər dərd olduğu halda, mənə eşq ilə məşğul olmaq yarasarmı? Beynim və iliklərim bu qədər yağsız ola-ola ürəyimin dərdi məni bir çıraq kimi yandırır. Dərdin çoxluğundan bədənim yanıb qurtarıb, ancaq külüm qalmışdır. Qəlbimdəki odu bu külün içərisində gizlətmək olar. Mən külək kimi yerimdən tərənə bilən bir torpağam. Şadlığım əlimdən getmiş, qıçlarım taqətdən düşmüşdür. Əgər bunlar bir də əlimə gəlsə, divardakı nəşq kimi yerimdən tərənəmərəm. Nöqtə kimi özümü pərgarın altında gizlədərəm. Üzümü divarda çəkdiyim nəşqə tutaram. qabaq və dal tərəfini yüz daş divarla hərərəm ki, heç kəsin nəqşini görməyim. Ürəyimi bir də heç kəsin surətinə bağlamaram. Surətpəstlik mənə kifayətdir!

Fərhad hər axşam özü-özünə bu cür şikayət etdikdən sonra yazıq ürəyini o şəkllə bağlayıb qalardı.

Gecə ölkədən üzünü döndərincə gündüzün qoşunu öz bayrağını qaldırırdı. Gecəni oyaq qalan, gündüzü isə işə qızısan Fərhad yenə külüngünü itiləyib dağı çapmağa başlardı. Gecə səhərə qədər ağzından gövhər kimi sözlər tökər, gündüzlər isə daş çapardı. Külüngü ilə o qədər daş çapır və ağzından o qədər söz tökürdü ki, axırda özünü çəşdirir, sözlə daşı bir-birinə qarışdırırdı.

Aşıq Fərhadın daş çapmaq hekayəsi dünyanın hər tərəfinə yayıldı. Hər bir ölkədən daş yonanlar gəlib Fərhadın daş yonmasına tamaşa edir və onun işinə heyran qalırdılar. Adamlar onun külüngünə və yardığı daşlara heyrat edir, bu başını itirmiş aşıqın məharəti qarşısında başlarını itirirdilər.

Şirinin Bisütun dağına getməsi

Bir gün Şirin yoldaşlarını yanında oturmuşdu. Belə yığıncaqlarda əfsanə danışırdılar. Qızlardan biri keçmiş kef məclislərini yada salır və bununla da məclisdəkilərin könlünü açır. Bir başqası gələcək haqqında danışır, gələcəkdə də belə keflərin olacağına inandırır. Qızlar bir çox könlü açan sözlər danışır. Bunların hamısını nəql etmək uzun işdir. Onların söhbəti axırda gəlib Bisütun məsələsinə çatdı. Ürəkləri işıqlandıran Şirin gül-gülə yoldaşlarına dedi:

- Bu gün bayrağı Bisütunda vurmaq, Fərhadın dəmir biləklərinin polad ilə daşı necə kəsməsinə tamaşa etmək istəyirəm. Bəlkə daş və dəmirdəki qızgınlıq mənim də canımda bir qığılcın doğura.

Şirin atların yəhərlənməsini əmr etdi. Sabah yeli kimi iti yerişli atının üstünə qızıl yəhər qoyulmasını tapşır. Gülgün yanında yox idi. Başqa bir ata minməli oldu. Aslan kimi atın üzərinə atıldı. Dağ üzərindəki on dörd gecəlik ay kimi görünürdü. Gümüş bədənli qızlardan bir dəstə yanınca gedirdi. Gözəlliyini deməklə qurtarmaz. Elə bil büt qədər gözəl bir bahar bayıra çıxmışdı. Yətma gözəlliyi kimi yaraşlıq idi. Ürəklərin təsəllisi olan incə bədənli Şirin atı minməkdə bir quş qədər zirək idi. Ata on addım qalmış yəhərin üstünə tullanardı. Gedərkən öz gözəlliyi ilə on dörd gecəlik ayı göydən yerə endirərdi. Gözəllər ulduz kimi onun dalınca gəlirdilər. Atı çox iti çapdığından səba yeli onun sürəti yanında yerində mıxlanmış kimi qalırdı. Fələk kimi yer kürəsinin ətrafına fırlanırdı. O parlaq günəş nəsrin və müşk səpə-səpə Bisütuna çatanda, onun cəmalının əksindən bütün daşlar Bədəxşan ləlinə döndü.

Şirin dağ gövdəli dağ çapanı yanına çağırır və atını onun yanına sürdü. Şirinin ləl dodaqları üçün əzab çəkən Fərhad bir qazmaçı kimi dağı çapır. Şirinin dodaqları xatirinə iri daşlarla danışır. Əziyyətə qatlanıb Bisütunla

vuruşurdu. Dünyada heç bir tərəzi Fərhadın qolunun gücü ilə qoparılan daşların ağırlığını çəkmə bilməzdi. Dağ gövdəli daş yonan dayanmadan dağı çapır, onun ürəyində Dəməvənd dağı kimi bir dərdi vardı. Arzusuna çatmaq daşdan asılı olduğuna görə, durmadan dağın içini qazır. Sərt daşın üstünü ləl kimi qırmızı qonla yuyurdu. Sanki daşda ləl axtarırdı. Şirinin ləl dodaqlarının yaxınlaşdığını hiss edincə daş içindən ləl tapmış kimi sevindi. Əlindəki dəmir ürəyindən də qızgın oldu. Külüngünün önündə daş palçıqdan da yumşaq oldu. Bir əli ilə palçıq qazırmış kimi daşı qazır, o biri əli ilə ürəyinə daş döyürmüş kimi köksünü ovuşdururdu. O nazənin sənəmin eşqi ürəyini parçalayırdı. Yanında büt kimi nazənin bir qız olduğu halda o daha nə üçün daşdan büt yonmalı idi?

Fərhadın gözü öz nazlı dilbərinə sataşdıqda, coşğun ürəyi uçmağa başladı. Qəlbi üçün təsəlli olan yarının eşqindən bədəndəki qan qaynadı, ürəyi döyündü, həyəcana dözməyib yerə yığıldı. Yarımcan adam torpaq üzərində çabaladı. Ürək keçmə azarına tutulanlar kimi bir azdan sonra özünə gəldi. O, yenə də ayı gözünün önündə gördü. Dildarının buraya gəlib çıxmasına inana bilmirdi. O tərəf bu tərəfinə baxdı, sonra yanındakının həqiqətən Şirin olduğuna inandı. Qara torpaq üzərindən qalxmadan titrəyətitrəyə ağladı. Ah çəkib zarıdı, göz yaşları axıtdı. Sevgilisinin gəlişindən özünü itirərək yüz dəfə yerə dəydi, iki yüz dəfə onun atının dirnağını öpdü. Gözündən üzünə qan axıtdı. Heyrətindən dili söz tutmurdu. Şirin yolunda dəlidivana olan aşiqin dilinin tutulduğunu görüncə, bir cüt püstə dodağından şəkər səpdi:

- Fərhad, - dedi, - kefin necədir? Necə dolanırsan? Bu Bisütun dağını nə üçün qazırırsan? Məqsədin nədir, nə etmək istəyirsən?

Fərhad Şirinin onunla danışdığını görüncə, lələ kimi açıldı. Üzünü bir bülbül kimi öz xoş ətirli gülünə tutub dedi:

- Mənim gözəl yarım, dilbərim, qəlbimi əsir edən sevgilim! Sən bütün gözəllərin padşahı və sahibisən. Xoşbəxtlik sənin əmrinin quludur! Sənin bəxtin həmişə açıqdır, mənim bəxtimin üzünə də böyük xoşbəxtlik doğmuşdur. Mən öz arzuma nail olmuşam. Deyəsən, bəxtim yuxudan ayılmışdır. Yoxsa, ay kimi nazlı gözəlimi başımın üstündə görməzdim! Bu gün ürəyimin qəmi silindi. Sevgilim, bircə de görüm, necə oldu ki, yolun bu dağa düşdü? Bəxtimin ulduzu heç vaxt elə bir işıq salmaz ki, sənin kimi dilbər mənim başımın üstünə gəlsin! Sən qəmdən azad bir sərvsən! Fərhadın adı haradan sənin yadına düşə bilər!

Gözəl dilbərim, sənin yanında xəcalətləyirəm! Qulluğuna layiq bir şeyim yoxdur. Bu möhnətli dünyada candan başqa bir şeyə gümanım gəlmir, buyursan bu dəqiqə canı da sənin yolunda qurban verərəm! Həlimi sormaq üçün buraya gələrkən bir baxışla bütün dərd-qəmi canımdan sildin. Qoy bir qədər üzünü görüm, ürəyim istədiyi kimi qabağında oturum. Arxdan süd içəndən sonra mən yazığı unutdun, adımı bir dəfə də çəkmədin. Ürəklərə nur saçan gözəl, axı dostluğun şərti bu deyil ki, sən kef çəkəsən, mən dərd. Məni qohumların kimi öz yanına əyləşdirdin, başıma gövhər və şəkər səpdin. Mənə bir iş buyurdun, bu cür ağır iş bütün ağıllı adamları heyərətə sala bilərdi. Dedin ki, get, ürəyini şad saxla, bir gün bu işin mükafatı sənə çatır. Sənin mənə qəmxar olacağını güman edirdim. Elə bilirdim ki, başımın üzərində tac olacaqsan! Daha demə, sənin yanında qiymətini, süd içmək zəhmətini yüngülləşdirənə qədər idi. Özün ehtiyacdan qurtaran kimi məni unutdun!

Ürəyimin təsəllisi, məndən soruşursan ki, necəsən, qulaq as deyim: sensiz bədbəxtəm! Sənin eşqin başıma düşəndən bəri ürəyim və canım dərd, qəm içindədir. Ey ürək yandıran dilbər, sənə aşiq olandan sonra nə gecəni gündüzdən seçə bilirəm, nə də gündüzü gecədən. Dağdakı vəhşilər halıma ağlayırlar. Bu vaxta qədər çöldə fəryad edib ağlayırdım, özümü tamamilə unutmuşdum; maraqlarla,

ceyranlarla oturub, dururdum. Pələng və şirlə dostluq edirdim. Rahat yemir, rahat yatırdım, öz adımlı da yadımdan çıxarmışdım. Gözəl qız, mən ürəyi əlindən getmiş bir qəribəm, sənin eşqindən mənə ayrılıqdan başqa bir şey çatmadı. Gözlərimdən o qədər yaş axdı ki, axırda daş, dəmirin də mənə yazığı gəldi. Bu dağdan qopardığım qara daşlar məni taqətdən salmışdır. Dağ çapmaqdan, canım çapılmaq üzrədir. Mən ölüb getsəm də, sənin bir sərv kimi həmişə cavan qalmağın arzu edirəm. Dodaqların həmişə şən və gülər olsun! Heç vaxt ürəyin mənim ürəyim kimi dərdlə dolmasın! Şumal sərv kimi qamətin həmişə təzə və xuraman olsun!

Şirinin yanında bir piyalə süd vardı. Südü Fərhadı verdi ki, al mənim xatirimə iç! Mərd oğlan südü Şirinin əlindən aldı və şirin şərbət kimi içdi. Yanında Şirin kimi saqisi olan bir adam süd deyil, zəhər də içsə ona şirin gələr. Aşiq öz eşq camından sərxoş olandan sonra, saqi məclisdən getməyə hazırlaşdı.

Şirinin üzərindəki qızıllar, bəzəklər onu yormuşdu. Atı da üstündəki gövhərin ağırlığından yorulmuşdu. Şirin ata deyil, qızıl dağa minmiş olsaydı, belə onun gümüş dağ kimi ağır bədəni altında şikəst olardı. Belə deyirlər ki, Şirinin mindiyi külək yerişli at o gövhər xəzinəsinin altında şikəst oldu. Fərhad yarının atdan yerə düşəcəyini görərkən, mahir minici olan Şirini atı ilə bərabər yerdən qaldırıb boynuna aldı və Şirinin qəsrinə tərəf yola düşdü. Fərhad Şirini qəsrinə elə apardı ki, heç bir tükü də incimədi. Şirini qəsrinə qoyub öz iş yerinə qayıtdı və yenə də qart daşlarla döyülməyə başladı. Yenə də dəmir ilə daşları parçalayırdı, ürəyində dağ boyda dərd olduğu halda dağın üstünə çıxırdı. Dərdinin çoxluğundan başını daşa çırpırdı. Dağda göyərtilər görən ceyran kimi şoranlığa gəldi.

Xosrovun Şirinin Fərhadın yanına getməsindən xəbər tutması

Xosrov həmişə gizlincə Şirindən xəbər tutardı. Mindən artıq xəfiyyəsi vardı. Bunların hər birinə bir iş tapşırılmışdı. Şirin burnunu qurdalasaydı, Xosrova xəbər verirdilər. Onlar Şirinin Fərhadla görüşməsi xəbərini Xosrova yetirdilər. Dedilər:

- Şirin dağın, daha doğrusu, polad qalanın yanına gedibdir. Fərhad da ürəkləri məftun edən qızı görünəcə qat-qat qüvvətlənmişdir. Hər zərbədə dağın bir parçasını qoparıb atır. Şirini görəndən sonra kefi kökəlmişdir.

Bütün vücudu daş kimi bərkimişdir. Daşları dağdan külüngü ilə Bisütunun üstünü sarsıdacaq, vurub dağıdacaqdır. Döyüşə girmiş bir aslan kimi külüng vurur. Ona külüng vuran deyil, Şirinin eşqi ilə alışıb yanan demək lazımdır. Tülkü ağıllı və qüvvətli olduqda, qarşısına canavar da çıxsın onunla vuruşmaqdan çəkinməz. Tərəzinin gözündə arpa qızıldan artıq olsa, tərəzi başını qızıldan çəkib arpa olan tərəfə əyilər. Əgər Fərhad bir ay da bu gün və həvəslə dağı çapsa, şübhəsiz yolu qazıb qurtaracaqdır.

Xosrov yolu qazılması ilə Şirinin ləl dodağından ayrılmalı olacağından qorxub xəbərdən çox rahatsız oldu. Ağıllı qocaları yanına çağırıb onlardan bu işə bir tədbir tökmələrini rica etdi:

- Bu işə bir çarə eləyin, - dedi.

Ağıllı qocalar belə cavab verdilər:

- Bu dağ kimi böyük əngəlin aradan qalxmasını istəyirsinizsə, Fərhadın yanına bir qasid göndər, qəfildən ona desin ki: «Şirin öldü». Belə bir xəbəri aparmaq üçün nifrətə layiq bir adam tapmaq lazımdır. Bu adam Allahdan və dindən xəbərsiz olmalıdır. Cəhənnəm əhlindən pis, alçaq və it kimi inadlı olmalıdır. İntiqam üçün it kimi yersiz dava etməyi, qurd və küçük kimi atılıb düşməyin bacarmalıdır. Həy-küycü, əlindən iş gəlməyən, işləməyə başlasa da, tez

yorulan olmalıdır. Yüz xalvar çörək yesə də, nankor, duz-çörək qədri bilməyən olmalıdır. Min əfsanə eşitsə də, ürəyinə təsir etməməlidir. Fərhadla belə bir xəbər çatdırılsa, bəlkə əl-qolu bir az soyuya, işləmək həvəsindən düşsə.

Boş-boğaz bir adam tapdılar. Bu adamın alnı qırıq və üzü bürüşük idi. Üzündə qəssab üzü kimi qan içicilik nişanələri vardı. Nəffat¹ kimi bığlarından od yağdırırdı. Xosrovun məmurları bu adama bir çox yaramaz sözlər öyrətdilər. Ona qızıl vad etdilər, qılıncı qorxutdular, nəhayət, Bisütuna göndərdilər. Onu günah bir iş üçün yola saldılar.

O adam Fərhadın yanına gəldi. Həyasız gözləri Fərhadı və onun əlindəki polad külüngü gördü. Fərhad zəncirdən qaçmış vəhşi aslan kimi, sərxoş bir fil kimi dağı çapırdı. Şirinin eşqindən ürəyi o qədər qızıxmışdı ki, əlində dəmir və daş yumşalmışdı. Canını və ciyərini od bürüdüyündən özündən və ələmdən xəbərsiz idi. Şirinin cəmalını yadına salıb şer deyirdi. Od kimi külüng vurub dağı deşirdi. Daş ürəkli kişi Fərhadla yaxınlaşdı. Özünü qəmgin göstərüb kədərli bir dillə danışmağa başladı:

- Ey qafil, - sənin başın nəyə qarışmışdır? Nə üçün ömrünü boş yerə keçirirsən?

Fərhad cavab verdi:

- Mən öz sevgilimin xatirinə bu işi özümə sənət eləmişəm. Mənim sevgilim Şirin dilli bir qızıdır, canımdan da yüz dəfə Şirindir.

Qaşqabaqlı, acıdilli kişi Şirin barəsində Şirin danışqlar eşidərkən bir ah çəkdi. Yanıqlı dillə dedi:

- Şirin öldü, ancaq Fərhadın bundan xəbəri yoxdur. Şirinin canı ağzından çıxanda göz yaşlarından tufan qopdu. Ölüm yeli o cür işvəli bir sərvə yerə sərdi. Əfsus! Onun ay kimi bədəninə ənbər kimi kafur səpdilər. Yol uzununu

¹ Nəffat -- neft püskürən: qədimdə cadugərlər ağızlarını neftlə doldurub əllərindəki məşəllərin üzərinə üflədilər, adamlar onların ağızlarından neft çıxdığını güman edərkdilər.

axıdılan göz yaşları ilə onu yudular. Onun ölümündən qopan fəryad bütün dünyanı doldurdu. Qəribə işdir ki, Fərhad bundan xəbərsizdir. Ürəyini sevindirən o şumal sərv canını sənə verib özü dünyadan köçdü. Belə, qəfildən tutulan günəşə və aya təəssüflər olsun! Adamlar axırda dərd-qəm içərisində onu torpağa tapşırıb geri qayıtdılar.

Qasid bu sözlərin üzünə bir çox xəncər kimi iti sözlər də əlavə etdi. Üzünə yalandan kədərli bir şəkil verib heyflənirdi. O, Şirinin zülfünə və xalına «heyf olsun!» deyərəkən təəssüf ki, dili lal olmadı! Ürəyi kinli olan adam gördüyünü və görmədiyini danışar. Bu qasidin sözləri Fərhadın qulağına çatınca o, dağın təpəsindən bir dağ kimi yerə gəldi. Elə bir soyuq ah çəkdi ki, sanki ciyərinə iki uclu bir nizə dəymişdi. Zarıyaraq dedi:

- Heyf mənim çəkdiyim zəhmətlər! Rahatlıq üzü görməyib ömrümü əzab içərisində keçirdim. Heyf hədəf gedən əməklər! Heyf boşa çıxan ümidlər! Dağı çapdım, məqsədim ələ gəlmədi. İşim düz gətirmədi, nadanlar kimi lələ göz tikmişdim, əlimə ləl deyil, daş gəldi. Canımın xırmanının yandıran bu od haradan gəlib məni tapdı, bu tufan haradan gəlib qəfildən canımı bürüdü? Dünyanın günəşi batdı, aləmi qaranlıq bürüdü, çəmən şümsadsız, sərvsiz qaldı. Şirin deyil, günəş məndən gizləndi. Fələk heçə bir məzluma rəhm etməz, heç bir yazığa mehriban üz göstərməz. Dirlik suyu zülmətə getdi. Quşlar da, balıqlar da ürəyimin bu halına ağlayırlar. O dilbərin üzündən ayrı düşdükdən sonra, daha mən nə üçün yaşayıram? Şirin getdikdən sonra, mən burada nə üçün qalırım? Qurdun qabağına yüz qoyun çıxsa, o yenə də sürüdən yoxsulun payını aparar. Gülab çəkn gülüstana çox gözəl deyib: «Səndən axırda alınan şeyi sən əvvəlcə alma!». Yüksək sərv torpaq altında yatdığı halda, mən nə üçün həmişə başıma torpaq tökməyim? Gül ağacında gülümsəyən gül yarpaqları töküləndən sonra bağ nə üçün mənə zindan olmasın? Bahar kəkliyi uçub gedəndən sonra, mən nə üçün coşmamalıyam?

Aləmi işıqlandıran çıraq söndü. Belə bir gündə gündüz mənə nə üçün gecə olmasın? Çırağım söndüyü üçün soyuq ah çəkirəm. Ayım getdiyi üçün günəşim saraldı. Şirinə yalnız o biri aləmdə qovuşa bilərəm, bir addımda özümü o biri aləmə çatdırmalıyam.

Fərhad Şirinin ölümünə ağlayaraq fəryadı ilə dünyanı doldururdu. Şirini yad edərək yeri öpdü, sonra canını qurban verdi. Zəmanənin bundan başqa işi yoxdur. Adama əvvəlcə qəm verir, sonra da canını alır. İş çarəsizliyə düşəndə bəla hər tərəfdən qapını kəsir. Bədbəxt adam gül budağına əl vursa, başına gül əvəzinə daş yağar, ürəyi heç vaxt şad olmaz, ağzındakı şəkər dönüb zəhər olar, axırda bədbəxtlikdən tənə gəlib bu dünyadan köçməyə məcbur qalar. Ömrün atı cilovunu qıraraq baş aşağı çapır, cavanlar isə belə bir ata minmişlər. Dünyada ancaq özləri üçün imarət tikmədən köçüb gedənlər öz yaxalarını fələyin əlindən qurtara bilirlər. İsa kimi dördüncü göydə olmaq yaxşıdır, saysız-hesabsız ulduzlar işıq saçdığı halda yenə də heç kəs onu görə bilmir. Dünya div kimidir, divi ancaq hiylə ilə tutub, ondan xilas olurlar. Xasiyyətinlə aləmi özünə cəhənnəm eləmə! Xasiyyətini özgələr üçün behişt elə! Xasiyyətin insan xasiyyəti olsa, həm bu dünyada, həm də axirətdə özünü behiştə hiss edərsən. Ey gözü, sərxoş və qafil adamlar kimi bu dünyaya uyma! Gözü açıq adamlar kimi əlini dünyadan çək! Torpağın altında o qədər yatacaqsan ki, axırda fələyin gərdişi də səni unudacaq. Bu əlli illik ömründə yerin palçıq zəri ilə nə vaxta qədər oyun oynayacaqsan? Əlli il deyil, əlli min il də yaşasan, daimi olmadığın üçün bu həyata güvənmə! Daşdan bərk olmayacaqsan ki, zəmanə daşı da quma döndərüb yer üzünə dağıdır. Yer, başı kəsilən adamın altına salınan bir həsirdir. Bu həsirin üzərində qandan başqa bir şey görmək olmaz. Bu çölün torpağına çox qandan başqa bir şey görmək olmaz. Bu çölün torpağına çox qanlar tökülmüşdür. İçərisində başlar kəsilən təştin yerində heç bir şey

göyermədi. Siyavuş da öz başını bu təstdən qurtara bilmədi. Küləyin gətirdiyi hər zərrə ya Firidunun və ya Qubadın vücudularının toza dönmüş parçalarıdır. Dünyada bir ovuc torpaq tapılmaz ki, onun üzərinə bir neçə insanın qanı tökülməsin. Bu köhnə monastrın neçə yaşı olduğunu və başına nələr gəldiyini kim bilir? Hər yüz ildə bir dövrən dəyişilir. Bir dövr bitir, yenisi başlayır. Ancaq heç kas diri qalıb dünyanın o biri dövrünü görə bilməz. Dünya heç bir kəsə özünün əsl simasını göstərmir. Bu dövrandə bir neçə gün yaşamaqla nəyi görmək və nəyi eşitmək olar? Hər dövrdə ədalət də, zülüm də var. Ağıllı adamlar belə bu işlərin sirrini bilməzlər. Dünyada zülmün üzərinə zülüm gəlməsini istəmirsənsə, bir zamanənin sirrini başqa zamanəyə söyləmə! Gecə ilə gündüz tünd yerləşli iki rəng bir atdır. Aman günüdür, öz cilovunu bu atın ixtiyarına vermə. Yüz fənd işlətsən də bu atın sürətini azalda bilməyəcəksən. Fələk yeri nə qədər qaynatsa da, o sarğı dəri kimi yenə xəm qalır. Yarım yumurtaya bənzəyən dünyanın qumarxanası çox varlığının varını əlindən almışdır. Yerini gəlini on dörd gecəlik ay olsa belə, işini ona tapşırma, çünki qocadır. İşini küləyə tapşır, külək güclü yağış yağdırmaqla dünyanın işini bitirəcəkdir.¹ Belə bir külək qopsa da, qopmasa da, sən torpaq üzərində məşəl yandırma.

Bir ovuc torpaq üzərində yaşayıb ovucunu torpaqla dolduran adam, sən on barmağını çıraq edib yandırsan da, bu qorxulu torpağın kəsilməmiş barmağının qanını qurutmaq üçün torpaq səpəcəyini gözləmə! Bədəni əzilib qırılmasaydı, damdan yıxılmaq çox asan olardı. Görmürsən ki, azarlı adam yuxuda yüz ox mənzili hündürlükdən yıxılsa da, bədəni incimir. Bizim dəyməmiş portağaldan² çəkdiyimizi heç bir portağal soyuqdan çəkməmişdir. Yusif kimi yaxanı portaxaldan qurtarmasan Züleyxanın əlində narınc kimi

¹ Münəccimlər belə bir şaiyə yaymışdılar ki, güclü bir tufan qopacaq və dünyanı dağıdacaqdır. Nizami bu şaiyəyə işarə edir.

² Dəyməmiş portağal - fələk

doğranacaqşan. Səhər vaxtı sərxoş olub dünyaya bir daş at, yaxanı onun portağalından və narıncından qurtar.

Bir doqquz başlı ilandan xatırcəm olmaq istyirsənsə, doqquz qapılı evdən avadanlığını bayıra tök.¹ Nəfəs bizim yaşayış yoldaşımızdır. Bizimlə bir yerdə bəslənmiş xəzan küləyidir. Biza nəfəsləri sayla vermişdir. Eşqsiz keçən nəfəsləri ömürdən hesab etməz. İnsan əvvəlcə eşqin Fərhadı olmalı, sonra isə ölümü şadlıqla qarşılmalıdır. Memar Fərhad polad külüngünün dəstəsini həmişə yaş nar ağacından qayırdı. Çünki belə ağacdən qayıran dəstək möhkəm olar, onu işlədən ustanın əlindən tutardı. Fərhad ciyərini qovuran sözləri eşidəndə külüngü dağın başına tullamışdı. Külüng daşa keçmiş, dəstəsi torpağa sancılmışdı. Deyirlər ki, külüng atılarkən torpaq nəm imiş, həməndəstədən nar ağacı göyərmiş. Ağac böyümüş və çoxlu nar gətirmişdir. O ağacın narı bütün xəstəliklərin dərmanıdır. Bu narlardan tapıb yesən hər cür xəstəlikdən sağalarsan. Nizami o nar ağacını görə bilmədi, bu əhvalatı ancaq kitabda oxudu.

Xosrovun Şirinə istehza ilə başsağlığı

Fərhad Şirinin yolunda öləndən sonra, Şirinin ürəyi bu ağır dərdədən yanib qovruldu. Şirin öz bağından nazlı bir quş itirmişdi. O, arx kənarında bitən azad sərəvə baxıb bahar bülbülü kimi uzun-uzadı ağladı. Onun cənazəsini kübarlara layiq bir dəbdəbə ilə dəfn etdirdi, özü əli boş qaldı. Qəbri üzərində yüksək bir günbəz tikdirib oranı ziyarətqah elədi.

Xosrova hər tərəfdən xəbər gətirdilər ki, artıq sənə mane olan tikan yoldan uzaqlaşdırılmışdır. Padşah tutduğu işdən peşman oldu. Fərhadə etdiyi pisliyi özünə etmiş kimi, əzab çəkdi. O, öz hərəkəti barəsində düşüncüdü və düşünməliydə də. Bu zülmün qarşısını nə ilə ala biləcəkdə?

¹ Yəni dünyadan köç get.

Başqasına pislik cənin pislili gec-tez öz başına qayıdır! Xosrov gecə-gündüz bu barədə düşündü və günlərin birində öz cəzasını aldı.

Xosrov öz mirzəsini yanına çağırdı. Bu mirzə kağızın üzərinə cəvahir danələrini kimi söz düzməyi bacaran mahir bir adam idi. Xosrov ona əmr etdi ki, gül ilə şəkəri bir-birinə qarışdırıb, Şirinə şirin bir məktub yazsın.

Mirzə məftunedici məktubu belə başladı:

«Bu məktubu bir Allahın adı ilə başlayıram ki, bütün gözlər öz işığını bu addan alır. Məxluqatın gözü onunla işıqlanır. İnsanı və cini aşkara çıxaran, yerin və göyün sirlərini yaradan odur. Onun hökmü ilə fəlak yerin üzərində fırlanır, Yer isə fəlaklərin gərdişi üçü bir meydan olmuşdur».

Mirzə, Allahın və pak adamların adından sonra dərdlilərin halını qələmə almağa başladı:

«Ey gözəllər şahı, ey ürəkləri məftun edən Şirin! Elə bir Şirin ki, şəkər yeyənlər hər yerdə onu şəkər gülüştü adlandırırlar. Əşitdim ki, həsrəti yarın qəbri üzərində çadır qurub yasa batmışan. Sünbül kimi saçlarından gül üzərinə müşk səpmişən, nərgis kimi gözlərindən yasəmən üzərinə müşk səpmişən, nərgis kimi gözlərindən yasəmən üzərinə civə tökmüşən, Fərhadın qüssəsindən sərv kimi qamətin bükülmüşdür. Gül üzünü nilufər kimi göyertmişən. Bənövşəyə oxşayan saçlarını yasəmən çiçəyi kimi ağ üzünə tökmüşən, saçından üzünə haşiyə düzəltmişən. Dırnağınla xurma kimi şirin dodaqlarını yaralamışan. Lalə dırnaqlarınla gül yanaqlarını parçalamışan. Mirvarı dişlərinlə ay kənarına oxşayan dodaqlarını didmişən. Ay cəmalından örpəyi götrümsən. Saçlarının bağını açıb, onları pərişan etmişən. Nalə və fəryadınla dünyanı yandırmışan. Ağlamaqla dostları özündən uzaqlaşdırmışan. Sevgili öz sevgilisinə qarşı borcunu belə yerinə yetirməlidir! Dostluğun qaydası belədir! Şirin, dağları dağdan, dərd yükü daşıyan bir aşıqə rəhm etdi! Başını aşağı salıb kədərli dağa tərəf getdi! Qürbətə ölənin üçün nə qədər ağlasalar yeri var!

Dünya de ki, bütün varlığı ilə Fərhadı ağlasın! Elə bir aşıqin dərd-qəmdən ölməsi insafdırmı? Bundan ibarət olmayan bir adama insan demək olarmı?

Ancaq onun dərdinə qalmaq bizim işimiz deyil! Ürəyimiz sən Şirinin dərdi ilə doludur. Fərhadın ölümü sənə çox yandırmışdır, bilirəm, öləndən sonra da onu unuda bilmirsən. Bəs nə üçün onu öz dərcindən öldürdün? Öldürdükdən sonra nəvaxta qədər dərdini çəkəcəksən? Onun dərdini sən çəkməlisən, çünki qanını da sən tökmüşən! Onu indi əzizlə, çünki alçaldan da sən olmuşsan! Ancaq onun qəbri üzərində yüz il də əyləşsən, orada nəm torpaqdan başqa bir şey görməyəcəksən. Torpaq kimi əlində yüz ürək də tutsan, sən bir də Fərhad kimi Şirinpərəst tapmazsan. Ağlamaqdan bir fayda çıxmaz. Aralıqda kabab yoxkən, tüstü qaldırmaq bir xeyir verərmı? Talançı qəza və qədərini qarşısına çıxmaq olarmı? Yaşamağın əsası ölüm üzərində qurulmuşdur. Dünyada heç kəs həmişə yaşamayacaqdır!

Ey ürəklərə nur saçan gözəl, sən gündüzsən, Fərhad isə bir ulduz idi! Gündüz başlayanda ulduz ölür! Sən bir sübhənsən, o isə bir çıraq ildi. Çırağın sübh açılmadan sönməsi daha yaxşıdır. Sən şamsən, o isə sərxoş bir pərvanə idi. Şam ortalığa gələrkən pərvanənin ömrü tamam olar! Sən bağsan, o isə bağda göyərən ot idi. Otun bağda tökülüb qalması yaxşı olar! Sən od təbiətlisən, o başı bələli ud idi. Həmişə od qızarıanda ud yanar! Gülüstandan bir quş uçub getsə, qəm yemə! Göydəki Nəsr-i-Tair sənə sitayiş edir. Gözündən bir qətrə su axdısı ürəyini sıxma yüz Dəclə axıb sənənin arxına tökülər! On dörd gecəlik ay qalırsa, qoy yeni çıxan ay batıb sönsün. Gözəlliyin qalırsa, qoy üzündən bir xal əksik olsun! Fərhad öldü, Şirin sağ olsun! Sarı gülün itməsindən qorxmaq lazım deyil, nərgis var olsun!»

Mirzə məktubu bitirdi və təzimlə yeri öpüb Xosrovun qabağına qoydu. Xosrov məktubu tez qasidə verdi. Qasidə də əmr olunan yerə apardı. Şirin padşahdan məktub

gəldiyini görüncə sevindiyyindən üzü ay kimi parladı. Məktubu üç yerdən öpüb möhrünü qopardı və son hərfinə qədər oxudu. Məktubda müşk ilə süvanmış ciyərlər, zəhərlə süvanmış şəkərlər olduğunu hiss etdi. Məktub içərisinə yüz ilan bükülmüş ipək parçalar, yüz tikan gizləyən xurmalar, ipəyə bürünmüş kilimlər, şətbətdən daha xoş görünən zəhərli sularla dolu idi. Onun bu şərbətdən içməyə təqəti yox idi. Hirsindən coşmaq da yersiz olardı. O, çox çətinliklə dərđini və hirsini uda bildi. Bəxti oyaq olduğu üçün bütün dərđlərini unutdu.

Məryəmin ölməsi

Ey hakim, zamanənin dövrünü yadımdan çıxarma, bil ki, elədiyini hər bir işin cəzasını özün çəkəcəksən. Yaxşı iş də görsən, pis iş də görsən, heç vaxt itib getməyəcəkdir.

Xosrov özünü Fərhadın ölümünə yanan kimi göstərərək Şirinə elə acı məktub göndərdikdən sonra, Allahın iradəsi ilə Məryəm padşahlığı sona çatdı. Məryəm Şirinin çəkdiyi hicran zəhərindən də acı bir zəhər içməli oldu. Sözün düzü deyəcək olsaq, o, adi zəhərlə deyil, Şirinin hümmətinin zəhəri ilə öldü. Hindlilər bir işə hümmətlə yapışarkən, qurumuş budaqdan təzə yarpaqlar çıxarırlar. Onlar öz hümmətlərinin əfsunu ilə olmayan işlərini mümkün edirlər. Məryəm öləndən sonra şahın həmişə yediyi şəkərin ağzı bağlandı. Xosrov Məryəmin çəngindən qurtardı. Məryəmin ömür ağacı meyvələrini itirdikdə Xosrov xurma ağacı kimi qəmədən azad oldu. Ancaq, hörmət və ehtiram gözləyərək lazımı qayda ilə ona yas saxladı. Məryəmin ölümü xatırına bir ay taxta çıxmadı, əyninə ancaq qara paltar geydi.

Məryəmin ölüm xəbəri Şirinə çatınca, o həm sevindi, həm də kədərləndi. Bu xəbər onun üçün eyni zamanda həm gül, həm də tikan idi. Şirin Məryəmin ölümünə bir tərəfdən sevindi, o biri tərəfdən isə, ağıllı olduğundan, belə bir

hadisənin onun öz başına da gələcəyini düşünüb qorxdı. Xosrovun xatırına bir az kefdən əlini çəkdi. Bir aydan sonra isə tikan yarasından çıxdı, dünyanın gözü önündən dərd tozu silindi. Ürəyi çoxdan bəri bəslədiyi arzusunun toxumunu əkmək istədi. Xosrovun məktubuna cavab yazmaq fikrinə düşdü. Acıqlı olduğundan, ürəyindəki sözləri yerə toxumu səpirmiş kimi bir-bir kağızın üzərinə səpdi.

Məryəmin ölümü münasibətilə Şirinin Xosrova məktub yazması

Şirin acı sözləri şirin qəndə çevirdi. Məktubu Allahın adı ilə başladı: «Məktubu üzr istəyənlərin günahını bağışlayan şahlar şahının adı ilə başlayıram! Allah bizim işimizi yoluna qoyur, ancaq onun bizə heç bir ehtiyacı yoxdur. Cisim deyil, bütün cisimləri yaradandır. Ulduz sayanlar həmişə onun qüdrətinə heyran qalaraq hesablarını başa çatdırı bilmirlər. Yerdən göyə və günəşdən aya kimi bütün məxluqat onun səxavət Türküstarını bir hindli kimi talan edir. O heç bir zəhmət haqqı almada daşın içində yaqut yaradır. Quşdan tutmuş qarışqaya qədər, istər çayda və istərsə də dağda yaşayan olsun, o heç bir kəsin qəm-qüssə içərisində qalmasına yol verməz. Nemət bağışlamaq istərkən günahlardan keçər, çətinə düşənin əlindən tutar. Verdiyi nemətlərin şükürünü yerinə yetirmədiyimiz zaman qulağımızı burmaqla bizi ayıdılar. Diqqətlə baxanda, bütün yaranmışlardakı dəyişikliyin onun hökmü ilə olduğunu görmək olar. Dünyada insanın qisməti gah rahatlıq, gah əziyyət olar. Bəzən səni yoxsul elər, bəzən qarşına xəzinə çıxarar.

Dünya həmişə ikiüzlü olmuşdur. O, sənə gah rümlunu, gah zəncini göstərir.¹ Gah birinin zülmü ilə o birinin intiqamını alır. Gah birinin dadına çatmaqla, o birini

¹ Yəni gah gecəni, bədbəxtliyi, gah gündüzü, xoşbəxtliyi göstərir.

sevindirir. Nəhavurlu Tusluya çox gözəl bir söz demişdir: «Eşşəyin ölümü itlərin bayramıdır!». İnsanın qabağına çıxan hər şey şadlığa səbəb olmaz. Hər yerə salınan şeyə xalça deyilməz. Bizim ruzu verənimiz belə ruzu verir: ruzumuz bəzən dərman, bəzən də dərd olur. Bəzən də gül, bəzən də tikan ilə yola getməyi bacaran adam ağıllıdır.

Padşahın gəlini torpaq altına getdisə, eyib etməz, padşahın başqa gəlinləri çoxdur. Fələk, padşahın tez doyan olduğunu bildiyi üçün, Məryəmin getməsini tələsdirdi. Doğrudur, padşahın ondan yaxşı həmdəmi yox idi. Ancaq şahlar şahı tez doyan olduğundan o qədər də qəm yeməməlidir. Padşah, tamaşa etmək üçün özünə başqa bir güllüstan tapar, ondan yaxşı bir gözəli ağışuna alar. Əfsus ki, o gözəl ölüb getdi. Dünyada qalanlar isə öz keflərini sürəcəklər!

Ey ürəyi nazik padşah, bu dərdi ürəyinə salıb özünü çox üzmə! Məryəm gözəl bir xəzinə idi, xəzinə də yer altında olmalıdır. Qəm yemə, çünki insan qəmə qatlaşa bilməz. Qəmə nəinki insan, hətta Yer kürəsi də qatlaşa bilməz. Nazik təbiətli adamlar üçün qəm çəkmək yaramaz. Yaxşısı budur ki, Məryəmdən üz çevirəsən, çünki İsa olsan belə, bundan sonra Məryəmin tozunu da tapa bilməzsən. Nəzənin arvadın taxta tabut içinə girsə də, sən taxtı tərək edə bilməzsən. Otur, kef çək, şərab iç! Nə üçün gözlərindən şərab kimi qırmızı yaşlar tökürsən? Qəm çəkməkdən əl götürməsən, yenə də qəmə düşər olarsan. Özünü sənə qurban edən bir adam üçün özünü öldürmə. O öldürsə, sən yaşa, bir gün doğulan, bir gün öləcəkdir! Nalə və fəryad etməklə ölüyə əziyyət vermə. Ölü fəryad etməyi deyil, səbr etməyi xoşlar. Bədən çürüməyə başladıqdan sonra nə padşahlığın bir faydası var, nə də yoxsulluğun. Quruyan bir çeşmə üçün özünü əziyyətə salma. Qoy Dəclənin bol suyundan bir qətrə əksik olsun! Dəclənin sahilində ayləşib Cəmşidin camını əlinə al! Elə bil ki, Bağdaddan bir köhnə zənbil əksilmişdir.

Məryəmdən ayrı yata bilməyən ürəyin qoy indi onsuz yatsın. O, gözündən getdiyi kimi, ürəyindən də uzaq olsun. Dünya bağından bir sərv yox oldusa, sən həmişəlik yaşa, çünki sən dünyanın canısan! Nə qədər sağsan, qəm yemə, gününü sevinclə keçir, şərab iç, başından bir tük də əksik olmasın, iraq səndən, bütün var-dövlət əlindən getsə, yenə də qəlbin sıxılmasın. Şükür allaha sağsan, sənin sağlığın da böyük var-dövlətdir. Sən dürr kimi qiymətlisən. Dürr isə tək olsa daha yaxşıdır. Sən ləlsən, ləl misilsiz olsa daha yaxşıdır. Günəş kimi tək olmağa çalış. Cəmşidin dinində günəşə yoldaş verməyən dindən azmaq deməkdir. Quşun-quşla bir yerdə olması lazım gəlsə belə, sən Simürğ olduğun üçün yoldaşsız olmalısən! O gövhərin – Məryəmin yanında olmamasından incimə, çünki sən gövhər mədənisən. Mədən isə gövhərsiz olmaz. Dünyada bərabəri tapılmayan baş daha yaxşıdır. Dünyada bərabəri olmayan gövhər daha qiymətlidir. Çöldən bir ceyran getdisə, qoy getsin. Çöldə belə ceyran çox tapılar. Padşahın xırmanından bir dən əksilmişsə, göylər öz xırmanı – ay və ulduzları ilə padşaha qurban olsun! Gül solandan sonra tikana baxmaq nə lazımlı! İlk baharda yenə yeni gül çıxar! Büt məhv olsa da Xosrov sağdır. Məryəm üçün qəm yemə, İsa yaşayır».

Padşaha yazılan məktub bitdikdə Şirin sevinc bayrağını aya qədər yüksəltdi. Mirzə məktubu Şirinə verdi və onun ömrünə dua oxudu. Şirin məktubu qatlayıb saçına sürtdü, məktubdan ənbər qoxusu gəlməyə başladı. Bundan qabaq gözəllərdə belə bir adət vardı, məktubu saçlarına sürterdilər. Məktub möhürləndi. Azad sərv məktubu qasidə verib dedi:

- Bu məktubu padşahın hüzuruna apar və padşahın öz əlinə ver. Padşahdan başqa heç kəsə verməyəsən!

Qasid məktubu ay üzli Şirinin dediyi kimi hərəkət etdi. Durmadan padşahın yanına gəldi. Saray qapıcısına dedi:

- Padşahın yaxın adamlarından məktub gətirmişəm. Məktub sahibinin tapşırığına görə məktubu özüm padşaha yetirməliyəm, özüm də cavabını almalıyam.

Qapıçı Xosrovun yanına gedib xəbər verdi və qasidi tez padşahın yanına apardı.

Xosrovun yeni tədbirləri

Xosrov Şirinə məktubunu oxuduqda oradakı şirin sözlərə heyran oldu. Öz-özünə dedi: «Bu cavabdır, döyüş deyildir, kəsək atana daş atmaqla cəza verərlər, yazdığım yaramaz məktubun cavabında elə belə yaramaz sözlər eşitməli idim».

Xosrov yenə də Şirindən şəkər istəmək xəyalına düşdü. Artıq yaxası ara qarışdıran Məryəmdən qurtarmışdı. Xurma tumsuz, şam tüstüsüz olmuşdu. Düşmən aradan qalxdıqdan sonra bütün işlər insanın arzusunca olar. Düşməndən sonra asudə bir udum su da içmək kifayətdir.

Xosrov Şirinə bir neçə yağlı söz göndərdi. Dəmiri yatla yumşaldıb polad qayıрмаq istədi. İtaətkar gözəl padşahın fərmanını qəbul etdi. Dərdli olduğu üçün dərmana ehtiyacı vardı. Ancaq Şirin Xosrovdan artıq şey umurdu. Xosrovun onu alacağını gözləyirdi. Belə düşünürdü ki, Xosrov onun dalınca kəcavə göndərəcək və onu saraya gəlin köçürəcəkdir. Xosrov isə belə etmədi. Şirin Xosrova dəftərlər dolusu məzəmmət yazdı. Onu küsməyi və məzəmməti artdıqca nazı da artırdı. Güzəlliyinin müştərisini çox gördükcə malın qiymətini qaldırırdı. Mal müştəriyə görə qiymət qazanar. Gözlülər olmasaydı çarığın qiyməti olmazdı. Öz mənfəəti üçün bu nəsihəti eşit və unutma: səndən mal almaq istəməyə nə mal satma. Xoşbəxt olmaq istəyirsənsə, malın rəvac olanda dükanın qapısını bağlama.

Padşah hiylə işlədirdi. Şirin isə aldanmırdı. Nazını bir tük qədər də olsun azaltmırdı. Xosrov Şirinə xalvarlarla nazını çəkməkdən aciz qalaraq işə bir çarə düşünməyə

başladı. Bir başqa yar ələ gətirmək qərarına gəldi. Bəikə çolaq eşşək yeriyən eşşəyi görüb həvəsə gələ.

Xosrovun taqdis taxtına əyləşib kef etməsi

Xosrov padşahlıq kəmərinə belinə bağlayandan bəri, onun kimi heç bir tac sahibi taxta əyləşməmişdir. Adamları hüzurə qəbul etmək istədiyi günlər önündə beş səf adam düzülürdü. Qabağında, birinci sırada varlıları düzürdü. İkinci cərgədə ehtiyacı olanlar və yoxsullar durardı, üçüncü cərgədə, güclü qəbrin qırağından qurtaranlar – taqəti olmayan naxoşlar düzülərdi. Dördüncü səfə ayaqlarının zənciri mıx kimi ürəklərinə batan adamlar – dustaqlar durardı. Beşinci cərgə günahkarların – qatillərin yeri idi. Cərgələrdə duranlardan heç biri o birinin halını soruşmazdı. Qatillərə ümid vermək üçün qabaqlarına azadlıq fərmanı tutulardı. Gözətçi hüzurə gələnlərə səsələnərdi ki: «hər səf öz qabağındakı səfə baxsın!» Varlı yoxsula baxanda çox şükür etməli olduğunu anlardı. Dustağın gözü qatilə sataşanda ona nisbətən özünün yaxşı iş tutduğuna şükür edərdi. Qatil fərmana baxıb nicat tapmaq ümidini görəndə şükür şamının işığını artırardı.

Misir ölkəsi şəkərin bolluğu ilə abad olan kimi, Xosrovun qapısı da il uzununu onun ədalətinə görə təşəkkür edənlərlə dolu və abad idi.

Xosrov bir gün kef məclisi qurdu. Taxt üzərində əyləşib içirdi. Kəfçillikdə öz bəxti ilə rəqabətə girişmişdi. Taqdis taxtının dörd tərəfinə yığılmış padşahlar ehtiramla torpağı öpürdülər, onların ağzı sanki Xosrovun ayağının altındakı yeri yalayırdı. Onun əyləşdiyi taxtın üzəri bütün göydəki ulduzların şəkli ilə bəzənmişdi. Aydan başlamış yeddinci göyə qədər bütün kürələr bir-bir orada çəkilməmişdi. Sabit ulduzlardan səyyar ulduzlara qədər bütün göy aləmi dəqiqə və dərəcəsinə cən hamısı orada rəsm olunmuşdu. Gecəni işıqlandıran gövhərlər elə düzülmüşdü ki, onlara

baxmaqla gecənin və gündüzün saatlarını bilmək olurdu. Hücüm elmindən xəbəri olanlar bu taxta baxarkən göydəki bütün aləmi onun üzərində oxuyurdular. Xosrovun taxtına baxan hər kəs öz qarşısında Keyxosrovun min camını gördüyünü zənn edirdi.¹

Bu taxt deyil, bir asimandı, üzərində oturanda şah deyil, bir sahib qırandı.² Filin üzünü insanın üzünə bənzətmək mümkün olsaydı taxtda fil əyləşdiyini söyləmək olardı. Aslanın tükləri ənbər qoxusu verə bilsəydi, taxtda aslan oturduğunu düşünmək olardı. Yerdən göyə qədər böyük bir məclis açmışdı, Ülkər ulduzundan yerə qədər süfrə döşənmişdi. İrəm bağının camı onun məclisindəki camların yanında quru və boş hesab oluna bilərdi. Fələk onun qapısında, ancaq bir halqa sayılırdı.

Böyüklik istəyirsənsə əli açıq ol, kisinin ağzını iplə deyil, odla bağla. Pulundan çətinliklə əl çəkən dövlətli axırda bədbəxt olar. Dünyanı sadlıqla keçir. Xəracını al, xərc elə. Aldığın kimi verməyi də bacar. Öz işindir, istəyirsən ver, heç alma. Tək başına dünyanı idarə etmək olmaz. Bir adam dünyanı yeyib qurtara bilməz. Ağıllı adam bilir ki, tək yeyən tək də öləcək. Bütün çay sənin ixtiyarında olsa da, yenə suyu tək içmə, çünki tək içilən su dəmir kimi acı təbiətli olar. İnsan şam kimi olmalı, başqalarının işini düzəltməkdən geri durmamalıdır. Bax, gör, Qarun dünya qədər xəzinəsindən özü ilə nə apara bildi? Dünya xəzinəsi üçün əziyyət çəkməyinə dəyməz. Zəhmət çəkiş xəzinə ələ gətirmək bir o qədər də çətin deyil, ancaq xəzinənin sonra əldən çıxması səni çox incidər. İnsan xəzinəni çox əziyyətlə ələ gətirər, xəzinə əldən çıxanda da çox əziyyət çəker. Ona görə də əli boş olmaq əziyyətlə xəzinə ələ gətirməkdən şərəflidir.

¹ Keyxosrovun camı Cəmsidin əfsanəvi camına işarədir. Bu cama baxanlar, guya, dünyada bu anda olan işlərin hamısını görürdülər.

² Sahibqıran – padşahlara məxsus böyük bir rütbə.

Cəlal və dəbdəbədə Cəmsidi keçmiş olan Xosrov Pərviz xəzinə paylamaqla şanını günəşdən yüksəyə qaldırmışdı. Xəzinə bağışlayanda üzü gülərdi. Onun gözündə xəzinə bir torpaq qədər qiymətsiz idi. O özünü də torpaqdakı xəzinə kimi alçaq tutardı. Hər gün sübhədən axşama qədər iki dəfə süfrə açırdı. Xuruşi kasa ilə, şərabi cam ilə payladardı. Süfrəsinin uzunluğu millərlə ölçülərdi. Milçəyə öküz, ağcaqanada fil bağışlardı. Qonaqlar bilməzdilər ki, süfrədəki halvaların hansından yesinlər. Süfrədəki mal, qoyun, quş, balıq ətinin qədərini deyə bilmərəm, nə qədər istəyirsənsə, o qədər də təsəvvür et! Məclisdəki xoş qoxular ətrafa yayılanda, sabah yeli reyhandan borc aldığı ətri özünə qayıtarardı. Ud və ənbər yandırıldıqda manqala Hindistanın xəracı qədər pul sərf olunardı. Onun xüsusi xörəyi ortaya qoyulanda bu xörəyin xoş təamı Xuzistana çatardı. Səhər tezdən təzə kabab yeyərdi. Bu kababa gecəyə işıq saçan dürr sürtərdilər. Bu dürrlər Hind dənizindən dürr çıxaran hind tacirindən on batman xalis qızıla alınmışdı. Deyirlər ki, bu dürrlər insanın bədəninə rütubətdən əmələ gələn bütün azarları sağaldır. Padşahın kababı Bağdad reyhanı kimi ətirli olan, yeni doğulmuş, göy göz kəhər at ətindən bişirilərdi. Çoban bu atları anasının südündən ayırıb qoyun südü ilə bəsləyirdi. Padşahın əmri ilə gümüşdən bir təndir qayırmışdılar ki, bu təndirin xərci bir ölkənin xəracından çox idi. Bu təndirdə quru odun əvəzinə on-on beş batman müsk qoxulu ud yandırardılar. Padşahın süfrəsindəki kabab belə bir təndirdə, belə bir udla bişərdi.

Kababı təxminən min yeddi yüz misqal ağırlığında qızıl bir süfrəyə qoyub qabağına gətirərdilər. Padşah qənd paltavasını və püstə içi yeyirmiş kimi xörəkdən bir neçə tikə götürüb, hüzurunda duran möhtaclara göz gəzdirdərdi. Gözü kimə sataşsa idi, qarşısındakı süfrəni ona bağışlardı. Belə süfrəyə min əhsən!

Hər gün bu cür qaribə işlər görərdi. Bütün ömrünü o belə hərəkət etdi, ancaq vaxt çatdıqda yenə də padşahlıqdan əsər qalmadı. Bu əzəmət və dəbdəbə heç bir ayda vermədi. Şərəf qazanmaq istəyirsənsə həmişə xoşbəxtlərin ətrafına fırlan. İnsan xoşbəxtlərlə gəzərkən özü də xoşbəxt olar. Tatar ceyranı otlarkən sünbül çiçəyi yediyi üçün, onun üzərindən əsən nəsim həmişə bazara müşk qoxusu gətirir. Çör-çöp yeyən ceyrandan isə müşk əvəzinə ancaq çör-çöp alınır. Atam, onu görüm ruhu nurla dolsun, mənə yaxşı bir öyüd vermişdir: «İşi düz gətirməyənlərdən ox kimi qaç, xoşbəxtlərin məhəlləsində özünə ev tap. Gündüzdən də işıqlı bir gecə arzulayırsansa, çırağını işıqlı məşəllərin odu ilə yandır. Mirvari böyük dənizlərlə bir yerdə olduğu üçün yüksək qiymət qazanmışdır».

Xosrovun İsfahanlı Şəkərin tərifini eşitməsi

Öz varlığı ilə məclisləri bəzəyən Xosrov bu gün də bir məclis düzəldib oturmuşdu. Bütün ətrafındakı şahlar Xosrovun əlini öpmək məqsədilə onun ətrafına toplaşib təzimdə dayanmışdılar. İsfahandan Reyə, Çindən Ruma qədər bütün ölkələrin padşahları taxtının önündə ayləşmişdilər. Çin padşahından tutmuş Zəngibar padşahına qədər hamı Xosrovun şərəfinə içmək üçün qədəh qaldırmışdı. Saqi bir neçə dəfə şərab payladıqdan sonra padşahların üzündəki utancaqlıqdan bir əsər qalmadı. Şahlar şahı Xosrov utancaqlıq pərdəsini üzündən götürdü və açaq danışmağa başladı:

- Mənimlə bir yataqda yatmağa layiq olan gözəlləri dünyanın hansı yerində tapmaq olar? – deyə məclisdəkilərdən soruşdu.

Məclisdəkilərin biri dedi:

- Lətiflik Rurədadır. Lətafət bir xəzinədir, bu xəzinə isə Rum ölkəsindədir.

Bir başqası dedi:

- Gözəllik Çin ölkəsinə məxsusdur. Çin gözəllərinin tərfi dastanlarda söylənilir.

Bir özgəsi dedi:

- - Gözəlləri ilə məşhur olan bir ölkə varsa, o da Ərməniyyədir. Oranın gözəlləri pəri kimidir. Ərməniyyə gözəllikdə bir behiştədir, gözəllər yurdudur.

Bu mehriban qəlblı kişi Ərməniyyənin adını çəkəndə Xosrovun ürəyi yerindən oynadı, səbri tükəndi. O, ürəyində bu kişinin sözlərini təsdiq etdi, ancaq camaatdan utandığından «bəli!» deyə bilmədi.

Adamlardan biri dedi:

- Kəşmir gözəlləri tamamilə nöqsansız olurlar.

Bir ayrısı da dedi:

- İsfahan şəhərində Şəkər adlı bir gözəl var. O şahların məclisinə layiq bir qızıdır. Şirinlikdə şəkərdən çox üstündür. Xuzistan şəkəri onun əlindən dad çəkir. Hər dodağının altında yüzdən artıq gülüş vardır. Yüzdən artıq şəkər kimi oğlan dodağının quludur. Çəmənin onun sərv kimi bədəninə öz qoynunda yer edə bilmir. Gümüş bədəninin ağılığı qarşısında yasəmən gülü geriyə çəkilir. Ağzının şirinliyi yanında xurma dadsız bir şeydir. Şəkərdən danışma, çünki o şəkərin evində doğulmuş bir quldur. İki gözü su ilə dolu gül kimidir, nərgis onun gözələrindən utanaraq özünü yuxuluğa vurmuşdur. Ay üzünün bir tərəfindən niqabı götürdükdə quyudan yüz Yusifin naləsi ucalır. Ürəklərə təsəlli olan bu gözəlin bircə eybi var ki, böyük və kiçik ilə rəftarında özünü çox sərbəst aparır. Külək kimi hər yere gedib çıxır, lələ kimi hər kəslə içgi içir. Hər kəslə mehriban dolansa, qızın yolunda bütün var-yoxundan keçər. Onu bir gecə qucaqlayan adam, o gecəni heç vaxt unutmaz.

Bu tərif Xosrovu qızısdırdı. Onda yenidən eşqbazlığa həvəs oyandı. Şirinə tərəf at çapmaq istədi. Bir gözəl vasitəsilə başqa bir gözəli ovlamaq fikrinə düşdü. Bir qənd vasitəsilə başqa qəndin şirinliyini dadmaq, bir bənd vasitəsilə başqa bir bəndi açmaq istədi. Bir gövhər ilə başqa

bir gövhərin qiymətini aşağı salmaq, bir ipək parça ilə başqa bir ipək parçanın parlaqlığını itirmək olar. Xosrovun başına Şəkər bazarına alverə çıxmaq fikri düşdü. Şəkərdə Şirindən əsər görürdü. Şəkəri ürəyindən çıxara bilmirdi. Ancaq onu İsfahandan, çağırmağı da özünə layiq bilmirdi. O bir il tamam bu fikri başında dolandırır səbr etdi. Onun bu arzusundan heç kəs xəbər tutmadı.

Xosrovun Şəkərin dalınca İsfahanu getməsi

Bir ildən sonra Xosrov ata minib yola düşdü. Çadırını İsfahana tərəf apardılar. Padşah ora çatınca gönül açan bir yerdə yaşamağa başladı. Bütün Rum ölkəsi gözəllikdə bu yerə çatmazdı. Buranın əhalisi gözəl və kefcil idi. Kef məclisində oturanda üzləri gündüzdən də işıqlı olurdu. Xosrov kefə başladı. Şərab içir və azad gözəlin dərdi ilə yanib qovrulurdu. Gizlincə o gözəlin yerini soraqlayırdı. Axırda harada yaşadığını öyrənə bildi. Bir neçə qulamı ilə bərabər evdən çıxdı və Şəkəri axtarmağa getdi. Xosrov Şəkər yaşayan məhəllənin başına çatdıqda İsfahan ikinci bir Qəsri-Şirinə döndü. Bu Qəsri-Şirin bu cür nemətlə dolu idi. Çünki burada həm Şəkərin məhəlləsi, həm də Şirinin qəsri vardı.

Xosrov astaca qapının halqasını döydü. Qulağı halqalı bu qulam qapını açıb bayıra çıxdı. Qulam qapıda gözəl üzlü bir cavan gördü. Bu cavanın padşah olduğu aydın idi. Cavan oğlan bir ay kimi Şəhdizdən yerə düşdü. Qulam dərhal atı otlağa ötürdü. Oğlanı isə hörmətli qonaq kimi içəriyə apardı.

Xosrov məclisdə əyləşərək, öz arzusuna çatmaq məqsədilə bir neçə söz dedi. Şəkərin məclisə gəlməsinə işarə etdi. O istəyirdi ki, Şəkər qonağın yanına gəlib, Şəkər dodaqlarını açaraq onunla söhbət etsin. Şəkər əlində güləb ilə dolu bir cam bayıra çıxdı. Ağzı şəkərlə dolu idi, şirin dili vardı. Xumar gözləri yuxulu kimi görünürdü. Adı Şəkər,

dadı şəkər, özü də şəkər idi. İsfahanda qayrılmış bir nəbat idi. Saçından parça-parça müşk tökülürdü, güləndə ev qənd ilə dolurdu. Şirin öpüşləri ilə Visə kimi bütün dünyanı tamaha salırdı. Şirin danışmaqda heç Visənin dayəsi də ona çatmazdı. Onun Çindən və Rumdan gətirilmiş kənziləri vardı, hamısı incə nazəninlərdi. Öz gözəllikləri ilə qaranlıq gecəni gündüzə döndəriridilər. Hamısı kef üçün doğulmuşdu.

Şəkər oturdu və Xosrova şərab uzatdı. Aman Allah, yanında belə bir gözəl yarınlıq, ev də xəlvət olar, daha bundan yaxşı nə ola bilər! Yasəmən kimi ağ bədənlili Şəkər çaxırı badəyə tökmür, bəlkə yaş odu quru suyun içinə axırdı. Öz şirinliyi ilə güləbin şirinliyini unuttururdu. Xosrov böyük adamlar kimi əyləşmişdi. Ay üzlü Şəkər onun üçün nəgmə oxuyurdu. İri qədəhləri bir-birinin dalınca doldurub Xosrova verirdi. Xosrov içdikcə yuxuya əsli olurdu. İçginin təsiri ilə dodaqlarının bəndi açıldı, sərbəst danışmağa başlayınca, Şəkər ayağa qalxıb qabaqlarındakı şamı götürdü. Bir üzr gətirərək padşahın yanından bayıra çıxdı. Özü boyda bir kənziləri vardı. Gözəllikdə və zirəklikdə Şəkərə çox bənzəyirdi. Şəkər qızlarını və paltarını kənzilərə geydirib padşahın yanına göndərdi. Özü isə gecə tək yatdı. Padşah gözəlin bal dodaqlarından Şəkərin heyfını aldı. Ona sarınıb ürəyinin arzusuna çatdı. Sərxoş olduğu üçün kənziləri Şəkər bilib səhərə qədər onunla kefə baxdı. Səhər şamı kimi gözəl olan kənziləri çox şirin olduğu üçün Xosrov onu Şəkərdən seçə bilmədi.

Xosrovun hərəkətləri kənziləri heyran buraxmışdı. Xosrovun ağuşunda qalmaq ona çox ləzzət vermişdi. Xosrovun gözəlliyi dillərdə dastan idi. Qəribə sözlərlə adamı yoldan çıxarardı. Xosrov boy-buxunca bütün uca boylu adamlardan hündür idi. Hökmranlıqda və böyüklükdə hamıya üstün gələrdi. Beyri təzə badamdan yaxşı idi. Sümükləri şəkər qamışı kimi şirin idi. Gecələr onun kef atı nə qədər yavaş getsə də, yənə otuz ağac yol

gedə bilərdi. Ən az şərab içdiyi günlərdə qırx batman şərabı başına çəkə bilərdi.

Səhər açılanda kənz yerindən qalxıb padşahın icazəsi ilə evdən çıxdı. Kənz Şəkərin yanına gəlib, istər-istəməz bütün gecəki əhvalatı ona danışdı. Şəkəri ayıq salmaq üçün xəlvətdə olan bütün işləri ona söylədi. Padşahda gördüklərinin hamısını Şəkərə dedi ki, padşah Şəkərdən söz soruşanda cavab verməkdə acizlik çəkməsin.

Şəhər əlində şam qapıdan içəri girdi. Şəkər ilə şam bir yerdə daha xoş olar! Padşah elə bildi ki, onunla gecəni bir yerdə keçirən qadın Şəkər özüdür. Şəkərdən soruşdu:

- Bu vaxta qədər sənin yanında qalan qonaqların içində heç mənim kimi qonaq görmüsənmi?

Şəkər cavab verdi:

- Ey böyüklər arasında misli olmayan padşah! Bütün dünyada sənin kimi qonaq görməmişəm. Gözəllikdə bərabərin yoxdur. Şirin danışığın, yağlı sözlərin, hər şeyin vardır. Ancaq bircə eybin var, incimsəydin deyərdim. Ağzından pis iy gəlir. Sənin dilin duzcludur, duz insanda xoş qoxular törədir. Bəs necə olmuş ki, sən bu qədər duzlu ola-ola yenə də ağzın qoxuyur?

Padşah süsən qoxulu gözəldən soruşdu:

- Bəs bunun çarəsi nədir?

Yasəmən kimi ağ bədənlə Şəkər cavab verdi:

- Bir il süsənlə sarımsaq yeməlisən.

Padşah gözəl bütələr məkanından qayıdandan sonra bir il tamam Şəkərin nəsihətinə əməl etdi. Bir ildən sonra padşahın ağzının qoxusu çəkildi. Dövrənin dikbaş atına təslim oldu.

Padşah bir gecə, keçənlik kimi, ayağa qalxıb Şəkərin hüzuruna getdi və öz gəlişi ilə onun məclisini bəzədi. Xosrov yenə də keçənlik şirinliyi tapdı. Şəkər tapan həmişə şirinlik dadar! Bir qədər əyləndikdən sonra yavaş-yavaş öpüşməyə və oynamağa başladılar. Gümüş baldırlı Şəkər yenə keçənlik kəni Xosrovun yanına göndərdi, özü isə ondan

uzaqlaşdı. Xosrov başqa ağızlara dəymiş məzə yeyirdi. Şəkər ümidi ilə halva yeyirdi.

Gecənin qoşunu köçüb gedəndən sonra, səhər açıldı. Xosrov bal dodaqlı Şəkərdən soruşdu:

- Heç indiyə qədər sənin yanına mənim kimi qonaq gəlmişdirmi? Heç indiyə qədər səni bu həvəslə öz ağuşuna alan olmuşdurmu?

Şəkər Xosrova şəkər kimi şirin bir cavab verdi:

- Bildir də sənin kimi bir yarla qucaqlaşmışdım. Səninlə onun bircə təfəvütü vardı. Onun ağzı qoxuyurdu, səndən isə gözəl iylər gəlir. Bundan yaxşı daha nə ola bilər?

Xosrov Şəkərə dedi:

- Hər kəsin eybini gördüyün kimi öz eybini də görsən yaxşı olar.

- De görüm mənim eybim nədir? Hansı eybdir ki, mənim gözəlliyimə zərər gətirir?

Xosrov dedi:

- O eybin məşhurdur. Sən bir saat da olsa adamlardan uzaqlaşmırsan. İsfahanda tanınandan bəri hər kəslə oturub durursan. Zəmanə kim hər kəslə uyuşursan. Dünya kimi hamı ilə eşqbazlıq edirsən. Sən Çin naxışsən, bəzakli quşsan, nə üçün hər an yeni bir budağa qonursan? Nazikcə bir qının var, heyf ki, hər an yeni bir qılıncla oynayırsan?

Şəkər cavab verdi:

- Ey cavan, yoxsa sən elə bilirsən ki, bu şəkərdən bir adam dadıb? And olsun bizi öz pərdəsi altında saxlayan Allaha ki, hələ mənim pərdəmə toxunan olmayıb. Möhrüm öz yerindədir. Nə bir gecə bir adam mənimlə bir yerdə yatıb, nə də bu dünyada bir adam mənim dürrümü deşib. Mən yetmiş üzüm kimi bir qızam. Heç kəs mənim bağımnda bir gül dərməmişdir. Gördüklərin mənim kənzlərimdir. Sən də onlarla kef çəkmişən. Bəli, əvvəlcə mən gəlirəm, oturub, içirəm məclisi qızıdırıram, sonra gedirəm, kənzlərim gəlib sən qoynuna girir. Qoynuna girən mən deyiləm, mənim ipək paltarlar geyinmiş gözəl kənzlərimdir.

Xosrov Şəkərin dilindən bu sözləri eşidərkən öz-özünə belə dedi:

«Üzərində Allahın möhrü olan bir dürrün deşilmədiyinə inanmaq üçün onu yoxlamaq lazımdır».

Xosrovun Şəkər barəsində məlumat yığılması və onu alması

Günəş öz alovlu dilini uzadarkən padşah bir su kimi oradan yox oldu. Səhərə gəlib İsfahanın böyüklərini yanına çağırırdı. Bal dodaqlı Şəkər barəsində onların fikrini soruşdu. İsfahan şəhərinin bütün əhalisi bir ağızdan Şəkərin pak, ləkəsiz, ağıllı bir qız olduğunu təsdiq etdilər. Dedilər ki:

- Şəkər, kisə içində saxlanan şəkər kimi həmişə öz evində olur. Toxunulmamış, rəngini dəyişməmiş bir güldür. Öz mətəni tay içində bağlı saxlamışdır. Bir neçə kənizi var, onlara ləl verir. Atı hər kəs üçün yəhərli, hazır görünsə də, heç kəsi yaxın buraxmaz, çünki dəmir nizəsi də var.

Qoca qarılar da Şəkərin bakirə olduğunu təsdiq etdilər. Padşahın həxti üzdə idi. O bu qədər milçək əlindən şəkərin salamat qurtarısına sevindi. Şəkərin evinə elçi göndərdi. O yerin dəbi üzrə onunla evləndi. Şəkərin deşilməmiş dürrünü deşdi. Ləl üzük ilə yaqut birləşdi. Xosrov sonra yenə də Mədəinə tərəf yola düşdü. Şəkərlə, atəkləri xalvar-xalvar şəkər səpə-səpə onunla gedirdi. O öz Şəkəri ilə Şirinin məhəbbətini alqaldır, özünü bir Şirin kimi göstərmək istəyirdi.

Padşahın ürəyi Şəkərdən doyunca, yenə də Şirinin şirin şəhərinə doğru meyl etdi. Şəkər padşahın bir şəkər kisəsi kimi dar qəsridə oturub dərd yeyirdi. Şirinin xurma ağacının tikanları ona toxunurdu. Padşahın başı Şirinin eşqinə qarışmışdı. Şəkər isə suda əriyən qənd kimi əriyirdi. Xosrov Şirinin ayrılığandan odda yanan bir şama dönmüşdü. Mum bal ilə bir yerdə olsa daha xoşdur. Şirin

candan uzaq düşən bir adam ağzını nə qədər şəkərlə doldursa, yenə bundan bir fayda görməz.

Şəkər heç vaxt Şirini əvəz edə bilməz. Şirin halva həmişə şəkərə üstün gələr. Çəməndə nəsrin olmasa, çəmən quru bir torpaqdan ibarət olar. Şirinliyi olmayan şəkər acı olar. Şirinlə şəkər birdir demə, şəkər qamışdan əmələ gəlir, şirinlik isə candan törənir. Əvvəlcə şirin baldan qayrılmış şamı yandırıb məclisi işıqlandırarlar, sonra isə manqalda şəkərlə udu alışıdırarlar. Camdakı şəkər dadlı olar, ancaq o, öz dadını şirindən almışdır. Böyük adamlar həmişə şirni yeyərlər, şəkərlə ancaq uşaqları və tutuqşunu aldatmaq olar. Şirni yeyərkən su içərlər, şəkər isə suya toxunan kimi əriyər.

Xosrov darıxdığından öz ürəyində dedi: «Ey yaralı ürək, artıq Şəkər kimi ürəyimi sıxma! Taxt və tac sahibi olduğum halda, məni nə üçün Şirinin və Şəkərin əsiri edirsən? Bəzən deyirsən ki, şəkər lazım deyil, şəkər istilikdir, istilik isə qızdırma gətirir. Bəzən də deyirsən ki, şirindən qaç, şirin halva boğaza zərərdir. Şirin halva ürəyi vurur. Şəkərin şirinliyi sərxoş edəndirsə, nə üçün onun şirinliyindən əl çəkirsən?».

Padşah öz ürəyi ilə beləcə danışarkən eşqin padşahı gəlib onları barışdırdı. Padşah ürəyi ilə b. r də danışdı. Ürəyi də Şirinin tərəfini saxlayıb padşahla birləşdi.

Şirinlə Şəkərin arasındakı fərq aydındır. Şirin candırsa, şəkər canın yerləşdiyi yerdir. Şirin kəcavədə oturmuş bir pəridir, Şəkər isə onun ipək pərdəsidir. Şeyləri bir-birindən seçməyi bacaran sağlam düşüncəli adam şəkərin şirinliyə görə əziz tutulduğunu yaxşı bilir. Xosrovun ürəyi deyirdi ki, mənə Şirin lazımdır. Şəkər artıq mənə sevinc və nəşə vermir. Bu billurdan parlaqdır, ancaq billur quru, buz isə yaşıdır.

Yenə də Xosrov ürəyində dedi: «Yox bundan sonra mən Şirinsiz dözə bilmərəm. Öz-özümü nə üçün bu qədər vuruşmalıyam? Başımda dəyirman daşı hərlənsə də, bir də

sevgilimdən əl çəkmərəm. Ürəyim artıq o ürək deyil. Başımı torpağa qoyub sevgilimin başına fırlanaram, ondan ayrılmaram. Bu yolda başdan keçməyə də hazırım». Sonra yenə öz-özünə dedi: «Bunlar saydasız tədbirlərdir, səbr etmək lazımdır. Az biabır olmamışam. Şirinin ayrılığına dözməliyəm, uşaq deyiləm ki, şirniyə aldanım? Arzunun gözünü dağlamaq lazımdır. Tələsməklə iş başa çatmaz. Şirin və Şəkər hər ikisi mənim əlimdədirlər, günümü nə üçün acı etməliyəm? Bu cür dostlarım olduğu halda ürəyim yalqızlıqdan sıxılır! Gəmi sahibsizlikdən deyil, sahibin çoxluğundan qərq olur. Kölgə kimi aşağıya düşmək istəmirsənsə, nərdivanı pillə-pillə yuxarıya qalx. Heç bir şeyin arzusunu çox çəkmə. Çünki arzun boşa çıxanda çox əzab çəkməli olarsan. Tamahini az elə, istədiyindən artıq bir şey ələ gətirə bilsən, yeni bir qələbə qazanmış kimi sevinəcəksən.

Ürək kişi kimi hərəkət etməlidir. Çünki insan öz arzusunu, ancaq kişiliklə ələ gətirə bilər. Mən özümü səbrə alışdırmalıyam. Çünki qadınların qarşısında alçalmaq, qadına yaraşan sifətdir. Kişilərə qadın sifətli olmaq yaramaz. Bir qadından ötrü adam da özünü qadın kimi apararmı? Bir ceyran mənə üstün gələrkən mən aslanlıq iddasına düşə bilərəmmi? Qırılmış qoyun olsam da özğanin yunu içində deyil, öz yunumun içində gizlənmişəm. Filler kimi sirmimi saxlayıb başqlarına söyləməmişəm. İpək qurdu kimi öz baramamın içində yatmışam. O işvəli türk gözəli o qədər naz satdı ki, heç mən Xosrov deyil, Keyxosrov da onun nazını çəkə bilməz. Ürəyi ələ gətirincə döşə əl atmağa çalışır, ona cv versən xəzinə istər. Onun ayrılığı ürəyimin qanını töksə yeri var. Çünki ürəyim həddindən artıq həvəsə düşübdür. Artıq təməh isə taun xəstəliyi törədənər. Sevgilidən vəfa ummaq qəribədir. Çünki hər bir həkim azarlıya pəhriz xərəyi verməz. Onun dərdi məni hərdən elə hala salır ki, əstəfurulla, az qalırım gedib qanını tökəm! Mən nə vaxta qədər ondan uranmalıyam?

Məni incitdiyi üçün mən də onu incitməliyəm. Gilanda görüşdüyüm bir yaxşı adam mənə çox gözəl bir söz dedi: «Qadını incitmə, incitsən yaxşı incit. Qadını döymə, həyasızlıq eləyə vur ki, birdə ayağa qalxmasın!».

Xosrovun ürəyi bu dərddə çarə tapa bilmədi. Padşahın bir nəfər də sirdaşı yox idi. Hər kəsin ürəyinə ancaq onunla bir yerdə yaşayanlar məhrəm olurlar. Yad adamın ürəyi də yad olar. Öz taxılının oğurlanmasını istəmirsənsə, yad adamı evə buraxma. Sirmini ən yaxşı dostuna o qədər ehtiyatla de ki, guya o sənin ən qəddar düşmənidir. Danışılması lazım olmayan sözləri yadların yanında danışma. Yalnız yadların deyil, hətta ən yaxın dostlarının yanında da danışma. Sirmini divarlara belə demə, çünki divarların dalında qulaq vardır. Əgər sirminizi yaxın adamları ondan gizlətməyi bacarmayacaqsansa, heç yadına da salma. Açıq deyə bilməyəcəyin sözləri fikrinə gətirmə. Çünki deyilməsi mümkün olmayan sirmisi düşünməmək daha yaxşıdır. Bu dünyada öz sirlərini elə gizlət ki, dağa öz qılıncını sənin üstündə sinəməsin.

Çöldə oxunması mümkün olmayan nəğməni əlbəttə ki, padşahın məclisində oxumaq olmaz. Yoldaşın istər ağıllı olsun, istər ağılsız, öz malının ağızını əvvəlcə möhürlə, sonra ona tapşır. Yoldaşlığı pis olan adamları durub oturma. Çünki elə adamlar sənin şənini şikəstlik gətirər. Elə ağac ək ki, harda olsa sən istədiyini meyvəni versin. Sözü ağızda bişir, sonra çıxart! Yaxşı danışsan yaxşı ad qazanarsan! Ağızdan yüz ağıllı sözlə bərabər bircə kəlmə pis söz çıxsın, bu pis söz başına əngəl açar. Öz sözlərinə düşmənlərin gözü ilə bax! Ancaq bu yolla sən yaxşı və yamanı bir-birindən seçə bilsənsən. Arzuna çatdıqda yüz don tikmək istəyirsənsə, yaxşı ad qazanmaq üçün də bir köynək yırt!

Şirinin yalqız qalıb ağlaması

Xosrov öz gözü açıqlığı ilə öyrənib bildi ki, bu an Şirinə təsəlli verən bir adam varsa, o da Şapurdur; Şapuru saraya çağırırdı və öz yanında saxladı. Beləliklə, o, Şirin lap tək qoymaq və darıxdırmaq istəyirdi. Sərv boyulu, ay üzülü Şirin tək qaldıqda nərgis gözlərindən inci kimi parlaq yaşlar tökməyə başladı. Bir gecə lap darıxıb tənğişdi. Bu gecə ona bir il qədər uzun gəldi. Gecə, üzərinə qarğa sürüsü qonmuş bir dağ kimi qara idi. Qanadlarına dağ bağlanmış bir qarğa kimi çox ağır hərəkət edir, qurtarmaq bilmirdi. Ümitsiz ürəklərdən çıxan soyuq ahlər kimi soyuq bir gecə idi. Əzizi ölənlərini darıxdıran, xəstəsi olanları dəhşətə gətirən gecələrdən biri idi.

Səhər quşu, qanadından və dimdiyindən çarxıma çəkilməmiş kimi gəlib çıxmırdı. Səhər təblini çalanın əlini ilan vurmuşdu. Ulduzların ayaqlarına tikan batmış kimi yerlərindən tərpənmirdilər. Qaraulçuların əllərindəki ağaclar yerə düşmüşdü. Zəng çalan özündən getmiş, qaraulçu sərxoş idi.¹ Göy yerdən küsərək qara ətəyini onun üstünə atmışdı. Zəmanə göyə itaət edərək öz boynunu onun cəza qılıncının altına qoymuşdu.² Günəşlə ay toy otağına keçdiklərindən günəş öz uşaqlığından sübhü yoğura bilmirdi.³ Gecə göyü qucaqlamışdı, günəş şərqi yolu yadından çıxarmışdı. Göyün cənub hissəsindəki ulduzlar yumurta üstündə oturmuş kürt toyuq kimi yerlərindən tərpənmirdilər. Şimal hissəsindəki ulduzları yuxu basmışdı. Göy, şahlar kimi qara çətirini başına çəkmişdi. Bu çətirin altında quşlar və balıqlar istirahət yuxusuna getmişdilər. Gecənin qaranlığı gözlərin işığını almış, Böyük Ay ulduzlarını bir-birindən

uzaqa atmışdı. Dünyanın ayağına qaranlıqdan zəhcir vurulmuşdu. Göy qütb ulduzu kimi yerindən tərpənmirdi.

Dünya öz üzərindəki məxluqatı unutmuşdu. Sanki bu gecə dünya öz yerini dəyişib başqa yerə köçmüşdür. Göy dəniz kimi başını aşağı salıb, başına ətək odlusu dürr səpmişdi, sonra isə ulduzların dürrünü oğurlamaq istərkən özü qır qazanına düşmüşdü. O, dövrənin tüstüsü ilə dolu olan atəşxanada, qır qazanının içində həmişə qıra bulaşmış halda qalırdı. Kəhkəşan göydə yol üzərinə tökülmüş saman kimi görünürdü. Göy isə bu samanın altındakı suya oxşayırdı. Ülkər, fala baxan hindli qarının əlindəki arpa kimi tərpənmirdi. Nə möbidlər səhər duasını oxuyurdu, nə də səhəri gözləyən quşlar qanad çalırdılar. Nəsril-Tair ulduzlarının qanadları kəsilmişdi. Bunlar da Nəsril-Vaqe kimi qanadsız idi.¹ Ulduzların işıq saçmasınının qabağını almaq üçün hər addım başında bir zənci əlində çomaq dayanmışdı. Dul qadının çırağı sönmüşdü. Qarının xoruzunu div oğurlamışdı.² Eşitmişəm ki, div gecənin üstünə hücum edəndə evdəki xoruzlar «Allah əkbər!» deyə qışqırır. Bilmirəm bu necə gecə idi ki, qır kimi yüz div hücum etdiyi halda, heç bir xoruz «Allah əkbər!» deyə qışqırmırdı.

O gecə Şirinin ürəyi heyran qalmışdı. Çırağı gecənin ürəyi kimi toranlaşmışdı. Xəstəlikdən ürəyi tənqə gəldiyindən bütün dünya ilə vuruşa çıxmışdı. Çox doğru demişlər ki, xəstənin halı gecələr daha da ağırlaşar. Gecənin xəstəliyi can çəkilməkdən ibarətdir. Xəstəyə baxmaq isə xəstə olmaqdan daha çətindir. Şirin dil açıb danışmağa başladı:

«Ey zəmanə, bu necə gecədir? Bu gecədir, yoxsa tükənmək bilməyən daimi bir bəla? Buna gecə demək

¹ Yəni gecə tamamilə sakitlik idi.

² Yəni vaxt hərəkət etmir, cəllad qabağındakı biradam kimi hərəkətsiz dayanmışdı.

³ Keçmiş əqidələrə görə guya ay ər, günəş isə arvadıdır. Yəni, günəş ayın toy otağında olduğu üçün səhəri doğa bilmirdi.

¹ Nəsril-Tair və Nəsril-Vaqe ulduz adlarıdır. Yəni bunlar qanadsız quş kimi heç bir yerə uça bilmirdilər və bununla da səhərin açılması yaxınlaşmırdı.

² Guya qarının xoruzu oğurlandığı üçün, səhərin açılmasını xəbər verən yox idi.

olarmı? Yox, bu, bir qara ilandır. Adam yeyən bir zəncidir. Bu qara gecə zənci kimi bir dəfə də üzümə gülmədi. Buna görə də mən ağlayıram. Ey lacivərd göy, sənə nə olmuşdur ki, bu gecə həmişəki kimi hərlənmirsən? Yoxsa, mənim ürəyimdən qopan tüstü sənin yolunu kəsmişdir! Mənim naləm bir tikan kimi ayağına batmışdır! Bu qaranlıqdan anan tapa bilmirəm. Səhər işığından bir nişanə görmürəm. Ey gecə, bir bax gör, ürəyimi necə qəmlə doldurmusan! Sənin dinin varsa, qoy mən dinsiz olum! Ey gecə, heç olmasa bu gecə bir mərdlik göstər, ya məni tez öldür, ya da döndür gündüz ol! Niyə qara bulud kimi bir yerdə qalıb tərpenmirsən? Od üstünə, ya qılınc üstünə getmirsən ki? Tutaq ki, təbil çalanın əlini bağlayıblar, Ülkərin ki, qıçını qırmaıyblar.

Mən gecəni səhərə kimi oyaq qalan bir şamam. Bütün gecəni bir şam kimi sızıldayıram. Şam yananda gözəl olduğu üçün mən də şam kimi od içində yanıram. Ey xoruz, səsin batmamışkən banla, ey sübh, ağzın olmamışkən gül, ey səhər quşu kafir deyilsənsə – «Allah əkbər!» deyə oxu! Ey parlaq sübh, od deyilsənsə nə üçün çaxmaqsız və daşsız bayıra çıxmırsan?».

Şirinin pərvanə ürəyi belə çırpınarkən sübhün şamı onun arzusunu yerinə yetirdi.

Səhər vaxtı, bütün vaxtların padşahıdır! Bu padşahlıqda bütün axtardığını taparsan. Xəzinə açarını ələ gətirən adam, ancaq sübh vaxtının açarı ilə öz arzusuna çata bilməmişdir. Arzuların hasarı sübh vaxtı aradan qalxar. Açır sübhün əlində olduğu üçün düyünlü iş də sübh vaxtı açılıb düzəlir. Adamlar oyanıb qalxan vaxt təsbeh gülü dillərdə söylənər.¹ Danışmağı bacaran hər kəsin dili Allaha ibadət edə. Can quşu dilə gəlib dua oxuduğu halda, dilsizlər necə dua eləsinlər? Dua oxunan yüksək məqamda dilsizlərin də dilini başa düşmək olar.

Şirin sübhün hər bir şeyə canverər. kimyası ilə üz-üzə gəlincə, civə kimi hərəkət etməkdən əl çəkib sakit dayandı. O səbrli olmasıyla xoruzları qanad çalmağa məcbur etdi. Xoruzlar da «səbr müvəffəqiyyətin açarıdır!»¹ nəğməsini oxudular. Şirin otağı öz-özü ilə süpürürmüş kimi, səcdəyə getdi, zariyaraq öz Allahına müraciət etdi:

- İlahi, sən mənim bu gecəni gündüzə döndər! Mənə də gündüz kimi dünyaya qalib gəlməyi öyrət! Mənimi qəlbim, səhərin açılmasına ümidini itirmiş bir gecə kimi tutqundur. Bu gecə üzümü günəşin üzü kimi ağ elə! Ürəyimdə aslan kimi igidləri məhv edə bilən ağır dərdlər var. Sevinc kədərə qalib gələn kimi, mən də öz dərdimə qalib gəlmək istəyirəm, sən mənə kömək et! Bu dar kürədə yaşamağa artıq taqətim yoxdur. Ləli daşların arasından qurtaran kimi məni də bu daşların arasında sıxılmaqdan xilas et! Hər kəsin fəryadını eşidən, dadına çatan sənsən! Mənim də kömək istəyən səsimi eşit! Bu qədər dərdi çəkməyə taqətim yoxdur! Sən bütün kömək istəyənlərin köməkçisisən! Mənə də kömək et!

Səni and verirəm yetim uşaqların göz yaşına, məzlum qocaların yanıqlı səsinə, səni and verirəm yol üstündə yatan qəriblərin qəbrinə, dərin quyulara salınmış dustaqların naləsinə, səni and verirəm kömək axtaranların «Ədalət! Ədalət!» - deyən səslərinə, günahkarların «Allah! Allah!» - deyə qaldırdıqları fəryadlara, səni and verirəm ürəklərə hakim olan həqiqətə, canlara həyat verən Quranın ayələrinə, səni and verirəm müqəddəs adamların qüdsiyyətinə, peyğəmbərlərin bütün sirləri bilmələrinə, səni and verirəm heç kəsə dərdlərini deməyən möhtaclara, qanına bulaşmış yaralılara, səni and verirəm evindən uzaq düşənlərə, karvandan geri qalanlara, səni and verirəm dua

¹ Əsli ərəbcədir, yəni hər kəs səbr etməklə öz arzusuna çatır.

¹ Yəni hər kəs Allaha ibadət edə, dua oxuyar.

etməyi yeni öyrənənlərin etdiyi dualara, ürəyi yananların ağzından çıxan aha, səni and verirəm ağlayanların tökdüyü reyhan kimi göz yaşlarına, Quran oxuyanların sübh tezdən yandırdığı çırağa, səni and verirəm xəlayiqdən gizli olan nura, Allahın saysız-hesabsız nemətlərinə, səni and verirəm kilsədəki keşişin gətirdiyi dinlərə, nemət bağışlayan Allahın etdiyi köməyə, səni and verirəm xəlvətə çəkilməyi bacaranların qabiliyyətinə, səni and verirəm heç bir günahı olmayan məsumlara, səni and verirəm yanında qəbula keçən hər bir savab işə, sənə çatan hər bir çağırışa, səni and verirəm axşam üstü çəkilən və ərşə yüksələn aha, şərh oluna bilməyən böyük ada, mənim qanla dolmuş ürəyimə rəhm eylə! Bu qəm burulğanından məni qurtar! Tüklərimin hər biri dil açib sənin tərifini desə, yenə də sənin tərifini deyib qurtara bilmərəm. Yüz təşəkkürdən birini belə ödəyə bilmərəm. Sən elə bir varlıq sanki, heç kəs sənə kim olduğunu dərk edə bilməz. Sən varlıqsan, başqaları isə yoxluqdan başqa bir şey deyil. Vəhdət pərdəsi dalında gizlənən sənə. Fələk öz qüdrətini sənə qapından almışdır. Heç kəs sənə Allahlığının əvvəlini, axırını, başlanğıcını və sonunun bilməz. Hər kəs sənə dərəcəsinə, ancaq itaət üçün gələ bilər.

Sən fələkləri birləşdirib fırlanmağa məcbur etdin. Dünyanı, canı, ruzunu – bunların hər üçünü yaradan sənə! Yaşatmaq və can almaq sənə əlinədir. Məsləhət özünüdür! Necə istəyirsən, elə də edirsən. Sənə köməyinə ümid bağlamışam. Mənə köməyini iki qat artır! Mənim haqqımda yeni bir hökm və ya başıma yeni bir qəza gətirmək istəsən, mənə səbr və mətanət ver! Sənə hər bir qədər, istər yaşamaq olsun, istərsə ölüm, mənə xoşdur. Ancaq, mənim vücudum sənə qəti hökmün qarşısında təqətsizdir. Mənə öz gücümdən artıq əzab vermə. Sənə layiq heç bir iş əlimdən gəlməz. Ancaq əlimdən gəlməyən hər işi sənə köməyinlə yerinə yetirə bilərəm. Bu dəfə sənə mənim rəhm et! Öz nemətlərinlə ürəyimi sevindir. Sənə

nemətlərin çoxdur. Mən öz sırımı sənə necə gizlədim? Gizlətsəm də sən hamısını bilirsən!

Şirin pak qəlb ilə Allah yalvardı. Torpağa yıxılaraq göz yaşlarını axıtdı. Allah onun sıxılmış ürəyini açdı. Dəmir öz açarını daşın içindən çıxartdı.¹ Bəxtinin gül kolu yenidən cavanlaşdı. Aləmi şəkərlə odduran Şirin dərd-qəmdən qurtardı. Şirinin yalvarışları Xosrovun ürəyinə təsir etdi. Onun ürəyini fələk kimi alt-üst elədi.

Xosrovun ov bahanesi ilə Şirinin qəsrinə gəlməsi

Dünya, qəm ordusunu talan edən zərli bayrağını yükəldərkən, yeni günəş doğarkən padşah ova çıxmaq həvəsinə düşdü. Bəxtini sınamaq istəyirdi. Şahlar şahı Şirinin üzünü kimi uğurlu bir tale ilə çölə çıxırdı. Nağara və barabanın səsi ətrafı bürümüşdü. Yer də göy kimi yerindən qoparaq hərəkətə gəlmişdi. Bayraqqılar bayrağı ucaldılar. Atlıların böyüyü Xosrov bayıra çıxdı. Bir çox tac sahibi üzəngisinin yanında əmrə hazır dayanmışdı. Bir tərəfində Çin padşahı, o biri tərəfində Rum qoşununun böyüyü qeysər piyada gedirdi. Xosrov belinə kəmərlə bağlamış, başına Keyqubad tacı qoymuşdu. Alını açıq idi. Günəş atının cilovundan tutmuşdu, ay onun üzəngisini bir qul halqası kimi qulağına salmışdı.² Baş üzərində yüksələn Gavə bayrağı ayın üzərinə düşən bir parça bulud kimi padşahın başına kölgə salırdı.

Qızıl bəzənmiş qılıncların ətrafındakı kəmərlər bu qılınclar üçün bir qızıl hasar olmuşdu. Padşahın ətrafındakı qılıncların çoxluğundan nə qabaqdan və nə də daldan bir ağac məsafədən heç kəs ona yaxınlaşa bilməzdi. Qılınclar

¹ Məsəldir, deyirlər ki: bu işin açarı hələ daşın içindədir. Yəni bu iş üçün lazım olan dəmir (açar) hələ daşdan çıxarılmamışdır.

² Yeni günəş ona itaət edirdi, ay da qul kimi itaətində hazır dayanmışdı.

oxlardan əmələ gəlmiş meşədə öküz dili otu¹ aslanın ödünü yarırmışdı. İkihaçalı «Dur bah» nizamının ağzı gülməkdən az qala cırılırdı.² Bu niza fəlayə «Yaxın gəlmə!» deyər əmr edirdi. Başında qaraşuş olan qızıl çətir, öz qaralığı ilə müşk rəngli hasar üzərindəki qızıl bürcü xatırladırdı. Buluddan bir iyənə aşağı düşsəydi yerə deyil, qılıncların üstünə düşərdi. Çavuşların uzaqdan qışqırdıqları «Çəkil! Çəkil!» səsi bədnəzərləri dünyadan uzaqlaşdırmışdı.

Atların daşa-torpağa dəyən dirnaqlarından qopan səs yerə ədəb dərəsi verirdi. Yerin bəli, üzərindəki dəmir yükün ağırlığından iki qat olmuşdu. Adamların irəliyə və geriyyə hərəkətindən havanın nəfəsi tutulmuşdu. Atları yedəklərində çəkən saray məmurları hər tərəfdə dəstələrlə gedirdilər. Hər dəstədə yüzdən artıq adam vardı. Fillərin üstündəki təbilçilər n səsi neçə millik məsafədən dağları və çölləri doldurmuşdu. Qızıl şəbəkəli manqallar ənbər saçırdı. Müşk qablarının boğazından inci tökülürdü. Gözəl bəzəklərlə bəzənmiş min dəvəyə ipək mərfəclər yüklənmişdi. Dağ gövdəli əlli fil qızıl kəcavələr daşıyırdı. Yüz əlli suçu padşahın yolunu gül suyu ilə yuyurdu. Yüz əlli adam əllərində manqal tutaraq oda xoş qoxulu otlar atırdılar. Minlərlə qızıl kəmərli qulam padşahın yanına gedirdilər. Xosrovun atının hər qədəmində bir qızıl pul olsun deyər, onlar kəmərlərindən qopardıqları qızilları yerə atırdılar. İstəyirdilər ki, bu yoldan keçən qarıblər qızilları görüb buradan padşahın keçdiyini bilsinlər.

Xosrov belə bir cəlal ilə şəhərdən çıxdı.

Xosrov buyurdu ki: - «Mən bir neçə günlüyə ova gedirəm». Şapur Xosrovun məqsədini bilirdi. O bilirdi ki,

¹ Öküz dili əyri bir otdur. Burada qılinc mənasında işlənir. Yəni padşahın ətrafındakı qılınclardan aslan belə qorxub ona yaxınlaşa bilməzdi.

² Padşahın məmurları padşah gələrkən ikihaçalı niyə ilə əhalini o tərəf-bu tərəfə qovub yol açmışlar. Nizənin adı «Dur baş», yəni «Uzaq ol», «Könərə çəkil!» idi. Nizəmi bu nizənin iki tərəfə ayrılmış haçalarını güllən ağıza bənzədir.

ov bir bəhanədir. Gül üzül Şirinin eşqi padşahı dəli etmişdir. O, ov adı ilə evdən çıxsa da, Şirinin dalınca gedir.

Ov quşlarını uçurmaq üçün çalınan balaca təblin səsi eşidilincə quşlar uçmağa başladı. Yüngül qanadlı tərən qalxıb kəkləklərin və göyərçinlərin üstünə şığıdı. Çöllərdəki və dağlardakı qaraquşlar bir həftə ovçuların əlindən yaxalarını qurtara bilmədilər.

Xosrov arası kəsilmədən ov edirdi. Lakin fikri başqa ovun yanında idi. O, heç bir ovlaqda düşüb qalmırdı. Ovlaya-ovlaya hey irəliyə gedirdi. Axırda gizlincə Şirinin qəsrinə yaxınlaşdı. Ürəklərə təsəlli olan gözəlin qəsrinin bir ağac məsafəsində cama tökülən şərab kimi özünü atdan yerə atdı.

Gecə dünyanın ətrafına ənbərdən pərdə çəkirdi. Qış idi, soyuq yel əsirdi. Soyuq hava ilə yerin altındakı od suyu dondurub qılinc kimi buzlar əmələ gətirmişdi. Padşah od qalanmasını, batmanlarca ənbər və xırmanlarla ud yandırılmasını əmr etdi. Qum ölkəsindən gətirilmiş əla udun ətri ətrafı bürüdü. Havadan isə, doğrudan da, kafur yağırıdı. Padşah səhərə qədər istirahət elədi. Günəşin ləli mədəndən bayıra çıxanda gecənin də canı çıxdı. Gündüzə vurulmuş gecə öz sevgilisinin yolunda canından keçdi. Fələk yüyürməkdən yorulan fil kimi taqətdən düşdü. Gecə hinq xəstəliyinə tutulmuş kimi göyərmişdi. Axırda səhərin həkimləri işə qarışdı, qolunun damarından qan almaqla onu boğulmaqdan xilas etdilər.

Padşah yerindən sevinclə qalxdı və səhər tezdən kefə başladı. Saqinin əlindən bir neçə qədəh şərab alıb içdi. Şərabın sevdası başına vurunca, ürəyinin arzusunu ələ gətirmək istədi. Sərxoş halda çadırdan bayıra çıxıb Şəbdizə mindi. Atı gözəlin qəsrinə tərəf sürdü. Sərxoşluqdan ürəyi də özü ilə bərabər rəqs edirdi. Yaxşı qulamlarından bir neçəsi onunla gedirdi.

Şirinin qulluqçuları Xosrovun gəldiyini xanıma xəbər verdilər. Xosrov tək idi. Şirin ovçu aslanın ona tərəf

gəlməsini bilincə narahat olmağa başladı. Sevgilisindən necə qaçıb gizlənəcəyini düşündü. Pak ürəyi biabır olmaqdan və namusuna ləkə toxunmasından qorxurdu. Xosrovun bu, vaxtsız gəlişi onu çox həyəcana salmışdı.

Şirin qulluqçularına hasarın qapısını bağlamaq əmri verdi və bir neçə qulluqçunu qapıya gözətçi təyin etdi. Onun əmri ilə kənzilər və qulamlar padşahı qəbul üçün tadarük görməyə başladılar. Hər qulluqçu padşahın başına şabaş etmək üçün əlində qızılla dolu bir xonça tuturdu. Padşahın yoluna meydan boyu xalça və palaz döşədilər. Şirin bütün yolu xəzinədəki qiymətli bəzəklərlə bəzədi. Yola güləb səpdi. Özü isə ud kimi yanırıdı.

Şirin bir ay kimi qəsrin damına çıxdı. Gözü yolda, qulağı qapıda idi. Hər kirpiyinin oxundan bir nizə qayırmış və hər nizənin üzərinə bir qanlı gözətçi təyin etmişdi.¹ Yoldan tutuya kimi bir toz qalxdı. Bu toz daş qəsr içərisinə salınmış Şirinin gözlərini işıqlandırdı. Xosrov parlaq bir səhər kimi tozun içindən göründü. Sanki palçıq evdən bir gülşən zahir oldu. Çıraq kimi parlayan Şirin məşəlin işığını görəncə barmağını dodağına aparıb heyran qaldı. Bu məşəlin işığı qarşısında bütün şamlar çox sönük görünürdü.

Qayın ağacından qayrılmış yəhərin üstündə qayın ağacı kimi yüksək qamətli bir cavan əyləşmişdi. Ağacların şahı olan şimşad bu qayın ağacının gözəlliyi qarşısında öz başını xəcalətlə aşağı salmışdı. Çiyininin yarısı qaş-daşla bəzənmiş həmayillə örtülmüşdü. Padşahlıq tacı qulağının üzərinə doğru əyilmişdi. Üzü təzə açılmış gül kimi idi. Nazik saqqalı isə bu gülün ətrafına müşkdən çəkilməmiş bir haşiyə idi. Əlində bir dəstə nərgis çiçəyi var idi. Bu çiçəklər ayrılıqda padşahın öz nərgislərinə – gözlərinə oxşayırdı. Üzündən gül kimi tər axırdı. Altındakı at kəklik kimi rəqs

edirdi. Qulamları ətrafını almışdı. Onlarında əlində 'gül dəstələri' var idi.

Şirin Xosrovu çox bərk sərxoş görəncə özündən gedib huşunu itirdi. Bir müddət huşsuz qaldı. Ayıldandan sonra nə edəcəyini bilmədi. «İşimə necə çarə etməliyəm! Bu qəmli vaxtımda mənə kim qəm-xar olmalıdır?» - deyə düşündü. Ürəklərə təsəlli olan Şirin ürəkdən allaha dua etdi və duadan xeyir götürdü. Öz-özünə dedi: «Onu indi mən otağıma buraxmasam, ayrılıq yarasa mənəni taqətdən salacaqdır. Yox, bir az yumşalıb, onu içəri buraxsam, dünyada Visə kimi biabır olacağam. Heç bir səhv buraxa bilmərəm. Buraxsam belə, yenə buraxmamağa çalışdığım üçün ürəyim sakit olar».

Padşah yaxınlaşanda gözətçilər onun qabağına yüyürdülər, Yola qızıl səpib, ipək döşədilər. Çox vaxt, insanın özünün əkmədiyini şeyi onun həyatına gətirənlər. Zəmanənin və fələyin bel işləri oxundur! Padşah gül rəngli ipəklərin üstü ilə atını sürüb qəsrin yanına gəldi. Daş bürcün dəmir qapısı qarşısında dayandı. Qapını bağlı görəncə ürəyi sındı. Nə qapıdan qayıtmağa üzü gəlirdi, nə də qıfılı qırmaq istəyirdi. Qulluqçulardan birini yanına çağırıb dedi:

- Ey nəzənin, bizi nə üçün qapıda saxladınız? Şirin mənə nə acılıq gördü ki, qapını üzümə bağladı? İçəri gir, de ki, şahlar şahı yox, sənin bir qulun salam göndərir. Yanına bir qonaq gəlir, nə buyurursan, gəlsin, ya yox? De ki, sənin dodağın həmişə duzlu olardı. Bəs nə üçün qapını qonağın üzünə bağladın? Qapını aç, axı hər necə olsa, mən padşaham! Öz ayağımla üzr istəməyə gəlmişəm. Özün bilirsən ki, ürəyimdə sənə qarşı pis fikir yoxdur. Mənimlə barışsan yaxşıdır. Səni görməmiş qayıda bilməyəcəyəm. İçəriyə girməyimi istəmirsə, heç olmasa gəl, bir ayaqüstü görüşək.

Padşah öz, sifarişini belə yalvarışlarla göndərirdi. Şəkər dodaqlı Şirin isə bunları qapının dalından eşidib ah çəkirdi. O, təcrübəli bir kənzə dedi:

¹ Kirpik niyəyə bənzədilir. Kirpiyəgözə bitişdiyi qırmızı nöqtələrin hər birinə qanlı gözətçi adı verilir. Nizami bu ifadələrlə Şirinin qağıldığını demək istəyir.

- Qalx ayağa, sənə bir iş tapşırıb padşahın yanına göndərirəm. Filan ipək çadırı qalanın hasarından bayıra çıxar, evin qabağında qur, çadırın yerindəki tikanları, daşları təmizlə. Müşk və zəfəran səp ki, içərisindən ətir qoxusu gəlsin. Qiymətli xalını yerə aç, altı ayaqlı qızıl kürsünü gətirib çadırın qabaq tərəfində qoy. Çadırın ətəklərini qaldırıb bağla. Sonra padşaha de ki: «Ey böyük padşah, saraydakı türk gözəli yox, bu damda yaşayan kəniş, şahlar şahına belə sifariş göndərir. Arzularının ayrılmaz yoldaşı olan Şirin mənim dilimlə padşahın hüzuruna belə deyir: bizim qonağımızsansa naz eləmə! Harda yer göstərirəm oraya da düş. Gələcək günlər xatirəsinə indi bir günlüyə burada otursan, daha yaxşı olar. Mən özüm sənə qulluq etmək üçün eyvana gələm. Sənin qüdrətinə baş əyib yeri öpərəm. Danışılası sözləri danışaraq, görüləsi işləri görürük».

Təcrübəli kəniş çapıdan bayıra çıxdı. Yasəmən vücudlu Şirinın dediyi şeyləri qəsrdən bayıra apardı. Bütün qızılla toxunmuş bəzəkləri düzdü. Xosrovu atdan düşürüb özü qəsrə qayıtdı.

Şirin padşahı necə qonaq edəcəyinin dərjini çəkirdi. Utandığından üzünü tər basmışdı. Padşahın hüzuruna qızıl səpildikdən sonra şərbətlə şəkər gətirildi. Padşaha ayüzlü kənişlərin əli ilə güləb kimi gözəl qoxulu şərbətlər təqdim olundu. Bu işlərin hamısından sonra Şirin bəzənməyə başladı. Ay camalına bəzək verib, günəş vücudunu kölgə kimi paltarlarla örtüdü. Əyninə gül rəngli ipək bir paltar geydi. Hөрüklərinin hər biri bir çəmən kimi paltarının üstünə düşmüşdü. Saçları çiynindən halqalı bir kəmənd kimi asılmışdı. Çiynindən qızıla işlənmiş gül rəngli ipək bir həmayil keçirilmişdi. Başına, çinlilər kimi, gövhərlər dolu bir cutqu bağlamışdı. Parlaq üzünü ənbər saçan bir rübəndlə örtmüşdü. Tovuz kimi geyinmiş hüma quşu, yəni Şirin yeridikcə havada uçan bir qırqovulu xatırladırdı. Kefi kök idi. Padşahın ürəyini əsir etmək

fıkrında idi. Ona minnət edirlər deyə, naz elməyə başlamışdı. Sallana-sallana yeriyərkən qəsrin divarının üstünə çıxdı. Bir qul kimi təzim etdi. Gövhərlə bəzənmiş qulağından bir çox ləl açıb Şəbdizin ayağının altına atdı. Bu qırmızı ləllər odlu bir nal kimi atın dirnaqlarını qızartdı. Bundan sonra Şirin Xosrovun başına yüz dənə xalis mirvari şabaş səpdi.

Xosrovun Şirinlə söhbəti

Xosrov ay kimi gözəli görərkən ürəyini qarşısındakı şumal sərva bir çəmən etdi. O, qəsrə sığınmış bir behişt mələyi görürdü. Bu mələk behiştə yaşayanlar kimi çapını xalqın üzünə bağlamışdı. Xosrov Şirinın eşqindən az qala oturduğu kürsünün üstündən yerə yığılaçaqdi. Bir təhər özünü saxladı və Şirinın cavabında öz əlini öpüb oturdu. Məftunedici bir dillə üzr istədi. Şirinın əhlanı soruşmaqla onun başına şəkər yağdırdı:

- Ey azad sərvi, həmişə yaşıl və gənc olasan! Başın cavan, yanaqların qırmızı, ürəyin şad olsun! Dünya öz işığını sənin sübh kimi güllər üzündən alır. Fələk sənin uca sərvinin kölgəsinə sığınmışdır. Sənin bu sevimli sifətlərin mənim qəlbimi cavanlaşdırı. Nəzakət və mərdliyinlə məni utandırın. Xəzinə, gövhər, qumaş və ipəklə yolumu öz mənzilin kimi bəzədin. Gövhərlə bəzənmiş qulağının nal kimi sığalarından Şəbdizin nalına ləllər səpdin. Səpdiyin gövhərin çoxluğundan üzümü ləl kimi qızartdın.¹

Ey üzü ilə könlümü sevindirən gözəl! Sənin üzünü görərkən qəlbim sevinclə dolur. Sənin gözəlliyini görərkən, sanki başıma şabaş səpirlər. Bal südə qarışan kimi sən mənə qarışdın. Heç bir xidmətdən geri durmadın, bəs çapını niyə üzümə bağlamısan? Bəlkə mən səhv görmüşəm? Heç çapı bağlı deyil, bilmirəm, bəlkə doğrudan da bağlıdır? Məni yer

¹ Yəni utandırıb üzümü qızartdın.

kimi aşağıya salmışan, özün isə göy kimi yüksəkdə oturmusan. Mən heç vaxt özümün səndən yüksək adam olduğumu iddia etmirəm. Belə düşünmək axmaqlıq olardı! Ancaq, mən sənın qonağın deyiləmmi? Niyə qonağın üzünə qapını bağlamısan? Səndən başqa bir canı, səndən başqa bir malı olmayan bir qonağın üzünə qapını bağlamaq yararmı? Qonaqlar bir yerdə oturub duran mərd adamlar qonağı daha yaxşı qəbul edirlər. Pəri üzlü gözəl, neçin adamları yaxına buraxmırsan? Yoxsa sən həqiqətən pəri və ya hurisən?

Şirinin Xosrova cavabı

Lalə üzlü sərv Xosrova belə cavab verdi:

- Ey dünyanı fəth edən padşah, həmişə xoşbəxt olasan! Fələk sənın belindəki qılıncın kəməri olsun! Bədənin fil kimi möhkəm olub, aslan kimi dəhşətli görünsün. Sənın itaətindən çıxmaq istəyən bir baş heç vaxt zülməndən qurtarmasın! Yaxşılığını istəyənlər səni yaxşı gözlə görsünlər! Bədnəzərin gözü səndən uzaq olsun! Taxtımı yüksəkdə qurub oturduğum üçün məni danlama! Sənın kəniyələrinin yeri yüksəkdə olmalıdır. Hər kəs məni sənın dostun kimi tanıyır, dostluqda adım bir bayraq olmuşdur. Özün bilirsən ki, bayrağın baş üzərində açılması daha yaxşıdır. Mən sənın keçdiyin yollardan qalxan tozam, toz da, əlbəttə, yuxarı qalxmalıdır. Taca layiq olduğun üçün padşahlıq taxtında əyləşmişən, mən isə hind gözetçisi kimi damın üstünə çıxıb sənın eşqindən fəryad edirəm. Bütün padşahların damı üstündə qarul çəkmək üçün bir hindlisi var, mən də sənın qaraulunu çəkən qara gözlü türkəm. Lap ayın üstündə otursam da şahlar şahının alçaq kəniyəyəm.

Bir də dedin ki, nəcib adamlar qapını qonağın üzünə bağlamazlar. Ancaq, sən qonaq deyilsən, sən ova çıxmış bir şahinsən. dağ kəkliyini ovlamaq istəyirsən. Qonaq sonra sənə yer vermişəm. Özüm də kəniyələr kimi qarşında

dayanmışam. Düzdür, qonaq ona təklif edilən xidməti rədd və ya qəbul etməkdə ixtiyar sahibidir, ancaq hər necə olsa naz etməməlidir. Qapını bağlamaqda da haqlıyam. Çünki sən bura ayıq deyil, sərxoş gəlmişən. Bu yaxşı iş deyil. Mən xəlvətə çəkilməmiş bir qadınam, sən də ki, sərxoş. Camaat bizim bir yerdə olmağımızı eşitsə, nə deyər? Töhmətdən qurtara bilərikmi? Sən bir neçə ağıllı qoca seçib yanıma elçiliyə göndərməliydin. Məni padşaha layiq bəzakli saraya aparmalı və hərəmxananı mənimlə bəzəməli idin. Mən mahir bir minikçiyəm, mənə yəhər gətirilməlidir. Şəkər kimi gəlinəm, kəbin kəsilməlidir. Yoxsa, sərxoşlar şərab yanıda məzə yeyən kimi, sən də hiylə ilə məni rəzə yerinə yemək istəyirsən? Özündən xəbərsiz sərxoşlar kimi məni ələ gətirmək, gül kimi qoxulamaq, sonra da atmaqımı istəyirsən? Padşahlar sarayında həyə pərdəsinin götürülməsinə yol vermə! İsfahanda etdiyin işlər kifayətdir. Sən Şirinlə deyil, Şəkərlə bu cür rəftar edə bilərsən. Çünki Şirin Şəkərdən daha güclüdür.

Sən öz toy məclisində şabaş üçün şəkərlə kifayətlənə bilərsən, şirin isə dönüb bal olmuşdur. Bal isə xəm olduğundan şabaş üçün yaramaz. Sənın qapın iki taylı idi, birini bağladılar. İki qanadlı tovuzun bir qanadını sındırdılar. Düz ürəkli adamın iki sevgilisi olmaz! İki ürəkli olmaq ağıllıya yaraşan sifət deyil. Utarid ulduzunun iki bürcü vardır.¹ Sən günəşsən, sən bir bürcü olmalısan. Şirinin adını çox çəkmə, çox şirin yesən, ağzın yara olar. Sənın nə mənə və nə də mənim eşqimə ehtiyacın vardır. Sən mənimlə eşq oyununa girişmişən. Çox zülmələr çəkməmiş Şirinə qılnc vurma, Rumdan aldığım nizə kifayətdir.² Sultan kimi bir topla kifayətlən, hindli kimi on topla oynama! On topla oynamaq on tərəfə hücum etmək deməkdir. Bir topla oynayan isə gedib bir yana çatar.

¹ Keçmiş münəccimlərin fikrinə görə hər ulduzun bir evi var, ancaq Utaridin iki evi var.

² Rum qeyserinin qızı Məryəmə işarədir.

Mənim birçə qibləm var, o da sənsən! Sənin isə qiblən mənim qibləmdən yüz dəfə çoxdur. Gözəl qızlardan biri səndən uzaqlaşsa da sənin üçün fərqi yoxdur. Sənin on min gözəl qızın var. Sənin müşk rəngli hərəmxanan ceyranlarla doludur. Bu yazıq ceyranın dalınca it salma! Padşahın hərəmxanasından uzaq düşdüyüm üçün quyuva düşmüş kimi bu qəsrin zindanında yaşayıram. Kədərlərlə dolu evinə girib gövhər kimi öz pəkligimi saxlayıram. Gilabı torpaq da olsa, pak olduğu üçün başa tökürlər. Quş və balıq hər gecə rahatla edir, mən isə heç vaxt rahatlıq etmirəm. De görək məndən nə istəyirsən? Mən tora düşmüş bir quşam, qapını üzümə bağlayıb damda oturmaşam. Tuti kimi dəmir qəfəsə alışımsam. Ənqa quşu kimi tək yaşamağı sevirəm. Sən geniş çadırdə yaşayırsan, mən isə dar qəsrdə. Sənin qismətin behişt oldu, mənim qismətim isə daş hasarların arası. Mən bu tikandan aldığı yaraya alışımsam. Bundan sonra mənə nə mərhəm lazımdır, nə də çiçəklik. İki günlük dünya xoş da olsa, pis də olsa tez keçib gedəcəkdir. Bu yoldan ötməli olan hər kəs üçün şahmat daşından ayrılmaq ipək çadırdən ayrılmaqdan asandır. Özinü bir həmayil kimi fələyin çiyinə bağlayan bu bədəni sən necə qucuqlaya bilərsən?¹ Bir gurun yardımını ilə aslanı mənim ağuşumdan qoparmaq istəyirsən.² halbuki, mən də bir şirəm, südəməz körpə deyiləm. Mən uşaq deyiləm ki, bir xuroma ilə aldadıb qoğalımı əlimdən alasan.

Bu xırmanın hər tərəfi yığın-yığın qəzəblə doludur. Hər arpa üçün səninlə bir il hesab çəkəcəyəm. Zöhrə kimi ərqənuni çalanda əvvəlcə incidirəm, sonra xoş musiqi səsi ilə könülləri oxşayıram. Od kimi axırda pak nur olsam da, əvvəlcə tüstü ilə gözləri kor edirəm. Göy əvvəlcə od verir, sonra isə su, əvvəlcə ildirir çaxır, sonra yağış yağır. Sən susuzların halını nəzərə al! Tikanı da xurma ilə bir yerdə

yaradana and olsun ki, mən də hər kəsə qarşı xurma kimi tikanlı olmuşam. Tumsuz xurma dadlı olmaz. Aysız gecənin nə ləzzəti? Sənin əlinə çox şərəb gələr, ancaq onlar acı olurlar. Mən isə şirinəm. Bu gün sənin çox sevgilin ola bilərə, ancaq dostum, bunu da bil ki, onlar sürnüküdlər, mən isə iliyəm.

Sən mənim eşqimin yolunda padşahlıq və böyüklükdən başqa bir şey görmədin. Gördüyün dövlət və cəlal oldu. Məni isə heç yadına saldınmı? Hansı gün mənim könلümü aldın, mənim ayrılığında hansı paltarı yırtdı? Məndən ötrü hansı təhqiri və əziyyəti qəbul etdin, hansı qasidlə mənə sifariş göndərdin? Hansı gecə mənə salam göndərdin? Sən dostlarınla kefə baxıb qədəh-qədəh vurdugun zaman Şapur qələm çalırdı, yazıq Fərhad isə küling.

Xosrovun Şirinə cavabı

Xosrov gül üzlü Şirinə mehriban bir dillə cavab verdi:

- Ey çəmənlü sər, innab sənin sər v qamətinə yoldaş olsun! Ağ qənd innabından ayrılmasın.¹ Məndən başqa heç kəsin ağzı sənin dodaqlarındakı şirin cama çatmasın. Məndən başqa heç kəsin başı sənin buxağına toxunmasın. Sənin acıqlanmağın zəhər də olsa, axırı bal çəməsi kimi şirindir. Sənə demirəm ki: «Nə üçün yuxarıdasan?», ancaq istəyirəm ki, yuxarıda olanda da mənə əziyyətin dəyməsin. Sənin sər v qamətin onsuz da ucadı, bir də hara ucalırsan? Ayaların altına səpdiyim məhəbbət şabaşını heç bir mənəcənin sənin yanına qaldıra bilməz.

Mənfil ucalığında göz yaşı tökməliyəm ki, sənin bir mil hündürlüyündə olan qəsrinə çatsın. Mənin başıma qarunun xəzinəsi kimi bir xəzinə şabaş etdiyini hədə, nə üçün mənə

¹ Yəni mən fələkdən yüksəyəm. Sən məni qucuqlaya bilməzsən.

² Gur – çöl eşşəyi. Burada Şəkərə işarədir. Yəni sən Şəkərin xatırına özünü məndən ayırmaq istəyirsən.

¹ Innab – iydayə bənzəyən qırmızı meyvədir. Burada ağ qənd – diş, innab isə dodaq mənasındadır.

Qarun kimi torpaqda buraxdın?! Ürəyim burada ikən, başımı buradan başqa hara qoya bilərəm? Qapında halqa olmağa icazə versən, fələk kimi qapının halqasını öpərəm.² İtaət halqasını qapının halqası kimi çiynimdə daşıyırım. Yox, səhv etdim, qapı kimi sənin halqalı qulun olaram.

Mənə cəza vermə, vəfalı olmaqdan başqa heç bir günahım yoxdur. Günahım olsa belə, sənin ürəyin rəhmlidir. İnsanların günah etməsi çox köhnə bir adətdir. Çox acıqlanma, bir az səbrli ol! Mənim yumşaldığımı görüb özünü çəkmə. Canavar xasiyyətini burax, çoban kimi ol, böyüklerin qarşısında böyüklük elmə, bəd xasiyyət olmağa adət etmə, böyükleri alçaltmağa çalışma!

Mənə fitnə kimi yolumun üzərindən qalx «demə!», mən qalxa bilmərəm. Çünki mən qalxsam, sən fitnə qaldırarsan. Mənə zülüm etmə, sənə də zülüm edərlər. Mən etməsəm də zəmanə özü edər.

İnsan, qabağında açılan hər süfrədən yeyə bilməz. Əldən gələn hər şeyi etmək olmaz. Əlinə iti qılınc alan heç kəs xalqın qanını tökməyə haqlı deyil. Mən bu qədər alçalmaqda səni yox, özümü taksirləndirirəm. Günah səndə deyil, öz bədbəxtliyimdədir. Mənim təblimin zıncırovu öz vaxtında çalınmadı. Xoruzum vaxtsiz banladı. Yoxsa bu cür çovğunda mən belə qızdırmazdım. Padşah olduğum halda bu qədər alçalmazdım. Yox, düz demədim, bu eşqdir, padşahlıq deyil. Eşq isə heç vaxt fəryadsız olmaz!

Mənə istədiyini qədər naz elə, ancaq qapından qovma! Mənə bir sultan kimi naz edirsənsə, mən öz qulluğum haqqında fərman verməyə hazırım. Qulağımdan tutub satsanda, sənin itaətindən çıxmaram. Gözümü oyub çıxarsan, başımı sənə təqdim edərəm. Bu biri gözümü də qarşında hazır tutaram. Mənim qanıma göz tikdiyini bilirəm. Sən tacıdarsan, bunu da bilirəm! Ancaq sənin hökmranlığın altında mənim halım necə olacaq, bunu

bilmirəm! Sənin yolunda başımı xəncər kəssə, başımı qurban verərəm, səndən əl çəkmərəm. Sən mənim həm canım, həm həyatımsan. Bunu heç kəs bilməsə də, sən özün yaxşı bilirən.

İstər ayıqlıqda, istərsə sərxoşluqda mən səndən başqa heç kəsi təsəvvürümə gətirməmişəm. Bu iztirab şərbətini məndən başqası dadsa idi, yaqın ki, baibir olardı. Dərd əlindən xəlvətə çəkilib paltarlarımı yırtırdım. Çox çətinliklə əynimdə yeni paltar saxlaya bilirdim. Mən öz zəifliyimi gizlətmək üçün adamlardan gizlənidim. Mən öz zəifliyimi gizlətmək üçün adamlardan gizlənidim. Qoxurdum ki, qoşun mənim zəifliyimi bilib məndən üz döndərsin, padşahlıq binası dağılsın. Mən sərsəri deyiləm ki, sənin eşqindən əlimə bir tənbur alıb çala-çala qapına gələm. Mən bu dünyanın işlərini yoluna qoyan bir padşaham. Padşahlıqla eşqbazlıq bir yerdə tutarmı? Bununla belə sənin zülfün adını eşitdikdə onun ətrini qoxulamaq üçün tac və taxtı əlimdən verəməyə hazırım.

Bədənim başqası ilə yaşayırdı, ürəyim və canım isə sənin yanında idi. Öyriliklə bir udum da su içməmişəm. Həmişə doğruluqla hərəkət etmişəm. Arzuya çatmaq üçün bir addım kənara atmışamsa, o da cavanlıqdandır. Cavanlar həmişə belə olurlar!

Şirinin Xosrova cavabı

Yenə də tovuz qədər gözəl olan Şirin ləl sandığının üzərindəki qənd yükünü götürdü. Gözəl şəkildən daha gözəl olan qız aralığa ipəkdən daha gözəl sözlər saçdı:

- Ey dünya sahibi, dünyaya dünyanın öz dövrənindən, gecə-gündüzdən, yer və göydən artıq sahib olasan! Camaat sənə hökmünə tabe olsun! Ulduzlar sənə qulluqçuların olsun! Xoşbəxtlik sənə atının sərkərdəsi olsun! Ürəyim Xosrovun əlindən çox yanıqlıdır. Padşahlıq şöhrətindən danışmağı burax, bundan əl çəkməsən sənənlə başqa cür

¹ Qarun əfsanəvi bir dövlətdir. Açıqluğuna görə yer onu udmuşdur.

² Yəni bütün ələm sənə itaət edir, mən də sənə elə itaət edərəm.

danışa bilməyəcəyik. Sən mənə öz padşahlığınla naz eləyirsən. Zalımlıqdan əl çəkmirsən Hələ də padşahlıq qüruru başından çıxmayıb. Təəssüf ki, bu qürurla eşq bir yerdə tutmaz. Sənin nə mənə ehtiyacın var, nə də eşqimə! Sən ya padşahlıqdan yapışmalısən ya eşqdən. Sənin hərərətini söndürmək üçün sərin külək lazımdır. İgidlik göstərmək asandır. ancaq igidliklə bərabər dərd çəkməyi bacaran bir qəlbin də olmalıdır. Eşqbazlıq edən adam sevgiyə həqiqə ehtiyac duymalıdır. Sevgiyə həqiqi ehtiyacı olmayan adamlar eşqdən pay almazlar. Aşılıqla lovgalıq bir-birinə uyğun gəlməz. Eşq zarafat sevməz!

Mən güllərin üzərində uçan bir quşam. Yayın isti havasını görməmişəm. Mən yanaqları gül kimi qırmızı olan bir slavyan məlakəsi idim. İndi isə şüşə içində ağzi bağlı bir güləbam. Qəsrdə yaşayan bir dustağam. Yeni bitən ot kimi dodaqlarımı qar suyu ilə yumuşam. Gül kimi soyuq çeşmələri sorub böyümüşəm. Qəbir kimi dar olan bu qəsrə yaşayarkən bilsən, sənə nə qədər ümidlər bağladım! Səni nə qədər səbrlə gözlədim! Dözülməz istidən qızıl kimi əridim, soyuqdan buz kimi dondum. Nə bu zəngin səsinə dayandıran bir əl var, nə də dördümi danışmaq üçün dərd bilən bir adam.

Mən həmişə səni özümə yar bildim, hər yerdə sənin vəfalı olduğunu söylədim. Sən isə heç vaxt mənə öz ürəyində yer vermədin. Məni özünə sevgili bilmədin, mənimlə bir sevgili kimi rəftar etmədin. Canımı sənin qılıncına tapşırtdığım üçün ölümdən qorxuram. Tərəzinin gözü yerə əyləndə torpaq onun ağırlığını daşdan daha yaxşı hiss edə. Aqlım olsa, bundan sonra bir yerdə oturaram. Oturmasam, başıma gələnlər üçün özümü müqəssir bilməliyəm. Ölümdən dəyərli bir iş gəlməyə, zamanəni ah-fəryadıyla dolduraram.

Mənim kimi azad bir sərvi nə üçün iztirab çəkməlidir? Hələ ürəyim öz gözəlliyimin sevinciylə doludur. Hələ kef və zarafatdan doğan nəşələr başımdan silinməmişdir. Hələ hindlilər oda sitayiş edən kimi mənə də sitayiş edirlər. Hələ

gözlərim türklər kimi məstdir, hələ gülümün qönçəsi açılmamışdır, hələ saf dürrüm deşilməyib hələ dodağım da dirilik suyu var, hələ suyum cavanlıq arxında axır, üzüm taraz gözəllərinin üzünə başçılıq edir. Naz və loğalıq mənim ən kiçik silahdaşlarımdır. Reyhanlar öz ətirilərini məndən alırlar. Şəkərin vələhdiyəm. Nadir bir dürrəm. Çıraq, bir pərvanə kimi mənim işığının başına dolanır. Təzə ay məni görsə, dəli olar. Mənim dodaqlarımın qırmızılığı əqiqin qırmızılığını puç edir. Mənim gül üzümün yanında gül çox solğun görünür. Turunc kimi buxağımın adı çəkildə Bağdad narıncı utandığından başını aşağıya salar. Alma kimi üzümü padşahların ovcuna qoysam, İsfahan alması öz zənbilini geriye çəkər.¹ Dodağım dan və dişlərimdən hər kəsə bir dürr bağışlasam, bu dürr ilə o adamın ürəyini alaram, əvəzində yüz can verərəm. Pələnglər vüqarı məndən alırlar. Ceyranlar oynamağı məndən öyrənirlər. Maral mənim oynaq gözümün həsrətindədir. Onun gözlərindən tiryək deyil, zəhər axır.² Ceyran bircə dəfə mənə nəzər salsa mənim boynumun xəracını öz boynuna götürər. Rum əlimə keçsə bir nazımla onu sehre salaram. Ətrimlə Xütən bazarı ilə alverə girişmişəm.³

Bahar gözəl olduğu üçün onu həmişə barmaqla göstərirlər, halbuki, mənim hər barmağım iki yüz dəfə bəhardan gözəldir. Ayın işığı nə qədər tərəvətli olsa da, yənə əlimə su tökməyə layiq deyil. Yaqud dodaqlarım təzə şərab içmək üçün açılarkən, nabat dodaqlarıma yaxınlaşmaq üçün qədəhə rüsvət verər.⁴ Behişt öz işığını

¹ İsfahan alması – İsfahan gözəli Şəkərə işarədir.

² Belə bir əqidə var ki, ceyranın gözlərindən axan yaşlar zəhərlənmiş adamın dərmanıdır. Tiryək dərman mənasındadır. Yəni ceyranın gözündən dərman deyil, zəhər tökülür.

³ Xütən – əla müşki ilə məşhur olan bir şəhərdir. Şirin özünü Xütən bazarı ilə alverə girişdiyini deməklə özünü gözəl qoxulu müşk ilə müqayisə edir.

⁴ Dərgözlülük – gözəllik mənasındadır. Yəni özüm gözəl olduğum üçün heç kəsi saya salmıram.

mənim qəsrimdən almışdır. Behişt huriləri mənim nar döşlərimin həsrətini çəkirlər. Qəmzə ilə ürəkləri çalıb talayan bir tük olsam da, öpüşlə ürəkləri oxşamağı bacarıram. Gözləri nurla doldurduğumdan türklərin dar gözləri artıq öz darlığını itirmişdir. Dar gözlüyümdən heç kəs gözümdə deyildir. Çünki gözəllikdə heç kəs dar gözlü türk qadınları ilə rəğabətə girişə bilməz. Xurma ağacına bənzər boynumdan hər kəs bir xurma dərəcə, bir daha dərəcə bilməz. Ətirli saçlarımı bir zəncir kimi ay üzümə töksəm, bu zəncirle çox aslanlar ovlarım. Ləl dodaqlarım şəkərlə müharibəyə girişsə, şəkərləri yığmağa adam gərək! Dişlərim şəkərlə iki bacıdır. Vəfa, əhdi-peymanımın ayrılmaz dostudur. Bir dünya nazım var, yüz dünya həyam! Bir qapıdan acıqlansam, yüz qapıdan rəhm edərəm.

Ləl dodaqlarım yenə də gördüyün kimi şəkər səpir. Saçımın ucu haman gördüyün kimi paltarımın ətəyinə kimi uzanır. Xoş danışıqlımla qədəhə şərab tökərkən badamın ətəyini şəkərlə doldururam.¹ Alma döşlərim böyüyüb gümüş nar olsa da yenə ağılları öldürmək, aşıqları yoldan çıxarmaq əlimdən gəlir. Üzüm dünyanı birçə gün işıqlandırsa, ərgivan öz qiymətini itirib zırnaq qədər ucuz olar. Sərxoş nərgislərim – gözlərim – çox lovğa olduğundan əlini hər adamın qanına bulamaz. Sənin fikirlərin çox dolaşmışdır! Gör qapımda nə qədər adam öldürmüşəm. Get, kə, əlim qanına bulaşmasın! Onsuz da boynumda çox belə qanlar var. Yaralanmamış, düz yolu tut, get! Əyri getsən, eşqim sənin də qanını tökər! Ürəyin daş oldu, canım dəmir, belə ürəyə ancaq belə can yarasa.

Xosrovun Şirinə cavabı

Padşah ona cavab verdi:

- Ey ürəkləri sevindirən gözəl! Günümüz söhbətdə keçdi. Öz gözəlliyindən danışma. Dediklərimdən də yüz qat

¹ Badamın ətəyi – dil.

artıqsan. Səndən uzaq düşmək mənə qismət olmasın. Sən gözlərin işığı, nurların nuru, sübhün çırağısan! Gövhər səpməkdə bir dənizsən. Ancaq suyun dirilik suyu olduğu üçün, dənizdən yüksəksən. Sən öz üzünü aynada görmüsən, mənim gözümdə isə yüz dəfə aynadakından gözəlsən! Sən ürəklərin təsəllisən desəm, belə bir sözü dilimə aldığın üçün ağzım şəkərlə olar. Sənə günəş desəm, doğru olar, çünki sən həqiqətən günəşsən. Çünki sən günəş kimi ayın işığını söndürdün. Sənin yaqutun daşdan çıxınca, Şəkərin ürəyi sıxıldı. Sənin gümüş narın nar ağacında bitincə, çəməndəki şumal sərv soldu. Sənin dodağının xurması əkilərkən xurmanın tumunu sındırdılar.¹ Sənin üzünün möhrü İrəm bağının qılıhdır, odur ki, sən də İrəm bağı kimi gözə görünməzsən. Ay bütün gözəlliyi ilə bərabər sənə vurğundur. Şəkər sənin qulundan törəyənin quludur. Sənin gülün şəkər ilə yatdıqda nabatın ağzının suyu axır.² Sənin bal kimi danışığın hansı məclisi bir süfrə kimi bəzəsə, mumdan qayrılmış surətlərə can verər. Sədəf arzuladığı dürr üçün ağzını açsa, saf dürrü neysan yağışından deyil, sənədən alar. Bir tükünün yarısını bir ölkə qiymətinə satsan yenə alaram.

Ay da sənin bu gözəlliyinin həsrətini çəkir. Ancaq çox loğalanma, çünki loğalanmaq günahdır. Həç kəsin gözü öz gözəlliyinə tikilməmişdir. Çünki bədnəzər gözəlliyi yaralar. Sən mənim padşahımsan, ancaq nəhaq yerə qanımı tökmə! Padşahsansa, bəs alicənablığın hanı? Şirinsənsə, bəs şəkərin hanı? Dalaşmaqdan əl çək, barışmaq bərsində düşün! Ürəkdə düşmən olsan da, heç olmazsa üzündə məni bağışla. Mən sənə pis bir söz demədim, pis danışmaq adətım deyil. İncimənsə, hər dediyim sözə yüz min dəfə üzr istəyirəm.

¹ Tumsuz xurma ən yaxşı xurma hesab olunur. Yəni sənin dodağının şirinliyi qarşısında xurma öz əhəmiyyətini itirdi. Sənin dodağın isə tumsuz xurmalar kimi şirin meyvələr verdi.

² Gül-üz, şəkər – diş mənasındadır. Yəni nabat sənin üzünlə dişini bir yerdə görəndə həsəd aparır.

Gözəllərin adəti bir tərəfdən acıqlı olmaqdırsa, o biri tərəfdən yaxışılıq etməkdir. Böyüklər nə qədər qəzəbli olsa da, yenə də bir az rəhmli olurlar.

Sən gəl, köhnə dostunu incitmə, çünki gözəlim, nə qədər acıqlı olsan da, bilirəm, bir o qədər də rəhmliyənsən. Sən nə vaxta qədər mənim eşq odumdan yel kimi qaçacaqsan. Mən ki, sənənin ayağının altındakı torpağam. Nə üçün məni biabır edirsən? Sənənin sayəndə yüksək mövqə sahibi olsam da, heç vaxt məhrəbanlıqdan geri durmam. Ancaq bütün ağıllı adamlar yaxşı bilir ki, dünyada ehtiyacı olanlar həmişə pəysiz qalmışlar. Ürəyim durduqca sən onun dilbərisən! «Candan keç» sözünü dilinə gətirmə. Sən yalnız can deyil, həm də canlara həyat verənsən. Tutaq ki, mən doğrudan da səndən uzaqlaşdım, ürəyim səndən qoparmı?

Cəfa atını mənim üstümə sürdün, bəsdir. Gah məni quru torpaq üstünə atırsan, gah qan içinə salırsan, gah da şirin dillə şəhərə çağırır və zəhər kimi acı cavab verirsən. Artıq bəsdir, yetər! Bu dəfə səndən eşitdiklərim mənə bir o qədər ağır gəlmişdir. Şükür allaha, səndən çox belə şeylər eşitmişəm. Çox uçuqlar var ki, qalanın möhkəmlənməsinə səbəb olur. Çox kədər var ki, axırı şadlıqla bitir. Zülm etmək uğurlu iş deyil. Heç olmasa bu gecəliyə zülm etmə. Əlimə keçən birçə gecədir, bir il deyil ki! Ürəyimi sevindir, sənənin yanına çox kədərli gəlmişəm! Səni sevirəm, mənə buraya çəkib gətirən də sənənin eşqindir! Arzumda çatmaq üçün mən burada oturam deyiləm, şam kimi ayaq üstə duracağam. Çünki mənədən başqa da Şirini axtaranlar çoxdur. Şam şirin dodaqlardan ayrıldığı üçün həmişə ağlayır, gözləri yaşlı olur.¹ Şəkər qamışının ürəyindəki duyğular nədən əmələ gəlmişdir? Yoxsa, o da Şirinə vurğundur? Xurma ağacının qəlbi nə üçün tikalarla dolur. Yoxsa, o da şirinlik üçün çırpınır. Beləcə də süd şirin olmasaydı, uşaqlıqda xalq rahat ola

bilməzdi. Bu yazıqların hamısı şam, şəkər, qamış, xurma şirinliyinə doğru gedir. Onlar da şirindir, sən də Şirinsən.¹

Şirinin Xosrova cavabı

Kətan geyinmiş ay üzlü Şirin cavab verməyə başladı. Şəkər kimi sözləri ilə padşahın qulağına halqa taxdı. Gövhər sandığından yaqut qılıfı açdı.² Şirin danışıqları ilə xurmaya qənd, qəndə də şirinlik bağışladı. Ay kimi üzünə gizlənmək əmri verdi. Müşk kimi saçlarını üzünə tökərək üzünü bu pərdənin arxasında gizlətdi. Sərv qamətinə yerimək öyrətdi. Qönçə kimi sürətlə hərəkət etdi. Gül kimi açıldı, xidmət üçün damın guşəsini öpdü və bununla da damdakı çiy kərpicləri ənbərə döndərdi. Qulluq göstərmək işlərini biirdikdən sonra öz sözləri ilə padşahın ürəyini əlindən almağa başladı:

- Ey dünyanın və aləmin sahibi, - bütün dünya sənənin bayrağının altındadır. Çindən tutmuş Ruma qədər hamı sənənin fərmanına tabedir. Qəderxan qulun, Qeysər qulamındır.³ Yalnız Çin xaqanı deyil, Çin xaqanı kimi bir çoxları da sənənin ayağının torpağıdır. Hər bir sarı paldavanı şirinliyə və ya yağlı olduğuna görə yeyərlər. Mən də bir yağlı paldavayam, ancaq adımdan başqa heç bir şirinliyim yoxdur. Dünyaya gələndən bəri canımla, ürəyimlə səni sevmişəm. Səndən başqasının üzünə səcdə etməmişəm. Səndən isə lovğalıq və ürəyi bərklikdən başqa bir şey görməmişəm. Sən ancaq öz arzuların haqqında düşünürsən. Başqalarının üzünə qapını bağlayırsan. Bu cür hərəkətə eşq deməzlər! Bu, boş həvəsdir. Sən qayğısızsan, sən hara, eşq hara? Oyunda mənə fil lazımdır ki, onu əsir götürə bilim,

¹ Şam mumdən qayırılır. Mum da baldan çıxır. Yəni şam baldan ayrıldığı üçün həmişə ağlayır (yananda ərziyə damla-damla tökülür).

¹ Yəni şam, şəkər, qamış, xurma özləri şirin olmaqla bərabər başqalarına da şirinlik veririlər. Sən isə özün Şirin olduğun halda başqalara şirinlik deyil, əzab verirsən.

² Yəni gövhər kimi dişlərlə dolu olan ağızımı, yaqut kimi dodaqlarımı açdı.

³ Qəderxan – çin padşahı, Qeysər – Rum padşahı.

sənisə padşahsan. Piyada padşaha hücum edə bilməz. Ceyran aslana qonaq ola bilirmi? Qaraquş bir sərçədən dəyə bilirmi? Sən sərvsənsə, mən sənə qarşında bir çöpəm. Ancaq ikimiz də bir torpaqda bitib böyümüşük, manqaldaki odla üzərliyi bir-birindən ayırmaq olmaz. Buxur,¹ tüstü və kül hər üçü birdir. Padşah süfrəsi üçün duzlu kabab lazımdır. Fillərin ayaqları altında tapdanan milçəklər bir fayda verərmidi? Dilin yaxşı od yandırır, ancaq bu od sənə öz qazanını yandırmasa yaxşıdır. Balıqla dolu olan hovuzda bir sel kimi axıb gəldin. Yoxsa arzuladığın şeyi buradan alıb aparmaq fikrindəsən?

İstəyirsən burada aylaş, istəyirsən çıx get, mən özümü sənə tufanından qoruyacağam. Fələyə yol tapmayacağını bildiyin halda, ayın camalına nə üçün kəmənd atırsan? Bundan bir fayda çıxarmı? Sən fələyi aldada bilməzsən? Ayı əfsunla tuta bilməzsən. Deşilməmiş dürrü deşmək istəsən, dərdini dənizin qulağına deməlisən.² İrəm bağındaki meyvəli budaqlar gizləndədir. Mən sənə ruzi qapısının açıq olduğunu söyləmişdim, ancaq doğru deyil, mən yanlışmışdım. Mən suyam, bu suyun adı dirilik suyudur. Sən odsan, odun adı da gənclikdir. Mən su ilə odun bir-biri ilə barışmasını istəmirəm. Qorxuram ki, bu barışmaqdan dünyanı fitnə bürüsün. Nə qədər nəfəsim var, mənə ehtiyacı olmayan adama yaxın düşmərim. Get yenə də Şəkəri ovla, Şirinin bal dodağı ilə sənə işin yoxdur. Heç kəs dodaqları ilə şəkəri öpə bilməz, şəkəri dişlə xırda-xırda çeynəyib əzmək lazımdır. Şirinlə öpüşmək isə xoşdur. Çünki şirni Şirinin dodaqlarından doğulmuşdur, onun ayrılmaz quludur. Şirinin yanında Şəkədən çoxdanışma, çünki qəsəb³ toxuyan qəsəbdən çox uzaqdır. Lüğətdə iki cür çarx vardır: biri ipək atar, biri daş. Şəkər ilə heç bir kəsin şirinliyini

qiymətdən salmaq olmaz. Sən bir az xəstə idin şəkərdən özünə gülqənd qayırdın, indi isə həm Şəkəri istəyirsən, həm də Şirini. İkisindən birini seç, ya aydın yapış, ya da balıqdan! Şirinin qəsrinin havasından doymusan. Get Şəkərin yaşadığı küçəni axtar, sən ki, onun yerini bilirənsən.

Mənim başımı qaşımağa macalım yoxdur. Bundan sonra padşaha sitayiş etmək artıq mənim əlimdən gəlməz. Özünə məndən bacarıqlı bir qulluqçu tap. Məni unut. Yaxşı havalər çalırsan, ancaq qorxuram ki, sazının teli qırıla! Öz əsirinlə nə vaxta qədər acıqlı danışacaqsan? Sən danışma ki, tarix yazanlar səndən pis şey yazsınlar. Dərd nə olduğunu bilməyən bir ürəyim var, əfsanə söyləmək üçün də həvəsli başım. Mən nə üçün sənə bir camda qan içməliyəm? Arıq qoyun kimi qəsəbin pülləməsi ilə nə üçün kökəlməliyəm? Hərəkətlərim sənə xoş gəlmirsə, qoy gəlməsin. Allah vardır, o özü işləri düzəldər. Mən bu viranə çöldə aylaşib Pərvizin etdiyi işlər haqqında xəbərçilərin xəbərini bir-birinin dalısınca eşidirəm. Xosrovun gəlini burada olduğu halda, onun haralarda şabaş səpdiyini yaxşı bilirəm. Bir dəfə tora düşdüm kifayətdir. Həm qiymətdən düşdüm, həm də ad-sandan. Adlar arasında adımla itirmişəm: adsız və arsız adamların qapısı bağlı olsa yaxşıdır.

Mən qapını bağlasam rəqibim əziyyətdən qurtular. Xəzinənin qapısı bağlı olsa yaxşıdır.

Şirinliyim dünyada məşhurdur. Ona görə də qapını Səmərqənd ağacından qayırmışdır. Qapını açmağa əlim çatmasa da, sənə üçün saçlarımdan kəndir düzəldə bilərəm. Şərab kimi sənə içmək istəsəm, saçlarımla kəndir kimi sallayıb sənə dama qaldıraram. Ancaq başqasının eşqi kimi sənə yanında kəndiri bir yel dolaşdırıbdır. Təəssüf ki, kəndir üstündə oynamağı bacarmırsan. Sənə bağından çəkdiyim bəsdir, bundan sonra bir də ayağımı sənə çirəyinlə yandırmaram. Qana dönmüş ürəyimin nalələrinədən danışdım, bəsdə. Gecən və gündüzün xeyrə qalsın, mən getdim!

¹ Buxur – kündür, yandırılarda xoş iy verən bir maddə.

² Yəni dürrü ələ götürmək üçün dənizin təkinə enmək lazımdır.

³ Yəni dürrü ələ götürmək üçün dənizin təkinə enmək lazımdır.

Qəsəb – parça toxuyan.

Şirin bu sözləri deyib sərv kim yerindən qalxdı, başını aşağı saldı, ipək paltarlarının ətkələrini çırpdı. Dünya onun qəndi ilə doldu.

Gözəllərin adətini gözləyib cünasını başından açdı və saçını bağladı. Xəz və xara içindəki cəmalını yenidən örtmək bəhanəsi ilə bir az da açdı. Bəzən öz ağılığı ilə nəsrinə kətan geydirirdi, bəzən xoruz gülünü sirğa əvəzinə qulağına taxırdı. Bəzən baş örtüyünə açıqlanırdı. Müşk kimi saçını düyümləyib ay kimi üzünə sürtürdü. O, bəzəyini qəsdən tez qurtarmaq istəmirdi. Ayağı, qılınc üzərindəymiş kimi getməyə tərəddüd edirdi. Xal-xalının zəncirini düzəltməklə eşqinin zənciri ilə bağlananların halını daha da xarablaşdırırdı. Saçından gah kəmə, gah tac qayırdı. Padşah, bu saça və bu kəməyə möhtac olduğunu hiss edirdi.

Ay kimi üzünün dövrəsinə ipək parça bağlamış və bununla da padşahın boynunu kəməndə salmışdı. O, halvanın – işvənin və nazın – odunu yavaş-yavaş azaldırdı. Çünki qızgın od holvanı yandırır. Gözəllər gözəli yeddi bəzəyin yeddisini də vurandan sonra, dərhal işvə ilə dalını padşaha çevirdi, bununla da göyü günəşsiz qoydu. Saçını hörmək üçün hərəkət etdikcə sağrısı və baldırı titrəyirdi. Arxasına və önünə saldığı kəməndlər – hörükləri əfi ilan kimi hər gördüyünü öldürürdü. Billur boynu müsk rəngli kəməndən boyun bağı hörürkən bu saçlarla oynayırdı. Şirinin boynu, onun dərdindən ölən bir ürəyin boynuna ip salıb özünə tərəf çəkirdi.

Şirin sallana-sallana damın guşəsindən ötüb keçdi. Ürəklərə bir təsəlli olan bu gözəl gedərkən padşahın səbr və aramı da getdi. Xosrov Şirini öz canına and verib qaytarmaq istədi. Ürəkləri əsir edən gözəl axırda qayıdıb yerində aylaşdı. Nərgis kimi gözlərindən inci kimi yaşlar tökdü. Bu odlu göz yaşları dünyanı odla doldurdu. Ürəyi ələ gətirmək üçün əldən gələn bütün hiylələri işlətdi. Nə qədər əfsun bilirdisə hamısını etdi. Özünə məxsus bir

oynaqlıqla əşiqləri yumşaldan qız bir çox işləri çox məharətlə yerinə yetirdi.

Xosrovun Şirinə cavabı

Padşah sevimli qızın nazını görəncə bu cür qılınc döyüşünə davam gətirə bilməyəcəyinə inanaraq qalxanını yerə atdı. Şirin sözlər və nəvazişlərlə şikayətin üstünü örtüdü. Şirin gözəllərdən heç şikayət etmək olarmı? Şirinə dedi:

- Ey gözüm! Sən mənim güllü bağımın hümasisan! Bağımın tovuzusan! Başımın tacı, tacımın taxtısan.

Sən adamı əvvəlcə yerə vurur, sonra da özün ayağa qaldırırsan. Sən mənim dilbərimin, həm qəlbimi əlimdən alırsan, həm də ürək verirən. Sən məni həm sərxoş edir, həm də ayıldırısan Səndən başqa adamım yoxdur ki, avadanlığımı onun yanına köçürdüm. Səndən yaxşı tacım yoxdur ki, taxtımı onun yanında qoyum. Tutaq ki, məndən inciyib, küsmüsən. Bəs nə üçün qanıma tökmək fikrinə düşmüşsən? Yanıma çox ağır gəlirsən, məni dar ağacına isə çox tez qaldırmaq istəyirsən yanıma gələrkən çox ağır hərəkət etdiyini halda, öldürmək istəyəndə tələsirsən. Bir az dayan, tələsmə! Bir əkinçi Nəmruda çox gözəl bir söz demişdir: «Biçəndə tələsməsən də olar, əkəndə tələs!».

Məndən nə istəyirsən: üzr ya həyat! Hər ikisi qulluğunda hazırdır. Canımı bir qurban kimi qəbul etmək və ya məni sevindirmək hər ikisi sənin əlindədir. Ancaq naz eyləmə, sən nazını çəkmək çox çətinidir. Mehriban ol! Ürəyimi ümitsiz qoyub, qırma! Mənim şənliyimi öz saçın kimi burub dolaşdırma. Qəmim həddindən aşıb, qədimə şərək olanım isə yoxdur; ümidim bircə sənə gəlir, sən də ki, dərdinə qalmırsan. İnsan öz ürək dərdini ancaq öz tayına və yaşına deyə bilər. Dərd əhli olmayana sirr açmaq olmaz. Sənə tay olmayan sənənlə uyuşa bilməz. Hər kəs öz tayını tapmalıdır.

Dünyada mənim və sənin kimi adamlar çox olub. Dünya başqaları ilə yaxşı rəftar edibmi ki, bizimlə də etsin? Yuxarıdakı və aşağıdakı iki qapıdan heç boylanıb «gecdir» deməyə də imkan tapmazsan.¹

Ey vəfasız, artıq ürəyimi aldatdın, bəsdir! İndi də mehribanlıq elə. Səbrim tükənib, dostum, artıq vaxtdır, işləri düzəlt! Artıq vaxtdır, başımı xumarlıqdan ayılı! Qaraqabaqlı dayandın, bəsdir! Əynində padşahın paltarı olan adamı qapıda, tağ altında saxladın, bəsdir! Fərxarın qapısını Fəğfurun üzünə bağladın bəsdir² - Mulyandaki görpüləri uçurdun bəsdir. Nə üçün bütün dünyanın dərdini üstünə götürmüşsən? Dərddən əl çək, şadlıq vaxtı çatıb! Qəmi buludlu gündə çəkərlər, bu gün isə günəşli gündür, şadlıq elə!

Məğlub edilmiş düşməne havaxta qədər şəpxun edəcəksən? Havaxta qədər əsirləri söyməklə əylənəcəksən. Sülh bağlanırkən müharibəni davam etdirən adamın nə bilyi var, nə də ağı! Ağıllı adam ədvaya girişərkən sülh üçün də yol qoyar. Bu davada sülhə oxşayan bir iş düzəlt, qaşqabağın bir an açılınsın! Həvaxta qədər acıqlı olacaqsan? Dostlar üçün bir şən məclis qur ki, onların həm gözləri, həm də bəxtləri gülsün! Bağa meyvə üçün gəlmişəm, ətəyimi tikanla və çör-çöplə doldurma! Bu gözəl bağda öz gözündən və badamından mənə pay ver! Bu bağda mənə de ki: «Qalx, buxağımın turuncunu, döşlərimin narıncını dərl!» Həvaxta qədər acıq nizəsi vuracaq, tənə oxu atacaqsan? Biz ki, döyüş meydanında deyilik. Müharibəni kəs! Ey ceyran sağır, sən müharibə üçün yaranmamısan! Pələng təbiətini vəhşi heyvanlara burax! Bu nazı və lovğalı başından çıxart! Yerə yıxdığın adamı yerdə qoyub getmə! Kəkliyin nə qədər nazının olsa da, tarlanın və padşahın onu tutmaq üçün pusquda dayandığını unutma. Yenə axırda mənim

qollarımın arasına gələcək, əlimə düşəcəksən. Əlimə gəlsən xalınla və züflünlə oynayaçağam. Sənin xəyalın hər gecə mənimlə oynayır. Sənə işi düşmüş bu adam nə üçün tale kimi qapıda dayanmalıdır. Səndən dostluğun heç qoxusu da gəlmir. Köhnə dostluğumuzu, köhnə söhbətlərimizi unutmusan.

Dostum heç tələmə, hər kəs öz palazını sudan çəkib kənara çıxarda bilər. Səni mehribanlıqdan uzaq görəndə qayıdıb uzaqlaşmaq istəyirəm. Yaxını daha da yaxınlaşdırmaq sənin əlindədir. Hilal qaşlarını çatma, xəzinəni gövhərlə doldur.

Məni öz evinə gətirmək istəmirsənsə, eybi yoxdur, qoy sən deyən olsun, mən yola düşüb gedərəm. Səni unutmğa çalışar, başqa saqının şərabı ilə sərxoş olaram. Ağzımı başqa halva ilə şirin edərəm. Şirinin sevdasını başımdan çıxardaram, şəkər yağdıran Şəkərə əl uzadaram. Şirinin acılıqları yadıma düşərkən, acı şərab içərəm. Ürəyim geri qayıtmaq niyyətindədir.

Şirinin Xosrova cavabı

Xəlluq¹ gözəllərinin bəzəyi olan Şirin padşahın hüsurunda yeri öpüb cavab verdi:

- Ey padşah, həmişə arzuna çatasan! Xoşbəxtlikdə sahib qıran olasan! Sənsiz yeddi ölkə nursuz qalsın! Bədnəzərin tozu sənin bəxtinə qonmasın! Mən il padşahlıq edəsən, mən diləyin yerinə yetişsin! Sənin sağlığına şərab içən adam, mən özüm olsam belə, sənin qucağına qismət olsun! Şəkər kimi zəhər saçdın, bəsdir, əfsunlanmış bir adama əfsanə dedin, kifayətdir! Bir çox hiylə ilə qarışıq sözlər danışdın, adamı hirsəndirən hekayələr nağıl etdin, bəsdir! Zərli çadırla ova çıxmısan. Şirinin qəsrinə minnət

¹ Yuxarı qapı – göy, aşağı qapı – qəbir. Yəni həyat o qədər sürətlə keçir ki, «gecdir» sözünü belə deyib qurtlara bilmədən ölürsən.

² Fərxar – şəhər adıdır, Fəğfur – Çin padşahı.

¹ Keçmiş Türküstanda gözəlləri ilə məşhur bir şəhər.

qoymağın nədir? Padşah üçün, bu zavallıya düşmənçilik etməkdən də pis iş varmı?

Ov itlərinin üstünə bir it də artırıb ceyranın üstünə qışqırma, bundan bir fayda çıxmaz. Mən, möhürü torpaqla sındırılmayan bir xəzinəyəm, bu qədər tez ələ gəlmərəm. Sən əfsanə söyləməkdə mahirsən, ancaq danışdığın əfsanələrin heç biri mənə təsir etmir. Söyüd gül açar, amma meyvə verməz. Sən sonu bilinməyən bir çaysan. Sən mənim üçün bir dəniz kimisən, dənizin sirlərini bilmədiyim kimi sənənin də sirləri bilmirəm. Mən isə, suyu göz önündə olan balaca göləm, ürəyimdən keçəni dilimlə deyirəm. Dürrü sədəf kimi sinəsində gizlənən adam dəniz kimi kinli olar. Sən elə bildinki, bu damın üstündəki yumşaq bir adamdır, sən öz şirin və yağlı danışqlarınla onu yola gətirə bilərsən? Sənin şəkər danışqlarına necə qulaq asa bilərəm ki, mən özüm şəkər və balam! Səndə iti dildən başqa heç bir şey görmürəm. Ciyərimi yandırmaqdan başqa əlindən bir iş gəlmir. Həvaxta qədər təxt və tacdan danışacaqsan? Sözü ölçüb, biçmədən danışarsan. Çox kəskin sözlər deyirsən. Fikirlərin kəskin olmasa, sözlərin də kəskin olmaz. Hər kəsin bu mağarada bir əjdahası var.¹ Mən sözlərimi ölçüb biçmədən sənə demirəm, sən də ölçülməmiş sözlər danışmaqla mənə təhqir etmə! Bu gedişlə işlərimiz düzəlməz, mən ayna götürmüşəm, sən qılınc. Yaxşı və yaman sözün bir çox üzü var. Yaxşıyla yamanın arasında ancaq tük qədər bir məsafə var.

Bu dünyada, qarğanın gözünü quyruğundan əvvəl görən adamın günü xoş keçər.² Namus – başdır, biabırçılıq isə daşdır. Özünü gözlə, daşı şişyə vurma! Sən nəvaxta qədər düşməndən danışacaqsan? Görünür özün kimi sözlərin də sərxoşdur. Ağıllı adamın başından qiymətli

¹ Mağara – ağız, əjdaha - dil. Yəni hər kəsin dili var, pis sözlər danışa bilər.

² Qarğanın gözü gözəldir. Quyruğu isə çox cybəcərdir. Yeni adamların yaxşı cəhətini görən adam, yaxşı gün keçirər.

sözlər çıxar. Bu sözlər torpağın altından belə eşidilsə, yəne qiymətini itirməz. Danışan adam sözlərini düşünərək desə, bir sözü pis olsa belə, ümumiyyətlə danışığı pis olmaz. Söz gərək ölçü ilə danışılın. Elə sözlərvar ki, çşşəklər üçün belə ağır bir yüküdür. Hər dəfə mənə dediyinin yüzdə birini müprüb ordu haqqında belə deməz.¹ Əgər çəkdiyin əzablardan danışmaq istəirsənsə, danış qulaq asım! Təmiz birqadınla yaşamaq istəyirsənsə məndən başqa da yüz qadın tapa bilərsən. Sən mənim kimi birgəlini hasar arasına alıb dünyadan zəriflikmi gözləyirsən? Sən mənim mirvari kimi göz yaşlarına bax, qulağının mirvarisi ilə oynama! Ənbər qoxulu ahımı gör, qanla dolu olan ənbər qoxulu boyunbağımla işin olmasın! Nar dənəsi kimi balaca dodaqlarımı gör, nar kimi döşlərimə göz tikmə, narı bağdan oğurlamışlar! İstəsən, fındıq dırnaqlarıma daş vura bilərsən, ancaq innab dodaqlarımın ürəyi bərkdir.² Xoş sifətəm, ancaq açıq da deyiləm, kəcavə içindəyəm. Həyasızlıq eləmə, gözümdən qorx, gözümün hər kirpiyindən bir xəncər var. Hürüyümdə gizlənən hər bir tükdə qara bir ilan yatmışdır. Sənin xoş sözlərin mənə təsir etməz. Buzdan qayrılan qəndildə od yandırmaq olmaz. Bu ipə bel bağlayıb quyuya düşməyəm. Bu oda uyub yoldan kənara çıxmaram. Ürəyin çox vaxt yolunu azır, ahdan ürəyinə bir zəng bağlamaq lazımdır. Görməmişəmki hər karvanda bir zəng çalınaraq karvandakıların yoldan azmalarına yol vermir. Karvanqıran ulduz doğmayınca heç bir xoruz banlamaz. Qara atı vurmaq istəyirdin, ala atı vurdun. Atı Hindistana çapmaq istəyirdin, yolu azıb babilə qaldın. Dənizə girmək istəyirdin, çaya düşdün. Gül dərmək istəyirdin, əlinə lələ keçdi. Canın üçün şirin bir dərman hazırladın, ancaq orucunu şəkərlə açdın. Mən sənin sevgilin olsaydım, sənin məndən başqa sevgilin ola bilərdimi? Sənin başqa bir

¹ Yəni heç oyunçu da ordu haqqında bu qədər yalan danışmaz.

² Yəni bəlkə də xına qoyulmuş dırnaqlarımı, əlimi öpə bilərsən, ancaq dodaqlarımı öpə bilməzsən.

məcaran varkən, daha mənimlə nə işin ola bilər? Ürəyi dərdlə dolu olan bu yazığı bu qədər alçaltma. Qabaqlar mənim qarşımda çox ağlayıb, yalvarmışan. Dəndə boğulmamaq üçün bir dəfəlik yükü gəmidən atmaq lazımdır. Get, kənddə yalnız buraxılan bu yazığı, kərindən geri qalmış bu qəribi unut!

Mən ata-anə üzü görməyən, özgələrin sədəqəsi ilə böyüyən bir yetim kimiəm. Elə bir çölə atılmışam ki, vəhşilər kimi bir qarışıqqa belə rast gəlmirəm. Sən heç vaxt məni sevindirməmişən. Həmişə məzəmmət oxuna hədəf olmuşam. Gücdən və taqətdən düşmüş bu yazığı burax qoy atıldığı daş hasarın içində yaşasın. Üzünə bir daş da qoy, bu hasar bir dəfəlik dönüb qəbir olsun. Altdan və üstədən daş olandan sonra, eyb nə qədər çox olsa da yenə heç bir şey görünməz.

Ey sevgilim, elə bil ki, sənənlə görüşdüyüm birinci gün Şəbdizdən yerə yıxıldım, mərdlik elə məni qaldır! Gül səpədin bəsdir, yoldakı tikanları təmizlə! Nə vaxta qədər gül səpib toz qaldıracaqsan? Duzu yeyib duz qabını sındırmaq nə deməkdir? Sənin yolunda bədbəxt oldum, bəsdir! Evimdən, eşiyimdə ayrı düşdüm! Şirini Şahrudun kənarında qoyub getdiyən gündən hər xət gün görməmişəm. Mən hara, Mədəin şəhəri hara? Nə etməli, hər kəsin alınına nə yazılıbsa, o da olacaq. Sənə özün kimi adlı-sanlı bir adam lazımdır. Mənim kimi məzlumdan sənə nə fayda olar? Quyunu su çıxan yerdə qaz! Nəşəri qan çıxan damara vur! Dostluq binasını uçurtmusan, indi yenidənmi özüllə qoymuq istəyirsən? Bir paltarın təzəlikdə istiliyi olmasa köhnələndəmi istilik verəcək? Cavanlıqda əyri bitən ağac qocaldıqda və quruduqda düzələrmə?

Sən zəhmət çəkib buraya gəlmişən, iltifat edibsən, böyüklük göstəribsən, ancaq bu gecə barışıq gecəsi deyil! Bu gecə, otağın bəzənəcəyinə ümid bağlamaq olmaz. Hələ halva bişib hazır olamyıb. Sən bu gecə əmr etməkdən əl çək! Sərxoşları qonaq etmək yaramaz! Bu iş yoluna düşən zaman

səni qonaq çağıraram. Dünyada hər şeyin öz vaxtı var. Hər xəzinənin qapısının açarı öz vaxtında tapılar. Bilmirsən ki, vaxtsiz banlayan xoruzun başını kəsərlər?

Xosrovun Şirinə cavabı

Xosrov bu gözəlin nədən əl çəkməyəcəyini görəncə hiylə işlətdi. Ancaq Babilə əfsunçu aparmaq mənasızdır,¹ yalvararaq dedi:

- Ey həyatımın məqsədi, gözümün nuru, ruhumun şamı! Sən başımın bəxti, bəxtimin gəncliyisən! Ürəyimin canı, canımın həyatısən! Həvaxta qədər fələk kimi ürəyimlə vuruşacaqsan?

Bu aşiqi işvənlə sevindir, bu qulu azad et! Əsəbiləşəndə öz eybini görmürsən, mənim eybimdən nə üçün danışsən? Öz korluğunu görməyən adam kimi başqalarının eybini nə tez göstərsən! Ləl dodaqlarına yaraşmayan sözlər danışma! Məni yerə vurdunsa da qan salma. Dərd çəkməkdən üzüllüb cana gəldim, məşallah, xəstəyə çox yaxşı baxırsan!

Gecədir, qar, civə kimi göydən tökülür. Buz kimi soyuq sevgidən bir od kimi üz döndər. Elə etmə ki, sənə qar kimi hərəkətidən mən qızışım. Qarın əriməsi sənə üçün çox pis olar.

Bircə bu gecəliyə qapıdan içəri girməyə mənə icazə ver! Qoy qapının torpağını öpüm. Qarşında diz üstə ədəblə oturum. Gözümü başqa şeylərə qarşı yumum, bircə səni görüm. Gözünü ancaq sənə tikər adam sənə sarayına yol tapa bilər. Sənə yaxşılıqlarını pəncərədən görən adamı özünə dost tutma! Sənə cəlal və dövlətinin artmasını istəyən adam sənəni həqiqi dostundur! Sənə paxillik etməyə adama alçaq nəzərlə bax!

¹ Rəvayətə görə Babil öz əfsunçuları ilə məşhurdur.

Ey sevgilim, boğazını qanla islatma, məni halqa kimi qapında saxlama! Mənə əzab verirsən. Bu yaxşı iş deyil, çünki bura behiştədir. Əzab isə cəhənnəmədə olar. Səndə dəymiş behişt meyvələri var. Behişt kimi qəsrinin qapısını aç, meyvə ağacının barını zay etmə! Xurma süfrəyə düzülüşdür. Xurma yeyən isə yoxdur. İskəndər dirilik suyunun başında susuzdur. Qəsrinin qapısını aç, kinin qapısını bağla, keçmişdəki kimi dostluq elə! Əgər qapını açıb bir qərbi içəriyə buraxmaq mümkün deyilsə, heç olmazsa Cəməşidin mehrabı üzərindəki örpəyi götür, günəş cəmalını göstər. Çünki günəşin örpəyə ehtiyacı yoxdur. Dəliyəmsə, bunun da təqsiri səndədir. Çünki huşumu başımdan aparmısan. Coşğunluğumu yatırt, çünki mənim ilk dəfə dadıma baxan da sən olmusan.¹ Dəliliyimin dərmanı da səndədir. Çünki səndə həm yaqut, həm də ənbər var.²

Bal kimi dodaqların var, sən isə mənə arının tikanı kimi zəhərli dilini göstərirsən. Bu qədər incə və yumşaq olduğun halda mənə qarşı nə üçün bu qədər sərtlik göstərirsən? Heç qaqumun dönüb tikanlı kirpi olduğunu görübənsənmi? Elə et ki, ürəyim şad olsun, səni gördüyüm üçün gedib kef məclisi düzəldim. Ayaqlarım yolda toza bulaşsa da, ürəyim səni görməklə sevinir. Mənimlə aran düzəlməsə bunun üzrünü istəmək üçün çox çətinlik çəkəcəksən. Xosrovun başına daş yağdırma. Fərhad kimi onu da dağlarda öldürmə. Göyə daş atan adam öz başını yarar. Böyük adamlarla kəllə-kəlləyə gələnin axırda öz boynu sınar. Mehriban sevgililərə yaraşan məhəbbət yolundan kənara çıxma. Mənimlə oyunbazlar kimi oynama. Sənə rast gələn hər aşiqi sərxoş zənn etmə. Hər ürəyi gedən

¹ Əslində coşğunluq mənasına işlədilən «Cuşiş» kəlməsinə «sərguş» sözü qafiyə götürülmüşdür. «Sərguş» bir xəbərin bişib-bişməməsini bilmək məqsədilə dadmaq üçün alınan ilk qışığa deyilir.

² Dəlilərə verilən dərmana yaqut və ənbər qatarlanmış, Yaqut Şirinin qırmızı dodaqları, ənbər qara saçları.

adam sərxoş deyildir. Mənimlə gah sülh ilə rəftar edirsən, gah dava ilə. Allah səni bu ikiüzlülükdən xilas etsin. İkisindən birini qəbul elə: ya ağ ol, ya qara! İlanbalığı nə ilandır, nə balıq. Sən yaman kinli olubsan, bilmirəm nəyin intiqamını alırsan? Bəlkə sevgililərin qaydası belədir! Bəlkə özün sakitləşmək üçün məni incidirsən! Ancaq getdikcə daha da coşuram. Sənə irəli gəl dedikcə, sən ip toxuyanın şagirdi kimi geri gedirsən.

Yıxılmış qəlbimə bu qədər yara vurma! Axı bu ürəkdir, polad deyil, daşdeyil! Məni düşmənlərimin arzuladığı günə saldı. Axı dostum, heç kəs düşməni sevindirəcək bir hala düşmək istəməz. Mənim doğru sözüm kimi bir doğru vədə ver. Düşmənlərin acığına mənə mehribanlıq et! Xəlvətdə isə istəyirsən lap yandır, ancaq adamların yanında özünü mehriban göstər! Dalaşmağa cəhd etmə! Şirinə şor qatanda acılışar. Yağlı olçünkü yağ həmişə şirinlə yaxşı uyuşar!

Səni ay kimi buludlar arasında axtarırdım, susuz bulud vəziyyətində tapdım. Sən aləmə işiç saçan birçıraq idin, yaxınlaşınca yandırıcı olduğunu bildim. Uzaqdan sevimli qırmızı bir gül kimi görüldünə, yaxınlaşınca bir oda döndün. Küsüb deyismək həddini aşarsa dalaşmaqla bitər, torpaq çox bərk isə daşa çevrilər. Gəldiyim kimi qayıdıb gedə bilərəm. Səndən yaxşısını tapıb onunla sevişərəm. Ancaq mən keçmiş xidmətlərini unutmamışam, köhnə söhbətləri təzələmək arzusundayam.

Şirinin Xosrova cavabı

Şirin yenə dodağına şirin xurma kimi söz saçmağa icazə verdi. Əqit dodaqlarını ləl dişlərinin üzərindən qaldırdı. Gövhər və mirvari kimi sözlər danışmağa başladı:

- Ey gənc taleli padşah! Sən həm tacın, həm taxtın bəzəyisən! Sənin pisliyini istəyəncə qarşı bayrağın yüksək, qılıncın iti olsun! Dövlət və padşahlıq donu, yaraşığı sənin

qamətindən almışdır. Fələyin kəmanının gücü sənin qolunun gücünə çata bilməz. Yarından, yoldaşından bəxt, bəxtindən isə yardım alasan. Tale öz arxasını sənə dayamışdır, sənə güvənir.

Şirin bu sözləri dedikdən sonra yanar dağ kimi qızıqdı. Xosrova dedi:

- Ey məğrur sərkərdə, sən padşahsan, get, padşaha eşq bazlıq yaramaz! Sənin üçün eşq bir əyləncədir, dünyada ancaq bir məşuqə ilə kifayətlənən adam həqiqi aşiqdir. Fərhadın eşqi üçün mənə tənə vurma! O qürbətdə ölmüş bir adamdır, onu hörmətlə yad et! Fərhad, o qədər mehriban olmasına baxmayaraq, mənim üçün ancaq bir axirət qardaşı idi. O bircə an belə gözünü gözümə tikməmiş, üzümə baxmamışdı. O Şirin yalnız səsinə eşitmişdi. Şirin onun günün acı etdiyi halda, o ud kimi çox şirin yanırdı.¹ Onun min bir dərdə dözdüyünü gördüm. Səndən isə bir sifariş belə almadım. Gülü olan tikan meyvəsiz sərvdən yaxşıdır. Yastığı dəmirdən etmək, belə qan içən qızıl kəmərlə bağlamaqdan yaxşıdır. Mis qolbaq əlimdə əriyən gümüşdən yaxşıdır. Gecəni işıqlandıran bir çırağ paltarımı yandıran bir şamdan yaxşıdır. Dağın döşü daşla dolu olduğu kimi aşiqin də sinəsi həmişə daş ağırlığında dərdlərlə dolu olur. Mən isə başı daşlara dolu dağ kimiyəm. Dəmir daş arasında olduğu kimi mən də bu daş zindan içərisindəyəm. Qəlbim sevincsiz qalmış, əlim yoldaşlardan üzülmüşdür. Ürəyi dar adamın əli dar olmasın! Dəlilik ilə sərxoşluq ikisi bir yerə düşsə iş çətinləşər. Mən həm dəliyəm, həm də sərxoş. Sərxoşla dəlinin yoldaşlığı tutmaz. Mən etdiyim məzəmmətlərin üstündən qələm çək. Mən, məni danıyanlara layiq deyiləm. Elə bil ki, şiddətli bir yel əsib səhər vaxtı sənin bağından bir yarpaq aparmışdır. Məni möhnət seli öz yerimdən avara salmışdır.

¹ Udun özü acı, tüstüsü isə ətirli olar.

Sən öz avadanlığını yığışdırıb buradan get. Görürsənmi, mən yanar od içindəyəm, mənə bax, ibrət al! Hava kafur kimi soyuq qar ələyir, odur ki, aramız soyuq olsa, yeri var. Bədbəxtlikdən bulud duz yağdırmağa başlamışsa, ürəyini yandıran şirnidən əlini üz. Şəbpərə kimi gecələr iş görmə, tərən kimi gündüzlər göz, günəş kimi açıq görün! Məndən eşitdiyən əfsanələri unut, gördüyün o mehribanlıqlar artıq keçib getdi. Onlardan bir şair¹ belə qalmamışdır. Mən ərəbcə bilməyən türk deyiləm, mən naz-qəmzə etməyi də bacarıram. Evim fələyin tənələrinə bir hədəf olmuşdur. İşvə isə ancaq qıvrım saçlarının işidir. Sənin ürəyin quş da olsa, qanadsız quşdur. Sənin nəfəsin sübhün nəfəsi də olsa, təsirsizdir. Yusifin yüz yuxusunu əzbər bilsən də, yenə haman hamansan, həmin İsa, həmin eşşək. İlk görüşdüyümüz vaxt məni bulud kimi bir zərbə ilə vururdunsa, indi günəş kimi ikielli doğrayırsan. Deyləmli² idin, padşah oldun, baltanı satıb nizə aldın. Get, heç bir üzr ilə özünü ürəyimə dost edə bilməzsən. Ağlasan da, ürəyimdə bir tük qədər sənə yer yoxdur. Nə qədər hiylə işlətsəndə öz qismətindən artıq yeyə bilməzsən. Heç bir ağrın olmadığı halda yalandan qışqırma, işvədən əl çək! Lap açığını deyim: sus, danışma! Ov şahinləri kimi ruzini halallıqla ye, kaftarlar kimi cəmdək yeyən olma!

Mənə həmişə ona görə Şirin deyirlər ki, şirin oyunlar düzəldirəm. Bununla belə mən bəzi adamları acı şərabdan da artıq ağladaram, bəzilərinə isə adından da artıq şirin bir nəçə verərəm. Mən güləbam. Təlx olsa da qorxusu yoxdur. Açı güləb, güləblərin əlası hesab olunur. Mən öldürücü bir şərabam. Məni əlinə alma, yoxsa ətrimdən illər uzunluq sərxoş olarsan. Adım Şirin olduğu üçün, danışığım acı olsa da ötüşər. İki şirinlik bir-birinə qarışa bilərmə? Xurmanın tumu, qozun isə qabığı olmalıdır. Sərt rəftar etməyim kirpi kimi tikanlı olduğumdan deyil. Çox yumşaq rəftarın altında

¹ Şair – ərəbcə arpa deməkdir.

² Deyləm – yer adadır, orada igid quillər olarmış.

kobudluq gizlənmiş olur. Gövhər daş arasında, xurma tikan arasında olar. Çox xəzinələr xarabalıqda gizlənər. Özünü qatlaşmağa, səbr etməyə alışdır. Alçaqlıqdan adama xeyir gəlməz, lakin həddindən artıq alçaqlıq etmək adamı cühd dərəcəsinə endirər. Cühdlük etmə isə çox ağırdır. Eşşək qulaqlarını sallayıb yük gətirməyə boyun əyəndən sonra hər bir uşaq onu minər. Tərhan uçmaq qabiliyyətin itirsə, sərçə də onu dimdiklər. Dəvə karvandan ayrı düşsə, xasiyyəti yumşaq olduğundan siçan da onun cilovundan yapışib darta bilər. Aslanlarla vuruşmağa girişən adam aslan kimi dişli olmalıdır. İtlər dalaşarkən dişlərini bir-birinə göstərər, sonra ayrılırlar.

Şirin bu sözləri dedikdən sonra, kəskin ağıla, ağıllı cana, firuzə gülşənin günbəzinə – göyə – parlaq günəşin nur çeşməsinə, pak cənnətdəki hər bir gözəlliyə, yer kürəsinin fərmanında yazılan hər bir sözə, ölməz, diriyyə, heç vaxt yatmaz oyağa, bəclənlərin ruzusunu verən varlığa, canları yaşadan allaha and içib əlavə etdi:

- Sən padşah olsan da, kəbin kəsilmədən istəyinə nail ola bilməyəcəksən.

Şirin bu qəti sözü deyərək padşahdan üz döndərib getdi və bununla da tapdığı xəzinəni itirdi.

Xosrovun Şirinin qəsrindən qayıtməsi

Axşam Xütərə ceyranı, yəni günəş, müşk göbəyindən özünə ip hörüncə dodaqlarından süd çəkilməmiş min ceyran balası, yəni ulduzlar cəmənləkdə istirahətə çıxdılar. Padşah göbəyi yırtılmış bir ceyran kimi idi. Ceyrangözlü sevgilisinin acıqlar.dığını gördü. Hərtərfdən qar və yağış gəlirdi. Bahar buludundan yağırmış kimi çox şiddətli yağmur töküdü. Dağ qarın şiddətindən dəhşətə gələrək gil kimi əriyirdi. Qarın soyuğu ərinmiş bir qalay kimi ürəkləri dondururdu. Gümüş dirhəm kimi tökülən qar Şəbdizin üzərində gümüş bir örtük əmələ gətirmişdi. Xosrovun

dilində danışmaqdan tük bitsə də sözləri müşk saçlı gözələ bir tük qədər təsir etməmişdi. Sevgilisini rəhmə gətirmək üçün o çox yalvarmış, yaxarmışdı; ancaq yüz imkandan biri də əlinə gəlməmişdi. Xosrovun sözləri bir-birində iti olsa da, Şirinin cavabları onunkündən daha iti, bir xəncər kimi kəskin idi.

Qaranlıq gecədən bir qədər keçəndən sonra padşah Şirinin qapısından çox incimmiş halda qayıtdı. Xəstəlikdən yeni qalxan adamlar kimi atını sürür, yol getdikcə gözələrindən qanlı yaşlar axıdırdı. Ürəyi yaralı gözü arxada idi. Huşu başında deyildi. Nə atını iti sürməyə ayağı gəlirdi. Nə də əlləri Şəbdizi dayandıra bilirdi. Göz yaşı yol azuqəsi olmuşdu. Gül kimi üzünə mirvari yaşları salxım-salxım töküdü. «Qabağıma ya dağ, ya da quyu çıxsın idi, heç olmasa ləngiməyə bəhanə olardı» - deyər düşünüdü. Bəzən acıqdan əlini-əlinə çırpırdı, bəzən yaylığı ilə gözünü silirdi.

Xosrov ümitsiz halda qoşunun düşürgəsinə gələrəkən ürəyi hərərətdən günəş kimi yanırı.

Yaşıl gülşənin üzərindəki qara bulud yırtılınca göydə gözəl bir ay görünüb dünyanı işıqlandırdı. Şahlar şahı çadırını fələyə uzatdı. Çadırın qabağını qaldırmış, qapını hamının üzünə açmışdı. Ancaq özü dünyaya açı ürəkdə bata bilmirdi. Palarının əvəzinə ürəyini parçalayırdı. Rahatlıq etmək fikrində deyildi. Başını həsrət dizindən qaldırmırdı. Saray adamlarının getməsinə icazə verdi. Şapurla ikisi qaldılar Mahir nəqqaş ona «ürəyini sıxma!» deyir və gələcəkdə edəcəyi kəflərin nəqşini çəkirdi. Xosrovun yanar odunu su ilə söndürürdü, aydınlıq gecədəki ay kimi üzünə gülürdü Şapur Xosrova ürək verib dedi:

- Şirin mehribandır, sən onun acı dilinə baxma, özü heç də acı deyildir. Şirində çəkişməyə meyl olsa da, eybi yoxdur. Çünki heç vaxt xurma tikansız olmaz. Şirinin acıqlanmasından narahat olma. Şirindən səfradan başqa bir şey törəyə bilməz. Şirni öz istiliyi ilə məşhurdur.

Məclisdəki yad adam olmadığından Xosrov ürəyini açıb bütün şikayətlərini Şapura danışdı:

- Bu gün başıma gələnləri görmədinmi? Dünyanı yandıran o gözəl, gör mənə nə etdi! Allahdan qorxmayan o qız nə həyasızlıqlar göstərdi. Qadın dedinmi məsələ aydındır, atıq onda həya və qorxu gözləmə. Narvan ağacı kimi papağımı qarşısına qoydum, bağışlanmaq arzusu ilə qabağında sərv kimi ayaq üstə dayandım. O isə çox cəsarətlə narvanı baltaladı, sərv ağacının budaqlarını dəhrə ilə vurub qırdı. Nə soyuqda qalmağım ürəyində mənə qarşı bir istilik doğurdu, nə də ürəyi yumşaldı. Dili başdan-başa balta və ox idi. Üzrləri günahından betər idi. Doğrudur, dost-dosta əziyyət verər, ancaq bu qədr yox. Tikani tikan üstündən sancmaz. Əziyyət verməyə qalsa mən də tikanlıyam, əziyyət verə bilərəm. Ancaq mənim də bədənimdə canım var. Onun cəmalı Babiləki Harutun cəmalı qədər gözəl olsa, ya xalı Babil cadugərləri başçısının cadularından yüksəkdə dursa belə, yenə də göstərdiyi soyuqluq mənim bədənimə buz kimi dondurmuşdur. Mən onun cəmalını da, xalını da buza yazdım, mənim üçün artıq onların əhəmiyyəti yoxdur. Onun dözülməz dərini çəkmək üçün gör mənə necə bir təsəlli verən lazımdır? Pis uşağın, pis xasiyyətlərini dayəsi hər kəsdən yaxşı bilər. Qonşunun pisliyini qonşu bilər. O mənim gizli düşmənimdir, üzdə dostluq edir, içəridə ədavət bəsləyir. Dünən nə qədər xahiş etdimsə qəbul etmədi, məni qayıtdı. Huşum başımdan çıxdı, mən ona min cür söz dedim, bir illik söz danışdım, o isə bir aylıq eşitmədi. Gecə gəldi, qaranlıq qovuşdu, o isə mənə şam da vermədi. O mənim belimi qırdı, sarımaq üçün mumya da vermədi.

Şirinə çatmaq ləzzətli olsa da, bu göy günbəzin altında ondan şirin bir məxluc tapılmazsa da, ona qovuşmaq üçün bu qədər alçalmaq mənə yaraşmaz. Onun duz-çörəyini yemək, onun bu qədər dərini çəkməyə dəyməz. Fərsiz adamların önündə əl açmaqdan, fillərin ayağının altında

əzilmək daha yaxşıdır. Suda balıq kimi qərq olmaq qurbağadan aman istəməkdən yaxşıdır. Dağdan dırnaqla daş qoparmaq ləyaqətsiz adama balta üçün ağız açmaqdan yaxşıdır. Saf suda dürr axtaran dürr tapar, torpaqda dürr axtaran isə qara torpaqdan başqa bir şey tapmaz. Mən mədəni xırda daş parçaları çıxartmaq üçün qazmaq istəmirəm. Yağsız çıraq kimi mədəni dəminə can verməliyəm? Canımın ixtiyarını mənə mehribanlıq etməyən bir gözələ nə üçün tapşirmalıyam? Mənə özüm kimi namuslu bir adam lazımdır. Tovuz-tovuzla yoldaşlıq edə.

Şapurun Xosrova cavabı

Şapur əvvəl torpağı öpdü, sonra kafur suyu səpmək ilə odu söndürdü.

- Şirinin kəskinliyinə qarşı sən kəskin olmamalısan, - dedi. - Onun üzr gətirməsi bir mərdlik əlamətidir. Sən öz taleyinə görə qurd deyil, aslansan. Bir maral sənə necə böyüklük edə bilər. Aşıqların dalaşması ildırım kimi sürətlə keçib gedər. Naz ilə qabalıq arasında böyük təfəvüt var. Şirin qızgındırsa buna haqqı var. Çünki Şirinin xasiyyəti sitlikdir. Yalnız Şirin deyil, bütün xurma ağzılıların heç biri tumsuz deyildir, onların heç biri əziyyətsiz ələ gəlməz. Əgər Şirinin acılığından başın hərlənirsə, sən yenə də Şirinin sevdasını başından çıxarma. Şirin hərlənirsə, sən yenə də şirni sövdasını başından çıxarma. Şirin yaqın ki, səndə bu azarın olduğunu bilir. Ona görə də qəndin altında sirkə saxlayır.¹ Adama şirinliklə bərabər turşuluq da lazımdır. Buna görə də sən bu səfra və sevdadan əl çəkmə.

Gözəllərin dəcəlliyi təccüblü deyil. İtdən it xasiyyəti umarlar, aslandan aslan. Adət belədir ki, dürr şəvə ilə bir yerdə olar. Qızıl xəzinəsinin açarını dəmirdən qayırlarlar.

¹ Əslində səfra və sevdə azarlarından danışılır. Qədim əqidəyə görə çox şirni yemək bədəndəki səfra azarını daha da güvvətləndirir. Sirkə isə bu azarın sağalmasına xidmət edir.

Zalim olduqlarına görə gözəllərdən əlaqəni kəsmək olmaz. Sevgililərin nazını çəkmək lazımdır. Bütün gözəllər bu cür bəd xasiyyət olurlar. Heç bir gəlini məkrsiz, hiyləsiz görənlər olmuşmu? Tikan ələ batmadan hansı gülü ələ gətirmək olar? Hansı dairə pərgarın yarasını görmədən çəkilir. Gövhərlərin dik başlılığa qədimdən qalma adətidir. Ancaq su ilanı çalmaqla adam ölməz. Qəm selindən yaxanı qurtarmaq istəyirsənsə yerində dağ kimi möhkəm ol, saman kimi hər küləkdən tərpənsən, dağ da olsan bir samana dəyməzsən. Arzuya axırda çatmaq daha yaxşıdır. Ənbər ancaq yandırıldıqdan sonra öz ətrini saçır. O aya hücum etmək fikrindən vaz keç. Onsuzda sənın əlin aya çatmaz.

Şirin hər kəs olsa, yenə də qadındır; qapını bağla, tələsmə, o, ay işığı kimi pəncərədən gələcək. Deyəsən, ay ilə qadın ikisi də eyni hiyləni işlədirlər: qapını üzlərinə bağlasan, pəncərədən girirlər. Sən hardan bilirsən ki, Şirin sənın dərđini çəkmir. Yox, mən bilirəm ki, o da sənın dərđini çəkir, ancaq səbrlidir. Cəfa dağından bir daş düşsə, bu daş sənın kölgənə, onun isə başına düşər. Əgər qabalıqda bir tikan törənsə, bu tikan sənın ətəyinə, onun isə ürəyinə sancılar. Bircə gecəliyə səbr et! Gecə iki canlıdır, görək sabaha qədər nə olur? Tale həmişə bir xasiyyətdə olmaz, su həmişə bir arxda qalmaz. İnsan həmişə bir xasiyyətdə olmaz, su həmişə bir arxda qalmaz. İnsan həmişə öz arzularına çata bilməz. İnsan bəzən əziz, bəzən də alçaq tutulur. Şirin – tale, sən isə dövlətsən. Taleyin dövlətə etdiyi hər naz üçün dövlət taleyi sıxışdırmamalıdır. Pərgar düzgün hərəkət edərsə, ucu başladığı nöqtəyə qayıdır. Harın atı yumşaldan minici xam dayça ilə çox yumşaq rəftar edərsə, O, səbrlə hərəkət etmək nəticəsində dayçanı alışıdır və sonra üstünə kimi istərsə mindirər. Kişi zindandan səbrlə xilas olar, çünki səbr bütün bağlı qapıların açarıdır. Hər çətin işin axırı asanlıqla düzəlir. Gecə qara olsa da bil ki, bu qaranlığın dalında parlaq sübh var. Ümidim budur ki, bu çətinliklər tez ortadan qalxar, padşah öz istəyinə çatar.

Şapur bu vədlərlə padşahın könlünü açdı. Xarabalığı mehribanlıqla abad etdi. Şahın üzünə səadət xalları yapışdırdı. Göydən ulduz keçdikcə o, şahın xeyrinə fal açırdı.

Xosrovun getməsindən Şirinın peşman olması

Xosrov gedəndən sonra Şirinın ürəyi çox darıxmağa başladı. Padşaha qarşı daş ürəkli olmasından peşiman olub öz ürəyinə daş çırpdı. Kirpiklərindən qanlı yaşlar axıtdı. Ox dəymiş quş kimi çabalamağa başladı. Öz-özünə acığı tutmuşdu. Hirsindən başına döyür, öz alovlu ahları ilə havanı qurudurdu. Ağlar gözlər ilə yeri suvarırdı. Nə qəmin qabağında dayan bilirdi, nə də ürəyi sakit olurdu. Taqətsizlikdən ürəyi əsir, Xosrova qarşı özünü çox ərköyün aparmasından utanırdı.

Ürəyi darıxmış halda Gülgünü mindi. Bu uğurlu atı sürüb qəsrədən bayıra çıxdı. Sanki od üzərində əyləmiş su idi. Yol, qaşının pərgarı kimi dar, gecə saçının zülməti kimi qara idi. Atı dar yolla sürür, qaranlıq gecədə Allahı köməyə çağırırdı. Onun dünyanı gözmiş atı çapmaqda lacivərd fələkdən daha sürətli idi. Qulamlar kimi əyninə oğlan paltarları geyib, Xosrovun mindiyi Şəbdizin izi ilə gedirdi. Gülgün hər addım atdıqca Şirinın gözlərindən gül rəngli yaşlar axıb yeri isladırırdı. Beləliklə, Xosrovun ordugahına qədər getdi və atını padşahın çadırına tərəf sürdü. Qarulların dili bağlanmış, qoşun böyüklərinin həmayili açılmışdı. Hamı ay işığından başı dumanlanmış kimi yığılıb yatmışdı. Şirin bunları görüncə şaşıraraq nə edəcəyini bilmədi. Padşahın çadırının qapısından baxan Şapur uzaqdan bir atının çox sürətlə çapıb gəldiyini görürmüş. Aydınlıq gecənin əfsunu padşahı da yatırmışdı. Şapur çadırdan bayıra çıxıb yavaşca Şirinın yanına gəldi. Buraya adam gəldiyini heç kəsə demədi. Şirinə üzünü tutub:

- Ey pəri üzlü, sən kimsən? – deyə soruşdu. – Pəri deyilsənsə burda nə edirsən? Aslanlar belə bura gəlib çatanda öz güclərini itirirlər. İlan gəlib bura çıxsa, dönüb qarışqa olar.

Gül üzlü Şirin Şapura baxanda onu tanıdı, özünü dərhal Gülgüldən yerə atdı. Şapur onun bu qədər təzim və təşəkkür etməsinə təəccüb etdi. Onu daha yaxşı tanımaq üçün irəliyə gəldi. Gözü nazəninin cəmalına sataşanda sevindiyindən papağını göyə atdı. Yerə yığılıb, təzim etdi.

- Nə acəb buraya gəlib çıxdın? – deyə soruşdu. Ayağının torpağı bizim üçün tutuyadır.

Gözəl Şirin Şapuru çox mehribanlıqla qarşıladı. Qadınlara məxsus şirin bir dil ilə onu təriflədi, əlindən yapışıb kənara çəkdi. Başına gələn əhvalatı danışdı. Özünün işvəkarlıq və qabalıq göstərməsini, sonra utanıb peşiman olmasını, padşaha yersiz sözlər deməsini, vaxtsiz xoruz kimi banlamasını nağil etdi. Sonra padşahın necə atı sürüb getməsinə və padşah gedəndən sonra özünün necə qüssələnməsini danışdı.

- Çəşib qaldım, - dedi. – Ağlım dadıma çatmadı. İndi da yazıq vəziyyətimdə igidlik göstərdim. Gur bərkə düşəndə aslan kimi şücaət göstərər. Sən xoşbəxtliyə bax ki, allahın köməkliliyi ilə yolda heç bir bədxah adama rast gəlmədim. Arzum yerinə yetdiyindən, məqsədim düz olduğundan işim də düz gətirdi. Yolu azmayıb gəldim. Mən sənə tamamilə inanıram və gələcək taleyimi sənə tapşırıram. İki ricam var. Mənim müqəddəratım bunların yerinə yetirilməsindən asılıdır. Sən onları yerinə yetir. Birinci ricam budur ki, padşah kefə əyləşdikdə, dünya nuşa-nuş səsi ilə dolduqda məni bir gizli yerdə əyləşdir. Mənim sirrimi gizlin saxlayıb padşaha demə. Padşahın kef və nazını kənardan görmək, onun canları əsir edən cəmalına tamaşa etmək istəyirəm. İkinci xahişim budur ki, padşah mənə sahib olmaq istəyirsə, qoy qayda və qanun ilə kəbin kəsdirib mənimlə evlənsin. Bu işlərin yerinə yetirilməsini öz öhdənə götürürsənsə, gecə ikən

işə başla. Əgər götürürsənsə mən qayıdım, yenə öz qəsrime gedim.

Şapur Şirinin arzularını bilincə bunların hamısını yerinə yetirməyə söz verib yüz andla Şirini inandırdı. Gülgünü də Şəbdiz kimi axura bağladı. Şirini də Pərviz kimi eyvana apardı.

Xosrovun iki çadırı vardı. Bunların ikisi də Sürəyya ulduzu kimi incilərlə bəzədilmişdi. Bu çadırların biri içki içməyə məxsus olduğu üçün hər tərəfi açıq idi. O birisi isə yatmağa məxsus olduğundan hər tərəfi örtülü idi. Şapur pəri üzlü qızı bir parça nur kimi Xosrovun yatdığı çadıra tərəf apardı. Əlindən yapışıb kürsüdə oturdu. Bayıra çıxıb çadırın qapısını bağladı. Ürəyi yüngülləşmiş halda şahın başı üstünə gəldi. Ürəklə padşaha xidmət etməyə hazır idi. Gah gülşənin başına dolanan kimi padşahın başına dolanır, gah da şam yandırırdı.

Xosrovun yuxu görməsi və Şapurun bu yuxunu yozması

Padşah birdən şirin yuxudan oyandı. Alnı göydəki ay kimi parlayırdı. Şapuru oyaq görünəcə ona təşəkkür edib dedi:

- Çox sağ ol ki, mən yatmışam, sən isə bəxtim kimi oyaqsan. Bir yaxşı yuxu görmüşəm. Sevindiyimdən başına fələyə qədər ucalmışdır. Yuxuda gördüm ki, geniş bir bağdayam, əlimə parlaq bir çıraq keçib. Bağ nə bağ! Bir çıraq kimi bütün dünyaya işıq saçırdı. Meh əsdikcə sanki novruz küləyi əsirdi. Reyhanları sanki gözəl meyvələrlə dolu bir tabaq idi. Ürəyin dərmanı, beynin rahatlığı üçün nə istəsəydin vardı. Ağacları göyə baş qaldırmışdı. Aşıqların əli öz sevgililərinə çatan bir bağdı. Otların üzərindən baş qaldıran bənövşələr gənc oğlanların üzündə yenicə çıxan tükləri yandırırdı. Şirindən yüz acılıq eşitmiş olsam da, şirin yuxuda bu gözəl bağ qarşıma çıxdı və o bağda işıqlı bir çıraq tapdım. Sanki qara qarğa əlində şam tutmuşdu. Sən

mənim yuxumu yoz. Söylə görək, bağ, şam və aydınlıq gecə nəyə işarədir!

Şapur yuxunu yozmağa başladı:

- O nurdan gözlərin işıqlanacaq. Allah bu qaranlıq gecəni gündüzə çevirəcək. Bal dodaqlı sevgilini ağuşuna alacaqsan. Bu gözəl xəbərin sağlığına, gəl gedib içki içək. Sabah yeni bir məclis düzəldək, köhnə şərab və yeni nərgizlə məclisimizi bəzəyək. Nur çeşməsi, yəni günəş şərqdən doğarkən dəryadan kafur rəngli tozlar qaldırır, biz də kafur qoxulu şərabi cama tökərik. İçgi qayığına oturub bu qəm dəryasından qaçarıq.

Padşahın üzü şadlığından lalə kimi açıldı. Bu sözlərdən sevinərək nərgis kimi yuxuya getdi.

Xosrov ovluqda kef məclisi düzəltməsi

Səhər vaxtı günəşin beşiyi hərəkətə gəldikdə dünya Cəmsid bəzəklərin geyindi. Şərqdən əli iti bir oğru gəlib sübhün gəlininin bəzəklərini yığışdırdı.¹ Quşlar oğrudan qorxaraq qanad çaldılar, gözəllər xalxallarını səsləndirdilər. Padşah şirin yuxudan oyandı. Gecə gördüyü yuxunu xatırlayarkən ürəyi sevinclə doldu, yeni bir çadır qurulmasını əmr etdi. Belə bir çadır ki, onun yanında dağ bir saman çöpü kimi kiçik görünürdü.

Çadırın qübbəsi fələyə ucaldı. Bədnəzər, xəzinə kimi torpağın içində gizləndi, eni-uzunu altmış ağac olan bir çadır qurulmuşdu. Qapıda camaat əllərini döşlərinə qoyaraq itaətə hazır dayanmışdı. Padşahlara məxsus qızıl həmayil salmış sərkərdələr çadırın qabağında düzülmüşdülər. Onların üstlərinə baxarkən çadırın qabağında qızıldan bir hasar olduğunu güman etmək olardı. Deyləmli qulları kimi hündür ağaclara sancılmış bayraqların başı göyə dəyirdi. Bayraq qotazları onların

başının qıvrım saçları kimi aşağı sallanmışdı. Çadırın qapısında qara qullar dayanmışdı. Həbəş qullarının otəkləri ağ İsfahan parçasına tikilmiş kimi görünürdü. Həbəşin qara qulları ilə Çin türkləri, qara gecə ilə ay kimi yan-yana dayanmışdılar. Taxtın önündə dayanan qaraulçuların qılıncları arasından sabah yeli keçib getməyə yol tapmırdı. Ətrafda qurulan kiçik girdə çadırlar ayı və günəşi öz işıqlı gözlərini yummağa məcbur etmişdi.¹ Bir çadırın içərisində Çin padşahı qədər gözəl olan Xosrov əyləşmişdi. O biri çadırdə isə Şirin dalgın halda oturmuşdu. Çadırın içinə padşaha layiq zərəf bir xalı döşənmişdi. Külək hər dəfə əsdikcə bu xalının üzərindəki zərərdən tamam bir xəzinə qədər qoparıb aparırdı. Külək bu xalının zərli tozları ilə olduqca hərəkət edən bir xəzinə şəklini alırdı. Deyəsən xalı özü də küləklərin gətirdiyi bir xəzinə idi.

Carçı səmimi dostları bir yerə yığımış və naməhrəmləri qapıdan uzaqlaşdırmışdı. Padşahın hərəmxanasında hərəm qulamlarından başqa heç bir kəs, hətta bir uşaq belə qalmamışdı. Ədəbli və ağıllı nədimlərdən bir neçəsi kürsü üstündə əyləşmişdi. Taxtın ətrafında zümrüd və yaqutdan qayrılmış noğul qabları düzülmüşdü. Hər qulun əlində çox qiymətli daş-qaşla bəzədilmiş türünc və ənbər vardı. Xosrovun əlində yumşaq qızıl vardı. Əlini yumduqca bu qızıl barmaqları arasından kənara çıxırdı. Saqi cami bal kimi şirin şərəbla doldurmuşdu. Çalğıçı nəğmələri bir-birinin ardınca çalaraq qulaqları ovdururdu. Barbüd bərbəti qulağında tutaraq əyləşmişdi. O sanki göy kimi dünyanı öz qolları ilə qucaqlamışdı. Barbüdü rudundan qopan «Həştrud» nəğməsi Xosrovun gözlərindən iki çay axıtdı. Sərxoş padşah bu musiqini eşidərkən – «Bu məclisdə Şirinin şirinliyi hiss olunur» dedi. Məhənlər dostların kisəsini qızılla doldururdu. Mizra ürəkdəki yaralara şəfa verirdi. Barbüd böyük məhərətlə çaldığı havalarla

¹ Şərqdən gələn oğru dedikdə günəş nəzərdə tutulur. Burada səhərin açılması və günəşin doğması təsvir olunur.

¹ Yeni çadırlar o qədərki ki, ayın və günəşin işıqları yerə düşmə bilmirdi

ürəklərdən dərd-qəmi silirdi. Onun udunun səsi Davudun səsinə batırırdı. Onun nəğmələrində İsanın nəğmələrində olduğu kimi ölümlərə dirilik verən bir nəfəs var idi. Oxuduğu hər nəğmə manqalda yanan xoş ətirli ud kimi qəlbləri alışdırırdı. Onun şəkər saçan əli çalmağa başladığıda isə ağ quşu yuxuya gedirdi. Barbüd simləri dardığıca, alət, qulağı dardılmış kimi ürəkdən yanıqlı səslər çıxarırdı. Sazın ipək telinə mizrabı vurunca bütün məxləqatı sızıldamağa məcbur edirdi.

Nəkisa adlı bir çalğıçı var idi. Şirin söhbətli nədimlərdən biri idi. Vüqarlı bir kişi idi. Çəng çalardı. Ərgənün kimi qozbel fələk hələ indiyə qədər çalib oxumaqda onun kimi usta görməmişdi. Ruddakı axıcı səsləri o düzəltmişdi. Müğəmatın müxtəlif növləri onun ixtiyarı idi. Bu nəğmələri eşidərkən quşlar ona həsəd aparar, dərdlərinin çoxluğundan qanad çalardılar. Onun çaldığı xoş havaları eşidərkən, Zöhrə ulduzu fələyin dövrəsinə fırlanardı. Zöhrədən artıq çalğıçı hesab olunan Nəkisadan başqa heç kəs çalib oxumaqda Barbüdə tay ola bilməzdi.

Kef məclislərində həmişə Nəkisa ilə Barbüd yanaşı oturur, bir yerdə çəng və bərbət çalardılar. Onların əlindəki çənglə bərbətin səsi güldəki rəng və ətir kimi bir-birinə yuyuşmuşdu. Bunların çalğısı qulaqları sərxoşluqdan ayılırdı. Biri ürək verir, biri başdan huşu aparırdı. Çəngdən və bərbətdən çıxan yanıqlı səslər sinələri dəlirdi. Musiqidən huşlarını itirmiş qulamlar padşahın yanında ədəbsizlik göstərməyə başladılar. Padşah qulamların bayıra çıxarılmalarını əmr etdi. Çadırda çalğıçılardan, şahlar şahı Xosrovdan və Şapurdan başqa kimsə qalmadı. Qalan adamların hamısı padşahın hüzurundan uzaqlaşdılar. Barbüdü çaldığı setar bir əfsun kimi təsir edir, özü ayıq olduğu halda sərxoşları talayırdı. Nəkisa çəngdə xoş havalar çalır, ərgənunun telini mizrabla dindirirdi. Xosrov bütün ruhu ilə hər iki çalğıçıya aqlanmışdı. Xəzinəsinin və ürəyinin qapısını hər ikisinin üzünə açmışdı.

Fırlanan çadıra bənzəyən göydən kainatın padşahı olan günəş uzaqlaşınca çadırdakıların üzü qədər gözəl bir ay çıxdı. Şapur bir pərvanə kimi nur çeşməsi olan Şirinin başına fırlanırdı. Ruhun əks-sədası olan Şirin dedi:

- Bu çalğıçıların birini mənim yanıma çağır. Qoy əlində saz bu çadırın qapısında otursun. Sazını mənim halıma uyğun surətdə kökləsin. Mən nə desəm onu təkrar etsin.

Şapur Nəkisanı hamam qapıya apardı. Şirindən bir neçə addım aralıda əyləşdirib ona dedi:

- Ey çalğıçılıqda Zöhrəni qısqandıran usta, çalmaqda Zöhrə sənə qarşında acizdir. Gözünü yum, bu çadırdakı dostu görmə, ancaq bu məclisə layiq havalar oxumağı ondan öyrən, bu çadırın üsuluna uyğun havalar çal. Onun dediylə havaları çal.

Bir tərəfdə də Barbüd sərxoş bülbül kimi oxuyur, o biri tərəfdə Nəkisa əlində çəng çalırdı ənbər ilə qarışmış şamların parlaq işığı məclisə bir behişt gözəlliyi verirdi. Şamlardan qalxan tüstülər sanki bir bağ əmələ gətirirdi. Padşah bütün diqqətini çalğıçılara vermişdi. Onların nə oxuyacağını gözləyirdi. Çadırdakı, gözəl Şirin isə öz çalğıçısına «Qorxma, ürəyinin dərdini danış!» - dedi-

Şirinin dilindən Nəkisanın qəzəl oxuması

Nəkisa gözəl Şirinin arzusunu yerinə yetirərək «rast» pərdəsi üstündə bu qəzəli oxudu:

«Ey bəxtin gözü, yatma bəlkə sən də ürəyin üçün bir sevinc nişanəsi tapasan! Ey ümid sübhü, sən də səbr dağından üzünü göstər, ürəyinin gözünü günəşlə işıqlandır! Ey bəxt, bir neçə gün mənimlə yola get. Bir açar tap, mənim üzərimdəki bəndləri açıb məni xilas et! Ey tale, başındakı tutqunluğu kənara at, acizlikdən əl çək! Ey dost, cəsarətlə işdən yapış, qəm qoşununu məğlub et! Ürək od içərisində yanır, ciyər qan dalgaları arasında üzür, mənə rəhm etmək

fikrin varsa, elə indicə et. Çünki rəhm etməyin ən yaxşı vaxtıdır. Bundan daha artıq rəhmə möhtac olan bir yazıq, bir aciz tapmazsan. Əgər əllərinə su tökməyi bacarmasan, mətbəxində kabab bişirməyi bacararam. Əgər güləb verməyə layiq olmasan, heç olmazsa şişə ağzı açmaqda saqiyyə kömək edərim. Paltara nəqş tikməyi bacarmasam, üzərlik yandırmağı bacararam. Çin parçasını toplaya bilməsəm, ətəyinin tozunu ki, çırpmağı bacararam. Məni kölgə kimi torpaq üzərinə atma. Mən özüm dərdli-kədərli halda torpaq üzərinə yığılmışam.

Sənin kimi ayın evində mənim kimi bir ülkər qulluqçu olmalıdır. Sənin qanadı almaq üçün mənim kimi bir Zöhrə lazımdır. Sarayında hansı qulluq olsa yerinə yetirməyə hazırım. Mən şahlıq iddiasında deyiləm. Kənizlik iddiasındayam. Əlindən azara gəlmişəm, özün bunu bilə-bilə niyə soruşursan? Dah mən gördüyün mən deyiləm. Qəm çəkən bir qəribin halı necə olar? Taqətini itirmiş, əli işdən çıxmış bir adamın günü necə keçər? Bir gül kimi eşq yolunda pərdəni yırtmışam. Aləmdən köçüb getmişəm, ancaq ələmi görməmişəm. Torpaq kimi oxa hədəf olmuşam. Lalə kimi yara.

Avam ikən qocalmışam. Bir ümidə uyub bütün dünyanı əlimdən çıxarmışam. Bir əhd üstündə bir günə düşmüşəm. Nə kömək verən bir arxam, nə bədbəxtlikdən qurtaran bir bəxtim var. Suda qərq olan bir adam çıpaq ölərkən belə bir məsəl çəkmişdir: «Ölünün də dünyada bəxti olmalıdır». Bəxtsizlikdən ürəyim bəxtsiz qaldı. Əgər sən mənim belə halca yaşamağımı istəyirsənsə, buna da qatlaşaram. Mən arzuma çatmasam da olar, tək sən arzuna çatasan. Mənim vücudum onun dodaqlarına acı gəlmiş olmalıdır ki, öpüşən vaxt onun öpüşü məni ud kimi yandırdı. Bu yarmaq mənim üçün bir qonaqlıq, bir şadlıqdır. Aşıqlər üçün yanmaq xoşdur. Sənə heç bir şey əmr etmirəm. Məni bundan yaxşı saxlamaq istəsən, o da sənin öz işindir».

Xosrovun dilindən Barbüdün qəzəl oxuması

Nəkisa bu qəzəli çəngdə çaldıqdan sonra Barbüdün setarı çalınmağa başladı. Onun səzinin səsi İraq hakimlərinin səsi kimi göylərdən yüksəyə qalxdı. Barbüd «İraq» məqamında bu havanı oxudu:

«Hisslərim dost nəsimi axtarır. Könlümün çırağı qarşısında xəzinə xəyalı canlanırlar. Arxımızdakı bu gözəl su haradandır? Hansı yelin belə xoş qoxusu vardır? Yoxsa günəşin tovuzu seyrə çıxanda qanadlarını Cəməşidin gülzarına səpmişdir? Yoxsa göydə sərvi bitib, bizim başımızı uca etmişdir? Yoxsa pəncərədən ay düşüb gözəlin üzünü işıqlandırmışdır? Yoxsa buradan behişt küləyi əsib ki, bizə bu qədər şadlıq əsər edibdir? Yoxsa qolumuzun üstünə tərlən qonub, gecənin gülzarı qara qarğadan qurtulubdur? Yoxsa dirilik suyu bizim yanımızdadır, ürəyimiz də bu suyun təsirindən diri qalmışdır? Yoxsa taleyimiz yeni bir şam yandırdı, bu odda pərvanə kimi qəmin də qol-qanadı yandı? Şirin bal kimi dodaqlarından ləl səpmişdirmi ki, hər bucaqdan bir səs ucalır? Öz ovçusuna naz edən ceyran tora düşdükdə çox çətinliklə tordan qurtara bilər.

Ey bəxt, pəriləri qısqandıran bu gözələ de ki, mənim xoşbəxtliyimi özümə qaytarsın. Sənin gözəliyin ilə bərabər bir çox yaxşı xasiyyətlərin də vardır. Doğru deyirəm, doğruluq kişi xasiyyətidir. Mən arpa əkdim, buğda dərdim. Sənə isə buğdanı göstərib arpa vermişəm.¹ Azgınlıqdan acıqlanmağıma, inad etməyimə baxma. Sənə ram olduğumu, sənə itaət etdiyimi nəzərə al. Heç kəs hind oğrusunun əlini kəsməz, çünki oğru olmaqla bərabər, qoçaq və mərdədir. Ürəyimin yarısı belə padşahlıqla sevinmir. Ürəyimin dərdi isə istəyidiyin qədərdir. Uğursuz bəxtim qələbəyə təpik atdı, sənin dərdin ruhumu tapdadi. Qəmdən ürəyim qəm ağlayır, necə də ağlamasın? Qəmdən ağlamayan

¹ Yəni sənə qarşı vəfasız olmuşam, əhdi pozmuşam

bir zalım tapırlarmı? Vücudum ayrılıqdan qorxur, necə də qorxmasın? Dəliddən qorxmayan ağıllı tapırlarmı? Əlim zülfündən üzüləndə ürəyim üzülür. Odur ki, ürəyimi yenə də sənin zülfünə bağladım. Xəlvətdə dodağınla haqq-hesab çəkməliyəm. Bundan daha vacib işim yoxdur. Bu barədə nə buyursan itaət edərəm. Mənə səninlə xəlvətə çəkilməyə icazə verəcəksənsə, ver! Daha nə üçün gül əvəzinə tikan verirsən? Mərhəmdən başqa bir şeyi olmayan vücuddan mənə elə bir mərhəm ver ki, heç vaxt qurtarmasın. Səndəki dirilik suyundan hər şeyi qarət olunmuş adama zəkat versən nə olar?».

Şirinin adından Nəkisanın qəzəl oxuması

Barbüd belə bir hava çaldıqdan sonra Nəkisa ondan da gözəl birhava oxumağa başladı. Xoşrəngli novruz gülləri kimi açılaraq çəngdə «novruz» havasında bu qəzəli oxudu:

«Ey sevincim, səni görəncə gözlərim işıqlandı. Sənin astanan gülşəndən daha xoşdur. Yatarkən də, yeyərkən də fikrim səninlə məşğuldur. Ayağının tozu gözlərim üçün bir tutuyadır. Sən mənim müşk ətri saçan beynimin sevincisən. Səhərə qədər sönməyən çırağım səndən işıq alır. Sən mənim gözüm və gözümün çırağısan. Gözümün işığı və işıqlı bağımсан. Göydəki günəş işığı sənin üzündən alır. Duza ləzzəti sənin ləl dodaqların verdişdir. Sənin gözəlliyin ulduzları nurla bəzəmişdir. Bütün aləm sənin hüsünü təsdiq edir. Hansı şərəbdən içmişən ki, üzün belə bahar kimi gözəl olmuşdur? Sən yenə də haman şərəbdən iç! Sənin cəmalın gənclik kimi ruhu oxşayır. Gənclik yolunda canından keçməyən tapırlarmı? Əlinə ayna alıb cəmalına baxsan, öz eşqindən ürəyin sərxoş olar. Ey Çin gözəli, çin aynasına çox baxma, çünki ancaq xudbinlər özlərini görürlər. Adam da hər an yeni bir adamın şəklini əks edən aynanı əlinə alarmı? Mənim gözüm sənin üçün ən yaxşı ayanıdır, çünki səndən başqa heç kəsin əksini göstərməz. Bu

dünyanın sahibi olan böyük hakimə and olsun ki, səhsiz şirin həyat mənə zəhər olmuşdur. Səndə zəhəri rədd edən tiryək olduğu halda, mənim canım zəhərdən alışıb yanır. Sən elə gündə yaşayırsan, mən də belə bir gündə. Öz sevgilisinin eşqindən ürəyini itirmiş bir adamdan uzaqlaşmağı ürəyin necə qəbul edir? Çox rəhmli sən, Allah sənə rəhm eləsin!

Güman edirdim ki, mən zəifləyəndə, bərk ayaqda sən əlimdən tutarsan. İndi mən sərxoşluqdan və zəiflikdən yığılmışam, sən isə əlimdən tutaraq ayağımı bağladın. Sevgilini belə bir təhqirlə öldürdün. Yetər, Sevgilini öldürmək mərdə yaraşmaz. Hər saat sinəmə tikan vurursan, gəl bu tikanlardan əl çək! Bir az tikan vursan, bir az da oxşa! Bir dilsizin dərdinə qal, sənə xidmət üçün hazırlıq olan bir adamı öz məclisinə gətir. Ehtiyacım olduğu üçün qapına gəldim. Ehtiyac adama cəsarət verir. Yoxsa, mənə o cəsarət harda idi ki, belə küləkli havada çırağımı hasardan bayıra çıxaram. Qəsrimdə sənə yuxarıdan sitayiş etsəm də, yenə sənə tabe olan bir kəniməm. Mənim kimi bir rəiyyətin qanını tökmə! Bir bütperəstdən Kəbəyə nə zərər gələ bilər? Nə üçün mənə öz cəmalından uzaqlaşdırırsan? Heç olmasa qoy səni uzaqdan görüm! Səni xatırlayarkən öz cavanlığımın belə ayrılıram. Sənə çatmaq ümidi ilə günlərimi sayıram. Ağuşuna girəcəyim gün nə yaxşı gündür! Çəngin yanıqlı səsləri altında sən mənə şərəb verərsən. Gecə yarısı nazlanıb sənə saçlarını oxşaram. Səhərə bir az qalmış şam kimi qarşında ölərəm. Sənin ləl dodağından sərxoş olub yuxuya gedərəm. Düşdüyüm yerdə qiyamətə qədər yatıb qalaram, üzümü ayağına sürtərəm. Pis günüm axırda dönüb yaxşı olar. Bundan sonra mən sənə astananı öpməliyəm. Artıq ayrılığa təqətim yoxdur. İş düzəltmək ixtiyarını sənə verdim, indi özün bil, istəyirsən öldür, istəyirsən mehribanlıq et! Sənin qarşında ölmək, səndən ayrı yaşamaqdan yaxşıdır».

Xosrovun dilindən Barbüdün qəzəl oxuması

Nəkisa bu nəğməni çaldıqdan sonra Barbüdün setarının səsi ucaldı. O üzr istəyirmiş kimi həzin səslə «İsfahan» muğamında bu qəzəli oxudu:

«Səhər vaxtı, içgidən sərxoş olunca bir bağın qapısından ötdüm. Bu bağda müşk qoxulu bir çiçək gördüm. Çiçək qarğanın çəngində idi. Qarğanın çəngi isə qana bulaşmışdı.¹ Boz yarpaqlı bir gül gördüm. Bu gülün hər barmağında bir tikan vardı. Qalanın içində dustaq edilmiş bir xəzinə gördüm. Qalanın gözəli qapını mənim üzümə bağlamışdı. O qalanın qıfılını hələ indiyə qədər heç bir düşmən qıra bilməmişdir. Sən candan yağrulmuş bir behişt gözəlisen. Sənin behiştində hər cür meyvə ağacları var. Bu qədər tər təzə meyvələrdən mənə çatan ancaq başımdakı bu quru xumarlıq oldu. Bir pəri üzlü ürəyimi özünə məskən eləyib, bir pəri kimi ürəyimi dəli eləyibdir.² Bu pəri heç vaxt fikrimdən çıxmır. Buna görə də oyaq qalmaqdan beynim xəslənib. Yatanda beynimi alovlandırır. Pəri kimi məni yuxuda da dəli eləyir. Eşqdən dəli olmuş ürək isə pərinə abadlıqda deyil, xarabalıqda axtarır. Çünki o pəri üzlü cazibəli çiz bir xəzinə kimi viranədə gizlənmişdir. Bu xəzinə viranədən bayıra çıxsa, mən onu dənizdən çıxarılmış misilsiz bir dürr kimi tacıma taxaram.

And olsun cadugər gözündəki xumarlığa, and olsun məni atəş püskürənlər kimi yandıran qara zülflərinə, and olsun yüzillik ölünü dirildən bəzəklərinin səsinə, paltarının xışirtısıqca, and olsun onun kecəvasindəki ipəyin üstünə tikilmiş mirvarılara, bal dodaqlarına, mirvarı dişlərinə, and olsun tacının yanlarına toxunan saçlarına, fil sümüyü kimi vücudunun üzərinə tökülən qıvrım hörüklərə, and olsun bac almağa ehtiyacı olmayan nazına, nazından xoş olan üzrünə,

¹ Çiçək – gözəl, qarğa – ayrılıq. Yəni ayrılığın çənginə keçmiş bir gözəl gördüm.

² Keçmiş əqidəyə görə pəri görən adam dəli olarmış.

tuğra¹ çəkilməmiş iki qaşının tağına, bir-birinə dəyəndə Hərutun ürəyini yaralayan kirpiklərinə, and olsun qəzəbi ilə məni xəstələndirən gözlərinə, and olsun gözləri qamaşdıran yanaqlarına, mehtabın təzəliyini bəyənirəyən, ondan təzə olan cəmalına, nur qalasına kəmənd olan sərv boyun uzunluğundakı saçına, and olsun ilana əfsun edən saçlarına və çiyinə, Zəngibarın qoşununu məhv edən arpa böyüklükdəki müşk xalına, and olsun hər kəslə mərcələşən və hər kəsi udan iti gözlərinə, sünbülü məhəbbətindən ölməyə məcbur edən sünbül saçlarına, and olsun qapısına yaqutdan qıfıl vurulmuş otuz iki dənə təzə ləl kimi dişlərinə, and olsun aşıqların qanını tökməyə hazır olan iki badam gözlərinə, döşündəki şəkər gülüşlü iki innabın lütfünə, and olsun ay çeşməsi kimi saf olan üzündəki çənə quyusuna ki, ürək öz suyunu bu çeşmədən alır, and olsun günəşdən sallanmış su kimi görünən buxağına, and olsun gözləri qamaşdıran gümüş nar kimi iki döşünə ki, girdəliliyi novruz narıncından almışlar, and olsun on gümüş barmağının fındıq dırnaqlarına, and olsun nazik belli gümüş bədənə ki, gümüşünün saflığına söz ola bilməz, and olsun gümüş baldırına ki, bunu tərif edə bilmərəm, əgər etsəm, gecə yata bilmərəm, and olsun ayağının torpağına ki, gözümdən əzizdir, ona verdiyən vədələr hamısı öz hökmündədir, və yerinə yetiriləcəkdir. Bəxtimin yardımını ilə onu ələ gətirə bilsəm, öz canımın içində yerləşdirərəm. Nə qədər canım ağzımdan çıxmayıb, onu əlimdən buraxmaram. Dünyaya şah, ona qul olaram.

Şirinin dilindən Nəkisanın qəzəl oxuması

Barbüdün rudi bu pərdəni bitirdikdən sonra Nəkisa öz çəngini çalmağa başladı: «hasarı» havasında eşidilməmiş bir qəzəl oxudu:

¹ Tuğra - padşah imzası.

- Ey zirək sərv, ürəyim sənin üçün torpağa çevrildi. Sərv topağa kölgə salan kimi sən də mənim üzərimə kölgə sal. Bu müşk rəngli ipə bənzər saçlarımdan nə üçün boyun qaçırırsan. Sən heç yerdə mənim kimi boynuna ip salıb qarşında əsir kimi dayanan bir adam tapmazsan. Əmirilər kimi dik başlıq etdinsə, indi əsirlər kimi boynumda ip hüzuruna gəlmişəm. Göyü mənim dar evimə yerləşdirmək olmazdı. İki aləm mənim xarabama sığmazdı. Qarısqanın evi filin ayağına tab gətirməz. Ağcaqanad gücdə simürğ ilə bərabər ola bilməz. Göy quyuya enə bilərmi? Behişt bir otun üstündə yerləşə bilərmi? Qarısqıya hədiyyə edilməyən bir baş padşahın məclisində şabaş verilməyə layiq ola bilməz. Dünən gecə səni təngə gətirməyimə baxma. Yanına vasitəçi göndərmək çətin olan bir padşahın hüzurunda mənim bir vasitəçim varsa o da sənin kərəmindir. Bu o qədər günahın qarşısında bir üzür tapsam deyərəm və yeri o qədər öpərəm ki, məni əfv edərsən. Üzümü o qədər yerə sürtərəm ki, torpaqdan üzümə abru gələr. Yanaqlarımı o qədər xalına sürtərəm ki, bəxtin səni utandırıb mənə əfv fərmanı verər.

Padşahın taleyində belə bir şey oxudum: «Qasidin taleyinin sahibi aydır». Mən də taleyi aydan asılı olan bir qasidəm. Buna görə də yola çıxmışam. Sənə vurulmuş bu ürəyin həyəcanlarından gizli xəbərlər gətirmişəm. Qasidəm, həm sənə xəbər gətirmişəm, həm də öz xəzinəmdən – qəlbimdən sənə borcu verməyə gəlmişəm. Ağzım kiçikdir, deyər kiçik uşaq kimi naz elədim. Dilim alov kimi alışıb odlu sözlər dedisə, budur iki ləl dodağımı da gətirmişəm. Zülfüm itaətdən boyun qaçırmissa, səndə ondan üz döndərmişsənsə, lazımı cəzasını almışdır. Gözüm dar gözlülük etdisə, indi mərd bir hind oğrusu kimi qarşına üzr istəməyə gəlmişdir.

Qəmzəm sərxoş olarkən bir ox atdısı, ayıldıqdan sonra sənin yağının torpağını özünə tutuya etdi. Saçım sənə görə qarışmışdısı, indi bax gör, necə zəncirə çəkib

düzəltmişəm! Məşəl kimi başımı bu qapıdan içətiyə uzatdım, şam kim canımı başıma qoydum. Sənin saqqalın mənim qanımı tökməyə hazırlaşsa, mən bir nöqtə kimi xətdən kənara çəkilmərəm. Visalın məndən bərk yapışmasa mən göz yaşlarımla ətəyini bərk-bərk tutaram. Əqiq dodağım qanını bundan artıq içsə, onu inci dişlərimlə parçalaram. Mən elə bir bağam ki, onun meyvəsi hələ bir adama qismət olmayıb. Bağın qapısı, məlumdur, açarı isə məlum deyildir. Səndən başqası döşümdə ki narlara əl vurarsa, işvəmin şərəbi ilə onu sərxoş elərəm. Sənin qəndlə dolu ağzından və dodaqlarından başqa heç kəsin dodaqları badam gözlərimdən öpə bilməz. Səndən başqası qənd kimi dodağımı püst kimi açmaq istəsə mən püstənin ağzi kimi ona gülərəm. Narıncımla işi olan adamın ayağı narınc kimi tikana keçər. Xurma ağacından xurma dərməyə çalışan adam məndən tikandan başqa bir şey dəyə bilməz. Alma kimi döşlərimə göz tikən adamı mən uşaq aldadan kimi aldadıb, ona mumdan qayırılmış alma verərəm. Günəş aşağı düşüb ay yuxarı qalxsə da, bu meyvə səndən başqasının əlinə keçməyəcəkdir».

Xosrovun dilindən Barbüdün qəzəl oxuması

Nəkisa öz cəngində bu nəğməni çaldıqdan sonra Barbüdün setarı səsləndi. «Üşşaq» pərdəsində, rast məğamunda bu qəzəli oxudu:

«Ey gözəllik şamı! Deyəsən sənin küçəndə fələk mənə bir keçiyə yetiribdir.¹ Sən başımı qoyun başı kimi kəssən də, mən it kimi öz ayağımla yüyürüb qapına gələrəm. Ürəyimi əlimdən almısan, heç eybi yoxdur. Apar, ürəksiz olmaq daha yaxşıdır. Ürəyin yükünü çəkə bilməyən bədən

¹ Keçmişdə belə bir əqidə varmış ki, qəssab kök qoyunu tutmaq üçün keçiyə qıncını cadu edib əlinə alır və sürünün içinə girir. Qoyunların hamısı caduya görə bir baş qəssabın yanına yığırlar. O da istədiyi qoyunu tutur. Burda Xosrov özünü qoyuna, Şirini isə onu tutmalı olan qəssaba bənzədir.

üstəlik olaraq sevgilinin də dərđini çəkə bilməz. Xəstə qulluq edə bilməz, sənə qulluq etməyə ürək mənə lazım deyil. Ürəyimi dərdədən xəstə, işim ah-naladır, həmişə ürəksiz halda sevgilimi axtarıram. Ürəyimi səndən qorumağa çox çalışdım, çünki səndən heç vaxt xeyir görməmişəm. Ancaq nə ürəyimi səndən qoparmaq, nə də sənin dərd yükünü ürəyimdən götürmək mümkündür. Yüz mənim kimi adamın canından daha dəyərli olan cana and içirəm ki, sənsiz mənim canım qan dənizindədir. Ceyranları məftun edib övlayan o qara gözə and olsun ki, sənin ceyranının tozu gözümə qonmuşdur. Günəşdən ayrı düşmüş zərrə kimi mən də səndən ayrı düşdüm. Ümidimi itirdim, dənizdən kənara atılmış balıq kimi mən də xəstə halda səndən ayrı düşdüm.

Bundan sonra məni ay kimi bulutda saxlama. Nə istəyirsənsə et! Bu baş, bu tac, bu da qılınc! Sənin camalın ölkəsində rəy təzələndiyi üçün mənə kömək etməyə yeni bir fərman ver. Sənə öz gözələrimin içində yer verəndən sonra uzun bir ömür keçmişsə də, vüsala yaxın olduğu üçün bir gecə belə keçməmişdir. Dodağımı gülüşlə doldursan, bir ölünü diriltmiş kimi sən. Donmuş bir adama öz öpüşünlə can ver! Ətrinə onu dirilt! Üzünü görmək bir xoşbəxtlikdir. Səsin mənim üçün bir xeyir-duadır. Bütün var-yoxumu dost yolunda qurban verərəm, sənin ətrinə ruhumu dirildərəm. Dirilik suyu bədnəzərdən qaçdığı kimi, sən də mənni gözümdən qaçma. Bədəndən tutmuş cana qədər hər şeyi yaradan Allaha ümidvaram ki, bir gün mənim də gecəmi gündüzə çevirər».

Şirin Barbüdüün bu məharətini gördükdə vəziyyətinin ağırlaşdığını anladı. Sıxılan ürəyindən ahla bərabər çıxan yeni bir qəzəli çalğıcıya verdi və dedi: «Bunu elə bir ustalıqla çal ki, padşah öz yolunu azsın, bizim aramızdakı ingiklik aradan götürülsün».

Nəkisa oxumağa başlarkən əvvəlcə cadugərlik etdi. Sonra bu qəzəli «Rahivi» havasında oxudu:

«Ey dost, gəl yarınla barış, dünən keçdi, bu gün də qalmaqdadır. Dərd düyümünü aç, nə vaxta qədər bağlayacaqsan? Ömrün sürətlə ötüüb keçməsinə bax, havaxta qədər ləngiyəcəksən? Dostdan tutmuş padşaha qədər dünyada heç bir şeyə etibar yoxdur. Beş günlük dünyanı bərk-bərk tutmağa lüzum varmı? Əlli-altmış illik bir ömürdə canı dərdə salmaq nəyə gərəkdir? Çox vaxt soyuq baxılmaq nəticəsində soyuq qaldı. Çox it saxlayan, özü üçün plov bişirdi, ancaq özü yeyə bilmədi. Bir gecə içgi içib keyf çəksən daha yaxşı olar! Əcəl aman verərsə, sabah işlərik. Sabaha ümid bağlamaq çətin olduğu üçün işi bu gecə qurtarmaq lazımdır. dünya çox oyunlar çıxarır, təəssüf ki, sən hələ dünyanı görməmişən. Bahar əlinə keçmişsə, elə bu gün onun gözəlliklərini dad, çünki ilin hər fəslə novruz olmaz. Bu gülü öz vaxtında qoxulamasan payızda külək onu əlindən alar. Güldən vaxtında güləb çəkilsə daha yaxşı olar, yoxsa güləb çəkən gecikər, gül xəzəl olub tökülər.

Qızıla saxsı kimi baxılan bir yerdə mənim misimə qiymət verərlərmi? Dənizin yanında bir damcı su nəyə dəyər? Günəşin yanında atəş böcəyinin nə qiyməti var? Sənin bazarın rəvacdır, mənim də bazarımı qızışdır! Əlində fürsət varkən işə getməyən malı işə ver! Nə bilirsən, bəlkə bir gün onlar da rəvac mallar cərgəsinə keçdi. Bütöv mal söz yox ki, qiymətlidir, ancaq bəzən sınıq-salxaq mal da işə gedər. Möhürlü qızılın qiyməti yüksək olsa da, qızıl tozunun da özünə görə bir dəyəri ar. Eşq yolunda qulağına qul halqası taxmışam, mənə bu eybimlə bərabər almısan, barı satma!

Həyatımın və cavanlığımın birca diləyi var: sənə qovuşmaq və yaşamaq! Səndən bir sifariş almaqla da kifayətlənə bilərdim, ancaq qorxuram ki, bu sifariş üçün çox can atdığımdan axırda ondan məhrum olam. Sənə eşqin

məni taqətdən salmışdır? Xəlvətdə eşq şərabını tək içib sərxoş olmuşam. Mən sənin kölgənəm. Başıma və ayağıma qılınclar yağsa da yenə səndən ayrılmaram. Nə vaxta qədər sənin xəyalın ilə danışacağam? Sənin cəmalın dalınca nə vaxta qədər at sürəcəyəm? Mən indiyə qədər sənə bərklik göstərəkən, bir səs kimi pərdədə idim, indi isə qan pərdəsinə düşsəm belə qorxmayıb, ildirim kimi pərdədən çıxacağam. Çırağın yağda alışana qədər gözə görünməz. Səni yatırıb özümü saf şərab içəcəyəm, çünki sən yuxuda daha gözəl görünürsən, mən də sərxoşluqda.

Sənin ayağındakı torpağı götürüb tutiya əvəzinə gözümə sürtərəm. Bəzən öpərəm, bəzən də dərdini alaram. Saçlarımla züflərini bağlaram, bəzən eşqindən ağlaram, bəzən gülərəm. Üzüyünün nəqşini ürəyimə elə salaram ki, paltarının qolu da xəbər tutmaz. Səni elə qucaqlaram ki, heç köynəyinin də xəbəri olmaz. Gecələr oyun çıxaran oyunbaz sirrini gizlədən kimi, mən də bir gəlin olub pərdənin arxasına qayıdaram. Belə bir işi yerinə yetirə bilsəm, hər bir tikanımdan bir gülşən əmələ gələr. Ey Allah, məni qalibiyyətə çatdır. Məni zəfərdən məhrum etmə!».

Xosrov bu gözəl şəri eşidincə vəcdə gələrək həyəcanından əynindəki paltarlarını yırtdı. Yüz fəryadla:

- Barbüd, çal! – dedi, nəğmələrinlə mənə quvvət ver!..

Xosrovun dilindən Barbüdüün qəzəl oxuması

Nəkisa padşahın canına od salıb onu qızıqdırınca Barbüdüün setarı odun üzərinə su səpdi. O məhəratlə bir hava çaldı. Nəkisanın çəngi bu havanın yanında utanaraq başını aşağı saldı. Bu hava padşahı həyəcədən qurtardı. Barbüdü «Zirəfkən» havası üzərində bu qəzəli oxudu:

«Ey sənəm, üzr gətirənin üzrünü qəbul elə! Hər günahı üçün yüz üzr gətirir, onu bağışla! Doğrudur bir gün sənin hökmündən baş qaçırdım, ancaq onun üçün çox peşimanlıq zəhəri uddum. Tutaq ki, mənim gördüyüm bütün işlər

günahdır, bəs gözlərimdən axan bu qədər göz yaşına nə deyirsən! İçdiyim hər badə üçün peşimanlıq çəkirəm. Sənə etdiyim vəfasızlıq üçün indi özümü peşimanlıq çəkirəm. Sənə etdiyim vəfasızlıq indi özümü yandırır. Həyasızlığımın üstündən bir qələm çək, məni bağışla! Yuxusuzluğumu bir vasitəçi kimi sənin yanına gətirmişəm. Bundan sonra başımı ayağından götürməyəm, başımı sarayın çapısından uzaqlaşdırmaram.

Mən gözüümün birində sənə yer edərəm, o biri gözüümə ayağının torpağını öpərəm, sənə ürəkdən can demirəmsə, it olum, itdən də əksik olum. Bütün dünyada səndən mənə çatan bir salam idi, onu da kəsdin. Qapımı üzümə bağladın. Qulağım salamını eşitməkdən məhrum oldusa da, sənin adını çəkməklə dilimi sevindirirəm. Qızdırma içində yansa da səsimi çıxarmıram, ancaq halımı soruşsan, yaxşı olar. Halımı soruşacağına heç bir ümidim yoxdur, elə yadına salsanda kifayətdir.

Sən mənim yanıma gəlməyə cəsarət etmirsən. Səndə cəsarət olsa da məndə bəxt hanı?

Dərdimdən qəmə batdığını söyləyirsən. Lakin məndən xəbərin yoxdur. Heç mənim torpaq qədər alçaldığımı demirsən! Yoxsa ürəyimin xarab olmasını istəyirsən? Bunu istəyirsənsə, qoy olsun. Dostların arzusunu yerinə yetsə daha yaxşıdır. mənə istəydiyini qədər naz et, canım çıxana qədər nazını çəkməyə hazırım. Mən aşıqəm, qəm mənimlə uyuşar, sən isə məşuqsan, sənin qəmlə nə işin var?

Sən mənimlə düzəlişsən də, düzəlişməsən də, fərqi yoxdur. Mən bucardıqca sənin dərdindən yanınaq istəyirəm. Səninlə görüşmək mənə qismət olmasa da, sən yaşa və dünyanı işıqlandır! Mən sənin yolunda canımı fəda etsəm, eybi yoxdur! Sənin canın sağ olsun! Mən sənin gözəlliyinə baxmasam da sən öz gözəlliyinə baxım həzz al! Sən daima yaşa, yoldaşlın daimi deyil! Mən yaşasam da, yaşamasam da, fərqi yoxdur. Sənin üzündən xalq məni bədbəxt adlandırır. Mən isə sənin üçün xoşbəxtlik arzu

edirəm. Mənim günüm və ruzum heç oldusa, sənin hər günün gündən-günə yaxşı olsun!».

Barbüd quru rudda bu qəzəli çalandan sonra Şirinin ürəyi cuşə gəlib od kimi alışdı. Bu hava yağ kimi aqlın çırağını yandırdı. Azad sərvi boylu Şirin elə bir fəryad qopardı ki, onun bu səsi padşahı da fəryad etməyə məcbur etdi. Şahlar şahı Şirinin səsinə eşidincə ah çəkib Şirinə qoşuldu. Dağa sirrini deyan adam öz səsinə eşitdiyi kimi Xosrov da Şirinin çaldığı saz pərdəsində öz səsinə eşitdi. Bir tərəfdən ay üzvlü Şirinin nəğməsi ucalırdı, o biri tərəfdən də padşah köynəyini yırtırdı. İki aşiqin ürəyindən qopan ahlər yüksələrkən çalğıçılar artıq baş ağrısı verməyib aradan çıxdılar. Padşah Şapura əmr etdi ki, çadırda Xosrovdan başqa heç bir kəs qalmasın. Özü isə oxuyan kəklikdən xəbər tutmaq üçün tez çadıra tərəf getdi.

Xosrov çadırdan gələn səsdən coşmuşdu. Çox tələsik və çəşmiş halda özünü çadırın içinə atdı. Ağillı Şapur həməndəqiqə özünü yetirib padşahın əlindən tutdu və «dayan!» deyər onu getməyə qoymadı. Padşah huşunu itirmiş olsa da, əlindən tutulduğunu görüncə yerə çökdü.

- Bu ürək yandıran kimdir? – deyər soruşdu. – Bircə məni başa sal görüm, bu nə sədi və hardan gəldi?

Şirinin çadırdan çıxması

Padşah ilə Şapur söhbət edərkən birdən dünyanın başdan-başə nur ilə dolduğunu gördülər. Ay bulud altından çıxan kimi pərdənin dalından bir pəri üzvlü qız çıxmışdı. Bu pəri sərxoş və hiyləgər adamlar kimi padşahın ayağına düşdü. Padşah məşuqini özünə tabe gördükdə elə bildi ki, öz başı ayağının altına düşüb. Sevindiyyindən başının üstündə ona yerə verdi. Çünki padşahın tacı ayağının altında deyil, başının üstündə olmalıdır. Sevgilisinin etdiyi xidmətin əvəzini birə on qaytardı. Ayaq öpmək işi qurtardıqdan sonra ağızdan öpmək arzusu ortaya çıxdı. Padşahın belə

qızışması Şirinin xoşuna gəlmədi. O, üz-gözlünə turşutdu. Padşah bu gül rəngli uzun şadlıqdan sonra birdən-bircə tutlmasına təəccüb etdi. Şapur xəlvətcə Xosrovun qulağına dedi:

- Ay tutuldusa, haqqı vardır. Çünki ürəklərə işiq saçıan bu qız indiyə qədər özünü yaxşı adla tanıtmışdır. İndi qorxur ki, padşah özünü bir hakim kimi sərbəst aparmaqla ayın üzünü xəcalət xalı ilə qaraltсын.

Padşah, bu meyvəli ağacın peyvəndindən, yəni kəbindən başqa bir yol ilə ona baş əyliməyəcəyini bilincə, and içib kəbinsiz ona yaxın düşməyəcəyini bildirdi. Dünyanın böyüklerini buraya yağıb Şirinə kəbin kəsdirməyə söz verdi. Hələlik isə bu mümkün olmadığından Şirindən bu gecəliyə saqi olmağı rica etdi.

- Heç olmasa gəl bu gecəliyə vaxtımızı xoş keçirək, - dedi. – Bir-birimizin üzünə baxmaqla dünyanın şadlığından ləzzət alağ.

Şirin padşahın əhdini eşidincə sevindi, üzü güldü, ay üzündəki ülkər dişləri görüldü, dodağı öz mirvarılarını göstərmək istəyirmiş kimi açıldı. Zülfləri rəqs etdi. Qızıldan toxunmuş bəzəklərinin səsi çalğıçılarının aqlını başından apardı. Dodağı şərab qədəhlərini əlinə alınca əvvəlinci qurtumda saqiləri sərxoş etdi. Çalğıçısı ay, saqisi günəş olan bir məclisdən şadlıq heç əksik olarmı? Padşahın ürəyi sərxoşluqdan xumar olduğundan o artıq heç bir gizli məqsəd düşünmürdü. O, bal kimi şərbətlərin ləzzətindən şəhvəti unutmuşdu. Ətir qoxusu ətrafı bürüyə, qabağında da bir gözəl üz ola, ürək şadlanmazmı?

Onlar ürək açan əyləncələr ilə məşğul olduqlarından od dönüb su oldu, su isə od.¹ Adami qızışdıran oyunlar nəticəsində ahənrüba dəmiri özünə çəkməyə başladı. Ancaq əhdlərinə vəfa edib öz sözlərini pozmadılar.

¹ Su – Xosrov, od – Şirin. Yəni Xosrov yorulub suya döndü, Şirin isə qızışib oda döndü.

Xosrov sevgilisinin ürəyini ələ gətirdiyini görəncə şadlıqdan üzü qönçədən çıxan gül kimi açıldı. Sevincindən gözlərindən şam kimi yaşlar axıtdı. Ay üzlü Şirinin ipək paltarlarını ülkər kimi göz yaşları ilə islatdı. Kirpiklərini aya tikmişdi, sanki ayın manqalında od yanırdı. Xosrov bəzən nərgis gözlərini Şirinin ipək paltarlarına sürtürdü. Bəzən sünbül saçlarını onun çəməni kimi hörüklərinə bağlayırdı. Bəzən onun gümüş narına əl vururdu. Bəzən də özü civə kimi əsirdi. Bəzən hörüklərinin qıvrımını açır, gecə kimi qara saçlardan ay üzərinə müşk səpirdi. Gah örpəyini götürürdü, şirinin başına oğlanlar kimi papaq qoyurdu. Gah Şirinin saçını belinə dolayır, gah ləl kimi ağzına qənd qoyurdu. Gah əqiq kimi dodaqlarını barmaqları ilə oxşayırdı, gah çənəsini alma kimi əlinə alırdı. Bəzən qolbağını qolundan çıxarırdı, bəzən onun özünü bir qolbaq kimi qucaqlayırdı. Bəzən ayağından xalçanı açıb boyun bağı kimi boynuna salırdı, bəzən yanar şamı, yəni Şirini gözünün qabağında oturdub ona baxır və onda öz ürəyinin halını görürdü. Bəzən deyirdi: «Sən mənim ruhumsan!». Bəzən də deyirdi: «Bu mənəm, yanımdakı isə doğrudandamı sən sən?».

Xosrov əsir olan ürəyi bu gecə ancaq əylənməklə kifayətləndi. Hər ikisi coşğun ehtirasdan qızmış aslana bənzəyirdi. Sədəf öz dürrünün qaraulunu çəkirdi ki, bu dürrə almasın ucu toxunmasın. Şərbətdən dadlı öpüşlərin səsi zamanəyə ərgənunun səsinə unutdurmuşdu. Səhərin əbilçisi öz təblini çalana qədər bunların biri yalvardı, o biri naz etdi. Bir həftəyə qədər belə kef çəkildilər. Bəzən bir-birindən üzr istəyir, bəzən bir-birinə naz satırdılar. Gündüzlər vaxtlarını kefdə keçirirdilər. Bir anı belə xoş buraxmırdılar. Gecələr qənaət nərdi oynayır, öpüşləri bir zər kimi ortalığa atırdılar.

Yeddinci gecə artıq iş öz həddini aşırırdı. İstək dəli, şəhvət sərxoş olmuşdu. Padşah ay üzlü Şirinə buyurdu ki, gecə ikən öz bürcünə doğru yolu işıqlandırın, öz qəsrinə

gətsin. Üzəngisinin yanında ulduzlar qədər qoşun gedirdi. Bu qoşunun sayını bircə allah bilir!

Şirin qəsrində oturub gözləməli idi. Onu sonra yüz cəlal ilə gətirəcəkdilər. Ay kimi Şirini qızıl keçəvədə padşahın yanına köçürəcəkdilər.

Ay öz bürcünə gələn kimi Şirin də çadırdan çıxıb öz qəsrinə gəldi. Gümüş pul daşın arasına girincə, dünyanın əli gümüş puldan üzüldü. Fələk qızıl yelkənini qaldırdı, gümüş gəmilərdən bir nişan qalmadı.¹ Şahlar şahı öz paytaxtına gəldi. Şəhərə gəlincə şadlıq etməyə başladı. Bir az dincəldi, ancaq şərab içməkdən əl çəkmədi. Parlaq simsindəki qaşların mərhəməti dünyaya çoxlu tac bağışladı və bununla da dünyaya təzəlik gətirdi. Qazanc kişini səxavətli elər! Yer tum almasa məhsul verməz. Bulud dənizdən bol-bol su almayınca yağış verməz. Yağış olmasa dəniz də olmaz. Baş-boşuna yol gedən adamdan bac almazlar. Xarabadan heç kəs xərac istəməz.

Xosrov bir gecə buyurdu ki, münəccimlər işin asan və çətin cəhətlərini düşünsünlər. Qaranlıq gecələrin içindən toy üçün xoş və işıqlı bir gün seçsünlər. Otgün ürəklərə işıq saçan ay üzlü Şirinin keçəvəsi günəş bürcünə gətirilsin.

Münəccimlər onun düyününü açdılar. Toy məclisi üçün uğurlu bir gün seçdilər.

Xosrovun Şirini qəsrindən Mədəinə gətirməsi

Günəş doğdu, dünya paltarını yırtmaqdan əl çəkdi. Aləmin gəlini də qolbaqlarını taxıb qurtardı. Xosrov gəlin üçün elə bir bəzək hazırlatdı ki, günəş bunu görərkən xəcələtindən öz varlığını yerə çırpdı.

Toy tədarüki olaraq min cavan dəvə gətirdilər. Hamısının qara gözləri, qırmızı tükləri və sarı xal-xalları

¹ Gümüş pul daşın arasına girdi. – yəni ay batdı; fələk qızıl yelkənini qaldırdı, – yəni günəş çıxdı. Gümüş gəmilərdən bir nişan qalmadı, – yəni ulduzlar batdı.

vardı. Qulaqlarından quyuqlarına qədər cəvahlə bəzənmiş min at hazırladılar. Hamısının yəhəri qızıldan və dırnaqları dəmirdən idi. Min qara qatır gətirdilər, gözləri ulduz kimi parıldayırdı. Bu qatırların iti yürüşü qarşısında zamanə axsaq görünürdü. Min nar döşlü gözəl hazırlandı. Hər birinin üzü büt-pərəslərin çırağı kimi yanırdı. Min nəfər ağ üzlü qız əyinlərinə ağ paltar geymiş, başlarına üstü mirvari ilə bəzənmiş papaqlar qoymuş və qulaqlarına qulluq halqası taxmışdılar.

Sandıqlar xəzinədən alınmış min xalvar şaha layiq ləllə dolu idi. Qızıl və ipək ilə dolu mərfəclər nəinki yüz, hətta beş yüzdən də çox idi. Bunların hamısının içi qızıl və Çin ipəyi ilə dolu idi. İndi dünyada belə mallar tapılmaz!

On dənə kəcavə hazırlanmışdı. Bunların hər biri bir qızıl tovuza oxşayırdı. Hər birinə bahar kəkliyi kimi bir qız xidmət edirdi. Şirin üçün qızıldan xüsusi bir kəcavə düzəltdirmişdilər. Yol Kəsranın tağından tutmuş Bisütuna qədər qızıl qotazlı və qızıl boyunbağlı atlarla dolu idi. Yer öz üzərindəki nizələrin çoxluğundan darısqallaşmışdı. Göy, havadakı bayraqların çoxluğundan rəngini dəyişmişdi. Bal kimi gözlərin dəstələri bütün yolu tutmuşdu. Kəcavələr, taxti-rəvanlar bir-birinə dayanmışdı. Ay kimi üzlərinə şəkər rəngli parça bağlamış bu pəri üzlü şux qızlardan dodaq və xalları yoğrulub bir-birinə qarışmış müşk ilə qəndi xatırladırdı. Hər sərv boylu qızın başına irahlıların örpəyi kimi bir baş örtüyü bağlanmışdı. Atlara minmiş qızlar öz saçlarını mirvari kimi hörmüşdülər. Bu müşk rəngli mirvarıların üstünə hər qız qızıldan qayrılmış mirvari taxmışdı.

Xosrovun adamları belə bir cəlal, belə bir qayda, belə bir dəbdəbə ilə irəliləyirdi. Bədnəzərdən uzaq olsun, onlar belə bir bəzəklə, belə bir kef və nazla Şirinin qabağına gedirdilər. Başlara fındıq səpmək əvəzinə mirvari səpirdilər. Hər mirvarı fındıq boyda idi. Gül yarpağı əvəzinə təzə mirvarı və qızılla bəzənmiş müşk səpirdilər. Bütün yol

uzunu xəzinə paylayıb gövhər tökdülər. Şirini yüz nazla gətirdilər.

Şirinin kəcavəsi Mədəinə çatdıqda yeri xəzinə ilə doldurdular. Torpaq varlandı. Təzə bahar kimi gözəl olan Şirin hər addımını atdıqca şahlar şahı onun ayağının altına şabaş səpirdi. İndi balıqların üstündəki pulları görürsünüz mü, bax, onlar padşahın səpdiyi haman dirhəmlərdən əmələ gəlmişdir!

Parlaq günəş Həmələ bürcünə gələn kimi padşah da Cəmsidin bəxtinin parlacağı yərə gəldi. O, möbidlərin çağırılmasını, bütün iş bilən və ağıllı adamların yanına gəlməsini əmr etdi. Şirinin əhvalatını məclisə söylədi. O, bu əhvalatı çox şirin nəğil etdiyi üçün məclisdəkilərin çoxu öz şirini canını ona şabaş verdi.

Padşah dedi:

- Şirin mənim arvadım və sevgilim oldu. Mən ona əlimdən gəldiyi qədər hörmət və mehribanlıq edəcəyəm. O, buna layiqdir. Mənə bu qədər mehriban olmasına baxmayaraq, yenə də namusunu qorumuşdur. Onunla evlənsəm çox yaxşı olar. Onunla başımı ucaltsam düz hərəkət etmiş olaram. Yanında gül olan cama tökülən şərab daha yaxşıdır. Hər quş ancaq öz cütünün yanında qala bilər. Qoşa öküzlə sürülən cütə, tək öküz qoşulsa yer şumlanmaz.

Möbidlər təzim edərək alınları ilə yerin tozunu təmizlədilər. Padşahın bu işinə afərinlər dedilər. Bundan sonra Xosrov Şirinin əlini əlinə aldı, möbidi yanına çağırıb «otur!» dedi. Möbidlərin qaydası ilə kəbin kəsirdi.

Xosrovla Şirinin toyu

Səadət insana bir gül vermək istəsə, əvvəlcə bu gülü yetirib aqdırar, sonra isə insana göndərar. Tale əvvəlcə papaq tikər, sonra şahın başına qoyar. Suya girən dənizdən dürr çıxarar. Bu dürlər isə bir azdan sonra taclara düzülər.

Şirin şərbətdən şirin olunca Xosrovu yanına çağırıb dedi:

- Al iç, bu cam sənə nuş olsun, Şirindən başqa heç kəs nəzərimdə olmasın!

Şirin yaxşı ad sahibi olan adamlara məxsus bir nəcabətlə Xosrova belə bir söz də yetirdi:

- Bu gecəliyə əlinə içki camını alma, bu gecə məni özünə həm saqi, həm də içki elə! İçkiyə pərəstiş edərsənsə, Şirinə pərəstiş etməkdən əl çək! Bir qəlblə iki sərəxoşluq etmək olmaz. Kişinin başı sərəxoşluqdan tüstülənsə ona istər təzə ətin kababını ver, istərsə də köhnə ətin, fərqi yoxdur, o, bunları bir-birindən seçə bilməz. Bundan başqa, arzusuna çatsa deyər ki, «sərəxoşdum, nə bilim necə idi»¹. Sərəxoş adam yüz bakirə ələ keçirsə, ayılarkən bunların təqsirini oyaqların üstünə atar. Çox adam sərəxoş halda özü qapısının qifilini açar, ayılanda oğruların şikayətə başlar.

Şirinin bu sözləri əcəm şahının xoşuna gəldi.

- Bu gözələ itaət etmək borcumdur, - deyər cavab verdi. Lakin bu gün içki və kef günü olduğundan qəm çəkmək yaramazdı. Barbüdü'n çalğısı, Nəkisanın nəğməsi Zöhrəni utandırır. Bəzən Rudun nəğməsi saqiyyə deyirdi: «Bir cam ver; qoy bu keyf daimi olsun!» Bəzən də camdakı şərbəb Barbüdə deyirdi: «Çal, axırın xeyir olsun!».

Xosrov Şirinin şirinliyi xatirinə qəhədi acı şərəblə ağızbağız doldurub dodağına aparırdı. Gecədən xeyli keçənə qədər o sevinclə bir-birinin dalınca bir çox qədəh qaldırdı. Nəhayət bəyin, gəlinin yanına getməsi vaxtı çatdı. Padşah özü sərəxoş olduğundan onu gücsüz halda apardılar. Şirin hərəmxanada padşahın sərəxoş olmasından xəbər tutunca öz şirinliklərini şahdan gizlətdi və padşahın yanına özündən də şirin bir qadın göndərdi. Şirin Xosrovla zarafat edirdi. Sərəxoşlarla zarafatdan başqa nə etmək olar?

Şirinin yanında ana deyər çağırıldığı bir qarını var idi. Analarının nəslindən idi. Sözü doğruğunu deyəcək olsam, o qadın deyil, bir qurd idi. Cavan bir qurd deyil, qoca bir tülkü idi. Əmcəklərinin hər biri suyu boşaldılmış bir tuluğa oxşayırdı. Nə dizinin taqəti vardı, nə də bədəninin gözəlliyi qalmışdı. Beli kəman kimi əyilmişdi. Döşünün və kürəklərinin dərisi gön kimi bərk idi. İki yanağı hind qozu tək qırıq-qırıqdı, hər biri bir zəhər tuluğu idi. Ağzı və dodaqları çatlaq-çatlaq idi. Ağzı dar bir qəbrə bənzəyirdi. Qaşının tükü dodağının üstünə sallanmışdı. Qaşları ağzına ağırlıq edirdi. Burnuna burun demək olmazdı, üzündə qurulmuş bir çadır idi. Dişləri diş deyildi, bir neçə zırnaq parçası idi, kirpikləri tökülmüş, gözləri toranlaşmışdı, əlləri və dişləri yeməkdən kobudlaşmışdı. Ay üzli Şirin qəsdən bu qadını bəzədi və bir gəlin kimi şahın yanına göndərdi o padşahın sərəxoşluğunu sınamaq və onun ayla buludlu bir-birindən seçib seçməyəcəyini bilmək istəyirdi.

Qıvrılmış ilan yuvasından çıxan kimi qoca qarını da pərdədən çıxardı. Əfrimş qocanın sanki heç canı yox idi. Dişli heyvanlar ailəsindən olsa da ağzında heç bir diş qalmamışdı. Padşah bu vaxt çox sərəxoş idi. Ancaq bununla belə, hələ dərrakəsini itirməmişdi. Qarıya baxarkən bahar kəkliyinin ondan yaxşı yeridiyini anladı. Kəman qaşlarının kirşini dartdı. Oxunun kök bir ceyrana dəyəcəyini güman edirdi. Ancaq ov tutulduqda oxun bir samana dəydiyini gördü. Onun kimi yüz qurd bir tülküyə də dəyməzdi. Əlinə bir bəxt quşu əvəzinə bir qarğa keçmişdi. Ayın kəcəvəsinə əjdaha girmişdi. Ürəyində «bu nədir?» deyər düşündü – «Yuxudayammı?» Gördüyüm xəyalkırmı? Və ya sərəxoşluqdan aqlımı itirmişəm? Bu belə iki qat bükülmüş qoca Şirin olmaz. Heç belə də Şirin olarmı? Üzünün turşluğu məni öldürdü».

Ancaq sərəxoşluq üstün gəldiyindən, bu əfrimş qarını öz arvadı güman etdi. Sərəxoş halda ona əl atdı. Ancaq o

¹ Qızılgı ilə dulluğunu seçə bilməz

cam əlindən düşdü və hər ikisinin şişəsi sındı, heç biri öz arzusuna çatmadı. Qarı yüz əziyyət və bəla ilə qışqırdı.

- Ölürəm, ay Şirin, anana kömək et!

Şirin analığının fəryadını eşidincə onun yardımına çatmağı lazım bildi. Yedi pərdənin dəlindən çıxdı. Maşallah üz nə üz! Yeddi bəzək vurmuşdu. Deyim əgər şəkər kimi idi, necə deyim? Şəkər onun yanına nədir ki? deyim nabatdır, yox nabat da onun qulu idi. Sərvin ətəyində bal olsaydı, onu bir sərvə bənzətmək olardı. Ay kətan geyinsəydi onu aya oxşatmaq olardı. O bir aydı, elə bir ay ki, günəş onun gözəlliyi qarşısında özünü yoxsul saymalı idi. Bir gül idi, elə bir gül ki, onun açıldığı bahar yüz məmləkətdən qiymətli idi. Sitayış olunan halal bir sənəm idi! Gözəllik bazarında bir behşit gözəli idi! Ruhdan yoğrulmuş bir behşit şərbəti idi. Ancaq elə bir şərbət ki, əməl-sözünü buza yazmışdı.¹ Dünyanı işıqlandıran bir gözəl idi. Elə bir gözəl ki, xırmanlarla güllü, xalvarlarla qəndi vardı. Xoşbəxtlərin ağuşuna layiq bir bahar idi. Ağaclar üstündəki təzə bir gül kimi idi. Müştəri ulduzunun üzü bunun üzündən xəcələt çəkirdi. Dağ kəkliyi onun yerini görərkən öz yerindən utanırdı. Onun nəsimi can qiymətində idi. Buna görə də saçları tərəzi üstəndəymiş kimi müvazinətdə dayanırdı. Xalının əfsunu bədnəzəri aradan götürmüşdü. Göz, üzünün nəqşini görüb taqətdən düşmüşdü. Müşk rəngli kiçik xalı bir arpa kimi tərəzi üstündə olduğundan tərəziin gözləri gah yuxarı qalxır, gah aşağı düşürdü.² Dodağı və dişləri ağıqdən yaranmışdı. Nə dodağı başqasının dişini görmüşdü, nə dişləri başqasının dodağını. Üzü zəriflik bağından əsən bir nəsim idi. Saçları ay üzünün dövrəsini bürümüşdü. Bunlar saç deyil, sanki müşk rəngli bir kəmənd idi. Üzü üzərlik tüstüsü

¹ Təmeh kəlməsini buza yazmışdı, yeni heç kəs ona təmeh edə bilməzdi. Heç kəs onun şərbətindən içə bilməzdi.

² Kiçik və qiymətli şeyləri arpa ilə çəkərlərdi. Şirinin xalı tərəzidə işlənen arpaya, iki tərəfə tökülmüş zülfəri tərəzinin gözünə oxşadılır. Guya xalı hansı tərəfdə isə o tərəf ağırlıq edir.

ilə əhatə olunmuş çıraq idi. Bir nazı ilə Türküstan gözəllərinin evini yıxır, bir öpüşü ilə Xuzistan şəkərini qiymətdən salırdı. Üzü ürək açan təzə gül qədər xoş və gözəl idi. Gülab bu güllərdən utandığından tər töküdü. Döşü və kürəyi qaquq kimi ağ və yumşaq idi. Əlindəki on barmaq qaquq quyruğu kimi zərif idi. Bədəni elə bil süd və şəkərdən yoğrulmuşdu. Təbaşir kimi dişləri qaymaq qədər dadlı idi. Bədəni o qədər zərif, o qədər lətif idi ki, sanki indicə damcı-damcı axıb töküləcək idi. Saçı çox oynaq olduğundan əl uçurdu. Qaşının tacı qulağına qədər uzanmış, buxağı sinəsinə düşmüşdü. Bir göz vurmağı ilə ürəkləri əsir edirdi. Bu xumar gözlər karvanları tarac edə bilərdi. Fikirlərdən şərab kimi dərd-qəm tozunu silib aparırdı, ürəkləri açırdı. Gül və şəkər idi, lakin gül və ya şəkər onunla müqayisə oluna bilərdimi? Əsla! Dünyada ona bənzəyən heç bir şey yoxdur, o ancaq özünə bənzəyirdi.

Padşah yeni ayın parladığını görəncə aşib qaldı. Təzə ayı görəndə dəli kimi özündən çıxdı. Özünü itirib bir sərxoş kimi yıxılıb yatdı. Səhər adəti üzrə oyanarkən gözləri tikansız xurmaya, yəni Şirinə sataşdı. Qarşısında bir gözəl gəlin görüb, ürəyini ona verdi. Bir isti təndir gördü, tez ona çörək verdi. Acı şərab onu hala gətirmişdi, Şirinin şirin öpüşləri isə onu xumarlıqdan xilas etdi. Şirin onun ağzına bir qədər şərab vermişdi. Xosrovun qolları arasında isə sanki bir xırman gül açılmışdı.

Şirinin iki müşk rəngli hörüyü boynuna dolanmışdı. Bir cüt narı onun bir cüt almasına dayanmışdı. Şirinin bənövşə zülfəri Xosrovun yanaqları ilə təklidə söhbət edirdi. Şirinin şəkər ağız deyirdi: «Amandır, işi ləngitmə, başımıza bəla gələ». Duman kimi qara çadra Şirinin ay üzündən çəkilməyə padşahın səbri tamamulə tükəndi. Ağıl gözəllərin üzünü görərkən özünü itirər, dayana bilməz. Çinlilərin şərabi Manini belə aldadar. Xacə sərxoş halda Xuzistana gəldi, qabat qoparmağa, qəndi sındırmağa

başladı¹. Nə göz bu səhər içkisindən yaxşı içki görmüşdü, nə də indiyə qədər bu sübhədən uğurlu bir sübh açılmışdı.

Xosrov əvvəl başdan gül toplamağa başladı. Bu cür gözəl bir üzün onun yanında olmasından sevinərək özü bir gül kimi açılmışdı. Sonra eşqi səsləyib ona yeni meyvələr yeməyi təklif etdi. Gah alma, gah da yasəməndən noğul düzəldirdi. Gah nar və nərgis ilə oynayırdı. Gah əl quşu padşahın əlindən sıçrayıb dağ kəkliyinin sinəsinə qonurdu. Gah göyərçin öz şən uçuşu ilə tərlana qalib gəlib onun sinəsinə qonuru. Gah göyərçin öz şən uçuşu ilə tərlana qalib gəlib onun sinəsinə qonurdu. Dişi maral aslanla güləşirdi. Axırda erkək aslan ona qalib gəldi. O, zirək tərpeşib, qarovullar xəzinədən xəbər tutana qədər yaqut vasitəsilə onun əqiqinin üzərindəki möhrü qırdı. Şirinin dərdlə dolu ürəyinin dərini yox etdi. Onun toz basmış gülünün tozunu təmizlədi.

Xosrov qapısına dəmir qıfıl vurulmuş bir hasara rast gəlmişdi. Dirilik suyu kimi bu hasarın da qapısında möhür vardı. Nə məzlumların yaq səsinə eşitmişdi, nə zalımların əlinin əlinin zülmünü dadmışdı. Qönçənin oxu onun ucu ilə birləşmişdi. Oxun ucu ilə ləl deşirdi. Sanki Xosrov Xızr, gecə isə zülmət idi. O Xızr kimi bahğı dirilik suyuna salmışdı². Padşahın film şirmayı taxt üzərində əyləşincə onun eşqi taxt və tacı unuttu.

Xosrovlə Şirin bir gecə-gündüz yuxu nə olduğunu bilmədilər. Mirvarı ilə yaqutu deşdilər. Bənövşə yanlarında, nərgis qucaqlarında idi. Bir gecə-gündüz eşq ələmində huşsuz yatdılar. Tovuz yatarkən həqiqətən gözəl olur! Yuxudan oyananda hər ikisi allahlarına şükür etdilər.

¹ Nabat və qənd dodaq və diş mənəsidir, Alma-yanacaq, yasəmən – üz, nad, döz, nərgis –göz mənəsidir.

² Qədim əqidəyə görə guya Xızr zülmətdə (şimal qütbündə) «Dirilik suyu» tapıb içmiş və ona görə də həmişə diridir. Dirilik suyu bulaqlarının birinin yanında çörək yemək istərkən əlindəki ölü balıq suya düşür və dərhal dirilir. Xızr bunu görüb həməən suyun dirilik suyu olduğunu anlayır.

Yuyundular. İdabət evini səliqəyə saldılar. Şahın hərəmxanasından düz bir ay toy bəzəyi yığışmadı. Həmila, Səməntürk və Hüməyun əllərinə xına qoyub gül kimi qızartmışdılar.

Padşah bir gün xəlvətə çəkildə bu üç qızı yanına çağırıb taxtında əyləşdirdi. Qaydaya görə bunlara lazımı bəzək bağışladı. Onları gövhərin çoxluğundan qızarmağa, qızılın çoxluğundan ağarmağa məcbur etdi. Hüməyunu insanların içərisində öz yaxşılığı və gözəlliyi ilə seçilən Şapurun həmilanın vəfalı yoldaşı oldu. Səməntürkü Barbüdə verdi. Sonra Məhınbanunun bütün ölkəsinin fərman və xətlə Şapura bağışladı. Dövlət ədalətli Şapurun əlinə keçincə o hökmürlükdə etdiyi ölkədə çoxlu binalar tikdirdi. Çox parlaq tikilmiş olan Dizağna qalasının Şapur tərəfindən tikildiyini söyləyirlər.

Bundan sonra Xosrovun işi şadlıq oldu, bəxti də olan yar idi. Bəxtinin yardımını ilə bütün arzularına çatırdı. Gənclik, arzuya çatmaq və padşahlıq, daha bundan yaxşı nə istəyirsən! Gecə-gündüz vaxtını içki və çalğı ilə keçirirdi. Dünyanın ləzzətini götürdü, qalan şeylərə xudahafiz dedi. Dünyanın qəmini etmək nəfə gərəkdir? Xosrov könül xoşluğu ilə dünyanı həm başqalarına bağışlayır, həm də özü yeyirdi. Qüssə ilə keçirdiyi neçə ilin əvəzini çıxarırdı.

Bir neçə ildən sonra başı kefdən ayıldı. Öz yüngül işlərindən utandı. Sağlamlıq və cavanlıq olandan sonra həyat əlbəttə şirin keçər! Ancaq qocalıq və xəstəlik əlbir olandan sonra çıraq nə qədər ürəyi bərk olsa, yenə də sönər. Ağ tüklər Xosrovun üzünə bir gözətçi kimi düzüləndən sonra o cavanlıqdan göz çəkdi. Varlıq ilə yoxluq arasında bircə ümid tükü var ki, o da ağ tükdür! Qara tüklər arasında ağ tük görüdükdə artıq ümidsizlik nişanı ortaya çıxır. Bənövşə ancaq yasəmən açana qədər öz saçlarını hörər!. Gecənin qaranlığını ancaq səhər açılana qədər görmək olar.

¹ Bənövşə – qara saç, yasəmən – ağ saç. Yəni saç ağarandan sonra onu hörməyə dəyməz.

Bağın havası, ancaq qar yağana qədər isti olar. Qar bitkilərin üzərinə kafur səpəndə isə soyuq yelin əsməsinə dözmək olmaz. Ceyran tutan tazı qocalanda hamı ona eyb tutar. Əli oxdan və kamandan üzülmüş igid qocalmış çalğıçı ilə köhnəlmiş dəfə bənzer? Buğdaya acılıq azarı düşəndə birçə ildə acıyar. Geyilməmiş təzə paltar yuyulub ağarsa dərzinin qayçısına qismət olar. Qazanın tüstüsü üstünə çıxsə bütün mətbəx hissə boyanar. Mətbəxdə qaralan adama səni əndər deyər çağırırlarsa, dəyirmanı başdan-başa kafur olacaqsan. Dəyirmanın tozuna bulaşan adam silkinsə üstündə toz qalmaz. Bu dünya deyilən dəyirmanın tozu kimin üstünə qonsa yüz dənizlə də yusan təmizlənməz.

Gənclik nədir? Başda olan bir sövdə. İnsan sevda ilə öz arzusuna çata bilər. Vücudun ixtiyarı qocalığın əlinə keçən kimi, bir il içərisində sevdanı başdan çıxarır. Bir cavan bir qocaya dedi: «necə edim ki, qocalanda yar məndən qaçmasın? Dəyərli sözlər danışan qoca isə ona belə cavab verdi: «Qocalanda sən özün də yardım qaçacaqsan». Göydən üzərinə civə yağmış kimi ağaran baş civə kimi gümüş bədənli yarıdan qaçar. Qara saç cavanlığın qəmini aparar, qara saçlıların gözü qüssəli olmaz. Qəm zəncilərdən qaçar. Heç bir zənci qəm nə olduğunu bilməz. Qaralıq Hindistan yoluna aparıb çıxardığı üçün gözlərə tutiya olmuşdur. ey baş yatma, qocalıq başının üstünü aldı, sübh vaxtının qarovulu qapıdan içəri girdi, qulaqlarım pambıqdan kəfən geydi. Bu qəflət pambığının qulağından çıxara bilməzsən.

Xosrov bənövşə rəngli tükləri arasında yasəmən kimi ağ tük tapınca mənim kimi¹ cavankən qocalığı hiss edib məyus oldu. İşi əhdə vəfa etmək idi. Ancaq dünyanın vəfarsızlığını görüb qüssə edirdi. Bəzən qızıl taxt üzərində nərd oynayırdı, bəzən Şəbdizi öz bəxti kimi sürürdü, bəzən Barbüdün bal kimi musiqisinə qulaq asır, bəzən Şirinlə

qucaqlaşdı. Taxt, Barbüd, Şirin və Şəbdiz – bunlar Xosrov Pərviz üçün bir əyləncə olmuşdular. Hər bir arzusuna çatdıqdan sonra zamanə də onun arzusunu başa çatdırdı. Keçmişdə gördüyü yuxunu yadına saldı, rahat və asudə ürəyi kədərlə doldu. Bilirdi ki, su və torpaqdan yarananlar nə qədər möhkəm olsalar da yenə axırdə dağılaçaqlar. Ay on dörd gecəliyə qədər böyüyür. Bədr halına çatdıqdan sonra kiçilməyə başlayır. Ağac meyvələri dəyəncə qədər böyüyür, meyvələr dəyəncə hamısını yerə tökür.

Xosrovun ədalət və bilik barəsində Şirinə öyüdü

Günlərin bir günündə Xosrovlə Şirin seyrə çıxmışdılar. Bilik və ədalət barəsində söhbət açılmışdı. Şirin yeri öpüb dedi:

- Ey böyük padşah bir az içkidər, keyfdən əl çək, hikmətli işlərdən yapış. Ürəyinin arzularını ələ gətirmək yolunda çox çalışmışsan, həmişə istidəyin kimi yaşamışsan. Dünyanı nemətlə abad etmişən. İndi onu zülm ilə xarab etməkmi istəyirsən? Sağılan südü təpiyi ilə vurub dağıdan inək kimi olma! Elə eləmə ki, səni birisinin qarğışı tutsun. Elə eləmə ki, qoca bir qarının səhər vaxtı yağdırdığı nifrinlər bir ox kimi sənə dəysin. O vaxt nə qədər qışqırıb fəryad etsən də fayda verməz. Çünki qarğış artıq sənin işini bitirmiş olar. Məzlumların ahı dünyada çox padşahın əlindəki aynanı qaraltmışdır. Bəxt padşahdan üz döndərsə onun gördüyü işlərin heç biri xeyirli olmaz. Bağda saralıb zəifləyən yarpaqlar payızın yaxınlaşmasını hər şeydən əvvəl hiss edərlər. Buradakılərdən iraq, bir çıraq sönmək istədikdə ölmədən əvvəl gözünə dağ çəkərlər¹.

Güclü seldən əvvəl dağın başında bir bulud görünər. Keşniş əkilən yerə dolu düşərsə keşnişin qoxusu göylərə

¹ Yəni Nizami kimi.

¹ Keçmiş fitilli çiraqlardan danışılır. Bu çiraqları söndürmək istərkən əvvəlcə külünü tökmək üçün üstünə bir mil çəkər, sonra üstünə yağ töküb söndürərlər.

yüksələr. Əyri bitən ağac, oddan başqa heç şeylə düzəlməz. Dünyanı dağıtmaq və zülm etmək yaxşı iş deyil. Rəiyyəti nə qədər yaxşı saxlasan bir o qədər yaxşıdır. Qorxuram ki, heç kəsin sevmədiyi bir padşahın dediyi sözlər sənin barəndə də doğru çıxa. O demişdi ki: «Köhnəlmiş dövlət çox yaşasa heç bir şey rəiyyəti üsyandan saxlaya bilməz». Elə bir hakim dünyada özünü tək bilər, dünyanı da öz malı hesab edər. Başı loğalılıqla dolu olduğundan rəiyyətin halına qalmaz. Yeni bir tale birdən baş qaldırır, zalımın xalqa uzanan əlinin gödəldər. özü xalqın yaxşılığına çalışar, sonra da bütün xalqın istək və arzusu ilə padşah olar. Səndə həm ağıl, həm də padşahlıq vardır. Axirətdə nicat tapmaq üçün indidən çalış. Bu mənzildə yaşarkən köçəcəyin gününü unutma. Başı qızıl-gümüş yığmağa qarışan adam qiyaməti hardan yadına sala bilər! Səndən iraq, ölən padşahlara bax, gör, dünyadan heç bir mal-mülk apardılar mı? Mal-dövləti başqlarına verməyib yanında saxlasan, sənə düşmən olar. Başqalarına paylasan, sənin üçün gözetçi olar. Daranın, Cəməşdin hekayəsini oxu, bir gör ki, günəş onların hər biri ilə nə oyun oynamışdır? Doqquz qübbəli göyü elə dolan ki, gizlin pərdədə olan sirri öyrənə biləsən.

Xosrovun Büzürkümüdlə sual-cavabı

Xosrov gördü ki, əziz sevgilisi onun bilik almaqla yaxşı ad çıxarmasını istəyir. Büzürkümüdü yanına çağırdı və yanında oturtdu:

- Ey kişilərə böyük ümid verən alim, - dedi, mənə də böyük ümid sahibi elə! Hafizəm dağınıq, fikrim qarışıqdır. Heç vaxt özüm öz fikrimlə düzəlişə bilmirəm. Həmişə bir neçə məsələ barəsində düşünürəm. Ağıllılar bunları mütləq bilməlidirlər. Onlardan mənə məlumat versən padşahlığım daha da yüksələr.

Söz danışmaqda mahir olan bilici kişi padşaha belə cavab verdi:

- Ey bilik əldə etmək üçün zəhmət çəkən padşah, allahın köməyi ilə buyurduğunu yerinə yetirib bildiklərimi sənə söyləyirəm.

Dünyanın hakimi Xosrov dedi:

- Əvvəlcə bir sirri mənə aç! De görüm ilk hərəkət edən nədir? Ağıllı adam bunu bilməlidir.

Büzüm ümüd cavab verdi:

- Biz kənddən qovulmuşlarıq. İlk pərdədən kənara düşənlik. Geri qalanlardan belə sual soruşmaq doğru olmaz. Birincini birincidən – allahdan – başqa heç kəs bilməz.

Xosrov yenə soruşdu:

- Bu barədə çox düşündüm, fələyin nə olduğunu bilmək istəyirəm. Fələyin içərisində canlılar yaşayır, bəs bayırında nə var?

Nüktə ilə danışan kişi belə cavab verdi:

- Bu cür uzaq nüktələrə əl atma! Günbəzdən kənara çıxma, onun necəliyini allahan başqa heç kəs bilməz. Bu dünyada hər şeyin hərəkətdə olmasından danışmaq olar. Gözümüzlə görmədiyimiz bir şey barəsində cəsarətlə danışmaq düzgün deyil. Ağıllı adamlar sirri yavaşca deyirlər. Göy ələmi haqqındakı fikirləri üstüörtülü danışarlar. Fələk üstüörtülü danışan əfsunçu kimi öz qapısını insanın üzünə bağlamışdır.

Xosrov soruşdu:

- Bu ulduzlar nəyə miniblər? Bunu da bilmirəm, mənə başa sal, eşitmişəm ki, ulduzların hər biri bir dünyadır, hərəsinin ayrı bir göyü vardır.

Büzürkümüdlə cavab verdi:

- Bunu biz də eşitmişik. Ancaq eşitdiyimizin doğruluğuna sübut görməmişik. İşin əsl həqiqətini öyrənmək istəyəndə bu nəzəriyyənin çox çətin olduğunu göstərdi. Xosrov dedi:

- Biz buraya nə üçün gəlmişik, hara gedəcəyik, hardan gəlmişik?

Büzürkümüd cavab verdi:

- Bu sirrın pərdəsini açmaq olmaz. Pərdədə qalması ilə kifayətlən! Bizim yaşadığımız yerlə gedəcəyimiz yer arasında böyük məsafə vardır. Yolu görmədən mənzilin harada olduğunu necə göstərə bilərik. Yolu kəsilmiş adamlardan ayrılıb bu dünyadan köçəndə özün haradan gəlib haraya getdiyini bilərsən.

Xosrov yenə dedi:

- Ey dürr saçan dərya, sən dürr kimi saf, dəniz kimi qərribəliklərlə dolu san. Mən ölən adamlara təəccüb edirəm, başına gələnləri bir adlama nağıl etməirlər. Hamısı deyir ki, sən də biz gedən yerə gəl, heç biri demir ki, mən belə getdim, sən də belə gəl.

Gizli sirləri bilən Büzürkümüd cavab verdi:

- O dünya bu dünyanın nəqdi, yekunudur. O, nəğmə bu saza yerləşməz. Oxusan da saxta olar, saza uyğun gəlməz. Nəfəsini od üstünə tutsan nəfəsin tutular, odu suya salsan, od söner.

Bəxti oyaq olan padşah Büzürkümüdə ağıllı bir sual verdi:

- Dünya, ruhu da, bədəni yeyən kimi yeyirsə, bəs necə olur ki, biz yuxuda ruhla görüşürük? Yox, əgər ruh bədəndən ayrılandan sonra yaşayırsa, de görüm dünyada nə qədər ruh var və harda olurlar?

Büzürkümüd cavab verdi:

- Bu çətin sualdır. Ruh bənədsiz görmək mümkün deyil. Nə bədənə ruh olar, nə də ruhsuz bədən. Ruh pərgardan ayrılanda gedib göy aləminin pərgarına daxil olur, onu hərəkətə gətirir.

Xosrov yenə dedi:

- Ruh bədən kimi məhv olmur, bəs yuxuda gördüklərimiz nəqşlər nədir? Bu nəqşləri saxlayan kimdir?

Büzürkümüd cavab verdi:

- Çox adamların şahidliyinə görə ölünün xəyalı sənə öyrəşmişdir. Yuxu ilə düşüncə bir-birinə yaxınlaşdıqda sən adamları yuxuda görə bilərsiniz.

Xosrov yenə soruşdu:

- Mən öləndən sonra bu dünyadakı hadisələri yadıma salacağammı?

Məlumatlı qoca cavab verdi:

- Ey aləmi işıqlandıran parlaq çıraq! Sən bir nürsən, dünyaya gəlməzdən əvvəl fəlakətlərin damında idin, indi səndən oranı soruşsalar heç bir şey deyə bilməzsən. Bu dərd-qəm yuvasından gedərkən də qorxuram yadıma bir şey düşməsin. Dünən gecəki yuxunu unudan bu gecəki yuxunu da unudar.

Xosrov dedi:

- Bir az fələyin gərdişindən, yerdən və havadan danış.

Büzürkümüd cavab verdi:

- Yaxşı ki, nəsihət barəsində danışasan, yer və hava haqqında nə üçün bu qədər soruşursun? Hava küləkdir, küləklə də hərəkət edir. Yerdə ki, torpaqdan da dəyərsiz olan torpaqdır. Torpaq hər şey üçün həm ilk qarın, həm də son qarındır. hər şey torpaqdan doğur, ölərkən də torpağa gedir.

Xosrov yenə də dedi:

- Ey ağıllı kişi, mənə həkimlər kimi bir nəsihət ver.

Büzürkümüd cavab verdi:

- Ey incəgörən padşah, sən canın dünyası və dünyanın canısın! Həkimlik bir nöqtədə gizlənmişdir. Allah da o nöqtəni adama demişdir. Yemək, içməyinə diqqət yetir nə az yemək də ağıllı iş deyil, hər ikisindən vaz keç! Belə bir şey oxumuşam ki, iki qoçaq adam yol gedərkən bir çəməyə təsadüf edirlər. Biri «çox içmək bədənə zərərdir» deyərək sudan az içir. O biri «çox içmək ömrü artırır» deyərək çox içir. Qaydasınca hərəkət etmədiklərinə görə hər ikisi ölür. Biri çox içdiyinə görə, o birisi isə az içdiyinə görə.

Xosrov yenə soruşdu:

- Ruhlar öz yuvalarından necə uçurlar?

Büzürkümüd cavab verdi:

- Görmədiyini bir yolla. Bu barədə danışmaq olmaz.

Ancaq eşitdiyimi deyərəm. Eşitmişəm ki, dörd nəfər ağıllı möbid varmış, bunların dördünün də ruhu bir-birinə bağlıymış. Bunlar bir dəfə ağıllı ruhun bədənə necə çıxmağı barəsində çox düşünürlər. Biri deyir ki: «İnsanın bədənindən ruhun çıxması insanın özünü yuxuda girdaba atmasına bənzər. İnsan girdabından kənara çıxmaq üçün çox çalışıb çabalasa da, bir fayda əldə etmər. Çox əzabdan sonra yuxudan ayılarkən yuxuda qorxulu bir şey gördüyünü xatırlar».

İkinci möbid ruhun bədənə çıxmasını belə izah edir: «Allah göydə bir qəsr yaratmış ola. Bu qəsrədən vüqarlı bir kişi aşağıya düşsə və canının qorxusundan damın qırağından yapışıb sallana. Damdan asılı qaldığı üçün onun əli və qolu ağrıyır, yerə düşmək isə daha da qorxuludur. Əlləri əziyyətdən nə qədər yorulub boşalsa da, yenə də düşmək qorxusundan damın kənarından bərk-bərk yapışır. Axırda qiyyətdən düşür və damın bir parçasını qoparıb özü ilə aşağıya aparır».

Üçüncü möbid isə belə bir şey nağıl edir: «Qurdu çobana yoldaş edib sürünü onların ikisinə tapşırırlar, birdən qan içən qurd bir qoyunu qapıb aparmaq istəyə, çobanla qurd arasında vuruşma başlaya, qurd qoyunu bir tərəfə dartırsa, çoban da bir tərəfə. Qurd güclü olduğu üçün söz yox qoyunu çobanın əlindən alacaq. Çobana ancaq dərdindən palıqlarını yırtmaq qalacaq».

Dördüncü möbid deyir ki: «Bu sirr naz otağında oturmuş bir adama bənzər. Adamın qucağında gözəl bir gəlin vardır, ancaq bu gəlin dəlidir. Adam nə onun gözəlliyindən əl çəkə bilir, nə də dəli ilə yola gedə bilir. Gəlinin dəliliyi çoxalınca ceyran aslıdan qaçan kimi bu adam da öz gəlinindən qaçır».

Möbidlər bu barədə çox danışdılar. Hələ kağız səhifəsinə düşməmiş bir çox sözlər oxudular. Öləndə isə «təəssüf!» deyib dünyadan getdilər. Çünki onların şahmatı oyun aləmindən uzaqlaşmışdı. Ölüm haqqında hər kəs bir söz deyir, heç kəs ölməyincə ölümün sirrini bilmər. Rəcə peyğəmbərlər bilirlər. Onlar da gördüklərini naməhrəmə deməzlər.

Söhbət müqəddəs adamlara gəlib çatanda Xosrov peyğəmbərlərin başçısı haqqında soruşdu:

- Ərəblər arasında peyğəmbərlik edən kimdir? Onun dini ilə bizim dinimiz arasında nə kimi fərqlər var?

Büzürkümüd cavab verdi:

- Bu qövüm göyün altında yaşayır. O kişinin səsi isə göylərdən də ucadır. O nə ulduzdan, nə də uca olan göylərdən danışar. Bunların hamısı nəqşdir, peyğəmbər isə nəqqaşın şagirdidir. O, bu doqquz pərdənin üstündə uçar. Bu ərəblər barəsində bir şey bilmədiyim halda, onların sirrindən necə danışa bilərəm? Ey padşah, gəl sən ərəb dini ilə oynama, o din haqdır.

Xosrov bu sözləri eşidincə, kabab qızgın od üzərində yanan kimi, onun da bədəni alışdı. Ancaq bəxti güclü olmadığı üçün Məhəmməd peyğəmbərin dininə gəlmək ona qismət olmadı.

Şirin qoca və təcrübəli ustadın söz xəzinəsinin qapısını açdığını gördüncə onu tərifləyib dedi:

- Ey bəribərsiz qoca! Zəmanənin gözəli hələ sənə kimi adam görməyib. Mədən xəzinəsinə Xosrovun üzünə açdığı kimi mənim də üzümə aç, mənim də payımı ver! Bu nəsihət bəndəni açarkən zəncir olma, açar ol, mənə də bir az «Kəlilə və Dimnə»dən danış!

Büzürkümüdün Şirinə qırx nağıl deməsi

Büzürkümüdün üzü gül yarpağı kimi açıldı. Qırx nağılı, qırx mənə ilə danışdı:

Ehtiyatlı ol! Şətrəbə öküz özünü aslandan qoruyan kimi sən də qoru¹.

Boş arzudan əl çək, boş arzudan sənə xeyr gəlməz, meymundan xarratlıq edən olmaz.

Yırtıq təbildən tülkü ovunu görüb yediyin kimi, sən də ovunu ustahqla yeyə bilərsən.

Paltarını oğruya verən zahid kimi simic olma! Yoxsa qəm artar..

Heç kəsə xəyanət etmə: qarğanın ilanın başına gətirdiyi sənin də başına gələr.

Hiylə eləmə, balıq yeyən quş xərçəngdən çəkdiyini sən də çəkərsən.

Müftə yeməyə öyrənmə, müftəxor aslanın başına dovşanın gətirdiyi oyunlar yadından çıxıbmi?

Özünü öldürməklə bu dünyadan qurtara bilərsən. Ancaq bu qurtarmaq qoca balığın oxdan qurtarmasına bənzəyər.

Çaqqal, qurd və qarğa da dəvədən başlarını qurtarmaq üçün belə sözləşmişdilər.

Düşmənlərdən tədbir ilə qurtarmaq olar, ördək dənizin dalğalarından belə qurtardı.

Çox baş dilinin səbəbinə torpaq altına gedir. Tısbağa ilə ördəyin də əhvalatı belə olmuşdur.

Hiylə bilməyən toyuğun meymundan çəkdiyini sən də yaramaz adamların əlindən çəkərsən.

Hiylə ilə başqalarının malını yemək olmaz. Ağıllı tacir ağılsız tacirin malını yeyə bilmədi.

Ağıllı adama hiylə etmək istədikdə ilanı öldürən qurbağa kimi başından əl çəkməli olarsan.

Hiylədən əl çək, hiyləgərin sözünə qulaq asma, yoxsa sıçan dəmiri yeyər, çalağan uşağı aparar.

Hiylə nəqşini çadırı yerləşdirsən çadırı yandıran nəqqaşa bənzərsən.

Ağıllı adamın bədəni də salamat olar. Anlamazın əlində dərman zəhərə dönər.

Biliciliklə zəmanənin torundan qurtarmaq olar. Bəzəkli quş tordən belə qurtardı.

Şuxluq etmə, vəfalı olmağı toru yırtan sıçandan və sakit dayanan qarğadan öyrən! Heç kəsin əkinindən güc ilə bir arpa da götürmə. Sıçan zahidin arpasını apardisa, əvəzinə qızıl verdi.

Yaydan yapışan qurd kimi loğalanma, fələk qəflətən ürəyinə ox vurar.

Artıq təmah olmaqdan əl çək! Qarğa bayquşla uyuşmayan kimi, bu boş həmballıq da ağıla uyuşmaz.

Hər şeyi kiçik görsən də düşməni kiçik görmə. Bax gör dovşan fillərdən suyu necə aldı?

Hiylə və təmahkarlıqdan üz döndər, gör ki, pişik oruc tutmaqla duzu necə ələ gətirdi?

Pişik kimi hiylə işlədən adam qoyunu it adına satar.

Fitnəkarlıqdan əl çək, vəfalı olmağa alış. Oğrunun qorxusundan arvad da öz əri ilə belə rəftar etmişdi.

Düşmənlər vuruşsa sən nicat taparsan. Mömün kişi oğru ilə devdən bu cür nicat tapdı.

Xarrat arvadının hiyləsinə göz yuman kimi, sən də heç vaxt ürəyinin gözünü yumma.

Pis deyilsənsə pislə yoldaş olma. Adam nəslindən olan sıçan belə hərəkət etmişdi.

Bu dünyadan üz döndərməklə qurtara bilərsən. Meymun da tısbağadan bu yolla qurtardı.

Bu yolda eşşək kimi qıfıl olmaq yaramaz, tülkü qafil eşşəyin ürəyini yedi.

Əyri və nisyə hesabların fikrini eləmə, yoxsul adam hazır halva bərəsində belə fikirləşmişdi.

Günahsız rasuyi¹ öldürən zahid kimi zalım olma, zülümdən əl çəkmək daha yaxşıdır.

¹ Bu nağıllar «Kəlilə və Dimnə» adlı qədim bir nağıldan götürülmüşdür. Hər beytdə bir nağılın mənası verilir.

¹ Rasuy – xurma sıçanı

Özün görmədən fikirləşməklə heç kəsi töhmət etmə, erkək göyərcin dişi göyərcini belə bir töhmətlə öldürdü.

Düşüncə ilə özünü bu mağaradan qurtar. Siçan pişiyi beləcə tordan qurtarmışdır.

Qubbərə quşu bu neçə günlük qübbədən qurtaran kimi sən də buradan bayıra uç, burda qalma.

Zahid çaqqal aslanın qəzəbindən qurtaran kimi sən də düzlüklə qılıncdan qurtara bilərsən.

Sən yaxşılıq elə, qan içən düşməndən qorxma. Səyyah yaxşılıq etməklə, ilandan qurtardı.

Tacir oğlanlarından şahzadəyə qədər hər kişi nə qədər yaşayırsa, o qədər də ruzusu olacaqdır.

Qan içməyə çəngəlini itiləmə. Aslan çəngəlini itilədiyi üçün balasız qaldı.

Gözəl etdiyi zülmərdən pəşiman oldu və ədalət evinin özülün yenidən qoydu.

Həkim Nizaminin nəsihəti

Ey könül, parlaq bir şam yandı! Oda sitayiş etməyi şamdan öyrənmə! Oda sitayiş etməklə qəlbini qırmal göyün odlu evində əyləş. Mən torpaqdan yaranmışam, heç bir şeyəm, ancaq yəcnə də yüz hikmətlə onların qulağını buraram. Ürəyə yatan çox sözüm vardır, ancaq necə edim ki, heç kəs ətəyimdən tutub mənə qulaq asmur.

Mən bütün aləmlərin sirrini bilirəm. Dünyanın gərdişi mənə məlumdur. Bütün fələyin məsələlərini hikmətimlə həll etmişəm. Məndən fələyin sirlərini kim soruşdu ki, mən açıb demədim? Eşitmək istəsən, bu köhnə dünyanın işlərini başdan –başa sənə anladaram. Xətti müxtəlif olan nöqtədən qopan birinci hərəkət əlif olmuşdur. O xəttə başqa bir xətt də bitişdi. İki xətdən bəsit bir şəkil əmələ gəldi. Üç xətt mərkəzi əhatə edincə bəsit şəkil dönüb cisim oldu. Əvvəl xətt, sonra bəsit şəkil, sonra isə cisim. Üç sahə en, uzunluq və dərinlik bunlardan törənmişdir. bu tərtiblə əvvəlindən

axırına kimi bütün aləmi ilmək olar. Ağıl bu məsələni bilincə bir nəfəsə əvvəldən axıra kimi yüyürə bilər. İrcə allahın həddi məlum deyil, onun varlığının nə əvvəli var, nə axırı. Allahı gör, həqiqəti görənlərin qarşısında hicab pərdəsi çox nazik olur. Həqiqəti tanımaq yolu ilə özünü tanı. Özünü tanısa, allahı da tanıyarsan. Bu yaxınlıqda ayna kimi öz varlığını görə-görə uzaqdakı fələyin nə olduğunu düşünmə. Sən elə bir nürsən ki, fələk sənənin şamının təstidir. İki dünyanın hamısı sənə də toplaşmışdır.

Nizami yaxşı olar ki, artıq gizli sirlərdən danışmayasan və hekayəndən ayrılmayasan, öz söhbətinə davam edəsən.

Şuriyə

Xosrov hikmət lövhəsini öyrəndikdən sonra öz ixtiyarı ilə dünyanı tərk edib taxt və tacdan əl çəkdi. Onun Məryəmdən bir tərbiyəsiz oğlu vardı. Adı Şiruyə idi. Beyni xərcənglə dolu idi. Ağzı aslanların ağzı kimi pis qoxuyurdu. Eşşək beyinli bir eşşək idi. Yer, göy onun əlindən təngə gəlmişdi. Eybəcər sifəti var idi. Gözləri göy, üzü ala idi. Qızıl küpünə yox, pələng küpünə layiq idi. Hər kəs ondan iyənərdi. Nə bəxti, nə də cəlalı vardı. Günləri qəflətdə keçərdi, həmişə həyasız sözlər danışardı. Dünya onun diri qalmasından xəcalət çəkirdi. Bütün dünya əhli ondan təngə gəlmişdi.

Eşitdim ki, bu uşaq hələ doqquz yaşında ikən Şirin gəlin gələn gecə deyərmiş ki, «kaş bu Şirin mənə arvadım olaydı». Bilmirəm onun nəyindən danışım: sevgisindən və ya kinindən? Biliyindən, dövlətindən və ya dinindən? O padşahın evi üçün bir bəla idi. Bu ev Şiruyəyə görə həmişə narahatlıq çəkirdi. Xosrov Büzürkümədə dedi:

- Ey ağıllı kişi, bu vəfasız oğlu mənə heç ürəyimə yatmır. O uğursuz bir tale sahibidir. Mən ondan qorxuram. Onun taleyindəki fəsad mənə məlumdur. Başı pis fikirlərlə

dolu olduğu üçün bir canavar kimi anası ilə uyuşa bilmir. Bu çirkin oğuldan yaxşı iş baş verməz. Oddan kül törər. O heç vaxt xoşa gələn bir söz danışmaz. O, ancaq öz xeyrinə danışar. O huşlu, nə də vüqarlıdır. Hüş və vüqardan bir neçə ağac uzuq düşmüşdür. Mənim odumdan törəmiş bir tütüdür, məndən doğulub ancaq məndən qaçır. Mənim başım öz qanacağım ilə çox padşahların başının tacını əlindən alıb, ancaq nə edim ki, naxələf oğlum var! Mənə də Şirinə də mehriban deyil. Bacıları ilə də şirin dillə danışmır. Eşşək palanduza necə baxırsa, bu div ürəkli oğlan da pəri üzli Şirinə elə baxır. Mən heç, mən onun gözündə bir gürzə ilan kimiyəm. Bəli, banıda onun möhrəsi olan¹ bir ilanam.dünyada hər qadın arvad, hər doğulmuş övlad olmaz. Hər gül meyvə gətirməz, hər qamış şəkər verməz. Çox övlad öz doğma anasını öldürər. Daşın arasından çıxan çox dəmir axırda daşa zülm etdi. Çox yad var ki, qohumlardan daha mehriban və vəfalı olur.

Buzurkümüd dedi:

- Ey hər şeyi əvvəlcədən görənlər padşah! Sənin pak ürəyin hər bir yaxşı-yamandan xəbərdardır. Bu oğul sənə baş ağrısı olsa da nə etmək olar? O, sənin gövhərindən bir parçadır. Övladla düşmənlik etmək olmaz. Heç kəs ürəyini övlad bədəniindən qıra bilməz. Heç kəs nar ağacına təpik vurmaz. Çünki nar ağacı öz övladını – meyvəsini tac kimi başı üzərində saxlayıb yerə salmaz. Tut ağacı övladını ayağa saldığı üçün hər kəs onu təpiklər. Sən yaxşısansa övladın da pis olmaz. Göyərti öz tumuna bənzəyər. Zərli parçanı bəzək üçün kəsəndə ondan yerə tökülən qırıntılar da zərli olar və bəzəyə yarar. Bu azgın oğul çox qudurmuşsa sən qəm yemə, zəmanı onu yumşaldar. Cavanlıqda çox adam belə coşğun olar, qocalıqda isə hər cür qudurğanlıq yadından çıxar.

Xosrovun atəşgadaya köçməsi

Bundan sonra Xosrov atəşxanaya çəkilmək qərarına gəldi. O öz tay-tuşu ilə yələşməkdən əl çəkdi, möbidlər kimi məbəddə olmaq istədi. Xosrov atəşgadaya köçəndən sonra Şiruyə sərxoş bir aslan kimi taxtda oturdu. Həmişə qədəhi dolu saxlayıb içki içərdi. Uzaqdan-uzağa padşahı güdürdü. Bununla kifayətlənməyib axırda Xosrovu dustağa saldı. Onu dünyadan ayıraraq bir küncdə oturtdu. O, bu acı həyatda atası ilə çox pis rəftar edirdi. Şirindən başqa heç kəsi yanına qoymayırdı. Şirinin yanında olması Xosrovun ürəyini çox sevindirdi. Bu ürəyi yüz bağla balsaydın yenə də «azadan» deyirdi. Xosrov gül üzli Şirini yanında əyləşdirib ona deyirdi:

- Qəm yemə, hər kəsin qabağında belə bir gün vardır. Başdan papaqları qapan külək ota heç bir şey etməz. Sərv isə həmişə küləkdən əziyyət çəkər. Qabağa düşən ova daha tez ox dəyər. Dağ zəlzələdən dağılmağa başladığında ən ucqar qaya daha tez uçar. Quzu diş çıxarıb anəsindən ayrılandan sonra onun dalınca çox canavarlar dişlərini qıcıyar. Oddan qızıl kimi sarı tüstü çıxsas, bu tüstü yaxşı adamların gözüne daha tez dolar. Dövlət əlimdən getdisə, sən əldəsən. Sən ki, mənimsən, bütün dövlət mənimdir!

Şəkər dodaqlı Şirin də ondan ayrılmırdı. Ona təsəlli verir, xidmət edirdi.

- Dünyada belə iş çox olar – deyirdi. - İnsan gah əziyyət çəkər, gah şadlıq sürər, iş dünyəyə düşəndə çox fikir etmək lazım deyil. Çünki çox fikir etmək adamı öldürər. Bir neçə vaxt üzü açıq olmalı, sıxılmamalısan. Həm başını, həm də ayağın bağlı olması yaramaz. Özünü çox əziyyətə salma. Çox xəstə qəbrin qırağından qayıdıb. Heç bir sağlam adamı qızdırmadan əmin ola bilməz. Hər qızdırmanın da öləcəyini söyləmək olmaz. Çox qıfılın açarı itər, diqqətlə baxdıqda isə bu qıfılın özünün bir açar olduğu görünər.

¹ Möhrə = ilanın başında olan xaldır.

Düşüncəli hərəkət et, başından qəmi çıxar. Qum nəmi çəkən kimi qəm də qəmi çəkar. Pisliyini istəyən adam sənin yerinə keçdisə qəm yemə! Müğənni də ay qayıрмаğı bacarardı! Nəxşəbin quyusunu su basanda dünya bir dəmir parçasından necə işıq ala bilər? Bu ölkədə adamlar düşüncəsizlikdən kafura qara, kora gözlü deyirlər. Bəzən xoşa getməyən işə qatlaşmaq lazım gəlir. Axmaq adam rişxəndə layıqdır. Zəmanənin həyası yoxdur. ondan uzaq olmağa çalış, çünki o da həyadan uzaqdır.

Ruzigar iki adamla insafılı rəftar edər: biri ölən, biri də heç doğulmayan. Bu beş-üç günlük dünyada bir adama da qalmayacaqdır. Sən də qalmasan, incimə! Əgər dünya həmişəlik olsa idi, padşahlıq bir adamdan başqasına çatardımı? Fələk padşahlığı həmişəlik versə idi padşahlıq Keyxosrovdan Xosrova necə keçərdi? Bu gülzara gələn adam gül kimi gülməkdən daha çox ağlar. Dünya sənə qalmasa, özündən çıxma! Elə bil ki, yökün dalından düşdü. Ya sən, ya da malın qalması isə, yaxşısı budur ki, mal qalmasın özün qalasan! Hər kəs bərbad kimi şad olmaq istəsə mütləq qulaq burması yeməlidir².

Günəş kimi bu dünyaya od vur. İsasız bu eşşəklərdən xeyr görməzsən. Bu dünya zöhhak kimi qan içən ilandır. Sənin belindən sənin üçün ilan törədir. Belindən bir xırda şəhvətlə gətirdiyin bəlayə bax, səni arxasız qoydu. Bu yoxuşda arxana yük alma. Yüku qarının tutan qədər götür, arxan tutan qədər yox. Xocaya və ərə getməyən qarımış qıza bax, gör necə dərsidsizdirlər. Çünki nə qarınlarına nə də bellərini bir şey bağlamışlar. Aqlın varsa, özünü heç bir şeyə bağlama. Nəyin varsa könlünü onunla şad elə. Dünya şad yaşamaqdan və asudə gəzməkdən ibarətdir. çörəyin və

¹ Müğənni Nəxşəbdə peyğəmbərlik iddəası edərəkən yalançı bir ay qayırmışdı. Yəni sənin yerində oturan həqiqi şah deyil, tez yox olar

² Yəni bərbad (musiqi aləti) kimi ad olmaq istəsən qulaq burması yeyərsən – alətin köklənməsinə işarədir.

suyun varsa başqa şeydən əlini üz, sərbəstlik bir dünyaya dəyər!

Başını şadlıqla ucalt, özünü fikirdən qurtar. Öz başının qayğusuna qalmaq böyük bələdir. Mağaranın ətəyindəki zahid ilan azadlığı sayəsində xilas oldu. Dağa çəkilib qurtardı. Dünya əfi ilan kimi buruq-buruqdur. Sənin əlində heç bir şey olmasa sevin, əlindən heç bir iş gəlmirsə ilanı özgələrin əli ilə tut. Dustaqda olmağına sevin, elə bil ki, sən xəzinəsən, xəzinə də həmişə bağlı yerdə olar. Özünü quyuda təsəvvür edirsənsə Yusifin xoşbəxtliyini gözünün önünə gətir. Yüksəlmək istəyirsənsə aşağı düş! Aslanın quyruğu ağzında olsa özündən ucada oturana bir bayraq nəzəri ilə bax, sən elə guman edirsən dərəcəni əksilib, yox, sən iki aləmdən də yüksəksən. Özünə alçaq nəzərlə baxma. Bütün aləmin ürəyi sənsən. sən özündə olan hümmətlə dünyanın kosunu alarsan. Elə təsəvvür et ki, allah bütün yaranmışların içərisindən səni seçib, dünyanı sənə məxsus yaratıbdir. Belə düşünsən ürəyini şad edərsən, tacın və taxtın dərdindən qurtararsan. Taxta və taca ehtiyacın varsa, qoy yer sən taxtın, güqəş də tacın olsun.

Şirin bu cür təsəlli verici sözlərlə Xosrovun dərdini azaldır, öz əfsunları ilə gününü xoş keçirirdi. Hər gecə o azad sərv – Şirin bu cür sözlərlə padşaha ürək verirdi.

Şiryanın Xosrovu öldürməsi

Asız, qaranlıq bir gecə idi. Bu gecə fələyi div kimi yoldan azdırmışdı. Zəmanə minlərlə ələ sahib olmasına baxmayaraq gücsüz idi. Fələyin minlərlə gözü olduğu halda yenə də bu gecə gözləri bir şey görmürdü. Şahlar şahı qızıl zəncirli ayağını Şirinin gümüş kimi iki baldırı üzərinə qoymuşdu. Zənçir saçlı gözəl – Şirin gümüş kimi al əlləri ilə padşahı qızıl zəncirinə muncuq düzürdü. Ona ürəyi yanırıdı. Padşahın zəncirlə sürtülmüş qıçlarını ovur, ayağını hey

öpürdü. Padşaha məhəbbət artıran nağıllar, danışdı. Nağıla qulaq asa-asa yatmaq insana ləzzət verir. Şirin, ağzından bal kimi şirin kəlmələr çıxdıqca tez-tez şahlar şahının səsinə qulaq verirdi. Xosrov yavaş-yavaş yuxuya gedib səsi eşidilməz oldu. Şirinə də yuxu sirayət elədi.

İki nəzənin sevgili axşamdan yuxuya getmişdilər. Fələk isə oyaq idi. üz-gözündə həyası qalmamışdı. Dünya, sərxoş bir fitnənin baş verəcəyinin xəbər vermək istəyirdisə də, gecənin qararlılığı onun ağzını mıxlayırdı. Bu anda pəncərədən bir div simalı adam aşağıya endi. Bu zatında məhrəbanlıqdan xəbəri olmayan bir adam idi. Qəssab kimi qəzəbli idi, qatilə bənzəyirdi. Cadugər kimi ağzından od saçırdı. Ev yaran oğru kimi mal axtarır, padşahın yatdığı taxtı baş tərəfini arayırdı. Qatil əlində xəncər şahın başı üstünə gəldi. Şahın ciyərinin üstündən xəncərini vurub şamı söndürdü. Şahın döşünə xəncəri vurunca buluddan ildırım çıxan kimi onun iyərindən də qanı bayıra atdı. Qatil günəşi aydan ayırıdıqdan sonra yırtıcı quş kimi pəncərədən atılıb qaçdı. Padşah şirin yuxuda ikən böyrü deşilmiş idi. O, gözünü açarkən özünü ölü görmüşdü.

Padşahın qanı bir sel kimi axıb yatağını doldurmuşdu. Susuzluqdan ürəyi can verirdi. Ürəyində öz-özünə dedi: «Qoy Şirini şirin yuxudan oyadım. Bir içim su istəyim». Ancaq yenə də ürəyinin gizlin yerində dedi: «Yox, on gecədir yatmayıb, onu necə oyadım. Mənə edilən bu zülmü görəndə ağlamağa, zarımağa başlayar, yenə də yuxusuz qalar. Yaxşısı budur ki, ona bir söz deməyim. Mən öləndə o yatmış olsun.»

O, vəfalı ər belə bir vəziyyət içərisində can verdi, Şirini yuxudan oyatmadı.

Günəş kimi açılmış bir gül ağacı təsəvvür et. Bu ağac öz gəncliyi ilə bütün dünyaya ümid verir. birdən üfüqdə bitkilərin qanını tökməyə hazır olan bir bulut görünür. Əlində qılınç tutan bu sərxoş və qəzəbli bulutdan şiddətli bir dolu yağır. Gül ağacındakı yarpaq və budaqdan bir əsər

də qalmır. Yatmış bağban oyananda bağda nə gül görür, nə də çiçək. Necə bilirsiniz, məgər bağban güllün ayrılığında qan kimi göz yaşları tökməz? Gül töküldükdən sonra məgər gülab kimi göz yaşlarını saxlamaq olar?

Padşahın bədənindən qan su kimi axıb yatağını islatdı. Şirini nərgis kimi xumar olan gözləri şirin yuxudan ayıldı. Başqa vaxtlarda Şirin yuxudan nay və nəy səsinə oyanardı. Gör bircə fələk bu dəfə nə oyun çıxardı! Onu padşahın isti qanı ilə yuxudan oyatdı. Şirin əzab içində çırpınan quş kimi pərişan oldu. O bu dəhşətli bəlanı yuxuda da görmüşdü. Yorğanı şahın yatağı üzərindən qaldırdı. Bir qan dəryası görüb ah çəkdi. O, gecə vaxtı günəş işığı axtarırdı ancaq, təəssüf ki, gözü xarabalığa sataşdı. Başından tacı getmiş bir taxt, yağı bitmiş bir çıraq gördü. Xəzinənin qapısı açıqdı. Xəzinəni oğurlamışdılar. Qoşunun böyüyü ölmüş, qoşun dağılmışdı.

Şirin gözlərindən qanlı yaşlar axıtdı, ağlamaqla gecəni daha da qaraltdı. Bir az ağladıqdan sonra ayağa qalxdı. Müşki ənbərlə qarışdırıb qana bulaşmış bədənin üstünə tökdü. Onu gülab və kafurla yudu. Bədən parlayaraq nur kimi işıq verirdi. Şahlara yaraşan bir böyük məclis düzəltdi. Bundan böyük məclis təsəvvür etmək olmaz. Hər tərəfə padşaha layiq bəzək vurmuşdu. Öz bəzəyini də təzələmişdi. Gülab və kafur ilə öz bədəninə də yumuşdu. Ərinin dərdini çəkməsi ilə yüz ürəyi dərdə salıb əsir etmişdi.

Şiruyənin Şirinə elçi göndərməsi

Şiruyənin ürəyi Şirini axtarırdı. Ancaq bu sirri heç kəsə deyə bilmirdi. Gizlincə Şirinə xəbər göndərdi ki: «Qəm yeməsin, bircə həftə əziyyət çəkib qəm qatlaşsın, bir həftə keçəndən sonra o iki həftəlik ay mənim bağında gül kimi açılar. Onu bütün tayfalara böyük edərəm. Cəlalını Xosrovun vaxtındakından də yüksəyə qaldıraram. Xəzinə

kimi qızıl altında saxlaram. Bütün xəzinələrin açarını ona tapşırıram».

Şirin bu sözləri eşidərkən sirkə kimi tündləşdi, çaxır kimi qaynadı, Şiruyəni aldatmaq qərarına gəlib bir az gözləməsini xahiş etdi. Sonra əmr etdi ki, Xosrovun, taxt və tacını yandırsınlar, bütün şeylərini. təzə parçadan tutmuş, köhnə paltara kimi nə vardaşa hamısını yoxsullara və möhtaclara paylasınlar, hamısını şahın ruhu üçün sədəqə versinlər.

Xosrovun məqbərəsində Şirinin özünü öldürməsi

Səhər öz şirin yuxusundan başını qaldıranda Şirinin canına qasd etmək qərarına gəldi. Qaranlıq Həbəşistana kafur gətirdi, yolu yarıya çatanda kafur qabı sındı. Zənci qaladan aya baxırdı, ay qalaya girdikdə zənci güldü¹.

Şirin əmr etdi ki, şahlar qaydasınca əla uddan bir kəyani tabut hazırlasınlar. Bu tabutu gövhər və mirvari ilə bəzəsinlər, süvanmış qızıl təbəqəsinə tutsunlar. Fars şahlarının dəbi ilə Xosrovu tabuta qoydular. Səhər tezdən o tabutu padşahların çiyninə qoyub qəbristana apardırdı. Padşahlar hamısı tabutun dövrəsində piyada gedirdilər. Barbüd barmaqlarını qələm kimi kəsmişdi. Büzürkümüd² kiçik ümid olmuşdu. Bədəni söyüd yarpağı kimi əsirdi, zəif bir səslə ağlayıb deyirdi:

- Padşahın ölümü bizi candan bezdirdi. Əcəm padşahlarının arxası və pənahı hanı? Bayraqların və qılincin sərdarı hanı? Dünyanın Xosrovu hanı? Kəsra, Pərviz necə oldu? Köçmək başladığıda nə Xosrov, nə Kəsra nə Cəmşid heç kəs dayana bilməz.

Qulamlar və kənzlən başı açıq gedirdilər. Şirin bir sərv kimi onların arasında sallana-sallana yeriyirdi.

¹ Kafur-ağ: zənci - qara; gecənin bitməsi, səhərin açılması və günəşin çıxması təsvir olunur.

² Büzürkümüd - böyük ümid deməkdir.

Qulağına gövhər ilə sulanmış sırğa taxmışdı. Hөрüklerini çiyninə atmışdı. Sərxoş nərgislərinə - gözlərinə sürmə çəkmişdi. Gəlinlər kimi əlinə xına qoymuşdu. Başına günəş kimi sarı bir örtük salmışdı. Mürrix kimi əyninə qırmızı ipəkdən paltar geymişdi. Padşahın tabutunun arxasında sərməst gedirdi. Bu hiyləgər gözəl hamının ürəyini əlindən almışdı.

Şirin Xosrova verdiyi əhdi yerinə yetirməyə hazırlaşdı. Tabutun aparıldığı yerə qədər özünü çox şən aparırdı. Sanki yol getmir, rəqs edirdi. Hər kəs belə düşünürdü ki, Xosrovun ölümü Şirinə azca da olsa təsir etmişdir. Şiruyə də belə düşünür və Şirinin onu sevdiyinə inanırdı. Ay üzül Şirin rəqs edirmiş kimi sallana-sallana gəlib sərdabəyə çatdı. Qulam və kənzilər tabutun ardınca gedir, nərgis gözlərindən yasəmən kimi üzlərinə civə kimi yaşlar axıdırırdılar.

Padşahın tabutunu künbəzin altına qoyarkən böyüklər üz-üzə dayandılar. Şirin möbidin qabağında təzim edib künbəzin içinə girməyə icazə aldı. İçəri girincə künbəzin qapısını xalqın üzünə bağladı. Xəncərini əlinə alıb padşahın yanına yaxınlaşdı. Xosrovun döşünü açdı. Ciyərinin yarasını öpdü və sonra öz sinəsinə də haman yerdən bir yara vurdu. Xosrovun bədənindəki yaranan yerini nəzərdə tutub xəncəri öz bədəninin haman yerinə sancdı. İsti qan ilə yatağı yudu. Şahın bədənindəki yaranı təzələdi. Sonra şahın qucağına alıb dodağını dodağına və üzünü sinəsinə qoydu və uca səslə qışqırdı.

Camaat onun səsinə gəlincə artıq can-cana, bədən-bədənə qovuşmuşdu. Bədən ayrılıqdan və can zülmündən qurtarmışdı.

Eşq olsun Xosrovun yanında şirin yoxluyan Şirinə!
Eşq olsun öz dostundan ayrılmayan, dünyaya şam kimi işıq saçan vəfalı gözələ!

Eşq olsun Şirinə və onun şirin ölümünə! Eşq olsun onun can verməsinə və canın aparmasına! Eşq yolunda bax

belə ölmək lazımdır! Sevgili öz sevgilisinə canını belə tapşırmaqdır. Hər qadın namərd olmaz, qayğısız kişi qadından başqa bir şey deyil. Çox qadın var ki, aslan kimi mərdidir. Çox bida var ki, hər bükümündə bir aslan şəkli çəkilməlidir.

Zülm yolunda bir toz qalxdı. Bu toz şumşad və nəsrinə hücum etdi. Qəm dəryasından bir bulud ucaldı, dağ ucalığında sel yağdı, gölün üstündə tünd bir külək qalxdı, havanı yerin torpağı ilə bərabər elədi. Böyükklər bu sirdən xəbər tutunca dərhal qışqırmağa hay-küy salmağa başladılar. Deyirdilər:

- Alqış sənə belə zəmanə, əhsən sənə belə dünya! Gəlinləri bəylərə belə ver! Dünyada ağdan və qaradan nə qədər xanəndə və çalğıçı bir yerə yığılsa bundan yaxşı toy etmək olmaz.

İki tac sahibini bir taxta əyləşdirdilər. Künbəzin qapısını bağlayıb çıxdılar. Ürəklər qəm və kədərlə dolu olduğu halda oradan geriyyə qayıtdılar. Torpağın lövhünə belə bir cümlə yazdılar. «Qara torpağın altında yatan Şirindən başqa dünyada heç kəs özgəsinin yolunda özünü öldürmədi».

Nəsihət

Dünyaya ürək balğama, onda kişi xasiyyəti yoxdur. Heç kəsə vəfalı çıxmaz. Bu alçıq zəmanə insana bağışladığı şeyləri sonra bir-bir geri alar. Əvvəl yüz dəfəyə bir can verir, sonra bir dəfədə canı geri alar. Nə qədər ayaq üstəsən buruq-buruq tilsim kimi bir qiymətin var, elə ki, yıxılıb şüşə kimi sındın, artıq heçdən başqa bir şey deyilsən. Bu fələyin içərisi bir zindandır. Göstər görək kəməndsiz olan bir boyun vardırımı? Nə kəməndə uça bilərsən, nə də onun bədənini boynundan açə bilərsən. Bu dünyada heç kəs sevinmədiyi halda biz necə sevinə bilərik? Bu təhlükəli mülkdə torpağın zülmündən qurtarmaq üçün torpağın içinə girmək daha

yaxşıdır. Gəl yerə oturub, bir dəfə özümüz üçün yaxşı-yaxşı ağlayaq. Çünki heç kəs özü-müz kimi yanıqlı ağlamayacaqdır.

Eşitdim ki, Əflatunun gözü həmişə yaşlı olarmış. Ondan soruşurlar ki, nə üçün ağlayırsan, o isə belə cavab verir: «heç kəsin gözü boş yerə ağlamaz. Məni ağladan ruhumun və cismimin çoxdan bəri –bir-birinə öyrənmələri və bir-birinə çox mehriban olmalarıdır. Bunların bu mehribanlığı uzun sürməyəcək. Onlar gec-tez bir-birindən ayrılacaqlar. Mən hamanı ayrılıq gününə ağlayıram».

Gedəcəyin mənzilin yolu çox uzundur. Bu yola azuqəşiz çıxma. Bu yolda azuqə tapılmaz. Fələklərə canla getmək olar. Torpaq zindanı torpağa burax. Fələyin damına çıxmaq dərdi səni çalmasın. Özünü unutsan, çox tez gedə bilərsən. Sən fələyin damının yolunu uzağı görən ağıldan cəsarətlə soruşsan, o sənə göstərər. Göstəriş alan kimi bayrağını fələyin damına çək. Ağıl sənin fikirlərinin şeyxidir, hər nə soruşmaq istəsən ondan soruş, o sənə deyər. Başqasından soruşma. Qocaman ağılın ağzından çıxmayan söz qocaların yanında qəbul keçməz.

Ağıl bir ayaq, insanın təbiəti isə onun zənciridir. Hər dəfə nəfəs aldıqca suvand kimi zənciri sürtür. Ancaq öz üzərindən bu dəmir zənciri götürənlər bu qızıl rəngli qalaya qalib gələ bilirlər. Bu xırmanda bir kiçik darı da yemə. Dostluqla yanaşanlar düşmənlərindir, sənin işini bitirmək üçün gəliblər. Eşşəyini İsa kimi bir neçə nəfərin içindən çıxar. Bir neçə xırmanı özgələrin ayağının altına burax. Belində Öküz bürcü olan doqquz göydən yükünü al, yer kimi öküzün belinə qoy. Zöhrə olsan da yenə yerin öküz üstündəsən. Çox susuz adam su ümidi ilə yatarkən şoranlığı görüb aldanmışdır. Axırda onun qulağını duzlamalı olublar. Çoxu Hacı Əbucəhl qarpızını türşəngdən ayıra bilməyib, özünü dəvədən yerə atıb, ancaq əlinə bir şey gəlməyib. Fələyin hasarı bir zindandır, dövrəsində əjdaha hazır

dayanmışdır. Əjdaha ilə nəfəs-nəfəsə verən adamın keyfi acı olmazmı? Bəhmən kimi yığıb yükünü bağla, nə vaxta qədər əjdaha ilə qarşı-qarşıya duracaqsan? Bu ayrılıqdan bir fayda görməsən də heç olmasa əjdahadan qurtararsan.

Öləndə düşməndən də pis adama tapşıracağıın şeyin nə üçün bu qədər dost tutursan? Bu yoldakı divdən salamat ötməyə çalış. Bu yolda İsa hörmət görər, eşşək isə sille yeyər. Salamat olmaq istəyirsənsə heç kəsi incitmə, çünki nisliyin əvəzində də pislik görərsən. Bitkilərin göyərməsinə səbəb olan hərəkətdən ağaclar və quşlar dirilik tapır. Ağac qıranın ömrü gödək olar. Ovçunun axırı yoxsulluqla bitər.

Bayrağını yerə at, ələm dardır, bayraqda yerinə bilməzsən. Cilovunu çək, çünki mindiyin at axsaqdır. Bu boğazı dar şeydən nəfəsini çək. Bu axsaq ayaqdan bəndi aç. Ayağında bağ, boynunda zəncir olan bir mülkdə qalmağın nə mənası? Tezlikdə yox olan bir varlığın nəyi varsa onunla keçin. Mülk-mal, övlad, arvad və güc hamısı, ancaq qəbrə qədər sənə yoldaşdır. Hamısı sənin yanınca qəbrə qədər dərdli-dərdli gedərlər, ancaq heç biri səninlə qəbrə girməz. Yoldaşlarının hərəsi bir bəhanə ilə səndən üz döndərirlər. İstər diri ol, istər ölü, istər sərxoş ol, istərsə də yatmış heç fərqi yoxdur. Hər yerdə özündən başqa kimsəni görməyəcəksən.

Karvanlar talayan bir ovuc xəyaldan üz çevir, bayrağını göyə qaldır. İşin tərsliyinə bax ki, sən bir yerdə başqa cür barigah – saray görəcəksən. Nəfəs göbək ilə dodaq arasında dar bir yola sığınmışdır, göyə uçmağa çalışır, ağıllısansa özün qanadlan uç. Burada yüzlərlə səndən yaxşı adamları öldürüblər. Yer heç bir şeydən qorxmadan bizim qanımızı içir. Sən də onu özündən uzaqlaşdır, çünki torpaqdan başqa bir şey yoxdur.

Ey könül, sən əyləşib nəyi gözləyirsən? Yoldaşlar minilər, yükünü bağla, onlar yüklərini çoxdan bağlayıblar. Bu gəmidə çox zaman davam gətirmək olmayacaq. Şeyləri dənizə atmaq lazımdır. Bu dənizdə qəm içərisində boğulsan

da başını bayıra çıxırma. Suya bat, nəfəs çəkmə. Bu qədər gözəl əməl sahibi çıxırma. Suya bat, nəfəs çəkmə. Bu qədər gözəl əməl sahibi olan insan göydə də olsa axırı torpağa qismət olacaqdır. Yer dağlar, daşlar parçalanar, bu dar mağarada heç kəs daimi qalmaz. Bu mağarada qulların ardınca düşmə, mələk ol, göylərə qalx. Bu yerlərdən qədəmini çək, ürəklə davaya qoşulan iğidlər can vermək əzabından qurtararlar. Canını vermədən əvvəl ölənlər can çəkişmə əzabını görməzlər. Yaşamağı çox sevsən də fərqi yoxdur, yaşamayacaqsan. Ölmək istəmirsənsə özünü öldür. Çox bədən var ki, dəmir kimi möhkəm görünürdü. İndi isə çoxdan yerin altındadır. Yerin bədəmini axtarсан bütün torpağın insan bədənlərindən ibarət olduğunu görəsən. Cəmsid, Firidun, Zöhhak nə oldular? Hamısı torpağa getdilər. Eşq olsun torpağa!

Torpağın qanlı suyunun içində üzən çiyinlərə bax! Sanki ölüm dəryasıdır. Elə adam varmı ki, filinin təlibi çalınsın, sonra köçmək səs eşitməsin? Torpaqdan törənin torpağa getməsi zülm deyildir. Varlığın sonu yoxluqdur. Bircə dünyaya bax ki, insanı nə qədər asan sərxoş edir! Fələyə bax ki, nə qədər sevinclə əl çalır!

Nizami sən də gəl bu söhbəti qurtar. Nəsihətdən əl çək, qulaqlarına pambıq tıxamış dünya əhlinə bu sözlər kər etməz. Həvaxta qədər dünyadan şikayət edəcəksən? Şən gülüslər ilə göz yaşlarının üstünü ört. Zəmanənin gətirdiyi şeylər hamısı geri qayadacaqdır. Yerin içindən yüksələn şeylər hamısı yenə yerin içinə keçəcək. Kökləri təzəcə bitən ağacı görürsənmi, zəmanə bir gün bu ağacı yerə yıxıb çarmıxa çəkəcək. Zəmanə bir çiçəyin yetirib dünyanı onunla işıqlandırır. Sonra da bir gündə qəfildən küləyə verib soldurar. O verdiyini heç utanmadan alar, arı yoxdur. Alverdən başqa əlindən bir şey gəlməz. Bu doqquz dar şişəni də daşa çırpıb sındır. Bəlkə qızgın və kinli zəmanənin ayağına şişə xırdaları bata və o da öz gərdişindən əl çəkə. Dünyadan əl çək, yoxsa bu heç olan dünyadan öteri buruq-

buruq olan fələk səni büküb əzər. Özündən əl çək. Bu dörd ünsürlə yeddi dəmir bənddən qurtarmaq olmaz. Bu xaraba mənzil daşdan və palçıqdan ibarətdir. Bizim əl-ayağımız da palçıq içindədir. Palçıq və daşdan ağıllı olan adam nə palçığı palçığın üstünə qoyar, nə də daşı daşın üstünə.

Sən bu əfsanəyə ibrət gözü ilə bax, onu əfsanə bilmə, bunu oxuyub göz yaşını axıt, Şirin üçün gözlərindən gülab kimi acı-acı yaşlar tök, çünki o, bir gül kimi açmadan soldu.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

	Səh.
«Xosrov və Şirin» poeması	
Dastanın başlanğıcı	4
Xosrovun yaşıl çəməndə keyf etməsi	6
Xosrovun atasının yanına «xahişə» getməsi	8
Xosrovun öz babası Nuşirəvanı yuxuda görməsi	10
Şapurun Şirin və Şəbdiz haqqında hekayəsi	11
Şirinin gözəlliyi	12
Şəbdizin tərifli	14
Şapurun Şirini axtarmaq üçün Ərmənə getməsi	16
Şəbdizin nəslə barəsində	17
Şapurun birinci dəfə Xosrovun şəkili göstərməsi	18
Şapurun ikinci dəfə Xosrovun şəkili göstərməsi	20
Şapurun üçüncü dəfə Xosrovun şəkili göstərməsi	21
Şapurun tapılması	23
Şirinin Məhinbanunun yanından Mədəinə qaçması	30
Şirinin çeşmədə çimməsi	33
Xosrovun Şirini çeşmədə görməsi	34
Şirinin Mədəində Xosrovun sarayına çatması	42
Şirin üçün qəsir tikilməsi	43
Xosrovun Ərmənə, Məhinbanunun yanına getməsi	45
Xosrovun qonaqlığı	46
Şapurun qayıtması və Şirindən xəbər gətirməsi	48
Şapurun yenə də Şirini axtarmağa getməsi	51
Xosrovun atasının ölümündən xəbər tutması	54
Xosrovun padşahlığı əlinə alması	56
Şapurun Şirini yenə Məhinbanunun yanına gətirməsi	57
Xosrovun Bəhram-Çubindən qaçması	58
Xosrovla Şirinin ovda görüşməsi	60
Məhinbanunun Şirinə nəsihəti	62
Xosrovla Şirinin çovkan oyanması	64
Baharın tərifli. Xosrov ilə Şirinin kef çəkməsi	67

Xosrovun şiri öldürməsi	68
Xosrovun, Şirinin, Şapurun və qızların əfsanəsi	70
Xosrovun Şirinə müraciəti	77
Şirinin cavabı	79
Xosrovun Şirinə cavabı	81
Şirinin Xosrova cavabı	83
Xosrovun Şirinə yalvarması	84
Xosrovun Şirindən ayrılıb Ruma getməsi	87
Xosrovun Bəhrəm-Çubinlə müharibəsi	90
Xosrovun Mədəində ikinci dəfə taxta çıxması	93
Şirinin nalə etməsi	97
Məhinbanunun Şirinə vəsiyyəti	101
Şirinin padşahlıq etməsi	104
Şirinin Mədəinə gəlməsi	106
Xosrovun Bəhrəm-Çubinin ölümündən xəbər tutması	107
Xosrovun məclis açması	111
Xosrovun Məryəmdən Şirin üçün təvəqqə eləməsi	115
Xosrovun Şapuru Şirinin dalınca göndərməsi	116
Şirinin Şapura açıqlanması	117
Fərhadın eşqinin başlanması	128
Şirinin Fərhadın tamaşasına gəlməsi	132
Fərhadın Şirin üçün ağlaması	133
Xosrovun Fərhadın eşqindən xəbər tutması	136
Xosrovun Fərhad barəsində mələhətləşməsi	137
Xosrovun Fərhadı yanına çağırması	138
Xosrov ilə Fərhadın mübahisəsi	143
Fərhadın dağı çapması və şikayəti	148
Şirinin Bisütun dağına getməsi	155
Xosrovun Şirinin Fərhadın yanına getməsindən xəbər tutması	159
Xosrovun Şirinə istehza ilə başsağlığı	165
Məryəmin ölməsi	167
Məryəmin ölümü münasibətilə Şirinin Xosrova məktub yazması	168
Xosrovun yeni tədbirləri	171

Xosrovun taqdis taxtına əyləşib kef etməsi	172
Xosrovun İsfahanlı Şəkərin tərfini eşitməsi	175
Xosrovun Şəkərin dalınca İsfahana getməsi	177
Xosrovun Şəfər barəsində məlumat yığması və onu alması	181
Şirinin yalqız qalıb ağlaması	185
Şirinin Allaha yalvarması	188
Xosrovun ov bəhanəsi ilə Şirinin qəsrinə gəlməsi	190
Xosrovun Şirinlə söhbəti	196
Şirinin Xosrova cavabı	197
Xosrovun Şirinə cavabı	201
Şirinin Xosrova cavabı	203
Xosrovun Şirinə cavabı	206
Şirinin Xosrova cavabı	208
Xosrovun Şirinə cavabı	212
Şirinin Xosrova cavabı	214
Xosrovun Şirinə cavabı	218
Şirinin Xosrova cavabı	221
Xosrovun Şirinin qəsrindən qayıtması	223
Şapurun Xosrova cavabı	226
Xosrovun getməsindən Şirinin peşman olması	228
Xosrovun yuxu görməsi və Şapurun bu yuxunu yozması	230
Xosrovun ovlaqda keyf məclisi düzəltməsi	231
Şirinin dilindən Nəkisanın qəzəl oxuması	235
Xosrovun dilindən Bərbüdün qəzəl oxuması	236
Şirinin adından Nəkisanın qəzəl oxuması	237
Xosrovun dilindən Barbüdün qəzəl oxuması	239
Şirinin adından Nəkisanın qəzəl oxuması	241
Xosrovun dilindən Barbüdün qəzəl oxuması	243
Şirinin adından Nəkisanın qəzəl oxuması	244
Xosrovun dilindən Barbüdün qəzəl oxuması	246
Şirinin çadırdan çıxması	248
Xosrovun Şirini qəsrdən Mədəinə gətirməsi	251
Xosrovla Şirinin toyu	253

Xosrovun ədalət və bilik barəsində Şirinə öyüdü	260
Xosrovun Büzürkümüdlə sual-cavabı	262
Büzürkümüdün Şirinə qırx nağıl deməsi	267
Həkim Nizaminin nəsihəti	269
Şiruyə	270
Xosrovun atəşgədəyə köçməsi	272
Şiruyənin Xosrovu öldürməsi	275
Şiruyənin Şirinə elçi göndərməsi	277
Xosrovun məqbərəsində Şirinin özünü öldürməsi	277
Nəsihət	280

Çapa imzalanmış 28.12.2005-ci il
Kağız formatı 60x84 1/16, çap vərəqi 20
Sifariş 502, sayı 100, qiyməti sərbəst.

ADPU-nun mətbəəsi
Bakı, Ü.Hacıbəyov küçəsi, 34
Tel: 493-74-10